

Rizami Gancavi

870

Xosrov

va Şirin

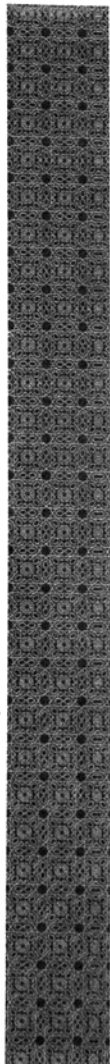

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

*"Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə
kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi
haqqında"*

*12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamına
əsasən nəşr olunur*

№ 2011
1297

NİZAMİ GƏNCƏVİ

*Nizami Gəncəvinin anadan
olmasının 870 illik yubileyi
münasibəti ilə Gəncə Şəhər İcra
Hakimiyyətinin tövsiyəsi
ilə çap olunur*

XOSROV VƏ ŞİRİN

*Farscadan tərcümə və ön sözün müəllifi
Xəlil Yusifli*

91374

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

ARXIV

"ADİLOĞLU"
Bakı - 2011

91002

Rəyçi: **Təhminə BƏDƏLOVA**

Redaktor: **Afaq YUSİFLİ**

Nizami Gəncəvi.
«Xosrov və Şirin», «ADİLOĞLU» nəşriyyatı, Bakı 2011, 388 səh

Nizami Gəncəvinin əsərləri, o cümlədən «Xosrov və Şirin» poeması ilk dəfədir tərcümə edilmir. Müasir Azərbaycan dilinə bu əsəri ilk dəfə 1947-ci ildə böyük şair Rəsul Rza tərcümə etmişdir. R. Rza o zamanın tələblərinə uyğun olaraq əsəri heca ilə çevirmişdir. Həmin tərcümədə bəzi xırda dəqiq-ləşdirmələr ehtiyac var idi. Həm də bu gözəl əsəri yazıldığı ölçüdə, əruzun həzəc bəhrinin müasirdəsi-məqsur ölçüsündə tərcümə etməyə ehtiyac duyulurdu. Bu cəhətləri nəzərə alaraq poemanı yazıldığı ölçüdə tərcümə edib oxucuların mühakiməsinə veririk.

İSBN 5 – 8066 – 1638 – 4

4722110018
121 - 2011 qriffi nəşr

© "ADİLOĞLU", 2011

ELMI VƏ BƏDİİ FİKRİN ÜFÜQLƏRİ FÖVQÜNDƏ

Nizami Gəncəvi poeziyası öz zamanı və bütün zamanlar üçün insan idrakı və bədii təfəkkürünün ən yuxarı nöqtəsində dayanan bir hadisədir. Bu hadisə araşdırıcılar tərəfindən çox vaxt heç cür izah oluna bilməyən bir möcüzə kimi dəyərləndirilir. Nizami əsərlərini dönmə-dönmə oxuyan, onu nəşr edən, ona şərhlər yazan bəzi araşdırıcılar isə uzun mütalələrdən sonra belə qənaətə gəlirlər ki, «bütün ins və cin yığıla, Nizaminin bir beytini deməyə qadir ola bilməz». Bu fikirlər Nizami əsərlərinin az-çox diqqətli və qərəzsiz mütaləsindən sonra deyilmişdir. Nizami yaradıcılığının özündən əvvəlki və sonrakı ədəbi-bədii irsdə yerini müəyyənləşdirmək məqsədi ilə söylənilmişdir. Nizami özü isə əsərlərində kim olduğunu, nəyə qadir olduğunu dönmə-dönmə nəzərə çatdırmış, yaratdıqları ilə zamanı və məkanı fəth etdiyini söyləmişdir. Nizaminin böyüklüyü ondadır ki, özünəqədərki fikir və sənət axtarıqlarını mənimləyərək insanın ən adi qayğıları ilə kainatın dərinliklərinə tuşlanan düşüncələrini bütün rəngarəng-liyi, əlvanlığı ilə əks etdirmişdir. Özünün dediyi kimi, onun poeziyası fikir və sənət baxımından çərx, yəni göyləri ötüb keçmişdir: «Bax, bu sənət çərxdən ötmüş, gedir». Bu sözlər artıq «Sirlər xəzinəsi» əsərində deyilir. «Xosrov və Şirin»i yazmağa başlayanda isə Nizami elə bir əsər yazmaq haqqında düşünür ki, onunla dünyanı və zamanı fəth etsin, yəni yer üzərində bütün zamanlar üçün bənzəri, tayı olmayan bir əsər ortaya qoysun.

Nə tərzə üz tutum tutsun cahanı?!
Nə iş görmək ki, fəth etsin zamanı?!

Nizami «Xosrov və Şirin» poeması ilə haqiqətən bənzərsiz bir əsər yaradır və əsər tamamlanandan sonra ürək rahatlığı ilə bildirir ki, «hicrətdən keçən 576 il ərzində heç kəs gözəllərin üzünə belə xal qoymamışdır». Hətta şairin hünərinin paxıllığını çəkənlər də etiraf edirlər ki, Nizami bu əsərlə göylər ayağını öpməyə hazır olan bir gözəl yaratmışdır. Bəs bu Nizami özü kimdir, harada anadan olmuşdur, hansı xalqa məxsusdur? Nizami özü «Sirlər xəzinəsi» əsərində bir gerçəyi nəzərə çatdırır. Onun əsərləri ilə tanış olan dünya hər yerə haray salır ki, bu əsərləri yazan Nizami hansıdır, bu Gəncə hansı Gəncədir.

Aləmə aləm dinərək saldı səs:
Kim bu Nizami, haradır Gəncə bəs?!

Bu suala ətraflı cavab vermək imkanımız olmasa da, bəzi həqiqətləri xatırlayaq. Əvvəlcə Nizaminin doğulduğu, yaşadığı, sevdiyi, bəzən gileyləndiyi Gəncə haqqında. Orta əsrlərə aid qaynaqların, Nizaminin özünün fikirlərini gözdən keçirək, həqiqət və yalanlar üzərində dayanaq. Nizami Gəncəvinin çox saylı qeydlərindən aydınlaşır ki, o, 1141-ci ildə Gəncədə Zəki Müəyyəd oğlu Yusif adlı bir kişinin ailəsində anadan olmuşdur. Onun həyatında dayısı Xacə Ömər, şairin yazdığına görə böyük mövqeyə malik imiş. Anasının adı Rəisə imiş. Dövlət şah Səmərqəndinin yazdığına görə, Qivami Gəncəvi ilə Nizami qardaş olmuşlar. 1170-ci ildə, ondan bir-iki il əvvəl və ya sonra Nizami Dərbənd hökmdarının göndərdiyi Afaq adlı bir könizlə evlənmiş, ondan Məhəmməd adlı oğlu olmuşdur. Bu qadın «Xosrov və Şirin» yazılan əsərdə vəfat etmişdir. Nizami Afaqı ömrü boyu sevgi ilə xatırlamışdır. Eyni zamanda onun ölümündən sonra daha iki dəfə evlənmişdir. İkinci dəfə evləndiyi qadın «Leyli və Məcnun» yazılında, üçüncü dəfə evləndiyi qadın isə «İskəndərnəmə» yazılında həyatdan getmişdir.

Böyük sənətkar qəbirüstü abidəsində yazıldığına görə, 1209-cu il mart ayının 12-də Gəncədə vəfat etmişdir. İndi şairin məzarı üzərində möhtəşəm qranit abidə ucalır.

Yaradıcılığa çox erkən başlayan, lirik şeirləri ilə böyük şöhrət qazanan şair artıq bu əsərləri ilə türklərin və farsların fars dilində yaratdığı poeziya axtarışlarına qoşulur. Türk hökmdarlarının (Samanilər, Qəznəvilər, Səlcuqilər və s.) himayə etdiyi bu farsdilli poeziya axını əslində bir hünər meydanına çevirilir, hansı xalqın nümayəndəsi olmasından, asılı olmayaraq sənətkarlar ümumi bir axında birləşir, fikir və sənət axtarışları sahəsində nəyə qadir olduqlarını nümayiş etdirirdilər. Bir yandan təhsillə, bir yandan hakim təbəqənin zövqü, istəkləri ilə şərtlənən bu farsca yazmaq ənənəsi Nizami poeziyasının da farsca yazılan şeir axınına qoşulmasına bais olur.

Nizami «Xəznə»sinin ilk əsəri olan «Sirlər xəzinəsi» poeması özü də bu axına qoşulma cəhdinin bir nəticəsi idi. Sənai Qəznəvininin yaradıcılığı Xaqani və Nizamiyə qədərki farsdilli poeziyanın son sözü idi. Xaqani də, Əbülülə da özünü Sənai ilə müqayisə edir, onun varisi, davamçısı olduğunu irəli sürürdü. Xaqani «Bezad» («Doğuldu») rədifli şeirində özünü bütün ölçülərdə Sənaiyə bərabər tutur. Nizami «Sirlər xəzinəsi» əsərini Sənainin «Həqiqət bağçası» əsərinə cavab kimi yazmaqla, Sənai əsərinə yüksək qiymət verməklə, ona böyük ehtiram göstərməklə bərabər, öz poemasını daha yüksək hesab edir. «O, köhnə mədəndən qızıl çıxartmışsa, bu, yeni bəhrədən (dəryadan və oruz ölçüsü olan bəhrədən) ləl ortaya qoymuşdur». Şair həm də bəyan edir ki, o, özgələrdən heç nə götürməmiş, ürəyinin dediklərini yazmışdır.

Özgə yazan sözləri borc etmədim,
Hər nəyi könlüm dedi: «De». Mən dedim.
Yoxsulun onda yeri var, həm şahın,
Sirlərinin xəznəsidir allahın!

Nizami bu əsərə didaktik poema janrına dərin humanist məzmun və qeyri-adi dərəcədə olan yüksək sənətkarlıq gətirmiş oldu. Ona görə də burada fikrin və sənətin çərxi belə ötüb keçməsindən dərin bir inam və qürurla söhbət açmışdır.

Sənainin poeması da hekayə və məqalələrdən ibarətdir. Bu əsərdəki hekayələrdən biri «Sultan Mahmud və qarı» adlanır. Nizami başqa bir süjet tapa bilmədiyindən deyil, sanki kimin kim olduğunu göstərmək məqsədilə «Sultan Səncər və qarı» hekayəsini yaradır. Bu hekayələrdə ifadə olunan ideya, fikir bir-birinə nə qədər yaxın olsa da, onların arasında yerlə göy qəfər fərq vardır. Bütün əsərlərində özünəqədərki ölçüləri uçurub dağıdan, köhnə nırxları sındıran Nizami burda da həmin yolla getmişdir.

Nizami «Xosrov və Şirin» əsərində Xosrovun Ruma getməsi, Rum qeysərinin qızı Məryəmlə evlənməsi epizodunu təsvir etdiyi məqamda birdən belə bir bəyanat verir:

O qızla bəxtiyar şah dastanından,
O Rum əhlinədən ərz etdi nə dastan,
Niyatısla qoşun çəkməkdən orda,
Cinahlar düzməsindən orda-burda,
Demişdir başqası, bəhs etməm mən,
Gedib yatmışdır o, mən bir oyaqkən.
Əgər mən nırxımı qırsam kiminsə,
Mənim də nırxımı qırmazmı kimsə?!

Nizami etiraf edir ki, başqasının yazdığı bir səhnəni, süjeti yenidən yazarsa, əvvəlki yazanın nırxını sındırmış olar. Əslində Nizami irsi özündən əvvəlki bütün nırxları sındıran, alt-üst edən bir hadisədir. Bu «Sirlər xəzinəsi»ndə də belədir, «Xosrov və Şirin»də də belədir, o biri əsərlərdə də.

Nizami irsinin tədqiqi ilə məşğul olan ayrı-ayrı alimlər «Sirlər xəzinəsi» əsərinin yazılma tarixini müxtəlif şəkillərdə göstərsələr də, onun hicri qəməri 570 (miladi 1174-75)-ci ildə yazıldığını düşünmək daha ağlabatandır.

Bu əsər az müddətdə böyük şöhrət qazanır. Azərbaycan Atabəylər

dövlətinin ən qüdrətli nümayəndəsi olan Şəmsəddin Məhəmməd Cahan Pəhləvan Nizamidən eşq mövzusunda bir əsər yazmağı xahiş edir və əvəzində yaxşı mükaftlandırılacağını bildirir. Əsərdəki ayrı-ayrı işarələrdən belə anlaşılır ki, bu hadisə 573 (1177)-cü ilin məhərrəm – səfər (iyun-iyul) aylarında baş vermişdir ki, bu vaxt Sultan III Toğrul rəsmi şəkildə sultan elan olunub, adına bütün böyük şəhərlərdə xütbə oxunmuşdur. Hətta bir az da dəqiq desək, bu hadisə səfər və rəbiül-əvvəl aylarının qovşağında, günəş şir bürcündə olarkən baş vermişdir. «Fələk bəxtində şirlik göstəribdir» misrasında ola bilsin ki, buna işarə vardır. Nizami «Xosrov və Şirin» əsərinin başlanğıcında «Bu nəzmin tarixi və başlanğıcı» adlı bəhsdə bu məsələyə aydın işarə etmiş və Sultan III Toğrul sultanlıq taxtına əyləşəndə bu əsəri yazmağa başladığını, «bu xəzinənin qapısını açdığını» bildirir. Bu həqiqətə diqqət yetirən çex alimi Y.Ripka da «Xosrov və Şirin»in 1177-1181-ci illərdə yazıldığını göstərmişdir. Yəni Nizami əsəri 573-cü ildə başlayıb 576-cı ildə bitirmişdir.

Poemanın girişi hissəsində şair bildirir ki, o, Cahan Pəhləvandan eşq haqqında yeni bir əsər yazmaq barədə sifariş alan ərəfədə bir gecə oyaq qalıb elə bir əsər yazmaq haqqında düşünür ki, onunla zamanı və dünyanı fəth etsin, yəni bütün dünyada bütün zamanlar üçün ən yüksək, bənzərsiz bir əsər olsun.

Nə tərzə üz tutum, tutsun cahanı,
Nə iş görmək ki, fəth etsin zamanı?!

Nizami bu düşüncələrdə ikən qasid gəlir və dünya şahənşahının buyruğunu ona çatdırır. Cahan Pəhləvan «qeyb mədəmindən yeni bir eşq dastanı yaratmağı» xahiş edir, əvəzində «Süleyman səxavəti» göstərəcəyini bildirir. Nizami bu hissələrdə yoxsulluqdan, arpa çörəyi ilə oruc tutmaqdan, arılar kimi yerinin dərissəqal olmasından, bir bucaqda keçən yoxsul həyatından söhbət açır. Bir ömür qədr Sölcüqlərin, Atabəylərin nemətinə şükür etməsini, ancaq əvəzində bir nəvaziş görmədiyini dilə gətirir. Şair eyni zamanda saraylardan uzaq yaşamasını, tez-tez hökmdarların yanına gedib-gəlməməsini təbiətinin iqdışliyi ilə izah edir. Nizami əsərindəki bu iqdış sözüni çox vaxt yanlış olaraq onun ata və anasının ayrı-ayrı xalqa mənsub olması kimi izah edirlər və çox gülünc şəkildə sirkə deyəndə anasını, bal deyəndə atasını nəzərdə tutduğunu yazırlar. Halbuki elə oradaca Nizami bu iqdışliyin onun təbiəti ilə bağlı olduğunu yazır

Yaşar xəlvətdə bu iqdış Nizami,
Yarı baldır, yarı sikkə kəlamı.

Şirin bir çəşmədir ilhamı, çağlar.
Yükü çiyində zöhd ilə o bağlar.
O, ağzı zöhd ilə boş bir büsatdır,
Dilimsə xurmadır, abi-həyatdır.
İy aldım, mişkə döndüm təkliyimdən,
Uyuşdum təkliyə simurğ tək mən.
Gül olmaz mən tikandan məclis üçün,
İşim ancaq duadır şaha hər gün.

Nizami bu misralarda iqdışliyinin mahiyyətini çox dəqiq göstərir: zahidlik və şairlik, bal kimi şeirlər və sirkə kimi tünd əxlaqi təbiət. Şair gül məclisində tikan olmağı özünə rəva görmür, çünki onun zahidliyi, sirt əxlaqi şeirlərindən fərqli olaraq tikana bənzəyir. Bu iqdışlik bal və sirkə, gül və tikan iqdışliyidir.

Nizami poemasının girişində ən çox diqqət çəkən bəhslərdən biri onun eşq haqqındakı düşüncələrini əks etdirir. Şair eşqi ancaq insanla bağlamır, bəlkə daha çox təbiətdə hakim olan bir qanunuyğunluq kimi qiymətləndirir.

Göyün mehrabıdır eşq adlı qüdrət,
Yer eşqin torpağından tapdı qiymət.
Kim eşqə yad işə artıq solubdur,
Onun yüz canı da olsa, ölübdür.
Sevinmə it kimi yatmaq, yeməklə,
Pişik də olsa, sev canla, ürəklə,
Cahanda cazbədən başqa nə iş var?!
Həkimlər bu işə eşq ad qoyurlar.
Bu dastana girişdim eşq ilə mən,
Cahan doldu tamam eşqin səsidən.

Nizamının eşq haqqındakı düşüncələrinə təxminən 30 beyt həsr olunmuşdur. Biz onlardan ancaq bəzilərini nümunə gətirdik. Şairin hər beytində onun eşq anlayışının ayrı-ayrı tərəfləri əks olunmuşdur. Nizami bu parçada eşqin insan həyatının, bəlkə də bütün kainat həyatının əsası olduğu təsdiqlənir. Şair belə hesab edir ki, varlığın əsası olan dörd ünsür bir-birini çəkməkdən, bir-birinə qarşı eşq nümayiş etdirməkdən başqa bir iş bilmir. Həkimlər, yəni bilicilər ünsürlərin bir-birini belə cəzb etməsini, yəni cazibə qanununu eşq adlandırırlar. Nizami müxtəlif müqayisələr, xatırlamalar yolu ilə belə bir həqiqəti nəzərə çatdırır ki, eşqin qulu olmaqdan başqa doğru yol yoxdur. «Eşqin qulu ol ki, doğru yol budur!»

Nizami böyük sələfi Firdovsini xatırlayanda da eşq məsələsini dilə gətirir, onun «Xosrov və Şirin» mövzusunda həsr etdiyi bəhsdə eşqdən danışılmadığını onunla özü arasındakı mühüm fərq kimi göstərir. Firdovsinin həmin bəhsi yazarkən altmış yaşında olduğunu, buna görə də eşq həyəcanlarının ona təsir etmədiyini dilə gətirir.

Firdovsi «Şahnamə»sində «Xosrov və Şirin» mövzusunda çox az yer verilmiş, ancaq həqiqətən yadda qalan səhnələr yaradılmışdır. Nizami qətiyyətlə nəzərə çatdırır ki, o, bilici, yəni Firdovsi deyəni təkrar etməyib. Düzüdür. Nizami də Xosrovin Şiruyə tərəfindən öldürülməsi, onun Şirinə eşq elan etməsi, Şirinin onu aldadararaq Xosrovin sərdabəsində özünü öldürməsi səhnələrini qələmə almışdır, ancaq Nizami bu səhnələri sələfindən tam fərqli bir şəkildə işləmişdir. Hətta cəsarətlə demək olar ki, Nizami bu epizodları işləyərkən elə cəzəkar bir sənət nümayişi etdirmişdir ki, hörmətlə xatırladığı, sənətinə ehtiram bəslədiyi Firdovsinin, özünün başqa yerdə dediyi ki, nırxını sındırmalı olmuşdur. Hətta biz belə düşünürük ki, Nizami eşq haqqında bir əsər yazmaq üçün mövzu axtarışları apararkən, onu məhz «Xosrov və Şirin» mövzusunda seçməyə yönəldən qaynaqlardan, səbəblərdən biri, bəlkə də birincisi Firdovsi «Şahnamə»si olmuşdur. Nizaminin bu mövzu ilə bağlı bildikləri, tarixi qaynaqlardan öyrəndikləri, Bərdə əlyazması, Bərdə qocalarından əldə edilən bilgilər və s. məqamlar onun bu mövzuya müraciət etmək meylini daha da gücləndirmişdir. Mövzunun Fərhadla bağlı məqamlarının Azərbaycanda geniş yayılması da yeni tipli bir əsər yaratmağa imkan verirdi. Xatırladaq ki, Nizamidən xeyli əvvəl artıq Qətran Təbrizinin şeirlərində Xosrov, Şirin və Fərhad surətləri eyni bir eşq macərəsinin qəhrəmanları kimi xatırlanırlar. Eyni zamanda, görünür ki, Nizami Şirinin Bərdəli bir alban türk qızı olduğunu yaxşı bildiyindən, özü də türk olduğundan bu mövzuda əsər yazmağa daha maraqlı olmuşdur.

İlk dəfə Nizaminin «Xosrov və Şirin» mövzusu ilə əlaqələndirdiyi Məhinbanu surəti də maraqlıdır. İran alimi Zərinkub heç bir əsas olmadan Məhinbanunu «Ərmən hökmdarı», «ərmən xanımı» adlandırır. Nizami Məhinbanunun adının Şəmira olduğunu və bunun da «Böyük xanım» demək olduğunu bildirir. Yunanların Semiramida adlandırdığı Şammuramat əslində Assur hökmdarı olmuşdur. Əslən Midiyalı olduğu bildirilir. Haqqında çoxlu əfsanələr vardır. O, əslən dağlar ölkəsindən, Midiyadan olduğu üçün Babil hökmdarı onun şərafinə «asma bağ» saldırır. Əri öləndən sonra oğulluğu Ninnay ona eşq elan edir. Adımı, eşqini ləkələnməkdən qorumaq üçün Semiramida göyərçinə çevrilib öz vətəninə, dağlar ölkəsinə gəlir. Şammuramat sözünün göyərçin demək olduğu da məlumdur. Görünür ki, bu əfsanənin izləri Nizami

dövründə də Azərbaycanda, o cümlədən Bərdədə, Gəncədə dillərdə dolayılaşmış, hətta ola bilsin ki, artıq Azərbaycan türk xalq yaradıcılığında Şəmira-Məhinbanu əfsanəsi Xosrov və Şirin mövzusu ilə birləşmiş. Ancaq onu da qeyd edək ki, IX-VIII əsrlərdə Assur hökmdarı olan Şammuramat ilə e.ə. VII əsrdə Babil hökmdarının arvadı olmuş Semiramida ayrı-ayrı adamlardır.

Şəmira – Məhinbanu surətinin qaynaqlarından söhbət açan Qəzənfər Əliyev erməni mənbələrində, o cümlədən Mövsəs Xorenatsidə Semiramida adının Şəmiram şəklində olmasını, Şəmira haqqında erməni mənbələrində olan bilgilərlə Nizami əsərindəki bu barədə qeydlərin yaxınlığını nəzərə alaraq Nizaminin bu surəti yaradarkən erməni mənbələrindən faydalandığını ehtimal edir. Biz belə hesab edirik ki, Nizami bu surətlə bağlı bilgilərini ancaq və ancaq alban türk mənbələrindən, özünün dediyi kimi, yerli Bərdə qocalarından öyrənmişdir. Erməni mənbələri Şəmiram deyərək xatırladıqları bu adama düşmən kimi yanaşdıqlarından onu səhvətəpəst bir qadın kimi göstərmiş və oğlu Nin tərəfindən öldürüldüyünü yazmışlar. Nizamidə isə bu qadın yüksək əxlaq mücəssəməsi və bir türk kimi təqdim olunur. Ola bilsin ki, Şəmira-Məhinbanu haqqında hər hansı alban yazılı və ya şifahi xalq yaradıcılığı əsəri də olmuşdur ki, Nizami onu Xosrov və Şirin mövzusu ilə birləşdirməyi, bu yolla Azərbaycan türk qadınlarının namus və qeyrəti haqqında bir himn yaratmağı lazım bilmişdir.

Nizami Gəncəvi əsərdə Məhinbanunu və Şirini bir türk kimi təqdim edir. Həm də onun bu təqdimində bir türk qüruru duyulur. Xosrov Bərdədə olarkən Şirinlə çoxlu əyləncə məclisləri təşkil edir. Məhinbanu qardaşı qızının namus və qeyrətinə inansa da, bu məqamda səhv edəcəyi barədə şübhələrə düşür və ona nəsihət etməyi vacib bilir. Bu nəsihət bütövlükdə ayrıca bir namus, qeyrət dastanıdır. Bu nəsihətdə ən maraqlı yer odur ki, Məhinbanu özünü və qardaşı qızını böyük türk hökmdarı Əfrasiyabın varisi adlandırır. İrənlı şahzadə Xosrovu Keyxosrov adlandırsa, özlərinin Əfrasiyab olduqlarını söyləyir.

O, Aydırsə əgər, biz Afıtabıq,
O, Keyxosrovsə, biz Əfrasiyabıq!

Bu sözlər həm də bir türk olan Nizaminin qəlbindən qoparılan bir itfixar sədasıdır. İdeal insani sifətlərlə təqdim etdiyi Şirin və Məhinbanunun ünvanına, onların dilindən deyilən bu sözlər eyni zamanda Nizaminin özünə aiddir. Və bizə görə, «Xosrov və Şirin» poeması bütövlükdə güclü türklük ruhu ilə yazılmış bir əsərdir.

Əlbəttə, Nizami əsərini yazarkən müxtəlif qaynaqlara üz tutmuş, onlardan

hansı ölçüdəsə bəhrələnməmişdir, ancaq «Xosrov və Şirin» poeması başdan-ayağa Nizamının şair təxəyyülünün, mütəfəkkir düşüncəsinin məhsuludur. Onun əsərində hər bir kiçik parça belə düşüncülərək müəyyən məqsədlə yaradılmışdır. Buradakı hər bir surət müəyyən insani keyfiyyətlərin daşıyıcısıdır. Eyni zamanda onlar Nizamının dünya və insan haqqındakı düşüncələrinin ifadəsi üçün bir vasitədir. Xosrovun Büzürgümidə söhbətini, onun Büzürgümidə verdiyi sualları xatırlayaq. İlk yaradılan nə olmuşdur? Bu fəzləklər nədir, daxilə həyat var, xaricdə nə var? Bu ulduz cirmi nəyin üstündə durur? Biz hardan gəlmişik, hara getməliyik, nə üçün gəlmişik? Ölənlərdən niyə bir nəfər durub nə gördüyünü danışmadı? Bədəndən ayrılan can hara gedir? Can bədəndən ayrı yaşaya bilirmi? Bu bədən quru bir qəfədsirsə, yuxuda gördüyümüz naxışlar nədir? İnsan o dünyada bu dünyanın işlərini yada salırmı? Bu təfəkkür nədir? Xosrov Büzürgümidə bu məzmununda çox suallar verir, ondan maraqlı, bəzən aydın, bəzən üstüörtülü, eyhamlı cavablar alır. Əslində Nizami poemasına bir eşq macərəsinin qələmə alınması kimi yox, heç olmasa, Xosrovun Büzürgümidə verdiyi suallar, Büzürgümidin ona cavabları, yenə Büzürgümidin «Kəlilə və Dimnə»dən danışdığı hikmətlər işığında baxmaq lazımdır. Əsərdəki hər bir surət, onların hər bir hərəkəti, düşüncəsi, sevgisi həmin sual və hikmətlərə necə cavab verməsi ilə qiymətləndirilə bilər. Məhz bu sual və hikmətlər dairəsində hərəkət edən Şirin Xosrovu sevrək ona belə nəsihət edir:

Haman səndən qabaq şahlar ki, vardı,
Bilirənmi bu mülkdən nə apardı.
Malın qalsa, gələr bədxahlıq ondan,
Olar bəxş eyləsən, yollarda darğan.
Oxu, Dara ilə Cəmsid nə oldu,
Günəş qurdu oyun, onlar yoruldu.
Bu doqquz pərdədə soy et, durust çal,
Bu gizli sirləri dərk eylə, dərs al.

Bu sözlər Şirinin həyat, insan, dünya haqqındakı düşüncələrinin, onun dəyişməz insani prinsiplərinin kiçik bir parçasıdır. Onun təbiətindəki gözəllik ümmanından bir damladır. Bir az daqiqə desək, əsərdəki bütün hadisələr, surətlər, onların düşüncələri, hərəkətləri, şairin ricətləri – bunlar hamısı Yaxın və Orta Şərqi intibah mədəniyyətinin ən böyük mütəfəkkir şairi olan Nizamının dünya və insan haqqındakı düşüncələrinin misilsiz bədii ifadəsidir. Nizamiyə qədərki elmdə, sənətdə olan insanlıq axtarışlarının möhtəşəm bir yekunu və

zirvəsidir. Əsərin hər üç əsas qəhrəmanı – Xosrov, Şirin və Fərhad eşq aləminə romantik bir tərzdə daxil olur. Biri sevdiiyi adam haqqındakı söhbəti eşidib ona aşiq olur, biri sevdiiyi adamın özünü yox, ancaq şəklini görüb əbədi bir məhəbbətlə onu sevir. Üçüncüsü isə sevdiiyi adamın özünü görmədən, ancaq səsinə eşitməklə onun divanəsi olur. Bunların hər üçü sevir, ancaq biri bu sevgiyə qovuşmaq üçün uzun müddət əyri yolla gedir, bu yolla istədiyinə çata bilmədiyini anlayıb həqiqi sevgi yoluna gəlir. O dəyişir, inkişaf edir, əsil aşiq səviyyəsinə ucalır. İkincisi də sevir, ancaq sevməklə bərabər halal bir arvad olmaq fikrini, yolunu gedir. Uzun müddət həsrətə, iztiraba dözür və istədiyinə nail olur. Şirin bədnam, yüngül, insanda insanlığı inkar edən, onu alçaldan sevgini qəbul etmir. Şirin həm sevgisindən dönmür, həm də bu sevginin ləkələnməsinə razı olmur. Bütün hərəkətləri, fikirləri, qənaətləri ilə Şirin insan idealının ən yüksək təəcəssümü kimi diqqəti cəlb edir. Onun simasında real düşüncə ilə romantikanın mükəmməl bir sintezi vardır.

Fərhad da sevir. Onun sevgisi təmiz və pakdır. O, nadir bir memar və daşyonandır. Şirin üçün süd arxı çəkir. Şirinə qovuşmaq ümidi ilə Bisütun dağına çapmaqla məşğul olur. Xosrov Fərhadı başından ələmək üçün ona bildirir ki, Bisütun dağına çapıb oradan yol salsan, səni arzuna qovuşduracağam. Fərhad bu şərtin doğruluğuna inanır və qısa bir müddətdə az qalır ki, Bisütun dağına çapıb, oradan yol salsın. Ancaq Şirinin yalan ölüm xəbərini eşidib ürəyi partlayıb ölüür. Fərhadın qəlbi o qədər təmiz, sevgisi o qədər güclüdür ki, o, şirin vədlərə inanır, aldanır, Şirinin onu sevb-sevmədiyini düşünmür, bu cəhəti heç ağına belə gətirmir. Onun üçün özünün sevməsi kifayətdir. Bu sevgi daha çox reallıqdan uzaq, romantik bir sevgidir. Ancaq həyatda belə sevgi nümunələri də olur və vardır.

Tədqiqatçılar bir həqiqəti də etiraf edirlər ki, bu əsər üzərində Nizamının sevimli Afağının ölümünün də müəyyən təsiri olmuş, şair Şirin surətini yaradarkən Afaqla bağlı xatirə və düşüncələrindən təsirlənmişdir. Bunun üçün poemadan aşağıdakı misraları nümunə götürürlər.

Oxu ibrətlə, bir dürdanədir bu,
Nə zənn etdin, məgər əfsanədir bu!?

Bu dastanı oxu, yaş tök gözümdən,
Güləb səp Şirin üçün qalx özün sən -
Onunçün ki, kəm ömrü oldu o dilbər,
Onu gültək cavankən aldı yellər.
Qədəm yüngüldü o, qıpçaq bütüm tək,
Güman etdim ki, Afaq idi gerçək.

Gözəl sima, şirin dil sanki qönçə
Onu etmişdi Dərbənd şahı töhfə.

Burada, əlbəttə, müəyyən həqiqət vardır. Sənətkarın şəxsi həyatı, sevdiiyi insanların xatirələri onun yaradıcılığına, düşüncələrinə təsirsiz ötürə bilməzdi. Görünür ki, Şirin surətinin yaradılmasında, onun ən ali insanı cizgilərinin qələmə alınmasında bir insan kimi Afaqın müəyyən təsiri olmuşdur. Ancaq «Xosrov və Şirin» poemasını bütövlükdə tək bu hadisə ilə bağlamaq kökündən yanlış olardı. «Xosrov və Şirin» poeması əslində Farabi, İbn Sina, Biruni, Ömər Xəyyam, Söhrəverdi kimi fikir bahadirləri yetirən islam Şərqi'nin dünyaya insan haqqındakı düşüncə və qənaətlərinin əsrarəngiz bədii ifadəsidir. Təsədüfi deyildir ki, bu əsər meydana çıxan vaxtdan böyük şöhrət qazanmış, ədəbi aləmdə yeni, müstəsna bir hadisə kimi qarşılanmışdır. Dövrün bir çox adlı-sanlı sənətkarlarının həsədinə səbəb olmuşdur. Bu əsərin qazandığı böyük şöhrətin nəticəsi idi ki, şairin çağdaşı olan tarixçi Ravəndi özünün «Rahət əs-südur və ayət əs-sürur» əsərində «Xosrov və Şirin» poemasından çoxlu parçalar vermişdir. Təxminən 1190-cı ildə Nizamini sarayına dəvət edən Qızıl Arslan bu əsər haqqında ilk rəy söyləyən insanlardan biri kimi «Xosrov və Şirin» əsərini belə qiymətləndirir.

Şəhənşah çiyinimə əl qoydu sonra,
Mənə təhsinlərdən verdi sırğa.
Dedi «Xosrovlə Şirin»dən hekayət,
Şəkər dillər buna etməzmi, rəğbət?!
Dedin sənətdə çox sözlər gözəl sən!
Nə gövhərlərlə qoydun bir təməl sən.
Hekayətlər dedin nadir, nə qaldı?
Bizim tarix yeni bir surət aldı.
Nə bulbulda bu cür tər bir nova bar!
Nə bir dildə bu cür xoş bir hava var?
Açıb hər beyti etsən sən qiraət,
Bu bir zeytun yağı – iflicə səhhət!
İpəkdir tələqə düşmüş, odda yanmaz,
O bişməz odlar üstdə, buzda donmaz.
Nə halvadır bışirdin qaynadıb sən,
Yeyən bir qismət ondan söylər əhsən!
Məzən süddən də şirindir, verir can,
Bələ dadlı hamı aləmdə dastan.

Bu sözləri poemanın yazılmasından cəmi doqquz il sonra Əbdülhüseyn Zarrinkubun fitnəkar adlandırdığı böyük türk hökmdarı Qızıl Arslan söyləyir. Bu türk hökmdarı bir türk şairinin irandillilərin dilində yazdığı əsəri sevərək oxuyur, təhlil edir, eyni zamanda türk dilində yazılmayan bu əsərlə Nizamini türk tarixinə yeni bir həyat verdiyini xüsusi olaraq vurğulayır. Eyni zamanda Qızıl Arslan da Samani, Qəznəvi və həm də Səlcuq hökmdarları kimi əslən türk olan şairlərin farsca yazmasına qanuni, təbii, eyni zamanda onların özlərinin rəvac verdiyi bir hal kimi yanaşır. Qızıl Arslan özü də bu təhlil və dəyərləndirməsi ilə belə bir həqiqəti nəzərə çatdırır ki, Səlcuq türk hökmdarları özləri də fars dilində yazmaq, oxumaq, bu dildə yazılmış əsərləri mütaliə etməkdən zövq duymaq dərəcəsinə savadlı olmuşlar. İstər XII əsrdə, istər ondan daha əvvəlki çağlarda, istərsə də daha sonrakı dövrlərdə türk hökmdarları fars dilində yazılan əsərlərin ən yaxşı biliciləri və xiridarları olmuşlar. Onlardan bir çoxları farsca şeirlər də yazmışlar. Türk şairlərinin farsca yazmasının bir səbəbi də bununla bağlıdır. Türk hökmdarları bütün xalqlara eyni gözə baxmış, hər cür sovinizmdən uzaq olmuşlar. Onlar dünya vətənim, insan millətim əqidəsi ilə yaşamışlar. Sultan Mahmud Qəznəvinin fars şairi Firdovsiyə İran şahlarının tarixindən «Şahnamə» yazmaq sifarişi etməsi bunun ən parlaq nümunəsidir. Bu yanlış bir ənənə idi. Bütün Yaxın və Orta Şərqi öz hakimiyyətləri altına alan türklər özlərini keçmiş İran şahlarının varisi, davamçısı sayır, fars dilində yazıb yaratmağa rəvac verirdilər. Belə olmasaydı əslən türk olan Qətran Təbrizi, Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, Cəlaləddin Rumi, Əmir Xosrov Dəhləvi və digərləri əsərlərini farsca yazmazdılar.

Nizamini bir türk olduğu onun əsərlərində müxtəlif formalarda ifadə olunmuşdur. Bu barədə Məmməd Əmin Rəsulzadə «Azərbaycan şairi Nizami» adlı gözəl bir kitab nəşr etdirmişdir. Ancaq bəzi alimlər Nizamini farsca yazdığını nəzərə alıb onun əslən irandilli bir etnosə mənsub olmasından söhbət açirlər. Bu, əlbəttə, absurddur. Biz Nizamini farsca yazan bir türk şairi olduğuna «Xosrov və Şirin» poemasının verdiyi dəlillər əsasında yuxarıda toxunmuşuq. Burada onun «Yeddi gözəl»də işlətdiyi bir beyti də xatırlamaq istəyirik.

Torkiyəm ra dərin həbəş nəxərənd;
Lacərəm doyğabaye xoş nə xorənd.

Yəni: «Türklüyümü bu həbəşdə heç getmir.
Dadlı dovğaya xalq meyl etmir.»

Bəs görəsən Nizami bir türk olduğunu başqa cür necə deməli idi? Görünür

ki, Nizamının türklüyünü almayan həbəşlər, yəni qara fikirli adamlar indi də vardır. Allah onlara ağıl versin.

«Azərbaycan şairi Nizami» əsərini müəllifi M.Ə.Rəsulzadə bu beytdəki «torkiyəmra» sözünü «türkcəmi» kimi tərcümə və izah edir. Bu mövqə bizə görə də məntiqli səslənir. «Torki» sözünün türklərə məxsus bir yemək olan dovğa sözü ilə əlaqələndirilməsi də bu qənaətin doğruluğunu təsdiqləyir. Əks halda «torki» sözünü ucalıq, ağılıq mənasında götürüb, bunu dovğa ilə əlaqələndirmək bir az məntiqsiz görünür. Belə olanda bu beyt Nizamının türkcə əsərlər yazdığını, ancaq bu əsərlərin lazımcına qiymətləndirilmədiyi fikrini ortaya qoymuş olur.

Nizami irsi həm qeyri-adi insani məzmunu, həm də görünməmiş ecazkar sənətkarlığı ilə özündən sonrakı ədəbi irsə yeni istiqamət verdi. «Xəmsə» yazmaq, yaxud Nizamının hər hansı bir əsərinə cavab yazmaq ayrı bir vüsət aldı. Eyni zamanda Nizamının ayrı-ayrı əsərlərinin türk dillərində tərcümələri meydana gəldi. Belə tərcümələrdən birini 1340-1342-ci illərdə Xarəzmli Qütb ortaya qoydu. O dövrün tərcümələrinə uyğun olaraq Qütb Nizamının «Xosrov və Şirin» poemasını sərbəst şəkildə çevirmişdir. Poemanın əsas məqamlarına sadıq qalan müəllif bəzi bəhsləri ixtisar etmiş, bəzi məqamlarda isə yeni bəhslər artırmışdır. Məsələn, orijinalda Sultan III Toğrulun, Cahən Pöhləvanın, Qızıl Arslanın mədhinə həsr edilmiş parçalar Qütb tərcüməsində ixtisara salınmış əvəzində Qızıl Orda hakimi Tünü bəy mədh olunmuşdur. «Xosrov və Şirin» əsərini tərcümə etmək təşəbbüsləri günümüzə qədər davam etmişdir. 1947-ci ildə «Xosrov və Şirin» poeması müasir Azərbaycan dilinə Rəsul Rza tərəfindən tərcümə olunmuşdur. R.Rza Nizami poemasını heca vəznində tərcümə etmiş, əsərin məzmun və bədii xüsusiyyətlərini mümkün qədər saxlamağa çalışmış, çox vaxt buna nail olmuşdur. R.Rza daha çox ona çalışmışdır ki, Nizami fikri müasir dilimizin tələblərinə uyğun bir tərzdə oxucuya çatdırılsın. O, hərfi tərcümə yolu ilə getməmiş, hər beytin müasir dildə daha dəqiq, daha aydın ifadəsinə çalışmışdır. Nizamidə belə bir beyt vardır:

Fələk coz eşq mehrabi nədərad,
Cahan bixake eşq abi nədərad.

Bu beytin hərfi tərcüməsi belə olar: «Fələk eşqdən başqa bir mehraba sahib deyil, cahan eşq torpağından başqa bir suya malik deyil.» R.Rza isə bu beytdə ifadə olunan fikri müasir Azərbaycan dilinin ifadə imkanlarını nəzərə alaraq aşağıdakı kimi tərcümə etmişdir.

Eşqdır mehrabı uca göylərin!
Eşqsiz, ey dünya, nədir dəyərin!?

Zahirən bu tərcümə orijinaldan fərqlənir, həqiqətdə isə həmin beytdə ifadə olunan fikrin burada ən dəqiq ifadəsi ilə qarşılaşırıq. R.Rza poemanı tərcümə edərkən həmişə bu yolla getməyə çalışmışdır. Əlbəttə, bu tərcümədə bəzi təktük çatışmazlıq da vardır. Məsələn, Nizami əsərində «Bu nəzmin tarixi və başlanğıcı haqqında» adlı bir bəhs var. Burada əsərin 1177-ci ilin iyulunda, Sultan Toğrul sultanlıq taxtına çıxanda yazıldığı bildirilir, tərcümədə bu fikir itmişdir. Xüsusən həmin parçanın başlanğıcında söhbətin nədən getdiyi anlaşılmır.

Oxuculara təqdim olunan bu tərcümə ərizlə, poemanın yazıldığı ölçüdə yerinə yetirilmişdir. Yəni həzəc bəhrinin «məfAİlün məfAİllun məfAİL.» ölçüsündə tərcümə olunmuşdur. Mütərcim çalışmışdır ki, Nizami əsərinin məzmun və bədii xüsusiyyətlərinə sadıq qalmaqla onun fikirlərini bugünkü dilimizin tələblərinə uyğun ifadə etsin. Tərcümə üçün L.A.Xetaqurovun hazırladığı elmi-tənqidi mətn əsas götürülmüşdür. Yeri gəldikcə R.Rzanın poetik tərcüməsinə və H.Məmmədzadənin filoloji tərcüməsinə üz tutmuşuq. Bu tərcümənin necəliyini dəyərləndirməyi oxucuların və mütəxəssislərin öhdəsinə buraxırıq. Ömür-gün yoldaşım Səlminaz Həmid qızı Əhmədova-Yusiflinin əziz xatirəsinə ithaf edirəm.

Xəlil YUSİFLİ

91377

XOSROV VƏ ŞİRİN

İlahi, bir qapı aç yardım üçün!
Nizami haqq yolu göstər ki, görsün.
Səni dərk etməyə sadıq könül ver,
Səni mədh etməyə qüdrətli dil ver.
Yamandan qəlbimi saxla, amandır,
Əlim qoyma tuta pisdən, dayandır.
Bəzənsin qoy könül nurunla hər dəm,
Səni öysün dilim durduqca aləm.
Yeni bir Davud olsun, qəlb oyansın,
Zəburum bir cahan şöhrət qazansın.¹
Bu dilbər bəslənib naz ilə canda,
Üzü olsun mübarək qoy cahanda.
Nəzər salsa, könül şadlıqla dolsun,
Onun mişkiylə yer Xəllüx tək olsun!²
Qarasından çoxalsın gözdə nurlar,
Sədasından xumarlansın şüurlar,
O, qəlb üçün sevinc dastanı olsun,
Düyün, müşkül açan ünvanı olsun.
Onunla mənaya bəxş eylə şöhrət,
Onunla daim olsun qoy səadət.
Camalı şah gözündə şirin olsun,
Özü şirin, adı həm Şirin olsun.
Ona lütfünlə yar ol, möhtəşəm qıl,
Yetir bir qətrə, feyzindən, kərəm qıl.
O lütfun mədəni dindi olub yar:
«Gətir, ey gövhərin kani, nəyin var!»

ALLAHIN BİRLİYİ HAQQINDA

Onunla ad tapıbdır varlıq, aləm,
Onunla yer durub, göy qaçdı hər dəm.³
Edir səcdə ona hər yerdə xilqət,
Budur mütləq dəlil-vardır o qüdrət.
Uca tanrı, sənə yox bənzər, oxşar,

Böyük saymış səni harda böyük var.
 Onunla yandı ulduz, durdu göylər,
 O, verdi ağla hikmət, dürlü şeylər.
 Gecə zülmət də olsa gündüz eylər,
 İti ağla bağışlar inci, gövhər.
 O, xəlq eylər gecə-gündüz həm ay, gün,
 Verər şadlıq, ümid, qorxu o, hər gün.
 Ucanı, alçağı gözlər o, möhkəm.
 Sübutdur varlığına cümlə ələm.
 Vücudu qəhr edər cümlə cahanı,
 Bütün hal əhlinə bəlli nişanı.
 Onun əmriylə ulduzlar gəzər, bax!
 Yeri gövhərlə o daim bəzər, bax!
 Görən gözlər onu istər dəmadəm.
 Odur tənhalərin könlündə həmdəm.
 Bu dünyada əsaslardan kənərdir,
 Ona burda nə həd, nə ölçü vardır.
 Onu göylərdə çox gəzmış könül pak
 Bu yolda nal tökübdür əql, idrak.
 Ağıl gəzməkdən ötrü durdu huşyar,
 Fəqət gördü nə sağ qalmış, nə sol var.
 Nə vaxt öz nəqşini durdan götürdü,
 Götürdükcə onu artıqca gördü.
 Onun hökmü bu tez-gecdən uzaqdır,
 O zat alçaqla yüksəkdən iraqdır.
 Bütün dünyada hərfilər səndədir cəm,
 Hamanca lövhədə cəmsən özün həm.
 Dağıl, yüz parça ol gül tək bu bağda,
 Yetişməz sağlama, bil ki, bu dağ da.
 Bu dünyaya bir elçi gəldin ordan,
 Ora üz tut ki, qurtar tezcə burdan,
 Olar hər bir kəsə bilmək çox asan,
 Fəqət sonda qalar heyrətdə insan.
 Xudanı bilməyə tək bircə yol var,
 Dəlil ilə, qiyas ilə o parlar.
 Qiyas ilə ağıl işlərsə böylə,
 Xuda üçün dəlil tapmazmı, söylə!

Yətar, yol vermə fikrə bundan artıq,
 Görərsən bir quyu öndə, ya dağlıq.
 O gün ki, anladın bir məbudun var,
 Nədir? Kimdir? Nə cürdür? Gəzmə, zinhar!
 Yanan hər şamda sən gəzdin işıq, nur,
 O, haqqın birliyi üçün sübutdur.
 O, torpaqdan gülü əlvan yaratdı,
 Sudan gah biz kimi bir can yaratdı.
 Ağıl verdi onu ta dərk edək biz.
 Görən göz verdi düz yolla gedək biz.
 Göyün doqquzca hərfindən bərabər
 Bu yer taxtasına yazmış rəqəmlər.
 Su verdi ruh nəbatıyçün cigərdən,
 Ağıl şəminə yağ verdi bəsərdən.
 Aılı altı yaxa ondan cəhətlər,
 O atdı torpaq üstə dörd gövhər.⁴
 Elə xəlq oldu varlıq ilk zamandan,
 Bu sırrə yol tapa bilmir bir insan.
 Elə bir son verər burda o, hər bəmə,
 Ona bir yol tapılmaz, gəlsə ələm.
 Özündə olmaz axtarmaq xudanı,
 Xudalıq şahlıq olmaz, haqqı tanı.
 Dağılmaqçün olanlar məhv olarlar,
 Odur hər varlığa qadir səbəbkar.
 O, bəxş eylər hədiyyə, həm bağışlar,
 Onunla oldu ilkin mayə ta var.
 Verib bir mayəyə ayrı əlamət,
 Qoy olsun hər birində bir ləyaqət.
 Buna verdi səxa, bəxşiş yetirsən,
 Onu etdi xəsis, alsın, gətirsən.
 Bu verməkdən xəbər bilməz verənlər,
 Nə bilməzlər xeyir, bəxşiş görənlər.
 Nə atəşdə xəbər var yaxmağından,
 Nə su agah: o daim bəsləyir can.
 Şəriksizdir xuda mülkündə hər dəm,
 Onun fərmanına quldur bu ələm,
 Bu qullardan kim eylər bir cəsəret,

O dərgaha yetirsin bir xəsarət.
Yer ölçər, bircə tük ondan qoparmaz,
Əsər yellər, ətirdən pay aparmaz.
Min əhsən! Gör nələr qurmuş o qüdrət!
Gərəkdir daim olsun bunlar ibrət.

YARADILIŞI DƏRK ETMƏK HAQQINDA

Göyün səyyahlarıçün, bir xəbər ver,
Nəçün bir Kəbə olmuşdur mudam Yer?⁵
Bu mehrab içrə məbud kimdir əvvəl?
Nə getməkdir, nə gəlməkdir bu get-gəl?
Nə istərlər bu karvan çəkmək ilə?
Nə istərlər bu mənzil kəsmək ilə?
Bu hardan sabit, o, səyyar olubdur?
Ona kim söylədi «tərpən», buna «dur»?
Qəba geymiş qızıl güllərdir onlar,
Durub təzimə çox illərdir onlar,
Ora çatdım ki, yüz yol heyrətimdən
Bu cür bütxanədə zinnar taxım mən.
Fəqət tez-tez qaçakən burda heyrət!
«Nizami»-səslədi birdən inayət.
«O bütler qoy səni çaşdırmasınlar,
Edirlər qeyrə daim səcdə onlar.
Dönüb pərgərə sərgördən gözirlər,
Gəzirlər xaliqi hər an gözirlər.
O qüdrətli əlinlə sən də bir dur,
Çıxıb bütxanədən, bağla, qıfıl vur.
Bütü İbrahim ol, ən sev, əzizlə,
Fəqət bütxanəni bütədən təmizlə.⁶
Nəzər salsan bütə, surətpərəstən
Bütü əz, olma bir surətpərəst sən.
Yer altında, səmalarda nə vardır,
İlahi xəznəyə tilsim, açardır.
O bağlı tilsimi tapmaq çətindir,
Tapıb qırsan, xəzinə qismətidir.
Bu dörd ünsür ki, var, tez durma mil çək,
Bu yolla sürmələndir ağılı, nil çək.

Bu çərxin nəqşi əlçatmaz xəyaldır,
Bu müşkül sirrə yol tapmaq mahaldır.
Bu çərxin sirrənə yol tapmıram mən,
Deyil bu nəqşlər ancaq əbəsdən.
Bilirmək lazım olsaydı bu sirlər,
Bu varlıqdan biri, söylər nədirilər.
Bu günbədlər işıqlarla yanılar,
Görərsən gəndən ancaq fırlanırlar.
Bu fırlanmaqda, məlumdur, bir iş var,
Bu dönməkdə səbəb var, istəyiş var.
Ağıllı hər kəsə olmuş bu aşkar!
Yəqin hər fırlananı fırladan var.
Qarı cəhrəsinə sən bir nəzər sal,
Fələk də fırlanır, bil ki, bu minval.⁷
Nizamlansa, qüsurlardan gen olsa,
Əgər fırlatmasan fırlanmaz əsla,
Əgər fırlatsa həm aqıl bir insan,
Dayanmaz xəyli öz fırlanmağından.
Bu qayda dövr edir daim fələklər,
Bunu gövhərşünas anlar, ya zərgər.
Bu ağılı, fikrin üstürləbi haqdan
İşiq, nur almaza, olmazsa fərman,
Nə bir qaş tərpədid məktub yazarlar,
Nə bir barmaq tikər bir təzə paltar.
Sən ondan bil gecə, görəsən saçar nur,
Sən ondan görməsən aydan qaçar nur.
O hər bir nəqşə vermiş bir camalı,
Bu ulduzlar açır onlarla falı.
Biri on arpanı mehrab edibdir,
İki daşı bu, üstürləb edibdir.
Nə gördünsə o daşla arpadan sən,
Görərsən onları çərxin işindən.
Demə dörd rükəndən gəlmişdir insan,
Yaranmış çünki ulduzdan həm ərkan.
O qüdrət bəs kimə olmuş həvalət?
Həvalətdə bəs işləndi nə alət?
Yaranma alətə olsa həvalət,
Nə alətlə yaranmış bəs o alət?

Əgər ataşla yel, bir də su, torpaq
 Edərsə bir-biriyə ülfət ancaq,
 Yənə gəlməzsə haqdan əmr, fərman,
 Bədəndə sakin olmaz onda bir can.
 Özündən sən əgər qiblə düzəltmə,
 Sənə hardan deyərlər haqpərəstən!?
 Olarsan haqpərəst, keçsən özündən,
 Gecəylə gündüz olmaz dost, bil sən.
 Özündən kim bu yolda heç nə görməz,
 Əzizdir haqqa qullardan bu cür kəs.
 Özün çıxsan yadımdan, ey Nizami,
 Olar qismət sənə o vəsl camı.

MÜNACAT

Yoğurdun sən bizi palçıqdan, allah!
 Vəsiqə yazdın, oldun həm xeyirxah.
 Bizə borc oldu durmaq xidmətində,
 Verərsən muzzunu hər xidmətin də.
 Bu gücsüzlük, zəifliklə biz aşkar,
 Sənə xidmətçiyik ta qüvvəmiz var.
 O qüdrətlə, inayətlə, de, hardan
 Çıxarmazsan zəif qulları dardan?
 Ümidlər bizdə bir dərya qədərdir,
 Kərəmlər səndə bir dünya qədərdir.
 Kimik bəs yoxsa meydana gələk biz?
 Divarından sənün bir rəng silək biz?
 Xilas eylə, ayır bizdən bizi sən,
 Duraq ayrılmayaq heç xidmətindən.
 Yarar xidmət hanı bizdə sənünçün,
 O izzət qəsrinə layiq görünsün?
 Fəqət biz bəndəyik, əlbət, həmişə.
 Edərlər bəndələr xidmət həmişə.
 Əgər bir gün bizə sən xəst də çəksən,
 Kim əmrindən qaçar, qüdrətdə təksən.
 Bu yumruq boyda torpaqdan sevinсэн,
 Qazannıq biz, həm etməzsən ziyan sən.
 Əgər tənha qalıb imdada gəlsək,

Kərəmlə bax bizə, biz dada gəlsək.
 Bağışla sən bizi əhdin, vəfanla.
 Kərəm qıl, bir görün hüsnün, liqanla.
 Bu torpaq ki, içi öz danən olmuş,
 Mənəm şam, qəlb isə pərvanən olmuş,
 Məni əvvəlcə torpaqdan yaratdın,
 Fəzilətlə seçib orşo ucaltdın.
 Üzüm tək ver gözə sən nur, bəsirət,
 Veribsən neməti, şükür etmək öyrət.
 Çətində səbr ver, ta ki dözüüm mən,
 İşim düz getsə də, qoyma gözümdən.
 Mənə bildir varındırsa nə hikmət,
 Götürsün pərdəni gözədən bu qəflət.
 Uçurt tərhan xəyalı, bəndə salma!
 Gəl əvvəl hər nə verdin, sonra alma.
 Əgər həddindən artıqsa günahım,
 Xəcalətdir bu yolda üzrxahım.
 Sözümdə hər nə ki, səhvim, xətam var,
 Sən üstündən qələm çək, çoxdur onlar.
 Mənim yetmiş iki qaydam, yolum var,
 Biri güldür, o yetmiş bir tikanlar.
 Bu yolda fikrimə sən pərdə tutdur,
 Xilas da, qurtuluş da bax bu yoldur.
 Səni hər bir naxışda gəzmışəm mən,
 Səni hər sözdə duymuş, sezmişəm mən.
 Sənün sevginlə divanə olandan,
 Yapışdım yaxşıdan, bəzən yamandan.
 Yol aldım qarşına mən xidmət üçün,
 Yol azsam, qaytar ordan hörmət üçün.
 Keçir hey Kəbəni görmək könüldən,
 Əgər yollarda ölsəm, neyləyim mən?
 Olubdur yaxşı da burda, yaman da,
 Kərəm də səndədir ancaq, aman da.
 Buna sınımış ayaq verdin, ucaltdın,
 Qanad verdin ona, göylərdən atdın.
 Yazıq mən bilmirəm oldum nə cür qul,
 Məni məhrummu saydın, yoxsa məqbul.
 Əgər mən büt-pərəstəm, ya ki dindar,

Bağışla hər kiməm, ya hər nəyim var.
 Sən öz fəzlinə göstər burda şəfqət.
 Edib tutduqlarımca vermə qiymət.
 Tapılmaz mənə layiqli əməllər,
 Olar fəzlinlə o hardan bərabər.
 Sənin fəzlin qədər mənə əməl yox,
 Nəvaziş eyləsən, yaxşı olar çox.
 Özün xidmətlə güldür, mərhəmət saç,
 Məni hər kəs yanında qoyma möhtac.
 Budur arzum ki, yox da, var da olsam,
 Özün bax, qane ol mən harda olsam.
 Kərəm qıl qurtarım dünya işindən,
 Özün bil, keçsə iş səndən, kiməm mən.
 Sənin feyzinlə nurlansın çıraqım,
 Qapından daim öpsün qoy dodağım.
 Bu sərxoş qəlbimi, yarəb, ayılt sən,
 Bu qəflətdən məni, yarəb, oyat sən.
 Yatırt möhkəm gəlib çatsa hesabım,
 Tökülsə palçığım, qalsın gülabım.
 Dilimdən qoy bu cür gəlsin şəhadət!
 Mənim sən qismətim olsun səadət.
 Qənaətlə bədən dursun, oyansın!
 İtaətdə məzacım düz dayansın!
 Bu dərdli ruhuma sən bir şəfa ver!
 Məhəmməd torpağından bir dəva ver!

PEYĞƏMBƏRİN NƏTİ

Məhəmməd canına minlərlə əhsən!
 Onun torpağı xələq olmuş əzəldən!⁹
 Görən gözlərdə yandırmış çırağ o,
 Verib varlığa bir qayda, sayaq o!
 Vəfanın meydanında qəhrəman, ər,
 Nəbilər dəstəsində başçı, rəhbər.
 Günahkar bəndəyə verməz xəcalət,
 O, bir çox düşüünə istər şəfaət.
 Açar gəlmiş ilahi xəznə üçün,
 Səhər gülzara gül paylar o, hər gün.

Yetimlərcün o, şirin bir nəsimdir.
 Oduz hər kəs deyir: «Dürri - yetimdir».¹⁰
 Fikirdə Adəmin can kimiyası,
 Şəkildə aləmin göz tutiyası.
 Şəriət qəsrinə qoydu o, dörd həd,
 Ölümsüz dörd divardan qurdu sərhəd.
 Bu peyğəmbərlik ondan təzələndi,
 Ağıl həm sayəsində kölgələndi.
 Cahanda din də qurtarmış onunla,
 Şəriətlər heçə varmış onunla.
 Rəhimli bir igid, çox tünd bir şir,
 Açardır gah dili, gah da ki şəmşir.
 O, xaslardan seçilmiş xas Ayazdır,
 Nə məsudluq, o, mahmudluğa xasdır.¹¹
 O, bir nüsrət qılıncı aldı burda,
 Dəmirlə daşda izlər saldı burda.
 Utandı möcüzündən bədgümanlar,
 Sıxıldı qəlbə daşdan bərk olanlar.
 Görərkən dostları gül tək olur şad,
 Yaşar bir sərv tək dünyadan azad.
 Yaşıl rəng aldı sərvindən ürəklər,
 Saçından ənbər almışdır küləklər.
 Qərar tutmuş atı şah dəstəsində,
 Durub dörd yarı beş yol növbəsində.¹²
 Olub başmağı ərşin taxtına tac,
 O, vəhy aldı, nədir həm bildi merac.
 Apardı mehdini ərsə, bu yerdən,
 Çevirdi divi insana hünərdən.
 Qoşun çəksə, Xəlil ancaq bir əsgər!
 Məsih qəsrində çavuşdan kiçiktir.¹³
 O, dağlarda yaşarkən bir zamanlar
 Onun dostuydu əqrəblər, ilanlar.
 Gah ağzından diş almışdır dəyon daş,
 Qoyub bəzən daş üstə bir zaman baş.¹⁴
 Onunçün daşda qaldı diş-dodağı,
 Olar daş ləl ilə gövhər yatağı.
 Daş atdı düşməni, bir diş itirdi,
 Fələk tutdu onu qul tək gətirdi.

Yatır gözlər, ürək dönmür yolundan,
 Deyibdir «Ümmətim», tutmuş qolundan.
 Onunçün təşnəyəm, yandıq qəmindən,
 Suyumdur, odlu bir torpağıyam mən.
 Buraxdıq qulluğunda xeyli təqsir,
 Ey Allah elçisi, vardır nə tədbir!?
 O pak qəbrindən ancaq istərəm mən,
 Mənimçün tanrıdan bir xahiş etsən.
 Bir əl qaldır mənimçün sən səmaya,
 Tez ondan sonra üz tut bir duaya.
 De: «Ey tanrı, Nizamiyə üçün şəfəq saç,
 O kafir nəfəsinin zünnarını aç.
 Könül gen düşməsin dinclik evindən,
 Bu aləmdə onu əfv eylə gəl sən.
 Ağır dağlarca göstərmişsə nöqsan,
 Sənin rəhmin də sahilisiz bir ümman.
 Bağışla ruhunu, sən bəxş edənsən,
 Əvəzsiz əfvün ardınca gedənsən.»

KİTABIN YAZILMASINDAN ÖTRÜ YUXARIDAN GƏLƏN BUYRUQ HAQQINDA

Gəlib bəxt atını tərətədi iqbəl,
 Səadət aləmə üz tutdu dərhal.
 Səhər nuru yetişdi hökmdar tək,
 Qara rəngi cahandan sildi ağ rəng.¹⁵
 Göyün var çətri, bəs sultan da varmı?
 De, sultansız çətir qurmaq yararmı?
 Döhül vurdu ötən quşlar səhərdən,
 Gəlib cəz çəkənilər beş növbə birdən.
 Günəş Cəmşid camıyla qalxıb asan,
 Bu yüyrək taxta çıxdı sanki sultan.¹⁶
 Bu mülkə söz Tuğan şahı müzəffər,
 Qələm tutmuş Qaraxan aldı xəncər.¹⁷
 Bu yeddi şahlı göylər qurdu divan,
 Sözlün haqqında verdi təzə fərman.
 Bu xəncərlə az iş görəsən cahanda,
 Qələm tək doğranar əllər bir anda.

Oyaq qaldım gecə lap məst idim mən,
 Yapışmışdım qılınc dilli qələmdən.
 Deyirdim hansı yolla dür saçım mən,
 Ya hansı xəznədən bəndi açım mən.
 Nə tərzə üz tutum tutsun cahanı?
 Nə iş görmək ki, fəth etsin zamanı?
 Səadət girdi şadlıqla qapımdan,
 Üzümdən yüz yol öpdü, qoydu heyran.
 Buyurdu: - İşlərin qurtardı dardan.
 Çıxıb qıflın da daşdan, gör ki, hardan.
 Buyurmuşdur cahan şahı cahanın,
 Yarat bir dastan eşqindən zamanın.
 Ölüb-getmişlər, əhli-hal olanlar
 Alovuzca donurlar bir-bir onlar.
 O xəncər dillə sən çərxin başından
 Hər an mənə tükü qırarsan asan.
 Qələm sən qoymadın çalsın Ütarid,
 Tikan tək batdı atlas geysə Nahid.¹⁸
 Gəl İsa tək ruh üçün dərs qandır,
 Yetiş Musa tək eşqə şəm yandır.¹⁹
 Üzük tap, sal ona firuzə qaş sən,
 Süleyman bəxşişi bizdən görərsən.²⁰
 Əgər haqqında göstərsək ədalət,
 Yəqin bizdən sən etməzsən şikayət.
 Əgər bir dəm sənə biganə qalsaq,
 Səni Firdovsi tək narazı salsaq,²¹
 Qızıl bir lövhəyə buzla möhür vur,
 Sevinsin pivəçi, sənə kənar dur.
 Əgər xoşbəxtsən, dövlət sevensən,
 Tamahdan keç ki, can qurtar öləndən.
 Könül bəxt ilə olduqda həməvaz,
 Sevincindən o, bəxtə etdi bir naz.
 Dedim: - Vaxtdır, bu işdə yarım ol sən,
 Bu qəmlərdə mənim qəm-xarım ol sən!
 Bu meydan çox görüb mahir sənətkar,
 Deşiblər ləli, yar olduqca şahlar.
 Əgər baxmazsa dövlət şeir ucalmaz,
 Deşər dünyada ləli ancaq almaz.

Sürəyyaya ucalmış bax bu sənət,
 Ucalmışdır görüb dünyada nemət.
 Doyub mən bir ovuc arpa unundan,
 Qaçıb bir küncə, gen gözdim cahandan,
 Mən oldum bir arı, hər dəm evim dar,
 Bu evdə yüz cürə halvam, balım var.
 İlan tək xəznə üstü məskənimdir,
 Bütün gün bir çörək ancaq yemimdir.
 Bu şahın sayəsində qalmaram ac,
 Daralmışsa ürək, qalmaz o, möhtac.
 Bacamdan quş gələr könlüm dilərkən,
 Çıxar növ-növ balıqlar tezəcə yerdən.
 Sənin bəxtinlə düşmənlər yox olsun!
 Sənin yardımların bəri çox olsun!
 Cahanda hər nə cür iş var, əməl var,
 Bu şahın himmətindən oldu aşkar.
 Bu dünyada malı yoxdursa hərgah,
 Qənaət bəxtli olsun, ey allah!

BU NƏZMİN TARİXİ VƏ BAŞLANGICI HAQQINDA

O vaxt ki, bu cavan taleli sultan,
 Xeyir görsün, görüm, taxtı, tacından.
 O mənə mülkünün taxtında qaim,
 Həyat dünyasını tutmuş o hakim,
 Məlik Toğrul, bu dünyanın ağası,
 Səxavət ümmanı, iqbal səməsi,
 O şahlar şahı Toğrul, mülkə arxa,
 Ədalət kanı sultan, mülkü dünya.
 Çatıb sultanlığa təxtü tac aldı,
 O, Arslandan qalan taxta ucaldı,
 Haman bu xəznəni açdım o gün mən,
 Özül qoydum bu qəsr üçün o gündən.²²
 Mübarək tale idi, başladım mən,
 Mübarəkdir dedi göylər ürəkdən.
 Bu tale ki, həmin nəzmə olub fal,

Məni öz nəqşi tək etməzi xoşhal.
 Şahın bəxtiylə başlandı bu dastan,
 O da dünyanı tutsun sanki sultan.
 Könullər məşuqu olmuş bu dilbər
 Çox az vaxta tamam oldu sərəsar.
 Bu yolda ləngimə olmuşsa hərgah,
 Boşalsın, söylədim işdən bir az şah.
 Həbəş zülfü dedim Tamğaçə vursun,
 O Şüştər ziynətini Çaçə vursun.²³
 Çətir torlanla ənqanı o tutsun!
 Qızıtl tacla sürəyyanı o tutsun!
 Cəlal çətri səmalarda ucalsın,
 Atı Ceyhuna bir titrətmə salsın.
 Tutub düz yeddi ölkə, eyləsin faş,
 Fələklər çənbərindən çəkəsin baş.
 Ona Çindən gətirsin vergi xaqan,
 Müdam qeysər yetirsin cızıq Rumdan.²⁴
 Ey allah, min şükür, qədri, cəlalı,
 Üzərlikdir yanan, görməz zəvalı.
 Məhəbbətdən üzərlik yandırıb mən,
 Səhər saldım yola sübhün məhindən.
 Onun ətrindən olsa şah xoşhal,
 Mənimçün atəşə atsın o, bir nal.
 Desin bir dəm: «Atabəy, ey Cahangir,
 Nizami göstərib axır nə təqdir?
 Yetər, qalmış bu cür şair kənarı,
 Yetər, bir ruzi görmür bu diyarı.
 Deyilmi vaxt onu ta oxşayaq bir!
 Bu dünyada ona gün ağlayaq bir!
 Baxaq bir dəm, çəkilsin qəm gözündən,
 Qırıqlar getsin alınandan, üzündən.
 Sitiylə Məhsəti olsa qəzəlxan,
 Gecə yüz xəznə verrik biz çox asan.
 Ona açsaq əgər biz birəcə xıрман,
 Bir arpa, vallah, əksilməz bu vardan.
 Durubdur sərvət üstə mülkümüz şad,
 Pis olmaz bir pozuq kənd etsək abad.
 Günəş zülmətlərə daim saçar nur,
 Odur öz qəstri də nurla dolubdur.

Səxavətdə ad almışdır buludlar,
 Bax, onlardan süd əmmiş körpə otlar.
 Nə müddətdir bu xoş sözlər düzən quş,
 Biza şükr etmək ilə məşğul olmuş.
 O, bir cam içməmiş meyxanəmizdən,
 Dayanmır bircə an şükranəmizdən.
 O cür bir bəndə, mən tək bir xeyirxah,
 Özün Keyxosrova bənzər böyük şah.
 Başı göylərdən ötmüşdür, o, az-maz,
 Nəvaziş görsə bizdən heç pis olmaz.»
 Nədir səndə Nizami bu, nə üzdür?
 Nədir şahla kobudluq, bu, nə sözdür?
 O bir şahdır ki, fəğfur ilə xaqan,
 Öpər torpağını hər dəm uzaqdan.
 Nə üzr istərsən, ey bir parça torpaq,
 Bu qorxunc vadiyə olmaz dil açmaq.
 Budur üzrüm ki, adil hökmdardır,
 Üzündə haqqa məxsus sözlə vardır,
 Kim orda yüksək olsa, alçalar da!
 Əgər kim düşgün olsa, sərt olar da.
 Dəmir yandı odur şimşək çaxanda.
 O yandırdı qarıyçün bir şam onda.
 Odur dəryada hər dalğa ölümdür,
 Gül üçün güllü bağ, bağda ölümdür.
 Bizim şahda Süleymandan nişan var,
 Ona Ay söz deyir gah, gah balıqlar.
 Özün bax, külçələr yandıqca zərgər
 Tapır gah torpaq ordan, gah da ki zər.
 Sudan, rəngdən büsat qurduqca ələm,
 Fələk dövr eyləyib, durduqca ələm,
 Müzəffər şahə ver, yarəb, cahanı,
 Cahandır şahə yar eylə səmanı.
 Xeyir ver gəncliyindən, taleyindən,
 Qoy ömrü artıq olsun hər şeyindən.
 Qoy ondan olmasın gen bəxt, dövlət,
 Qoy onsuz olmasın tacda bu şövkət.
 Onunla ələmi bolluq qoy alsın,
 Onun çətrilə səmalarca ucalısın.

ATABƏY ƏBU CƏFƏR MƏHƏMMƏDİN MƏDHİ

Uğurlu taleyim vardı, xoş iqbal,
 Ucaltdım göylərə mən şeiri dərhal.
 Dua üçün yapışdım tez qələmədən,
 O şahın adına vurdum rəqəm mən.
 Üfüqlər şahıdır, hər yerdə yüksək,
 O, həm cüt, həm də təkdir qaşla baş tək.
 O dövrün hakimi Əzəm Atabəy,
 Cahandan zülmü sildi həm Atabəy.
 Səxa ilə Əbu Cəfər Məhəmməd
 Xorasan fəth edər Mahmud nisbət.
 Günəş tək nuru ilə dolmuş ələm,
 Yanar düşməni yaxın düşsə haman dəm.
 Avamı, xası Gün tək eyləyər şad,
 O, Şəmsəddin vəd-dünya alıb ad.
 Günəş nur paylayır ulduzlar üçün,
 Səadət bəxş edir xalqa o, hər gün.
 O gün ki, xalqa haqdan gəldi rəhmət,
 İki sahib, bax, adlandı Məhəmməd.
 Biri oldu axır peyğəmbər ondan,
 Biri oldu axır bir rəhbər ondan.
 Ərəb bürcündə bir aydır o, daim,
 Əcəm mülkündə bir şahdır bu, hakim.
 O, dini zülmədən etmişdir azad,
 Bu, ədl ilə edib dünyanı abad.
 Mən əhsən! Gör nə hikmət var bu adda,
 İki mimi iki dünyaya sığa.
 Paxıllıqdan iki olmuşdur ələm,
 Bu bir mimli, iki mimli o, hər dəm.
 Qələm türklərini etməz o, tarac
 Verər bir mim kəməz, bir mim verər tac.²⁵
 O, bir tac bəxş edən şimşəkmi, parlaq?
 Ona tac bəxş edən söylərlər ancaq.
 Əgər bəxşişə əl qatsa, nə olmaz!
 Batar bəxşiş selində Cudi, qalmaz.²⁶
 Fələklər söyləsə, bir dur amandır!
 Bu bir qaim yıxan, qaim asandır.

Utanmışdır səxasından dənizlər,
 Xəcalətdən yerin üstə tökülər.
 Qılıncı xas poladdan bir buluddur,
 O, yeddi mülki tutmaqda bir oddur.
 Cəhət çiyininə altı tağ o saldı,
 Göy ondan dəxi doqquz sırğa aldı.²⁷
 Verir dərya kimi dürrü ürəkdən,
 Darılmır, bəxş edir gövhər o mədən.
 Anasıymış cahan sanki binadan
 Bahar tək ədl üçün doğmuş anadan.
 Bu aləmdən kənar sirlər, xəbərlər
 Onun könlünə qaibdən yetərlər.
 O, hansı elmə sahib olmayıbdır,
 Nədən məhrum olub, kam almayıbdır.
 Döyüslərdə cəsurdur sanki aslan.
 Bu cür aslan olar, ey tanrı, hardan?!
 Nə incitmiş bu şirliklə o, bir kəs,
 Nə şirlərdən onunla var edən bəhs.
 Onun ox, nizəsi tükdən çəkər tük,
 O, gözdə tük görün gözdən tökər tük.
 O şimşəkli oxundan, xəncərindən
 Buludlar tək dağılmış sübh düşmədən.
 O şimşəkli qılınc oynarsa hərəgah,
 Şəfəqlər tək üzər qanlarda bədxah.
 O, daş xaçı Rumun zülmət yerində,
 Əzib mum tək müzəffər dişlərində.
 Əgər Rum ordusu türkdən çox oldu,
 Onun hindi qılıncıyla yox oldu.
 Atı qaçmaqda yel tək etsə təcil,
 Qalar dalda fələklər yeddi mənzil.
 Ona dost olsa da dünyada camış,
 Bu yer nadan öküz tək altda qalmış.
 Papağı çərxə çatmış, başı ayda,
 Mın əhsən! Şah görək olsun bu qayda!
 Xeyir fikriylə tutmuşdur cahanı,
 Budur haq kölgəsi, ədlin dəkanı!
 Qara, ya ağ cahanda hər nə vardır,
 Xudadan sonra şaha səcdəkardır.

Zireh geymiş igidlər coşğun ümman,
 Yağır ox, nizələr düşmədən başından.
 Dəmir dırnaqlı dağlar da çatıb qas.
 Onun bədxahına daim atır daş.
 O düşməndə boğaz bir zəngə oxşar,
 Çəkir maqnit kimi harda dəmir var.
 O, düşməndən deyil qafil, ayıqdır,
 Budur bax şahlığın şərti, sayıqdır.
 Atabəy Eldəniz şahdır, cahangir,
 O vurdu yeddi mülkə dörd təkbir.
 İki dünyaya qurban verdi bir can.
 Canı sağdırsa, ölmüşdür o, hardan?!
 Bu can ilə yaşar ancaq cahan da,
 Cahanın canıdır, şəksiz, cahanda.
 Onun tək görməyib bir kəs bu aləm,
 Başından olmasın heç birçə tük kəm.
 Deyin, dünyaya kim gəlmiş bu bəxtlə?!
 Həbəşdən Çinə kim almış bu bəxtlə?!
 İraqda badə süzmüşdür o, cama,
 Düşübdür heybətə Rum ilə Şama.
 Onun ovlağı Abxaz ilə Dərbənd,
 Döyüş meydanı Xarəzmü Səmərqənd.
 Bu ayın getməsin bu nur üzündən.
 Bir an gen düşməsin bu tac özündən!
 Nəyi etməzsə də arzu cahandar,
 Əgər ud olsa da, yandırsın odlar.
 Onu incitsə hər kəs bu həyatda,
 O, xəznə olsa da, qalsın yer altda.

YERÖPMƏ XİTABI

Bu şahlıq taxtının şahına əhsən!
 Ona şahlıq verilmişdir fələkdən.
 Xilafət ərxası, mülkün dayağı,
 Qılıncından gəlir yoxluq sorağı.
 İkinci bir Firidun, həm də Cəmşid,
 Dedim yanlış Firidun nə, nə Cəmşid!²⁸
 Firidun süd əməm bir tifi inəkədən,

Sən aslansan, ötüb bəxtin fələkdən.²⁹
 Boğubdur Cəməşidi Zöhhak ilanı,
 Sənə göy əjdəri vermiş bu canı.³⁰
 Əgər onlarda vardı təxt ilə tac,
 Səninlə təxtü tac pay aldı möhtac.
 İgidlər bir nişan istər şahından,
 Sən isə hökəmrən, həm pəhlivansan.
 Süleymanda üzük var, səndə var din,
 Var İskəndərdə ayna, səndə ayın.
 Nə gördünsə zamandan, görməz əsla,
 Nə İskəndər, nə Cəməşid ayna, camda.³¹
 Cavanlıq mülkü səndən xürrəm oldu,
 Bünövrə bu həyata möhkəm oldu.
 Dəmir xəncərlə tutdun ələmi sən,
 Qızıl camla əvəz etdin Cəmi sən.
 Dəmirlə tapmadın dövlət, xəzinə,
 O sərf olsun sənin eys-ışrətinə.
 Bu dünya fanidir, sən də bilirən,
 Qalan baqi nədir, sən də bilirən.
 Beş-üç kəlmə deyərdim məsləhətlə,
 İzin versəydi şahım mərhəmətlə.
 Bulud beynimdə yox ayrı su, ey şah!
 Verərdim, olsa idi can da hərgah.
 Mənəm yol qasidi burda əzəldən,
 O şahın zəng çalan Harutuyam mən.³²
 Birinci quş kimi qondum bu bağa,
 Sən istər bülbül adlandır, ya qarğa.
 Nə müddətdir deyirdim böylə hər gün:
 Düzəldim bir hədiyyə şahım üçün.
 Nə var çipal, fəğfur misli töhfəm,
 Gələm, təzim edən gendənsə bir dəm.
 Bu fikrin məhsulu sehri, xəyalı
 Səpim qoy qarşına altın misalı.
 Qarışqanı kəsər kim, harda qurban?
 Çəyirtkə töhfəsi almaz Süleyman.³³
 Günü göylərdə zərrəylə tutar kim?
 Və ya torlanı sərçəylə tutar kim?
 Bu şahlıqla gileylənsəm, nə xeyri?

Yoxumdur bir tüküm də bundan ayrı.
 Budur dərdim ki, öz qəlbim kimi mən,
 Yanında olmuram, ey şah, hərdən.
 Mənim qoy bəlli olsun şaha halım,
 Duadan başqa yox fikrim, xəyalım.
 Yaşar xəlvətdə bu ikdiş Nizami,
 Yarı baldır, yarı sirkə kəlamı.
 Şirin bir çeşmədir ilhamı, çağlar,
 Yüklü çiyində zöhd ilə o, bağlar.
 O, ağzı zöhd ilə boş bir būsətdir,
 Dilimsə xurmadır, abi-həyatdır.
 İy aldım, mişkə döndüm təkliyimdən,
 Uyuşdum təkliyə simurğ tək mən.³⁴
 Gül olmaz mən tikandan məclis üçün,
 İşim ancaq duadır şaha hər gün.
 Gecikdim ta deyəm bir bəndənəm mən,
 Geciksəm də gələm sirtək mənəm, mən!
 Nə yaxşı söyləyib ustad, min əhsən!
 Ki, «gec gəl, amma düz gəl, ey cavan sən».³⁵
 Nə bir dəm şaha layiq xidmətim var,
 Səhərlər səcdəyə tək qüdrətim var.
 Qürür beynimdə – tordan qorxuram mən,
 Tamah qəlbimdə – dardan qorxuram mən.
 Tamah, nəfs üstə durram, xırqə sallam,
 Qürurun paltarını dartıb allam.
 Mən eşq ilə durub tək qallam onda,
 Tək olsam, būsübütün dinc ollam onda,
 Qoyardım baş üzəngin üstünə mən,
 Həm ordan qaldırardım baş yenə mən.
 Əgər qovsan, uzaqdan yer öpərdim
 Nəvaziş cəyləsən, onda nə dərdim
 Əgər lazımsa, Ay tək bir güldədim,
 Yanıb atəş böcək tək nur çilərdim.
 Yaxın qovsan kimi tale kimi sən,
 Onu ya bir əmir, ya şah edərsən.
 Əgər baxsan kimə sübhün şamı tək,
 Çəkərsən, qalmaz onda zülmat örpək.
 Günəş tək hansı bir yurda gedərsən,

Səpərsən torpağa çox simü zər sən.
 Qızıl səpmək peşən qoy daim olsun!
 Qılıncın canın üçün tilsim olsun!
 Sənin hökmünlə dövr etsin qoy aləm!
 Bu yerdən olmasın toz-torpağın kəm!
 Bu şahlıq tacı nur saçsın adınla,
 Qoy arxan möhkəm olsun övladınla!
 Saçarkən mişk yol getsən hayanda,
 İşıq saç ayla gün tək asimanda,
 Hara üz tutmalı olsan qədərle,
 Qayıt tale kimi hər dəm zəfərlə.
 Vücüdün aləmə olsun müzəffər,
 Yağı məğlub ola, ordun müzəffər!

SƏADƏTLİ PADŞAH QIZIL ARSLANIN MƏDHİ

Tələs, ey sübh əsən meh, gəldi fürsət,
 Buyur bir sən də göstər bir fəzilət.
 Yer öp get məclisində padşahın,
 Ucaltmış göylərə şah bargahın.
 Günəşdir yeddi iqlimə o, şöhrət,
 Müzəffərdir onunla dinlə dövlət.
 O, Məğrib şahıdır, Şərqin dayağı,
 Ötüb Aydan Qızıl şahın papağı.
 O, Mehdi tək tutub Məğribdə məskən,
 Yatağı keçdi Məşriq sərhədindən.
 Möhür vursa mum üstündə o sərvər,
 O, Rumdan cizyə, Çindən vergi istər.
 Sulu, gülrəng qılıncı çəksə birdən,
 Axar Rus nəhri Zəngin çeşməsindən.
 Əgər meyl eyləsə tək bir zəfərlə,
 Yuyar Hinddən qara rəngi hünərle.
 O zülmü məhv edəndən qorxaraq bərk
 Doğuldu, öldü fitnə ildırım tək.
 Buludlar tək saçır bəxşiş o, hər dəm,
 Qılıncından işıqlandı bu aləm.
 Ötə olmuş buludlardan səxada,
 Bulud nəymiş? Verər üç-beşcə damla.

Bağışlar əlləri yüz xəznə gövhər,
 Gərəkdir əsməsin bəxşişdə əllər.
 Onun taxtı günəşdir, nurlu, parlaq!
 Ötübdür şöhrəti aydan da ancaq.
 Bu yer yeddi olarsa, hətta yetmiş,
 Onun torpağı yoxsa, bada getmiş.
 Ona göylər əgər olmazsa bir qul,
 Atarlar tezəcə ordan, yəni məhv ol.
 Göyə qaldırsa da düşmən əgər baş,
 Öpər torpağını, qul tək əyər baş.
 Axar, kükrər, coşar düzlərdə hər çay,
 Yetər dəryaya, salmaz bir haray, hay.
 Əgər yüz dağ da bağlarsa biləklər,
 Olar hardan qızılla daş bərabər.
 O atlas ki, ona bəxş etdi dövrən,
 Kəmərləkdir düşən dörd rüknə ondan.
 Ona xələt biçərkən bəxt hər gün,
 Papaqlıqdır çatan ulduzlar üçün.
 Qılıncından qopar odlar həmişə,
 O odlar düşməni odlar həmişə.
 Dəmirindən qaçar düşmən o div tək.
 Dəyərəsə hər kəsə, eylər canı tərək.
 Qılıncıyla boyunlar kəsdi hər dəm,
 Tutar öz boynunu düşmən, çəkər qəm.
 Kömür düşmənlər ahından olur ud,
 Olur Mərrix Zənəbdə dəxi məsud.³⁶
 Ona üz tutsa bir istəklə insan,
 Açıqdır qapısı sanki bir ümman.
 Xəzərli yoxsul olsun, Rumlu varlı,
 Kərəm dəryası qoymaz intizarlı.
 Göbəkədən mişk saçdı fikri hər dəm,
 Yəsə sünbül verər mişk ahular həm.
 Onun mehriylə kinində ara az,
 Başıyla ərş arası tükcə olmaz.
 Kamalından Ütarid yığdı sünbül,
 Bu üzədən qəsri də adlandı Sünbül.
 Onun dərğahına yetsə qarışqa,
 Süleyman növbə gözlər qarışısında.

Yolundan qalxsə bir milçək də, əlbət,
 Olar qəsrində Nəmrud başı ziynət.
 Qılınc çalsə əgər dəryaya birdən,
 Öküz söylər: «Nə cürsən, ey balıq, sən?»
 Nalından bu hilal ölçü götürsə,
 Edər darvazaya çərxi o, hələqə.
 Onun könülü olub sarvanı qeybin,
 Bilik vardırsa gücdə, gözmə eybin.
 Həyatı var Məsih ilə bərabər,
 Səbuhu həşrəcən vardır sərəsər.
 Qılıncı qoymadı bir su, nə bir rəng
 O Nildə, Dəclədə bir nilufər tək.
 Əgər məclisdə qalmaz mey və saqi,
 Qalan qoy qalmasın, qalsın o, baqi!
 Belə əhd eyləmişdirsə bu dövrən
 Bu Mehdiylə sən ondan qurtararsan.
 Külək tufanı qorxuncdur, bu doğru
 Süleyman var belə burda nə qorxu!⁴¹
 Əgər Zöhhak ilanı sancsa neşlər,
 Firidun dəstəsində çəkmə qəmlər.
 Həm ulduzlar qəranla tuş gələrkən,
 Zaman xalqı sitəm gördü bu işdən.
 O xəsf ilə qərardan biz nə qorxaq?!
 Rəhimdir şah, adildir o ancaq!
 Bu ədl ilə qərardan çəkmə qəm sən,
 Olar bir yel, o fəl olmuşsa yeldən.
 Bu aləm qəsrı yanında kiçik tağ,
 Şüşə bir cam bu tağda göylər ancaq.
 Necə qalxar ora bir toz bizim tək?!
 Bulud üzdən təkər su arşə yetcək.
 O qəsrə yetsən, ey yel, düşsə fürsət,
 Bu xacətaşını, lütf eylə yad et.
 Ona et səcdə sanki şah qulamı,
 Xəbər ver ki, belə söylər Nizami.
 «Uzaq düşdümsə xidmətdən bir az mən,
 Bir an da qalmadım şükr etməyimdən...
 İşarət gəldi şahın dərğahından,
 «İşə, ey bəndə, başla» - gəldi fərman.

Ağıl duydu qürurlar heybətindən
 Ki, bir töhfə yarat qeybi çalış sən.
 Mən etdim bəndəlik burda canımla,
 O danlağa cavab yazdım qanımla.
 Yazıldı ta ki, qurtardı vərəqlər.
 Üfüqlər şahının oldu o dəftər.
 Bilirdim bu ikinci Cəmşid amma,
 Ömür sürsün görüm durduqca dünya!
 Bu bağda görsə bir gül də o ancaq,
 Üfüqlər şahı adıyla vurur dağ
 Məni etdi bu yolda bəxtim agah,
 Dedim qoy razı qalsın bəndədən şah.
 Eşitdim dövlət əhli şəxs varmış,
 O, Yusif üzlü bir dildara yarmış.
 O dildara elə aşiqdi candan,
 Təməməni iş-gücü çıxmış yadından,
 Elə yer tutdu qəlbində o dildar,
 Canı canıyla bir olmuşdu aşkar.
 Ona nurdan əgər versən də yüz bağ,
 Onu bir salxıma saymazdı ancaq.
 Əgər bir gül verən olsaydı yara,
 Sevincindən dönərdi ilk bahara.
 O üzdən ki, sevirdi yarı candan,
 Edərdi yar üçün hər şey o insan.
 Cahanın məqsədi şahın da, bil, həm
 Beləydi qardaşıyla kamı hər dəm.
 Ziyanlardan uzaq olsun bu dövlət,
 Nə bir toz görsün aləmdə bu şərbət.
 Camalından cahan nur ilə dolsun!
 Gecə merac, günü bir novruz olsun!
 O canan oynadır ta zülfi-mişkin,
 O, Hindistan düzəldir gah, gah Çin,
 Ola Çin türkləri qarşında bəndən,
 Nə alnında çin olsun çinlildən!⁴⁴
 Əsir olsun sənə kim olsa bədxah,
 Yeri olsun ipək, dost olsa hərgah!
 İtaət göstərən içsin meyi şad!
 Yağı olsa, ola tezəcə o bərbad.

Ola daimi sakin cismə canı!
 O dərgahı həyatın bir məkanı.
 Nə məna varsa bu töhfəmdə gerçək,
 Cavan canına olsun qoy mübarək!

KİTABIN TƏRTİBİ VƏ EŞQ HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ

Məni can hatifi ta gördü həmdəm,
 Dedi himmət səmasından haman dəm.
 «Tələs, durma, Nizami, gecdir artıq.
 Fələklər bivəfa, fani bu varlıq.
 Şirin bir çeşmədən tər bir bahar qur.
 Sözə geydir təzə paltar, bəzək vur.
 Bu mənzildə sazı himmətlə dindir,
 Qoy ötsün pərdələr, dövrən sənindir.
 Yola vaxtında çıx, pusqu qurarlar,
 Əgər bivaxt dinsən baş vurarlar.
 Açılsın qoy dilin gül tək beş-üç gün,
 Olubdur susən ancaq lal bununçün.
 Poladlandı sözün zər sikkəsi tək,
 Bu sikkəylə dirəmədən sikkəni çək.
 Dəmirçi ol, düzəltmədən bir qılınc sən,
 Fəqət sonra cilalandır gəl üstdən.
 Düşüncəylə deyilməzsə əyər söz,
 Demək, ya yazmağa hardan dəyər söz!?
 Sözü nəzm ilə söylərsən sən asan,
 Gərək dursun fəqət nəzm üstə insan.
 Sözün çoxsa, azalt, qoyma özün bir.
 Birin yüz olmasın, olsun yüzün bir.
 Əgər bir dəm aşıb həddən ötər su,
 Doyuzdurmaz, axırda qərç edər su.
 Bədəndə olsa həddən çox əgər qan,
 Təbib neşlər çəkib ondan tökər qan.
 Çalış az söylə ki, asan tutarlar,
 O çox sözlərdə çox nöqsan tutarlar.
 Danışma çox, əgər saysan da doğru,

Böyük nöqsan, qəbahətdir, inan bu.
 Canın dərmanıdır söz, həm də candır,
 Odu can tək əzizdir, mehribandır.
 Bu insanlar nə cür qafil yatırlar,
 Çörək tapmaqdan ötrü can satırlar.
 Sözün qəvvəsi şairdir, söz inci.
 Xas inci tez tapılmaz, sən gəz, inci.
 Dürü deşməkdən ustadlar qaçarlar,
 Bilirlər çünki yüksək qiyməti var.
 Görürsən, dürr deşərkən usta həkkək,
 Verir şagirdə, dürr olsa xətrəmək.
 Sən istər lap ayıq, istər xumar ol,
 Elə ömr et, hücumlardan kənar ol.
 Durur minlərcə qonşun, əyni çılpaq
 Əl açmışlar sənə əfənlə, bir bax.
 Keçirmə ömrü qəflətdə hədər sən,
 Özündən bilmə qafil bir nəfər sən».
 Eşitdim hatif etdikcə nəsihət,
 Yerim hatif tək ancaq oldu xəlvət.
 O xəlvət ki, ürək dəryadır orda,
 Gözü hər çeşmənin ordadır, orda.
 İşim əfsanəyə tək ziynət oldu,
 Dönüb atəşkdə bir cənnət oldu.
 Bu bir bütخانədir, nəqqaş mənam, mən.
 Naxış vurdum ona ancaq bəzəkdən.
 Tutaq, abi-həyatdır söz cahanda,
 O, cayizdir fəqət mümkündür olanda.
 Əgər mümkünsə düz, doğru danışmaq,
 Nə lazımdır yalanlardan yapışmaq?
 Sözü hörmətsiz etmişdir yalanlar,
 Əzizləndi sözü doğru olanlar.
 Həmişə düz danışdı sübh əzəldən,
 Cahan paltar geyindirdi qızıdan.
 Ucaltdı düzlük ilə sərv bayraq,
 Xəzəndən görmədi qarət olunmaq.
 Mənə «Sirlər xəzinəm» oldu dövlət,
 Nədir sevda yolunda bəs bu zəhmət?
 Bu gün yoxdur cahanda birco insan,

«Həvəsnamə» əlindən qurtara can,
 Həvəsdən, sevgidən ələm yaratdım,
 Qəmə düşmüşlərə həmdəm yaratdım.
 Həvəsdən vurmuşam əlvən naxışlar,
 O, ağılı könlünə sevda bağışlar.
 Əl atdım bir budaqdan meyvə dərdim,
 Mən onda xurmadan qeyri nə gördüm.
 Deyil gizli bu «Xosrov - Şirin», əlbət,
 Fəqət yoxdur bu cür şirin hekayət.
 Könüllər həmdəmi olmuş bu dastan,
 Gəlin tək pərdədə qalmışdı pünhan.
 Tanınmırdı, bu dilbər kölgədəydi,
 Bir əlyazması ancaq Bərdədəydi.
 Qədim tarixlərdən, bax, o mülkün
 Bu dastanla tanışlıq oldu mümkündür.
 O yerdə yaşlılar çox etdi söhbət,
 Girişdim bu işə könlümdə rəğbət.
 Ağıl sevdi görüb düzlük sözündə,
 Həqiqətdir o aqillər gözündə.
 Deyil gizli bu işlər aşıkardır,
 Bax onlardan çox işlər yadigardır.
 Qoyubdur Bisütunda şəkli Şəbdiz,
 Qalıbdır qəsrri, yox olmuşsa Pərviz.
 O miskin Fərhadın ahı, fəğanı,
 Süd arxı, Qəsrri-Şirinin nişanı.
 Odur Şəhrud axır orda nə vaxtdı,
 O yerdə Xosrovun ovlağı, taxtı.
 Haman Barbəd, on altı növ ahıyla,
 Haman Şəhrudda şah aramgahıyla.
 Deyərkən o həkim eşqin sözünü,
 Atıb eşqin, gözəl, şirin sözünü.
 Keçirdi altmış ömrün payından,
 Oxu düşmüşdü həm gənclik yayından.
 Ömür keçmişdi, o, altmış yaşında,
 Bu eşqin söhbəti yoxdu başında.
 Kənar durdum o aqıl nə deyibdir,
 Deyilmiş sözləri təkrar eyibdir.
 O sözdən eşqlə bağlı qalanlar

Mənim oldu, bilər agah olanlar.
 Məhəbbətdən kənar şey yox yanımda,
 Sağ olduqca qoy eşq olsun yanımda.
 Göyün mehrabıdır eşq adlı nemət!
 Yer eşqin torpağından tapdı qiymət.
 Sən eşqə bəndə ol, məslək budur, bu.
 Bütün hal əhlinə istək budur, bu.
 Bu dünya eşqdir, qeyri fırıldaq.
 Məhəbbətdən kənar hər şey oyuncaq.
 Əgər eşq olmasaydı ələmə can,
 Dirə bir şəxs tapmazdı bu dövran.
 Kim eşqə yad işə artıq sölubdur,
 Onun yüz canı da olsa, ölübdür.
 Əgər eşq olmasa bir dən cücməz,
 Adam eşqin evində zülm görməz.
 Cahanda eşq odundan xoş nə od var,
 Nə onsuz gül gülər, ağlar buludlar.
 Oda səcdə edən atəşpərəstlər,
 Gün eşqiylə odu bir boylə istər.
 Məhəbbət hiylə bilməz, əsla qorxmaz.
 Əgər tutsa daha əldən buraxmaz.
 Sevinmə it kimi yatmaq, yeməklə,
 Pişik də olsa sev canla, ürəklə.
 Pişik də olsa, eşqindən şad olsan,
 Gözəldir şir olub eşqə yad olsan.
 Daşın da könlünə düşsə məhəbbət,
 O da bir cövhər ilə bağlar ülfət.
 Bu eşqə düşməsə maqnit hərgah,
 Yapışmazdı dəmir gördükdə gah-gah.
 Əgər eşq olmasaydı köhrübada,
 Saman axtarmaz idi o arada.
 Nə çoxdur daş da, gövhər də cahanda,
 Dəmir də çəkmir onlar, bir saman da.
 Bu gövhərlər ki, var düşsən izinə,
 Hərə meyl eyləyir öz mərkəzinə.
 Əgər yol tapmasa atəş havaya
 Yarıb qalxar yer altından səmaya
 Düşünmə qəlb olubdur canə sultan,

Sən eşqə üz çevir, canə odur can.
 Su hərgah qalsa da xeyli havada,
 Enər axır yerə, durmaz orada.
 Cahanda cəzbədən qeyri nə iş var?
 Həkimlər bu işə eşq ad qoyublar.
 Sözü gah qiblədir, gah da olur lat,
 Yeri gah Kəbədir, gah da xarabat.
 Fikirləş əql üzündən sən bir anlıq,
 Durubdur eşq üstə, gör ki, varlıq.
 Bu göylər eşqdən olsaydı azad,
 Bu yer hardan olardı böylə abad.
 Bədəndə eşqsiz can görmədim mən,
 Can aldım, qəlbi müftə vermədim mən.
 Dumanla doldurub dünya üzünü,
 Yatırdım eşq ilə ağlın gözünü.
 Bu dastana girişdim eşq ilə mən.
 Cahan doldu tamam eşqin səmindən.
 Xəsislər görməsin bəhrə qoy ondan,
 Bilən, yaxşı yazan alsın pay ondan.
 Bu məndən yaxşı gəldi, yazsa kim pis,
 Suçundan yazmış o, muzdumla, şəksiz.
 Qapım bağlı qalan dəmlər, zamanlar,
 Müsahibim olurdu asimanlar.
 Mələklər bürcünə bəzən ucaldım,
 Gah ulduzlar üzündən pərdə aldım.
 Vər idi bircə dostum, nurlu, dindar,
 Ürəkdən-candan olmuşdu vəfadar.
 O, arxaydı mənə sanki bir aslan,
 Qılıncdı düşməni üçün, dosta qalxan.
 Biliklə ələmi salmış o, bəndə.
 Biliklə şad idi daim o bəndə.
 O gəldi bir gecə rəngi qızıl tək,
 Qapımda həlqəni döydü yaman bərk.
 Yetişdi üz-gözündə hirs, hiddət,
 Töküldü üstümə tənə, məzəmmət.
 Dedi: «Məna elində hökmransan,
 Şeir mülkündə şahsan, kamransan.
 Keçirdin əlli çillə, qırx yaşında.

Bu boş sözlər, de, hardandır başında.
 Oruc tutdun, canında taqətin var,
 Nədir murdar sümüklə açmaq iftar?
 Səni arzu tora salmadı əsla,
 Bu dünyada gözün olmadı əsla.
 Bu xəncər tək qələm ki, səndə vardır,
 Neçə çöz xəznəsi üçün açardır.
 Qızıl üstündə bu pərdə nədəndir?
 Gümüş qatsan zərə, sanma gedəndir.
 Yetər, torpaqda qalma xəznələr tək,
 Bu gün şairlərin ustadsın, tək.
 Yapış tovhidə, bir dünya adın var,
 Diriltmə muğlar ayinini, zinhar.
 Səni «Zənd» oxuyanlar saysa da sağ,
 Cahan şairləri ölmüş sayacaq».
 Zəhər dilli qonaq haldan çıxanda,
 Mən üz turşutmadım əsla bir an da.
 O dilbər Şirinin əfsanəsindən
 Oxudum bir neçə mətləb ona mən.
 O ziynət vurduğum atlas açıldı,
 İpəkdən könlünə nurlar saçıldı.
 O «Ərjəng» naxşını gördükdə mehman,
 Daş üstündə naxış tək qaldı heyran.
 Dedim: «Susmaqda qəsdin nola böylə?
 Dilin yoxdurmu, bir əhsənə söylə».
 Yüz üzr ilə dedi: «Ey mən qulamın,
 Adın təsbihi olsun qoy duamın.
 «Şirin» dastanını ta dinlədim mən,
 Şirinlikdən dilim lal oldu, əhsən.
 Bu cür sehri fəqət sən yad edərsən,
 Büt üçün Kəbəni abad edərsən.
 Onunçün ağzımı etdin ki, şirin,
 Dilim ağzımda şəkkər dadı versin.
 Əgər mən dil yedimsə heyrətimdən,
 Şəkər saç, ey şəkər dil, hər zaman sən.
 Bu yol ki, başladın dönmə, davam et,

Binan üçün özül qoydun, tamam et.
 De gəlsin, qoy sənə yar olsun iqbal,
 Xeyir gör zəhmətindən, çoxlu kam al.
 Bu qiymətli İraq nəqdi əlində,
 Əsir olmaq nədir divlər elində?
 Atı sür, dustaq olma, Gəncədən qaç,
 Sən aslan pəncəlisən, pəncəni aç.
 Çıxar tez köhləni meydan sənindir,
 Özün, bəxtin cavan, dövrən sənindir.
 Yox indi bir şirin sözlü sənətkar,
 Sənə bənzər tapılmaz, həm əgər var.
 Hümasan sən, tez ol bir kölgə sal bir,
 Bu mülkü bir neçə bayquşdan al bir.
 Bu iki-üç çıraç pərvanələrdir,
 Eviyə ancaq o, sahib-hünərdir.
 İki mənzil uzaqlaşsa yerindən,
 Gedər rəvnəq, parıltı hər birindən.
 Günəşsən, səndə bir dünya işıq var,
 Saçarsan Şərqə, həm Qərbə işıqlar,
 Cəsarətlə qədəm bassan bu yolda,
 Qaçar bir küncə hər kəs bir xəyalda.
 Hünər dünyası tapsın bir hasar qoy.
 Şeir iqlimi görsün bir çapar qoy.
 Dedim hiddətlə: «Sus, ey bəxtəvər kəs.
 Nə sən qəssab, nə mən oldum qoyun, kəs.
 Yetər, sönməz çırağım, üfləmə çox
 Yəqin bil, Musada İsa dəmi yox.⁴⁵
 Məni yandırma yersiz sözlə hərdən,
 Özüm yannam çıraç tək hər zaman mən.
 Elə bir şüşəyəm ki, daşla vursan,
 Adımdan ar edər aləm bir ümman.
 Görərsən, zərlə örtülmüş misəm mən,
 Gülablanmış meyitdən də pisəm mən.
 Özün bir bax, boş istəklər yemimdir,
 Mənim torbamdakı ancaq qəmimdir.
 Fələk bəxtimdə şirlik göstəribdir,

Nə fayda, amma yun şirlik veribdir.⁴⁶
 Nə o şirəm ki düşmənlə edim cəng,
 Bu bəsdir indi mən mənə edim cəng.
 Sevincim, şadlığım vardı, o getdi,
 Qürurla gənclik oynardı, o getdi.
 Uşaqlıq söhbəti, xudbin xəyallar,
 Burax, məstlik idi, şirin xəyallar.
 İyirmi, ya otuzdan ötsə ömrün,
 Yaraşmaz bixəbər tək itmə ömrün.
 Fəqət qırxa qədər şadlıq duyarsan,
 Yetincə qırxa aləmdən doyarсан.
 Bədən ta əlli oldu sağlam qalmaz.
 Gözün görməz, dizində qüvvə olmaz.
 Bədən altmışda istər dinclik, aram,
 Düşər yetmişdə əldən tutduğün cam.
 Yaşın səksən, ya da doxsan olanda,
 Əzablardan bezər könlün cahanda.
 Əgər burdan yüzə doğru aşarsan,
 Ölərsən, zahirən ancaq yaşarsan.
 Ömür sürsən yüz il, ya birəcə gün sən,
 Yenə bir gün bu mənzildən köçərsən.
 Budur ən yaxşısı, gəl könlü şad et.
 Sevinclərlə yaşa, allahı yad et.
 Sevinc vaxtı görürsən nurlu bir şəm,
 Dodaqlarda gülüş, gözdə gəzir nəm.
 O şamlar sübh qaldı ağlamaqdan,
 O şimşəkli gülüş düşdü dodaqdan.
 Kədərsiz xoş gülüş ummaq olarmı?
 Bu gülməkdən ağız yummaq olarmı?
 Eşit məndən: bir iş görsən əgər sən,
 Ki, bir qəm görməyib gülmək dilərsən.
 İşin yaxşı gəlib könlün güləndə,
 Sevidir malla bir bədbəxti sən də.
 Günəş, bir bax, dolandıqca səmanı,
 Gülür ki, güldürə daim cahanı.»

«XOSROV ŞİRİN» DASTANININ BAŞLANĞICI

Qədim dastanları etdikə hər yad,
 Bu cür söylərdi dünya görmüş ustad.
 O Kəsrənin ayı tapdıqda nöqsan,
 Oturdu taxta tez Hörmüz bu yandan.
 Cahan Hörmüzlə gördü ədl ilə dad,
 Ədalətlə cahanı etdi abad.
 Haman Kəsrə qoyan qanun yerində,
 Yerindəydi o cəmərdlik də, din də.
 O, nəslə itməməkçün kəsdi qurban,
 Bir övlad istədi qadir xudadan.
 Nəzir, qurban verib umdu o, imdad,
 Bir övlad verdi tanrı, bəh, nə övlad!
 O, bir dürr idi, şah dəryası vermiş,
 Çırağ idi, o nur dünyası vermiş!
 Mübarək tale idi, vardı taxtı,
 Ona taxt ilə tac vermişdi baxtı.
 Ata şahlıq nişanı gördü onda,
 Ona ad verdi Xosrov Pərviz onda.
 O üzdən Pərviz adlandı bu oğlan,
 Qucaqlardı əgər görsə bir insan.
 Üzü gün tək kədər, qəm məhv edərdi,
 Şirin gülməkləri xoş bir səhərdi.
 O mişki dayə saxları ipəkdə,
 O tər dürrün yeri pambıq bələkdə.
 Südə meyl etdiyindən onda şəkər,
 Şəkərlə, südlə bəsləndi o gövhər.
 Gələr şah yanına hər dəm o gün tək,
 Gəzərdi əllər üstə dəstə gül tək.
 Beşikdən keçdi iş, meydana düşdü,
 Onun eşqi cahanla, cana düşdü.
 Çatıb beş yaşına diqqət yetirdi,
 Qaradan, ağdan ibrətlər götürdü.
 Hər il bəxti ona yaş artıran dəm,
 Yeni bir təlim öyrətdi ağıl həm.
 Gəlib ta yeddi yaş üstə qol açdı,

Onun zülfü gül üstə mişk saçdı.
 O, məşhur oldu hüsn ilə, camalda,
 Misirli Yusif idi o, bu halda.
 Dedi boş keçməsin vaxtı o bir gün
 Müəllim təyin etdi oğlu üçün.
 Bu söhbətdən bir ay keçmişdi ancaq,
 Hünər göstərdi Xosrov xeyli parlaq.
 O, mənə söyləməkdə qadir oldu,
 Dəniz tək inci saçdı, mahir oldu.
 Sular tək kim rəvan söz söyləyərdi,
 Onunla ehtiyatla söz deyərdi.
 O, incə görməyi tükdən keçərdi,
 Dinəndə tükdən incə söz seçərdi,
 O, doqquzda çəkini oynamaqdan,
 Danışdı əjdaha, şir ovlamaqdan,
 Zaman gəldi, o ta on yaşa girdi,
 Otuz yaşlıları həm bada verdi.
 Vuruşdu şiri-nərlə, əjdər ilə,
 Sütun doğrar qılıncı, xəncər ilə.
 Düyün açdı ox atmaqla o tükdən,
 Alırdı halqa nizəylə zirehdən.
 Edib niyyət kaman dartarsa bir dəm,
 Təbircik Zöhrə təblindən asar həm.
 Alıb on yayı birdən dardan insan
 Qalar aciz onun tək bir yayımdan.
 Kəmənd atsa, o on düşməni nə əngəl.
 Oxu doqquz qılıncdan da mükəmməl.
 Yamanlıq Ağ div olsun lap önündə,
 Qalar yeldən əsən yarpaq günündə.⁴⁷
 Görüb daş, ildırım tək nizə çaldı,
 Ucu bax nızənin daşlarda qaldı.
 Keçib dövrən, yaş on dördə çatanda,
 Qanadlandı bilik şahbazı onda.
 O, gizli sirlərə diqqət yetirdi,
 Yamandan, yaxşıdan ibrət götürdü.
 Büzürgümmid adlı vardı alim.
 Ağıl bəslər ona ümmid daim.

Yeri başdan-başa görmüş, dolaşmış,
 Xəyalı göylərin üstündən aşmış.
 O gizlin sirlərindən bu cahanın
 Tapıbdır xəznəsini asimanın.
 Çağırdı xəlvətə Xosrov onu bərk,
 Dil açdı sonra bir hindi qılınctək.
 Bilik dəryası o, gözdi bu, gövhər,
 Yapışdı ondan elm üçün bu sərvər.
 İşıq, nur tapdı təlimdən ürək, can,
 Əcəb hikmətlər öyrəndi çox ondan.
 Zühəl pərgarı ilə yer təkində,
 Nə var öyrəndi göylər məsləkində.⁴⁸
 Az ömründə içi olmuşdu dərya,
 O, hər fənni bilirdi kamil, əla.
 Keçib qəflətdən o, qəlbi oyatdı,
 Haman şahlıq yoluyla addım atdı.
 O, gizli sirlərə yol tapdı aşkar,
 Nədənir fırlanır daim bu pərgar
 O bildi xidməti üstün cahanda,
 Kənar olmazdı xidmətdən bir an da,
 Onu istərdi şah artıq cahandan,
 Cahan nə, bəlkə çox istərdi candan.
 Onun ömrü uzun olsun deyib şah,
 Uzun əllər qısaldıldı, ol agah.
 Buyurdu: - Carçı car çəksin haman bəs
 Desin vay halına, zülm etsə bir kəs!
 Bir at bir tarlaya hərəgah girsə,
 Biri bir qeyri bağdan meyvə dərsə,
 Biri naməhrəmə kəc baxsa bir dəm,
 Bir evdə zorla əylənsə bir adəm,
 Görər mütləq cəza məndən o insan.
 Şah and içdi, dedi sınımaz bu peyman.
 Ədalətdən geri durmazdı əsla,
 Nizam gördükcə, qüvvət tapdı dünyə.
 Götürdü əl xarab olmaq cahandan,
 Cahan qurtardı zülm ilə ziyandan.

XOSROVUN OVA ÇIXMASI VƏ KƏNDLİNİN EVİNƏ GETMƏSİ

Gözəl bir gündə, qəlbi bir səhər şən
 Çölə üz tutdu Xosrov xeyli erkən.
 Tamaşa etdi, çox ov vurdu orda,
 Uzaqdan bir gözəl kənd gördü orda.
 O kəndin dörd yanı gömgöy çəməndi,
 Büsat qursun deyər şah atdan endi.
 O göylük məclisində al mey içdi,
 Sarı rəngli o gül fırlandı, keçdi.
 Aşan vaxtı günəş mavi hasardan,
 Sarı bir bayraq asmışdı divardan.
 Kəçən sultan kimi ud yandırırdı.
 Tikirdi çətrini, bayraq cırırdı.
 Üzrəngiyə vurur, durmur gedirdi,
 Qılınc əldə fələklə cəng edirdi.
 Bu torpaqda o, aciz qaldı çox bərk,
 Su üstə qalxan atdı nilufər tək.
 Bir ev tutdu o kənddən şah haman dəm,
 Quruldu bir də məclis, yoxdu bir qəm.
 Gecə ta sübhəcən içdi mey onlar.
 Açıb sübhü yenə içdi hey onlar.
 Ötürdü ərğəunun, bihuş edirdi,
 Qızılgül rəngli meydən nuş edirdi.
 Yanında mey dolu hər kuzə xəndən,
 O meylə can tapır bir də cahan, can.
 Səhər tezdən bir at qəsd eyləmişdi,
 Girib bir tarlaya ot-mot yemişdi.
 Yenə quri qulamlardan bir oğlan,
 Neçə salxım qora dərmişdi bağdan.
 Günəş qalxıb yerə nurlar saçarkən.
 Gecə qorxub da gündüzdən qaçarkən,
 Qara qarğa gedərkən yorta-yorta,
 Uzatdı tutiyyə zər bir yumurta.⁴⁹
 Götürdü əl gecə qalxıb belindən,
 Yer əhli hərfi qurtardı əlindən.
 Yamanlardan neçə bədgövhər insan

Xəbər çatdırdılar tez şaha punhan, -
 Ki, Xosrov gözləmir qanun və qayda
 Onun yox qorxusu şahdan, nə fayda?!
 «Günahı, bilmirəm nəymiş» - dedi şah.
 Dedilər: - Zülmkar olmuş ol agah!
 Atı tarlada nə görmüş, yemişdir,
 Qulam girmiş, bağı zay eyləmişdir.
 Alınmış yoxsulun əldən odası,
 Üzüb naməhrəmi çəngin sədasi.
 Bunu biganə etsəydi, nə övlad,
 Edərdi mülkünü şah tezəcə bərbad.
 Təbib çərtər, alar qan hər damardan,
 Əli titrər özü olsa verən qan.
 Buyurdu şah, qınından çıxdı xəncər,
 Atın dırmaqları doğrandı yeksər.
 Qulam bağ sahibinə hədyə oldu,
 Şoran torpaq gülab ilə yuyuldu.
 O gün Xosrov qalan ev sahibiyçün
 Onun taxtı hədiyyə oldu, gördün.
 Söküldü telləri çəngin haman dəm,
 Qırıldı çənginin dırmaqları həm.
 Fikir ver, qeyrə yox, övlada hətta
 Cəza vermişlər əvvəllər nə qayda!
 Hanı indi o insaf, o ədalət!?
 Cəza versinlər övlada bu surət!
 Tutub yüz acizi lap töksələr qan,
 Keçən kimdir durub bir yonqarından.
 Eləydi bu cahan atasəpərəstəkən,
 Məsəlmanlıq bu isə, bir utan sən!
 O, gəbr idi, müsəlmanlıq biz amma,
 Gəbrlik o, müsəlmanlıq nə onda?!
 Nizami, dön geri, sən söylə dastan,
 Nəsihotçi quşu sevməz hər insan.

HÖRMÜZÜN XOSROVU CƏZALANDIRMASI

Baxınca Xosrovu tutdu xəcalət,
 Bu işdən fikrə getdi xeyli müddət.
 Yəqin etdi görübdür çox xəta iş,
 Ona Hörmüz nə etmişsə, düz etmiş.
 O döydü başına bir xeyli müddət,
 Bu qəmdən olmadı bir dəm o rahat.
 Yığıb minnətçi ağsaqqal adamlar,
 Aparsınlar o sərvə şaha onlar.
 Şəfaət bəlkə yumşalda o şahı,
 Keçsə, əfv eyləyə bəlkə günahı.
 Kəfən geydi, götürdü bir qılınc həm,
 Qiyamət gördü birdən sanki aləm.
 Gedir öndə qoca üz istəyənlər,
 Bir az daldə əsirlər tək o sərvər.
 Gəlib taxtın önündə nalə etdi,
 Döşəndi yerlərə bir halə yetdi.
 Dedi: - Şahım, mənə incitmə, əfv et,
 Kiçiklərlə böyüklər təzə yol get.
 Bu Yusif baxma qurd oldu, günahkar,
 Yaşı azdır, əgər onda günah var.⁵⁰
 Hələ süd qoxuyur ağzım tələmə,
 Durub qan tökməyə şirlər tək əsmə!
 Bu bəxti dönmüşə göstər inayət,
 Sənə düz baxmağa yox məndə taqət.
 Günahım varsa, boynum bu, qılınc bu!
 İtaət məndən, al, vur sən bu boynu!
 Dözərdim burda mən hər nə qəm olsa,
 Çətindir, amma şah narazı qalsa.
 Deyib torpaqlara baş qoydu bir də,
 O pak gövhər yenə yaş tökdü yerdə.
 Bu qayda halı gördükdə adamlar,
 Hamı hönküdü, başlandı bir ah-zar,
 O hönküdü, o ah-zar ərşə yetdi,
 O göz yaşları şaha təsir etdi.
 Kiçik, həm nazla bəslənmiş bir övlad,
 Bu işdə incədən incəydi, naşad.

O övlad ki, ona həm bəxt yardı,
 Atasıyçün fəqət bəxt arzulardı.
 Sənə neylərsə övladın cahanda,
 Görər övladlarından, bil ki, sonda.
 Olar, bənd olma, övlad yaxşı, ya pis,
 Odur səndən sənə varis və maris.
 Görür Hörmüz ki, bu xoş tale insan
 Könüllər meyvəsidir, cana dərman.
 Görüb oğlunda aqillik və təmkin,
 O bildi onda vardır nuru həqqin.
 Başından öpdü, həm göstərdi şəfqət,
 Onu ordu üçün etdi vəliəhd.
 Hüzurdan şad olub Xosrov çıxanda,
 Ədalət müjdəsi gəzdi cahanda.
 Üzündəydi ədalətdən xəbərlər,
 Görürdü onda şah nuru nəzərlər.

XOSROVUN YUXUDA BABASINI GÖRMƏSİ

Saçarkən zil gecə zülfündən ənbər,
 İşıq qeyb oldu zülmətdə sərəsər.
 O şüshə oynadan qeyb oldu birdən,
 Şehirbaz şeş atan çıxdı böyürdən.
 Yönəldi Xosrov etsin bir ibadət,
 Dua etdi xudaya, xeyli müddət.
 Bir uyğu tapdı rahatlıq duyunca,
 Dünəndən yatmamışdı heç doyunca.
 O gördü şah babanı uyğudaykən,
 Dedi: - Ey aləmin nuru günəş, sən
 Əgər verdinsə əldən dörd nemət,
 Olar mütləq sənə dörd nəsnə qismət.
 Biri dərdin qora, daddın acı sən,
 Heç üz turşutmadın əsla bu üzdən.
 Olar həmdəm sənə bir can alan can,
 Onun tək görməmiş bir büt bu dövrən.
 Atından kəsdilər, getdi ayaqlar,
 Bunu dərd etmədin, görəsən də dağlar.
 Alarsan bir gecə rəng, adı Şəbdiz,

Ona sərsər də çatmaz qaçsa, hərəgiz!
 Verildi kəndliyə gördükdə taxtın,
 Pərişan olmadı bundan da baxtın.
 Alarsan taxt ələ şahana, gerçək,
 Olar eynən qızıldan bir ağactək.
 Gedərkən çəngi çənginin əlindən,
 Buna səbr eylədin, dözdün haman sən.
 Verərlər Barbəd tək nadir ustad,
 Zəhər şərbət dadar, etsən əgər yad.
 Taparsan daş itirdinsə təmiz zər,
 O dörd muncuq yerində dörd də gövhər.
 Oyandı uyğudan şahzadə birdən,
 Dua etdi xuda üçün ürəkdən.
 Gecə-gündüz susub dinnəz dayandı,
 Baba hər nə demişdi, daim andı,
 Gecə yatmazdı aqillərlə bir dəm,
 Hekayət söylədər, söylərdi o həm.

ŞAPURUN ŞİRİNİN GÖZƏLLİYİNDƏN DANIŞMASI VƏ XOSROVUN AŞIQ OLMASI

Nədəmi vardı şahın xas, Şapur,
 Yeri gah Məğrib idi, gah Lahur.
 Onun nəqşi vurardı Manidən dəm,
 Açaırdı «İqlidis» rəssam kimi həm.⁵¹
 Qələm çalmaqda od, cəld idi əldən,
 Çəkərdi fircaşız rəsmi xəyalən,
 Əlində çox lətif bir sehr vardı,
 Su üstündə zərif nəqşə salardı.
 Edib təzim o, Pərviz qarşısında,
 Dedi qəlb oxşayan çox sözlər onda:
 «Əgər əmr etsə aləm şahı, həm mən
 Deyərdim bir qəddər bildiklərimdən.»
 Buyurdu Xosrov onda: «Ey cavan sən
 Soyutma, məclisə od vur sözündən.»
 O natiq Şapur əyləşdi, dil açdı,
 Sözsə min rəng verdi, otr saçı.
 Dedi: «Qoy bəndən olsun daim aləm!

Gözəl keçsin günün illərlə hər dəm.
 Səni şad istəmərə kim, qəmdə qalsın!
 Kim abad istəmərə, uçsun, dağılsın.
 Camalınla cavanlıq həmdəm olsun!
 Murada yetməyin qoy hər dəm olsun!
 Dolaşdım çox bu altı tağ çadırda,
 Çox işlər gördüm, ey şah, çöl-bayırda.
 O dağlar mülkünün bir sahmanında,
 O Dərbənd adlı dəryanın yanında,
 Qadın bir hökmdar var, şah soyundan,
 Çatar hay İsfahana ordusundan.
 O iqlimdə olan Arran və Ərmən
 Onun hökmündədir gördüm tamam mən.
 Gəlir qaydayla hər yandan xəracı,
 Onun var hər şeyi, yox taxtı, tacı.
 Qala qurmuş uca dağlarda çox-çox,
 Nə çoxdur xəznəsi, bir say bilən yox.
 Qədərsiz orda gördüm mal-qoyun var,
 Balıqdan, quşdan artıqdırlar onlar.
 Əri yoxdur, muradı, bəxti vardır,
 Keçir şadlıqla ömrü, bəxtiyardır.
 Şəmira adlanır hakim o rəna,
 Məhinbanu deməkdir bu Şəmira.
 Kişilərdən igiddir, həm dilavər,
 Böyükdür ki, Məhinbanu demişlər.
 Seçir bir ayrı yer hər bir havada,
 O, hər fəslə olur ayrı obada,
 O, gül fəslə tutar məskən Muğanda,
 Yaşılıqlar gözərə xoş bir məkanda.
 Yaşar yay vaxtı Ərmən dağlarında,
 Keçər güldən-gülə şadlıqla onda.
 Xəzan vaxtı edər Abxazı məskən,
 Ov etməklə keçirdər günləri şən.
 O, qışda Bərdəyə meyl eyləyər bərk,
 Olur qış vaxtı Bərdə isti gerçək.
 O, dörd fəslə gəzər bir yerdə çox şən,
 Tutar hər fəslə uyğun ayrı məskən.

Keçər şadlıqla dövranı bu qayda,
 Ona şən bir oyundur sanki dünya.
 Bu zindandan bətər dünyada yalnız,
 Var ancaq qardaşından töhfə bir qız.
 Pəri övladı! Yox! Yox! Nurlu bir ay!
 Papaq qoymuş, çəkib üstədən kəlağay.
 Gecə nurlar saçan aydır o dilbər,
 Demə, abi-həyat imiş o gözlər.
 Gümüş xurma ağacı onda sima.
 İki zənci dərir üstündə xurma.»
 Dedikcə Şapur o şirin dodaqdan,
 Dadırdı ağzı qənd, xurma bayaqdan.
 Saçır mirvari dişlər nur hər dəm.
 Su almışdır o dişlərdən sədəf həm.
 Əqiq idi sulanmış iki şəkər,
 Kəmənd idi burulmuş bir cüt ənbər.
 Saçı qıvrımlarından qəlb xəstə,
 O zülf ilə çəkib xətti gül üstə.
 Saçarkən mişk ilə ənbər saçından,
 O yorğun nərgizə od düşdü ondan.
 Özüyün öz gözündən qurdu əfsun,
 Yaman gözlər dedi ondan kor olsun.
 Ürəklər yandırır sehri ocaqda,
 Şəkər var, həm də duz vardır dodaqda.
 Dodaqlardan saçar duz gülsə nazla,
 Bu duz şirin deyil, şirin o amma.
 Qılıncdır üzde burnu saf gümüşdən,
 Tapıb bölmüş bir alma ortadan tən.
 Ayından yüz qəsəb tapmışsa nöqsan,
 Ayında bir eyib tapmaz bir insan.
 Onun şəmində çox pərvanələr var,
 Nəzər bir kimsəyə salmaz o dildar.
 Səbə zülfü, üzündən tapdı ziynət,
 Edər qaqumla, qunduzla ticarət.
 Qoşub hər qəmzəyə bir naz o dildar,
 Çənə alma, turunc idi buxaqlar.
 Üzü yol kəsdi ulduz təqvimiyün,

O, əl silki bə dedi: - Sən kimsən Ay, Gün!?

Təzə çıxmış məmə bir cüt gümüş nar,
 Dirəmlər yağdırır güldən yanaqlar.
 Büküb qəddi önündə boynu ceyran,
 Tökür göz yaşları, olmuş o, heyran.
 Götürsə öz gözündən ölçü bir dəm,
 O bir baxmaqla yüz ahu tutar həm.
 O Şirin ahu gözlərlə o dildar
 Tutub dovşan tək aslanlar yatır.
 Cavab verməz o ləli busə üçün,
 Açarsa ləli, qorxur dürr tökülsün.
 Satanlar həm İrəm bağında reyhan,
 O məst nərgizlərlə olmazmı heyran?!
 Dolubsa min qucaq burda tikandan,
 Gülündən dərməmiş bir gül bir insan.
 Onu yüz kəs görər əl versə rəya,
 Gecə görməz günəştək kimsə amma.
 O bayram zinəti qaşlar hilaldır,
 Görüb can verməmək mütləq mahaldır.
 Toxundu Məcnuna möhkəm xəyalı,
 Görüb gizləndi Leylinin camalı.
 O, hökm ilə kimi istərsə vurmaq,
 Əlində on qələm var, yəni barmaq.
 Deyə bir söz o, tufanlar qopardar,
 Dodaq bir, amma min qənd tək öpüş var.
 O züflər naz ilə qəmzə firavan,
 Dodaq, diş həm olub yaqut və mərcan.
 Hünər pak canına məftun ürəkdən,
 Yazıb torpağına ənbər: «Qulam mən!»
 Üzü nəsrin, qoxurdu zülfü nəsrin,
 Dodaqlar dadlı, şirin, adı Şirin.
 Dodaq güldükcə, baldır söyləmişlər,
 Məhinbanuya varisdir, demişlər.
 O yerlərdə olan dilbər gözəllər
 Onun fərmanına tabe gəzərlər.
 Kubarlardan onun ay surətində
 Durur yetmiş nəfər qız xidmətində.

Gəlib hüsn ilə hər kəs cana aram,
 Gözəllikdə əcəb dilbər, dilaram.
 Tutub əllərdə cam rud ilə ahəng,
 Gəzir hər bir yeri onlar da ay tək.
 Ay üz bəzən düşür mişk ilə bəndə,
 İçirlər badə gah gül xərmənində.
 Üzə onlar bir örtük bağlamazlar
 Yaman gözdən də görməzlər bir azar.
 Gətirmişlər ələ xoş nəğmə bir bağ,
 Tamam bağ nar məmə qızlardı ancaq.
 Baxırsan, hər biri bir sərvi, göyçək,
 Süzülər cüt-cüt onlar qırqovul tək.
 Ağızlar dar, kiçikdir, dadna şəkər,
 Ətirilər saçmaz onlar tək bir ənbər.
 Gözəllikdə tapılmaz tay cahanda,
 Sevincdən qalmaz onlar heç bir an da.
 Hünər göstərməyin vaxtı gəlincə,
 Nə fillər diş, nə aslan gördü pəncə.
 Bu aləm od tutar, bir həmlə etsə,
 Tökər gözdən o ulduz qan, ox atsa.
 Əgər cənnətdə isə huri məşhur,
 O yer cənnətdir, o butlərsə bir hur.
 Məhinbanu ki, hakimdir o yerdə,
 Ona olmaz çatan sim ilə zərdə.
 Onun var axurunda bağlı bir at,
 Külək hardan çatar ardınca, heyhat!
 Filosoflar xəyalından uçar bərk,
 Yarar tufanları sanki bir ördək.
 Günəş səmtə o, at çapsa nə halda,
 Qalar düz yeddi mənzil çərx daldə.
 Dəmir dırmaqlıdır, çapsa əgər dağ,
 Dəniz keçsə – o, bambuq quyuq ancaq.
 Zaman gərdiş, xəyal rəftar, bu haqdır,
 Gecə agah olur, gündüz oyaqdır.
 Gecərəng o ata Şəbdiz qoyub ad,
 Ona bayquş tək aşıq o pərizad.
 Həmişə bir qızıl zəncir o, saxlar,

Onu daim haman zəncirlə bağlar.
 Nə Şəbdiz tək eşitdim bir qara at,
 Nə Şirin tək əcəb şirin, pərizad.»
 Deyib Şapur sözü, birdən dayandı,
 Rahatlıq getdi, yatdı, eşq oyandı.
 Hamı Şirinə heyran oldu aşkar,
 O Şirin sözləri etdi həm iqrar.
 Bir ustad ki, ola nəqqaş o Çində,
 Həqiqət var nə söylərsə içində.
 O sözdən Xosrov oldu bərk heyran,
 Nə bir dinlik, nə bir yatmaq o vaxtdan.
 Bütün gün çək-çevirdəydi bu halı,
 Cücərtməzdə bir ayrı tum xəyalı.
 Bu hal ilə keçirdi xeyli müddət,
 Quru əfsanə ilə tutdu ülfət.
 İş-ışdən keçdi axır, gəldi zara,
 Ayaq-baş tulladı səbri kənara.
 Edib dastan deyənə guşə xəlvət,
 Bu dastandan onunla etdi söhbət.
 Dedi: - Ey dərdimə çarə vəfadar,
 İş əldən getdi, səndən bir umum var.
 Özü qoydun gözəl, etdin könül şad,
 Tamam et bu işi, aqılən, ustad.
 Hekayət bitdi, gəl saçma şəkər sən,
 Dedin, Xuzistana eylə səfər sən.⁵²
 Qurub sən büt-pərəstlər misli hiylə,
 Haman nadir bütü əldə tez eylə.
 Onun könlündə gör insaf olarmı?
 Bir insanla qovuşmaq meyli varmı?
 Götürsə bir möhür mumtək o dilbər,
 Ona vur möhrümü, bir sehr göstər.
 Əgər qəlbi dəmirdirsə, qayıt sən,
 Soyuqdursa dəmir, heç döyməyim mən.

ŞAPURUN ƏRMƏNƏ GETMƏSİ VƏ ŞİRİNİ İSTƏMƏSİ

Yer öpdü söz bilən Şapur, o ustad,
 Dedi: - Daim ola Xosrov gülor, şad.
 Ona baxsın xeyir gözlə xeyirxah,
 Yaman gözdən iraq olsun o hər vaxt.
 Yənə ərz etdi şah üçün dualar,
 Dedi: - Ey aləmin sahibi sərdar.
 Naxış çəksəm qələmlə mən verib rəng,
 Pozar «Ərjəng»i Mani, qalmaz «Ərjəng».
 Çəkəm bir nəqşə baş, oynar, dayanmaz,
 Qanad versəm quşa, eylər o pərvaz.
 Bu üzdən qəlbinə heç qonmasın qəm,
 Tapar qəmdən ürəklər dərd hər dəm.
 Qoy olsun hər zaman könlün sənin şad!
 Yola düşdüm mən, ol sən qəmdən azad!
 Bu yolda etməyəm bir ləhzə aram,
 Qanad quşdan, ayaq ceyrandan allam.
 Gözüm görməz yuxu şad olmasan sən,
 Gətirməzsəm o yarı, gəlməyəm mən.
 O, odlar tək dəmirdən qursa eyvan,
 O, gövhər tək olarsa daşda pünhan
 Çıxar fənd ilə həm güclə, o dilbər,
 Dəmirdən sanki od, daşdan da gövhər.
 Tikanla, güllə ollam dost, həmdəm,
 Baxıb billəm işi, tədbir də görərəm.
 Onu allam, gətirərəm bəxt qoysa,
 Olar xosrov-pərəst tale tək oysa.
 Əgər görsəm bir iş gəlmir ölimdən.
 Xəbərdar eylərəm şahı o vaxt mən.
 Deyib qurtardı, yerdən durdu Şapur,
 Yol üçün hər hazırlıq gördü Şapur.
 O, yollarda nə dincəldi, nə yatdı,
 Bir ay yol getdi ta Şirinə çatdı.
 O çöllərdən haman sürətlə keçdi.
 Həm Ərmən dağları səmtə yetişdi.
 Gözəllər ki, haman yerlərdə vardı,

Gəlib yayda o dağlarda qalardı.
 O çağlar orda çıxmışdı göy otlar,
 Bəzənmiş lalələr, güllərlə gülzar.
 Sarı, al, qırmızı güllər al-əlvan,
 Gülürdü rəngbərəng daşlarla hər yan.
 Çəkib dağlar başa zümrüd bir örpək,
 Açıbdır lalələr bir süfrə al rəng.
 O Cörrüm dağ ilə Buğra düzündə
 Naxış vurmuşdu gül torpaq üzündə,
 O mehrab ki, o, rüknüydü İraqın,
 Belindəydi kəmərlək İnhiraqın.⁵³
 Qaya üstə yonulmuş deyr vardı,
 Qoca bir çox keşiş orda yaşardı,
 Haman köhnə o deyrə gəldi Şapur,
 Bir az abdal sayaq dincəldi Şapur.
 Gəlib nitqə dəri dürrü deşən dəm
 O aqıl söz deyən böylə deyir ham:
 «Kaha olmuş o deyr altında pünhan
 Qara bir atlı vardır orda daşdan.
 Hər il düz Rəmgilə çöldən, o yoldan
 Gəlir döl tutmağa bir güclü maydan.⁵⁴
 Kaha üçün o, yüz fərsəx çapır yol,
 Ora ancaq sürünməklə tapır yol,
 Qara daşa edir izhar rəğbət,
 Daşa çox sürtünür qəlbində şəhvət.
 Tutur döl daşdan əmriylə xudanın,
 Dedinsə tanrı, düzdür hər bəyanın.
 Haman döldən toxum tutmuş qulan tək,
 Nə dövrən dövr edər, nə yel qaçar bərk.
 Yənə söylər haman aqıl o insan,
 Törənmişdir bu Şəbdiz də o daşdan.
 O daş deyri bu gün axtarsa hər kəs,
 Burulğanlar udub sanki, görünməz.
 O dağdan ki, deyirsən İnhiraq sən,
 Qolu altında düşmüş baş görürsən.
 O gül rəngli dağa gözdən töküüb yaş,
 Qara geymiş, oturmuş bir cahan daş.
 Onun daşlıqları görmüş qəzəb bərk,

Diliklənmiş, tökülmüşlər ləçək tək.
 Onun fəryadı etmiş çərxi həm məst,
 O, qırmış şüşəni burda edib qəsd.
 Əgər vardırsa allahdan çox ibrət,
 Qiyamətçün bu ibrətdir kifayət.
 Bu qırx ildə bir az çox ya az isə,
 O cür dağla bu işlər baş verirsə,⁵⁵
 Sən islanmış bir az torpaq kəsəkkən
 Onu daim yaşar neyçün bilirsən?!
 Nizami, dön bu yoldan, nə bu sözlər?
 Bunu səndən o dostlar dinləməzlər.

XOSROVUN ŞƏKLİNİ ŞAPURUN ŞİRİNƏ GÖSTƏRMƏSİ

Gecənin ta qara zülfü darandı,
 O gündüzlər çıraqı göydə yandı.
 Haman dəm abinus nərtaxta altında
 Yox oldu kəhrəbə zərlər büsatda.⁵⁶
 Gəlir həm Müştəri, əldəydi fərman,
 Çıxır şah bənddən, Şapur bələdan.⁵⁷
 O köhnə deyrdə fərzənə Şapur
 Bir az dincəlməyə olmuşdu məcbur.
 O deyri çox bilən insanlarından
 Soruşdu düz desinlər, varsa imkan.
 Sabah harda salar məskən gözəllər,
 Nə yerdə, hansı su üstə gözərlər.
 Belə ərz etdi o aqıllar onda,
 O dilbərlər gözər azca o yanda.
 O dağdan sonra bax göy bir düzən var
 Həm orda sıx meşə içrə çəmən var.
 Səhər tezdən o şümşad boy gözəllər
 Gəlib sərəxş o gülşəndə gözərlər.
 Bu sincab çərx vaşaq kürkü tikərkən,
 Gecə samuru qaçdı mar əlindən.
 Günəş Elbursun üstündən çıxanda,
 O Cəm ayini başlandı cahanda.⁵⁸
 O işrətlər sevən qızlardan erkən

Hazırlıq gördü Şapur sübh tezdən,
 Çəmənlük səmtə etdi öncə həmlə,
 O bağlıydı ürəkdən güllər ilə.
 Mübarək bir kağız seçdi bir anda,
 O çəkdi Xosrovu eynilə onda.
 Çəkərkən surəti göstərdi sənət,
 Ağac seçdi, ona bənd etdi xəlvət.
 Pəri tək sonra ordan gözdən itdi,
 Pərilər tək gözəllər gəldi, yetdi
 Çəmənlükdə gəlib aylaşdılar şad,
 Çiçək-gül yıgdi onlar, gahi şümşad.
 O güllərdən gülablar çəkdiilər şən,
 Nabatlar tökdülər bəzən gülüşdən.
 Gözəllərdi, hələ üz görməmişlər,
 Həvəs dünyasına can verməmişlər.
 Sevnələr tək oturmuş mehriban bərk,
 Sığışmırlar qabıqda qönçələr tək.
 İçib meydan sevinc tapdı könüllər
 Saçıb gül, gülləri şad etdi güllər.
 Tutub əllərdə mey ulduz da, ay da,
 O div insanla divdən xali dünya.
 Tamam şəhvət o büllər, saf bədənlər,
 Budur qayda cavan qızlarda əksər.
 Kənar idi o yerlər yad gözündən,
 Gəlirlər rəqsə sərəxoşluq üzündən
 Deyir bu, güllərə bəzən sənələr,
 Tutur bülbüllə bəzən o, nəvələr.
 Sevincdən qeyri iş bilməzdi bir kəs,
 Könül şad etmək idi orda iş bəs.
 O Şirinlə dodaqlar bal gözəllər.
 Durubdur sanki Ay, dörd yanda Ülkər.
 Anıb həmdəmləri keyf eyləyir hey,
 Verir gah mey, özü gah-gah içir mey.
 Qüruru ta dedi: - Ay surətin var,
 Haman rəsmi qəfil gördü o dildar.
 Dedi qızlar o rəsmi tez gətirsin,
 Kim etmişdir bunu, bir söz gətirsin.
 Gözəllər tez haman rəsmi gətirdi,

Baxıb Şirin ona diqqət yetirdi.
 Ürak qoymurdu göz çəksin gözündən,
 Həya qoymurdu ki, öpsün üzündən.
 Onu hər baxmağı sərməst edirdi,
 İçərkən hər qədəh əldən gedirdi.
 Düşürdü hər baxınca qəlbi haldan,
 Aradı rəsmi kim çəkmiş o, pünhan.
 Bu işdən qorxuya düşdü baxanlar,
 O rəsmə bənd olar, fikr etdi onlar,
 Görə Çin nəqşi rəngindən olar tez,
 Elə bir nəqşi qorxub çırdılar tez.
 Haman nəqşi soruşsaydı o dilbər,
 Dedi qızlar ki, divlər gizlədiblər.
 Pəri, div yurdu olmuşdur bu səhra,
 Gedək, burda dayanmaq olmaz əsla.
 Bu mənqəldən elə odlandı onlar,
 Üzərlik yandırıb atlandı onlar.
 O tüstü ulduz üstə kölgə saldı.
 Kəç indi ayrı bir səmtə yol aldı.

ŞAPURUN İKİNCİ DƏFƏ XOSROVUN ŞƏKLİNİ GÖSTƏRMƏSİ

O gül rəngində nur qalxıb obaşdan
 Səpərkən daşlara odlar nalından,
 O etdi hər bucaqda sirlər aşkar,
 İpəkdən dağlara geydirdi paltar.
 Yənə onlardan əvvəl getdi Şapur.
 Ora qızlardan öncə yetdi Şapur.
 Haman şəkli çəkib əvvəlki qayda
 Kağız üstündə o, rəsm etdi orda.
 Gəlib çatdı o bütlər də ora şad,
 Dolaşdı gülşəni güllər tək azad.
 İpək paltarda ay sima gözəllər
 Qəsəb geymiş aya gülməkdə yeksər.
 Az idi işrətə əvvələ rəğbət,
 Az-az artıb yənə göstərdi şiddət.
 Gözəllər oynayıb qızıqca meydan,

Oyunbazlıq yolu tutdu bu dövrən.
 Yənə ətrafı Şirin seyr edərkən,
 Haman ruhani şəkli gördü birdən.
 Baxınca can quşu uçdu haman dəm,
 Dili söz tutmadı, susdu o həmdəm.
 Edər sərməstə bir uyğu kifayət,
 Nəm olmuş torpağa bir su kifayət.
 O qışqırdı özüyçün bu, nə haldır,
 Yalandırımı bu surət, ya xəyaldır?!
 Gözəllərdən dedi bir sərəvə Şirin,
 Haman şəkli gedib tezəcə gətirsin.
 O ay getdi, o şəkli etdi pünhan.
 Günəş palçıqla örtülsün, de hardan?!
 Pəri açmış oyundur söylədi bu,
 Pərilər çox qurublar böylə qurğu.
 Gözəllər tezəcə ordan köçdü, getdi,
 Haman gülzarı güllər tərək etdi.
 Gəlib bir çöldə onlar tutdu aram,
 Yənə əllərdə idi mey dolu cam.
 Gecə gələcək udub bir yaqut ənqa,
 Onunla qarnını doldurdu əla.
 Ayaqlar altıda güllər, badə əldə
 Gözəllər məst olub yatdı o çöldə.

ŞAPURUN XOSROVUN ŞƏKLİNİ ÜÇÜNCÜ DƏFƏ GÖSTƏRMƏSİ

Gecə paltarı altıdan çıxdı gündüz,
 Başa oddan qızıl tac taxdı gündüz.
 Haman firuzə taxtda tacdarlar
 Mey ilə ülfətə bərk uydu təkrar.
 O yerdən ta Pərisuz deyirindək
 Uçub getdi pərilər bir pəri tək.⁵⁹
 O mavi guşədə etdikcə seyrən,
 Gözəllər göyləri etmişdi heyran.
 Çəmən aqıl canından qəlbə hakim,
 Hava övlad mehrindən mülayim.
 Deyərdin, burda cənnətdən əsən yel,

Yerə dür bəxş edib, dərya üçün gül.
 Daşı bütxanə etmiş lələ, əlvən,
 Çəmən zülfü daraq görmüş səbadan.
 Al-əlvən güllər üstündə oxurdu
 Əcəb cəh-cəhlə bülbül, bir də qumru.
 Uçan quşlar gəzirdi qorxusuz, şad,
 Budaqlarda tamam sərbəst, azad.
 Odur hər guşədə cüt-cüt duran quş,
 Deyirdi güllərə olsun, için nuş.
 Gəlib yerləşdi nəqqaş həm o yerdə,
 Haman əvvəlki nəqşi çəkdi bir də.
 Pərisimaya xoş gəldi o gülşən,
 Pərilərlə meyvə meyl etdi qəlbən.
 Yənə gördü sevən gözlər o yerdə
 Onu bənd eyləyən rəsmi o, bir də.
 Bu cadu, sehr onu etmişdi heyran,
 Keçibdir anladı işlər oyundan.
 O, heyran könlünün ardınca getdi,
 Özü qalxıb o şəkli əldə etdi.
 Baxıb onda nişan gördü özündən,
 Özündən getdi bu surət üzündən.
 Qurub tor milçək ovlar bir hürümçək,
 Humanı bəndə saldı gör nə cür bərk.
 O divlər məskəni saf çeşmə üstə
 Pərinə etdilər divanə, xəstə.
 Nə yerdə görsə iş tədbirlə insan,
 Nə insanı, o ovlar divi asan.
 Elə sözlər dedi burda o dildar,
 Yaraşmaz söyləsək bir kəlmə təkrar.
 O üzvlər gül gözəllər gördü amma,
 Qalıb yerlərdə dərd ilə o rəna.
 Deyildir bildilər bu iş pərilik,
 Əcəbdir, saymaq olmaz sərsərilik.
 Peşiman oldular etdiklərindən,
 Durub vəsf etdilər şəkli ürəkdən.
 Dedilər axtarıb biz canla-başla,
 Bu şəklin sirrini billik nə olsa.
 Görüb Şirin gəzirlər çarə onlar,

İnandı onlara qəlbən o dildar.
 O, imdad istədi, etdi çox ah-zar!
 Məgər olmazmı dosta dost olan yar.
 Qaçılmazdır hər işdə yarı olmaq,
 Xuda yarsız və bənzərsizdir ancaq.
 Çox işlər var ki, dost ilə düzəlmiş,
 Gərəkdir dost, əgər üz versə bir iş.
 O büt surətlərə arz etdi Şirin,
 Alıbdır səbrimi fikri bu şəklin.
 Nəyə lazım bu sirri gizlədək biz,
 Bu şəkli yad edib mey nuş edək biz.
 Yenə başlandı təkrar eys-ışrət,
 Yenə mey gəldi, məclis tapdı zinət.
 Qəzəllər gəldi hicrandan bu dəm hey,
 Dedi saqi: - İçin, nuş olsun al mey!
 O şirin büt acı meylə tamaşa!
 O şirinlə, acıyla məst dünya.
 O şirin ləblərə hər mey dəyəndə,
 Haman şəkllə baxıb eylərdi səcdə.
 Durub aşıqlıyı məstlik yıxanda,
 Səbirlə olmağa üz qoydu onda.
 O bütərdən dedi bir kimsə getsin,
 Kimi görsə bu yanda söhbət etsin.
 Baxıb görsün bu yerdə neyləyir nə,
 Bu surətdən o görsün söyləyir nə.
 Tutuldu sorğuya çox gizli, aşkar,
 Deyildi kimsə surətdən xəbərdar.
 Yaman süst oldu Şirin iztirabdan,
 Şəkildən bilmədi düz söz bir insan.

ŞAPURUN ÖZÜNÜ ŞİRİNƏ GÖSTƏRMƏSİ

O əfsunlar bilən quş gəldi birdən,
 O, muğlar qaydasınca qalxdı yerdən.
 Baxıb Şapuru Şirin seyr edən dəm,
 Uzaqdan gördü o simanı məhrəm.
 O, Şapur haqda zənn etmişdi doğru,
 Fikir doğru, kağız üstündə yox bu.

Buyurdu səsləyin gəlsin o muğ tez,
 Bu işdən həm də söz-söhbət salın siz.
 Olar bəlkə bilək kimdir bu surət,
 Nədir dini, edir harda iqamət.
 Ətək silkib kənzilər durdu, getdi,
 O möbidlə şəkildən söhbət-etdi.
 Cavab verdi: - Bu dürrü deşmək olmaz,
 Ayaq üstü desəm, yaxşı sayılmaz.
 Dodaqaltı dedi Şapur çox əfsun,
 Nəzərlər ta bu işlərdən gen olsun.
 Ayaqdan ta ovu gördü o, torda,
 O, aram olmağı düz bildi burda,
 Qaçıb Şirin olan səmtə kənzilər,
 Dedilər söylədi möbid nə sözlər.
 Bu sözlər Şirini oynatdı yerdən,
 Qanı cuş eti getdikcə cigərdən.
 Gümüş bir dağ yerindən durdu dərhal,
 Dağa səs düşdü tərpendikcə xalxal.⁶⁰
 O getdi Şapura doğru, yox aram,
 Uca bir sərvcə bənzərdi gül əndam.
 Biliklə köksü bir billur hasardı,
 Başında zülfü mişkin növbahardı.
 Ətirli bir kəmənd idi o saçlar,
 Keçirmiş boynuna naz ilə dildar.
 O hindu axtarır bir türktazla,
 Bütün türklər olub hindu o nazla.
 Aparmış qəlbini gördü o hindu,
 O türklər tək gəzir mal hindudan bu.⁶¹
 Gəlincik tək camalı qəlbə oxşar,
 Gəlincik oynadanla gör nə oynar?!
 Elə şirin naxış göstərdi Şirin,
 Dili lal oldu nəqqaşın deyərdin.
 Qulaq gövhər dolu, açdı o rəna,
 Qulaq vermişdi dürrə sanki dərya.
 Dodaq yüz dad, haman gözlərdə yüz naz!
 O, möbidlər sayaq qaldırdı avaz.
 Dedi: - Dost ol mənimlə bir zaman sən!

Mənə yad olma, ol məhrəm, aman sən.
 Eşitdikdə bu avazı oyunbaz,
 Fikirləşdi tələsmək yaxşı olmaz.
 O məst nərgizləri Şapur görürkən,
 Dilindən başqa hər şey getdi əldən.
 Pəri üçün dedi Şapur sənalar,
 Pəri göstərdi, əyləşdi sənətkar.
 Dedi Şirin: -Danış hardansan öncə,
 Səni mən dosta oxşatdım görüncə.
 Cavab verdi o dünya görmüş insan,
 Dedi: - Çox görmüşəm yaxşı-yamandan
 Uca, alçaq xuda çox göstəribdir,
 Haman gizlətməyib məndən o bir sirr.
 Balıqdan ta Aya həm sirli dünya
 Mənə məlumdur istərsən nə mənə.
 O Məğrib torpağından ta o Şərqə
 Dolaşdım ələmi mən ölkə – ölkə.
 Cəsarətli görüb Şapuru Şirin,
 Dedi: - Varmı bu surət haqda bilgin?
 Cavab verdi ona nəqqaş Şapur:
 - İraq olsun üzün bəd gözdən, ey hur!
 Uzundur çox bu surət haqda söhbət,
 Var ondan məndə çox gizlin hekayət.
 Onu başdan-başa nəql eylərəm mən,
 Əgər yer xəlvət olsa, söylərəm mən.
 Buyurdu onda Şirin ta gözəllər
 Dağılımlar Bənatünnəşə bənzər.⁶²
 O söz sərrafi boşdur gördü meydan,
 Ora sözdən top atdı aqıl insan.
 Ki, bu surət təmiz gövhərli candır,
 Günəşdir, yeddi mülkə hökəmrandır.
 O, İskəndər calal, Dara vüqardır,
 O şahlardan cahanda yadıgardır.
 Deyir göylər: - Günəşdir, nur salıbdır,
 Bu yerlərdə o, Cəmşiddən qalıbdır.⁶³
 O şahlar şahı Xosrovdur o surət,
 Yaranmış şahlıq üçün güc və qüdrət.

O, çox sözlər dedi orda bu qayda,
 Yayıldı cana yağ tək, verdi fayda.
 Danışdıqca o, Şirin verdi diqqət,
 Qulaq verdi, onu cəlb etdi söhbət.
 Tuturdu Şirini hər sözdə mənə,
 Gəzirdi bir nişan sözdə o rənə.
 Verib rəng pərdədə sözlər deyirdi,
 Çıxınca ləl daşdan, can yeyirdi.⁶⁴
 Daha gizlətmədi Şapur söz ondan,
 Sözü aydın dedi aqıl o insan:
 «Tutursan sirri gizlin, ey pəri, sən,
 Pəri tək pərdədə sözlər deyirsən.
 Nədir gülmək qabıqda sanki bir gül,
 Şəkər tək çıx qabıqdan, söz danış, gül.
 Əgər tapmaq dilərsən dərdə dərman,
 Təbibindən sən etmə dərdi pünhan.»
 O zəncir zülf büt qızdı bu sözdən,
 Nə xoşdur bu qızımaq ondan, əhsən.
 Yarışmışdı ətkədən eşq amma,
 Bir üzr ilə sınaq qurdu o rənə.
 Otaq boş həm müsahib dost bir insan,
 Götürdü örtüyü birdən tabaqdan.
 «Ey abid, - söylədi – sən tanrı, gəl sən
 Əmin eylə, pənahında olum mən.
 Pərişandır halım çünki mənim bərk,
 Pərişan oldu könlüm işlərim tək.
 Bu surət bəndə salmış qəlbi, məstəm,
 Gecə-gündüz tamam surət-pərəstəm.
 Bir iş gör, bir əlac et dərdə sən də,
 Yəqindir qalmaram heç borclu mən də.
 Danışdım bax sənə mən sirri böylə,
 Əgər vadırsa sirrini, sən də söylə.
 O əfsunçu ararkən çarələr bərk,
 Düşündü, yoxdur əfsun doğru söz tək.
 Öpüm, fikr etdi qolbağ tək o əldən,
 Yer öpdü sonra xalxal tək o, birdən,
 Yüz and içdi, dedi: - Ey dost üçün şəm,

Özü tac layiqi, şahlar üçün kam!
 O bədxahın gecəndən də qaragün!
 Görür incə təzə aydan da könlün.
 Mın and olsun, özüm bir bəndəyəm mən.
 Sən and verdin, gərək doğru deyəm mən,
 Mənəm surət çəkən rəssam sənətkar,
 Haman surətdə Xosrovdan nişan var.
 O surət nəqş edən çəksə nə surət,
 Nişan var onda, can yoxdur, həqiqət!
 Mən öyrəndim şəkil çəkmək ədəsi,
 Tikilmiş ayrı yerdə can libası.
 Belə olmuşsa surətdən xəyalın,
 Onu görsən olar dəxi nə halın?!
 Haman nurdan yaranmış ayrı dünyay!
 Cavandır, gözlərə nurdur o sima.
 Əcəb nadir, çevik, qorxmaz bir insan,
 O, mehr, ülfətdə ahu, kində aslan.
 Xəzan, yel görməmiş gül nəqşi vardır,
 Cavanlıq bağı içrə ilk bahardır.
 Hələ bilmir güllü ətrafı şümşad,
 Onun sərvə yaşar susən tək azad.
 Hələ nilufəri oynar sulara,
 Vurar yığıqla qartal olsa harda.⁶⁵
 Buludsuz bir günəşdir, bil, hələ o,
 Buluddan, gündən o bilsin nə qorxu?!
 Behiştə ətri açmış yüz qapı, həm
 İki rüxlə ayı mat etdi hər dəm.
 Yəhər qoysa ata, Rüstəm deyərsən.
 Mey içsə, Keyqubad zənn eyləyərsən.⁶⁶
 Gecə qalxıb o, xəznə paylar ikən,
 Salar yel börkü Qarun xəznəsindən.
 O, mərəcandan alar dür, dinsə hər dəm,
 Qılınc çalsa, o, şirdən can alar həm.
 Üzəngi qütbü tərəpsə o insan,
 Çəkər qalxıb cilov yellər tozundan.
 Nəsəb sorsan, o, Cəmsid yadigarı,
 Sifət sorsan, Günəşdən çox yuxarı.

Qoşun çəksə, bu gen dünya olar dar.
 Bu yeddi iqlimə bayraq o sancar.
 Düzülsün qoy dəvə ta zər bağışlar,
 Qılınc çalsa, edərlər nalə daşlar
 Polad xəncər durar daim yanında,
 Deşər almaz da qurşansan, bir anda.
 Qılınc oynatmağa çatdıqda növbə,
 Verər qazi qılıncı hər xətibə.
 Ayaq bassa, tamam yorğun düşər yer,
 Tələssə, asta dövr eylər fələklər.
 Onunla küt qılıncdır çərx, gör sən!
 Olar gah altıda, gah üstə dönərkən.
 O, bayram məclisində hüsnü bir nur,
 Hünər əsli, gözəllik bəxş olubdur.
 Ürək, can qarşılar iqbali onda,
 Hər işdə bəxt olar iqbal olanda.
 O aləm nuru bu hüsnü camalla.
 Gecə-gündüz yaşar tək bir xəyalla.
 Xəyalın uyğuda mehmanı olmuş,
 Haman vaxtdan qaçıb ondan ağıl, huş.
 Nə mey nuş eyləyər, nə qaldırar cam,
 Gecə bilməz yuxu, gündüzlər aram.
 O, həmdəm istəmir Şirindən özgə,
 Acı gün görməsin bu qayda kimsə!
 Məni bir elçi göndərmişdir əslən,
 Dedim yaxşı-yaman, ta sən bilirən.
 O deşdi dürlü dürlər çox bu qayda,
 Deyirdi bildiyindən söz bu haqda.
 O sözlər dadlı, Şirin dinləyirdi,
 Deyərdin dadlı nemətlər yeyirdi.
 Ora çatdı iş, az qaldı yıxılısın,
 Məharət göstərib durdu, nə qılısın.
 Zaman gəldi, dedi: - Ey aqıl insan!
 Nədir tədbirin indi, etmə pünhan.
 Nişan ver hardadır yol, doğru göstər!
 Bu qəmlərdən könül qurtarmaq istər.
 Bu qəmlər qəlbimə təsir edib bərk,

Düşüb xəstə bədən nərgizlərim tək.
 Dedi: - Ey gün camal, qəmdən ol azad,
 Ola ömrün uzun, qəlbin mudam şad!
 Budur düz söz, bu sirri açma heç sən,
 Sabah tezdən ova qalxıb gedərsən.
 Kişilər tək geyin, Şəbdizə atlan,
 Gəl ovlaqda ov et, sonra qaç ordan.
 Səni qalxıb ətəkdən kimsə tutmaz.
 Bilirsən, Şəbdizə bir kimsə çatmaz.
 Sən uç səyyarə tək mil-mil uzaqlaş,
 Bacarsam, mən də gəlləm tezəcə birbaş.
 O, Xosrov barmağından bir üzük həm
 Ona verdi, dedi: - Get, durma bir dəm.
 Cavan şahı əgər yollarda görəsən,
 Təzə aydır, bunu sən göstərəsən.
 Görərsən ki, atında var qızıl nal,
 Tutulmuş paltarı lələ, yaşıl, al.
 Papaq, paltar, belində həm kəmərləl,
 Üzü lölö, dodaq, dişlər göhər, ləl.
 Əgər yox, tut Mədain səmtə üz, get,
 Soruş ki, hardadır sən şah, düz get.
 Mədain mülkünə tapsan əgər yol,
 Görərsən xəznə üstə xəznə bol-bol.
 O şahın qəsri vardır sanki Fərhar,⁶⁷
 Baxarsan, orda həddən çox kənz var.
 O mişkin qəsrə çatdınsa, düş orda,
 Üzük şahındır, orda göstər amma.
 O gülşəndə sən ol, ey sərv-i-azad,
 Budaqda tər-təzə bir meyvə tək şad.
 Bir az gözlə, gələr o bəxtiyar şah,
 Ucalsın göylərə taxtın, ol agah,
 O şahın hüsnünə eylə tamaşa,
 Çatarsan arzuna mütləq sən onda.
 Mən olsam kölgə tək böyründə tacın,
 Bu hikmətlərçün olmaz ehtiyacın.»
 Deyib qurtardı nə istərdi Şapur,
 Nəfəsdən Ay tutuldu, hiylədən hur.

Ümidlərlə ürək, can getdi ordan,
 O Ay qaldı günəş tək çox pərişan.
 Qaçıb gəldi o qızlar, gördü Şirin
 Bənətün-nəş dönüb olmuşdu Pərvin.⁶⁸
 Dedi ulduzlara orda o dildar,
 O mənzildən gecə getsinlər onlar.
 Haman dağ boyda atlarla gedərkən,
 Dağ oldu at nalından dürlü mədən.
 O yerdən köçdü bütlər kef-damağ çağ,
 Günəş tək at çapan, Ay misli parlaq,
 Bütün gün söz deyib baş qatdı onlar,
 Axır gəldi o yurda çatdı onlar,
 Bir az dincəldilər rahatca, sonra
 Yaman getmişdi Şirin fikrə amma.
 Dolunca bir gecə tüstüylə dünya,
 Tapıb uyğu bu aləm göz yumanda.
 Günəş çəkdi başa bir göy ipək tül,
 Belindən həm söyüd asdırdı bir gül.
 Dedi Banuya Şirin:- Ey cahangir,
 Dilər könlüm səbah ovda olum bir.
 Buyur, ey sahib insan, bu səbah mən,
 Gedim ovlağa Şəbdiz ilə erkən.
 Minim Şəbdizi, ölçüm çöl və səhra,
 Dönüm axşam evə mütləq mən amma.
 Məhinbanu cavab verdi: - Ey Ay, sən
 Bir at yox, bəlkə yüz mülk istə məndən.
 O üzəndən ki, gecə rəngli bu Şəbdiz,
 Qaçandır bərk, cilov bilməz o hərgiz.
 Budur qorxum ki, tündlük, sürət aşsın,
 Onu minsən su və atəş savaşsın.
 Əgər minmək onu olmuş qaçılmaz,
 Gecə parlaq bir aydan göyçək olmaz.
 Ona sən pəhlivanlar tək yüyən vur,
 Onu öyrət bir az dinc olsun, ey hur!
 Üzü güldü bu sözdən, kama çatdı,
 Baş əydi Banu üçün getdi, yatdı.

ŞİRİNİN OVA VƏ ORADAN MƏDAİNƏ GETMƏSİ

Səhər Çin xəznədarı zər qıfilla
 O gövhər mücrünü örtü calalla.⁶⁹
 Çıxıb tez mücrüdən Çin nəqşi gəldi,
 Qərar vermişdi qəlbində, o bildi.
 Durub Çin bütləri xidmətdə bərk-bərk,
 Ayaq üstə dayandı sərvlər tək.
 Dayanmış mehribanlar gördü Şirin,
 Danışdı yağlı dillə xeyli şirin.
 Ki, bismillah, gedim çöldə gözüm mən.
 Tora bir quş düşə bəlkə qəfildən.
 Gözəllər örpəyi rədd etdi başdan,
 Verildi xidmətə bir qeyri sahman,
 Papaq qoydu bir oğlan tək gözəllər,
 İpək donlar qəba oldu sərəsər.
 Bir adəti, çölə qızlar çıxarkən,
 Qulamlar tək geyərdi paltar üstən.
 Hamı bir həlqə, mərkəzdə o dilbər,
 O atlandı, həm atlandı gözəllər.
 Çölə üz tutdular onlar saraydan
 Deyərdin Xıız içibdir abi – heyvan.
 O çöldə at sürüb kef gördü onlar,
 Keçib çöldən-çölə at sürdü onlar.
 Axırda atlara oldu yüyən tərək,
 Səyirtirdi atları onlar bir az bərk.
 O tüplər sındıran altında Şəbdiz,
 O at yüyürəkdə, atlı tünd, səbirsiz.
 Qızışdırdı atı dostlar yanında,
 Uzaqlaşdı o, qızlardan bir anda.
 Götürdü, qaçdı at, zənn etdi onlar,
 Nə bilsinlər özü qaçdı o dildar.
 Dalınca kölgələr tək qaçdılar çox,
 Nə kölgə, gördülər bir toz da heç yox.
 Bütün gün gəzdilər, ta oldu axşam,
 Geri üz tutdular axırda nakam.
 Uzaq düşdü o şahdan hər bir afət,
 Bədən yorğun, könüldə dərd, həsrət.

Gözəllər gəldi Banuya yetişdi,
 O ulduzlarla Ay yoxdu, nə işdi?!
 Durub taxtın önündə hüzn, qəmlə,
 Dedi Şirindən onlar dərd, ələmlə,
 Oyun sanki gecə ulduzlar açdı,
 Uçan köhlən onu qaldırdı, qaçdı.
 Məhinbanu xəbərdən qayğılandı,
 O, köhnə qəmləri bir dəxi andı.
 Düşüb taxtından o, durmuşdu qəmli,
 Başı yerlərdə idi dərd, ələmlə.
 O qəmlərdən əli qalmış başında,
 Yuyunmaqda yanaqlar göz yaşında.
 Anırkən Şirini Banu bu yerdə,
 Yaman qövr etdi qardaş dərdi bir də.
 Dedi gözlərdə yaş: - Ey nəzənimin,
 Səni bədgöz əlimdən aldı, neyim.
 Gül idin, yel budağından qopardı,
 Səni hansı tikan üstə apardı?
 Nə oldu, söylə, bizdən kəsdin ülfət?
 Kimə bizdən çox ərz etdin məhəbbət?
 Marallardanmı doydun ahular tək,
 Yem oldun hansı şir üçün qalib tək.
 Bir Ay tək ayrısən ulduzlarımdan,
 Günəşsənmi, bu tənhalıq de, hardan?
 Hamı sərvin, ona canımdı gülzar,
 Onun hər şaxı üstə canımdan damar var.
 Üzün aydır, kimin üstə saçır nur?
 İtirdim mən, səni kim tapdı, ey hur?
 Gecə ta sübhəcən eylərdi növhə,
 Qəm üstündən gəlirdi dərd töhfə.
 Qoşun düşmüşdü xidmətdə nigaran,
 Hamı gözlərdi, versin Banu forman.
 Yox idi getməyə Banuda istək,
 Nə buyruq verdi, nə istərdi getmək.
 O gördü bu bəlanı uyğu vaxtı,
 Əlindən gördü tərlandı buraxdı.
 O tərlandı uçdu getdi, qaldı həsrət,
 Geri döndü haman tərlandı, nəhayət.

Dedi: - Biz burda lap olsaq da tərən,
 Fələklər misli lap etsək də cövlan,
 Deyil mümkün dolaşsaq hər məkanı,
 Tozundan Şəbdizin tapmaq nişanı.
 Uçan bir quş dalınca getmək olmaz,
 Bir ov tordan çıxıbsa, yetmək olmaz.
 Göyərçin uçdu, duşmə ahu-vaya,
 Halal olsa, dönər mütləq yuvaya.
 Bəli, könlüm dözar dərdə ürəkdən,
 Nalından atının bir od tapım mən.
 O itkin xəznədən olsam xəbərdar,
 Sevinclər bir daha könlümdə artar.
 Qoyardım xəznəyə tək xəznəni mən,
 Yənə çox xəznə paylardım sevincdən.
 Dedi Banu, qoşun həm verdi diqqət
 Baxıb onlar da göstərdi itaət.
 O yandan Şirinin altında Şəbdiz,
 Gəzirdi aləmi fikrində Pərviz.
 Gedir sürətlə o, səyyarələr tək,
 Gecə-gündüz yorulmur, yol gedir bərk.
 Qəba geymiş, olub görkəmcə bəndə,
 Keçir eldən-ələ, kənddən də kəndə.
 Duyub gah qarxu düşməndən o, yolda
 Gedirdi yollu-yolsuz dağda, çöldə.
 O nazik ruhu çox yorğundu artıq,
 Dəyişmişdi üzü, solğundu artıq.
 Nədir sirri, necə əfsanədir bu?
 Gedirən bir qadın göstərdi cadu.
 O atdı bir daraq yolda, bir ayna,
 Meşə oldu o, bu, dağ oldu amma.
 Daraq, ayna atan arvad, inan sən,
 Meşəylə dağa bənzər bərkliyindən.
 O Şirin yolda çox çəkmişdi dərd, qəm,
 O çöllərdə toza batmışdı çox həm.
 Qovurdu yel kimi dağtək atı bərk,
 Qaçışda yel qalırdı dalda dağtək.
 Nişan axtardı, yol getdi çəlik qəm
 Düz on dörd gün o on dörd günlük ay həm.

Dayandırmır atı bir yerdə əsla,
 Soraqlaşdı, həm at sürdü o rəna.
 Külək Şəbdiz qədər heç yol gedirmi?
 Unutmuş yer fələk heç dövr edirmi?
 Ağarma göstərən dəm üz bir anlıq,
 Ümitsizlik sözü yazdı qaranlıq
 Odur minlərlə nərgiz göydə soldu,
 Açıldı bir sarı gül, gör nə oldu.⁷⁰
 Yeyin sürdü atı bir dəxi Şirin,
 Ürək bir yolluq olmuş dərdli, qəmgin.
 Görür orda o, birdən bir çəmənzar,
 Görür abi-həyat tək çeşmə həm var.
 O parlaq çeşmədən ar etdiyindən,
 Tutub abi-həyat zülmətdə məskən.
 Bədən yol zəhmətindən lap yorulmuş,
 Gül əndamı tamam toz-torpaq olmuş.
 O gözdi dörd yanında çeşmənin çox,
 Baxıb gördü o ətrafda adam yox.
 Düşüb atdan onu bənd etdi sonra,
 Onu görməz düşündü kimsə əsla.
 Suda nur çeşməsi getdi, dayandı,
 Görəndə gözləri çərxin sulandı.
 Süheyl orda şəkər dondan çıxanda
 Fəğan etdi o Şəra asimanda.⁷¹
 Belə mavi ipək bağlandı əla,
 Suya girdikdə bərk od tutdu dünya.
 Gözə çəkdi qara bir sürmə Pərvin,
 Qovuşdu sanki nilufərlə nəsrin.
 Məgər axşam idi, nilə büründü,
 O nil rəngində bürədən Ay göründü.
 Təmiz əndamı su üstə üzürdü
 De, qaqum sincab üstündə gəzirdi.
 Yuyunsun çeşmədə xoşdur o tər gül,
 Nə yanlış! Çəşmə üstündə bitər gül.
 Mın əhsən! Gör necə bir çeşmə varmış,
 Günəşdən saf suyu rəvnəq aparmış.
 O zülf ilə gümüş qolla, bədənlə
 Suya bir örtü çəkmiş yasəmənle.

O, saçlarla suya atmışdı qarmaq,
 Balıq yox, bəlkə tutmuşdu Ay ancaq.
 Onun kafuru mişk ilə bəzənmiş,
 O kafurdan bu aləm xəstələnmiş.
 Olub bir öngörən, duymuş o canan
 Keçər burdan gəlib bir tazə mehman.
 O xalis qənd haman çəsmə suyundan
 Qonaq üçün düzəltdi şərbət asan.

XOSROVUN HÖRNÜZDƏN QAÇIB ƏRMƏNƏ GETMƏSİ

O farsca söz deyən ustad qoyub can,
 Bu cür vermiş xəbər fars şahlarından.
 Ki, Xosrov Ərmənə göndərdi bir kəs,
 O azad sərverdən bilsin xəbər bəs.
 Gecə-gündüz çəkirdi intizarın,
 Dilərdi halını bilsin o yarı.
 Yanındaydı o, şahın sübh-axşam,
 O Ayla Gün kimi xidmətdə şadkam.
 Papağı taxtını şahın bəzərkən,
 «Başım tacı» deyərdi şah sevincdən.
 Əziz gördü onu gözdə mudam şah,
 Yaman göz dəydi bu üzədən də nagah.
 Poladdan bir qılınc qurşandı hikkə,
 Adıyla Pərvizin kəsdiydi sikkə.
 Bu pullar çox şəhərlərdə göründü,
 Əcəm şahı qəzəbdən don бүрүndü.
 Qılıncı, sikkəni gördü o, qorxdu,
 Yaman qorxutdu gənc şir köhnə qurdu,
 Bu qurğu haqda çox fikr eylədi şah,
 Dedi: - Xosrov qurub sətənci nagah.
 Düşündü, işlədib burda bir az fənd,
 Cavan şahı tutub vursun ona bənd,
 Hesab eylərdi işlətsin o, tədbir,
 Xəbərsizdi, nə oynar burda təqdir.
 Yox imkan Xosrova yol bağlanılsın,

Nə qarmaqla tutulsun, saxlanılsın.
 Kimin qəlbində düzlük varsa az-çox,
 O, dünyanı tutar, dünya onu yox.
 Büzürgümmid xəbər tutdu bu işdən,
 Dedi: - Bəxtin dönüb səndən, ol agah,
 Cəza vermək sənə fikr eyləmiş şah.
 Bu yerdən get beş-üç gün ta var imkan,
 Tələs, qurtar başı mütləq bələdan.
 Bu oddan bəlkə bu tüstü çəkilsin,
 Dönən bəxtim gei dönsün, dikəlsin.
 Görür Xosrov qarışmışdır zəmana,
 Onu məhv etməyə qurmuş bəhanə.
 O, ənbər saçlılarla etdi söhbət,
 O ay üzlülərə etdi vəsiyyəət.
 Sabahdan var ova getmək xəyalım,
 İki-üç həftə bəlkə orda qalım.
 Minib bir qarğa at bir tavus ikən,
 Gələrsə nar məmə bir büt qəfildən,
 Düşürdün atdan, o mehman əzizdir,
 Siz aysız, o, Günəş misli kənizdir.
 Yaşıl qəsrini onu birdən sıxarsa,
 Xızır tək çöl deyib burdan çıxarsa,
 O hansı çöldə istər, at çapın siz,
 O cənnət üzlü qəsr istər, tikərsiz.
 O hər dəm qəlbini əmrilə gedirdi,
 Deyirdi, haqq nəyi ilham edirdi.
 Dedi, sonra o, yel tək uçdu, getdi,
 Pərilərlə o qəsrə tək etdi.
 Onun dağ heykəl atı yer qazandı,
 O, Ərmən səmtə çapdı, yol uzandı.
 O, şahdan qorxub eylərdi fikir həm,
 İki mənzil yolu eylərdi bir həm.
 Yoruldu atları yolda qəzadan,
 Haman yerdə yuyurdu zülfü canan.
 Buyurdu şah qulamlar ta dayansın,
 Verilsin atlar üçün yem, sulansın.
 Qulamlardan düşüb ayrı o, təm tək,
 O çəsmə səmtə getdi seyr edən tək.

Yaşıl gülşəndə bir xeyli dolaşdı,
 Gözü saf çəsməyə birdən sataşdı.
 Tovuz tək qartala bənzər at otlar,
 Kənarında suyun bir qırqovul var
 Göy otluqda bir az asta gedirdi,
 Gedir asta, belə bir fikr edirdi.
 Bu büt canım mənim olsa, nolardı?!
 Bu at bir köhlənin olsa, nolardı?
 O bilmirdi o bədr ayla gecərəng,
 Onun bürcü sarı tutmuşlar ahəng.
 Durur məşuq qapı ağzında, var bu,
 Olur gözlərdə ağ, başlarda uyğu.
 Durar dövlət yol üstündə, olub çox,
 Çıxar yoldan kişi, çünki xəbər yox.
 O baxdı hər yana, etmişdi adət,
 Gözü birdən bir Ay gördü, nəhayət.
 Bir az baxdı, üşütmə canı aldı,
 O çox baxdıqca çox heyrətdə qaldı.
 O, Ay tək bir gözəl gördü bəzənmiş,
 Dedi bəlkə bu Ay göylərdən enmiş.
 Nə Ay? Civə çəkilməmiş saf bir ayna,
 O, Nəxşəb ayı tək parlaq və rəna.⁷²
 Sular mavi, o, bir gül tək oturmuş,
 Belə mavi ipək taxmış da durmuş.
 Olubdur çəsmə gircək o güləndəm
 Badam gül, həm gül içrə bir də badam.
 Suda durmuş, necə möcuzlər eylər,
 O cür vermiş suya xoş rəng o dilbər.
 Daraq zülfü darardı hər tərəfdən,
 Bənövşə tər gül üstə düşdü dən-dən,
 Başa tökdükcə su əllə o dilbər,
 Aya mirvari bağları fələklər.
 Bədən nurlar saçır, olmuş o, qar dağ,
 Suya dönmüş o qardan şah ancaq.
 O saçlar səhv edib etsəydi izhar
 Ki, hər tük kölgəsində bir ilan var.
 Qulaqaltından pıçıldardı bu haqda:
 Sənin bir bəndənəm həlqə qulaqda.

Olub bir xəznə ölçən kimya dildar,
 İlan tək xəznə üstə zülfü oynar.
 Hələ tutmazdan əfsunçu ilanı,
 İlan çalmış onu, buydu gümanı.
 Qapı açmışdı bir cüt nar qəfildən,
 Açar salmış baxıb bostançı əldən.
 Ürək gördü o narda dadlı bir hal,
 O nar tək partladı həsrətlə dərhal.
 Haman çəsmə Aya olmuşdu məskən,
 Günəş çıxmış yolu üstə həvəsən.
 Görüb büllur camalı şah yanırdı,
 Günəşlənməmişdi, yəni odlanırdı.
 Buludlar tək gözündən yaş gedirdi,
 Su bürcündə ona bəxt ayını verdi?!
 Onu şah seyr edir, bilmir o tər gül
 Xumar nərgizləri örtmüşdü sünbül.
 O Ay mişkin buludlardan çıxarkən,
 O şahlar şahını qeyd etdi birdən.
 O gördü qırqovul üstə hümanı,
 Qayın üstə bitən sərv-i-rəvanı.
 Həya etdi o gözlərdən yaman bərk,
 O əsdi saf suda Ay titrəyən tək.
 O şəkkər çəsməsi axtardı çarə,
 O, zülfü sardı Ay üstə dübarə.
 Saçıb ənbər Ay üstə o, günəş üz,
 Gecə ilə günü örtmüşdü gündüz.
 Qara örtdü gümüş əndama qorxu,
 Gümüş örtmüş qara rəng, nə gözəl bu.
 O Ayla Xosrovun qəlbi bu yerdə,
 Qovuşmuşdu qızilla sanki civə.
 O ancaq gördü burda ovçu şirdən
 Maral çox qorxular çəkməkdə birdən.
 Daşındı aslan aciz ovlamaqdan,
 Heç aciz ovlamaz ovçu bir aslan.
 Səbirlə ağılı yığdı başında,
 Coşan atəşləri söndürdü canda.
 Ona mərdlik ədəb xoş gəldiyindən,
 Bir ayrı səmtə üz döndərdi birdən.

O, qəlbi dən kimi səpmişdi orda,
 Yad idi hər nə göz görsə kənarda.
 Tikan gördü iki gül cüt bulaqdan,
 İki suyla iki təşnə pərişan.
 Onu çeşmə edib yoldan o ilk gün,
 Buna çeşmə quyu bəxş etdi neyçün.
 Düşər hər çeşmə üstündə hər insan,
 Çörək də yumşalar bərk olsa ondan.
 Gedərkən çeşmədən qəm gördü onlar,
 O yumşaqılıq yaman sərt oldu naçar.
 O qəlb atəşləri ilə o çeşmə
 Yaxın qoymaz gözə palçıqda təşnə.
 Bu bir qan çeşməsi olmuş, günəş yox,
 Dolanmışdır o, dünyanı bu cür çox.
 Aya şah pərdə tutmuşdu bu yerdə,
 Aparmazlar gəlin, olmazsa pərdə.
 Sudan çıxdı pəriüzlü haman dəm,
 Qəbə geydi, tez atlandı o həmdəm.
 Dedi: - İstər bu gənc oğlan nə etmək?
 Nəcəün fırlandı dövrəmdə fələk tək.
 Əcəbdir çox, deyildirsə o, yarım,
 O aldı qəlbimi, getdi qərarım.
 Eşitdim ləli var, ləlin məkanı
 Hanı dildarım isə bəs nişanı?
 Xəbərsizdi yola çıxdıqda şahlar,
 Duyub qorxu geyərlər ayrı paltar.
 Yolunda durdu istəklər, dedi: - Dur!
 O şəkərlə gülü cəld ol, qovuşdur.
 Əgər parlaqsa o surət, bu, candır,
 O ancaq bir xəbərdir, bu, əyandır.
 Dedi bir də: - Üzü döndər bu yoldan,
 Namaz qılmaz iki mehraba insan.
 Bu dövrən bir, iki şərbət içilməz,
 Nökər birdir, iki sahib seçilməz,
 Bu gənc olsun deyək o nəznin şah,
 Soruşmazlar bunu heç burda nagh.
 Məni qoy pərdədə görsün, olar xoş,
 Kim olmuş pərdəsiz, üstü toz olmuş.

Bu işlər pərdədə qalmış əzəldən,
 Necə bəs pərdədən birdən çıxım mən?
 Qanadlandı qara qartal haman dəm
 Öküz nal səsləri duydu, Balıq həm,⁷³
 Qaçış vaxtı səbadan bərk gedirdi,
 Uçuşda göylər ilə bəhs edirdi,
 Tuturdu od qaçış ilə pərinə,
 Deşirdi sanki divin gözlərini,
 Geri baxdı keçincə bircə ləhzə,
 Özündən başqa yoxdur gördü kimsə.
 O, atla gözdi hər yanı sərəsər,
 Nə gördü qəlbini orda, nə dilbər.
 O saf çeşmə yanında düşdü atdan,
 O gövhərdən nişan gözdi pərişan.
 Nə baş verdi belə tez, heyrət etdi,
 Bu tezliklə hara üz tutdu, getdi.
 Ağaclar səmtə göz gözdi bəzən,
 Tutub quş tək budaqda bəlkə məskən.
 Yudu gah çeşmədə yaşdan gözünü,
 Balıq tək gözdi bədr ayın üzünü.
 Qurur, göz yaşı üstə körpü bəzən,
 Qırır həm çeşmə üstə körpü hərdən.
 Qaraldı gözləri burda onun bərk,
 Yıxıldı çeşməyə birdən balıq tək.
 Elə ah çəkdi, etdi nalə, ağlan,
 Cahan zülmü üçün oldu peşiman.
 O Ayla Şəbdizi axtardı bağda,
 Gözirdi gözləri tərən və qarğa.
 O, tərən tək edir hər səmtə həmlə
 Ki, qarğa tutmuş o tərənə bəlkə.
 O cəld qarğa ona çəkmişdi dağlar,
 Qaralmışdı gözündə aləm, ağlar
 O ağ tərən dönüb olmuşdu qarğa,
 O bədmışki tikan olmuşdu amma.
 Söyüd qəddi gənəgərçək tək oldu,
 İçib göz yaşını, güc tapdı toxmu.
 Əyildi bir günəş eşqiylə qamət,
 Düzəldərlər söyüddən çovkan, əlbət.

Cığərdən çəkdi od-ataşlı ahlər,
 Yana ta mən kimi mərdümgiyahlar.⁷⁴
 Bahar tapdım, tutub bar dərmədim mən,
 Fərat tapdımsa, bir su görmədim mən.
 Bu nadanlıqla əldən çıxdı gövhər,
 Vurum qoy başıma daşlar sərəsər.
 Görüb bir gül obaşdan dərmədim mən,
 Gecə gəldi, apardı yel çəməndən.
 Açılmış nərgizi gördüm sular da,
 Su tək yatmışdı o, yatdı sular da.
 Eşitdim su yatar, torpaq olar zər,
 Nəçin bəs cıvə oldu o sənubər?
 Başım üstə hüma salmışdı kölgə,
 O, qoymuş taxtını ərş üstə bəlkə.
 Ətək çırpıdım o cür kölgə görərkən,
 İşıqsız qaldım onda kölgə tək mən.
 Quru olmaz keçəm artıq bu qandan,
 Dəyər bundan bətər bir balta hardan?!
 Qəfildən çeşmədən çıxmışdı bir gül,
 Yatırdım, ya oyaqdım oldu müşkül.
 Əsər yox çeşmədə indi o güldən,
 Yanam odda tikanlar tək gərək mən.
 «O Aydan üz çevir» kim söylədi, kim?
 Dedi: - Tez dön! Gəlirək qarşı bəxtim.
 Nə div etdi məni yoldan, nə etdim?
 O cənnət bağıni gördüm və getdim.
 Həmişə səbri öymüş, olsa harda,
 Kim almış səbri ondan təkə burda?
 Canı etmək gərək şimşək kimi şam,
 Bu xam səbri o şam oduyla yaxsam.
 Su içsəydim haman saf çeşmədən mən,
 Heç etməzdim kabab indi ürəkdən.
 O hindli gör necə etmiş nəsihət:
 «Əgər tapdınsa mal, tezəcə ye, əlbət.»
 Sarı ya qırmızı güldən bu bağda,
 Yəsə kim bəhrə, peşman olmaz əsla.
 Mənəm, bundan belə bağı qan olmaq!
 Qəmin peykanını candan çıxarmaq!

Əlim, bir də başım olsun bu gündən!
 Qopa «Yarəb»səsi hər bir tükümdən.
 Bu dərdəndə bəlkə rahatlıq tapam bir,
 Bir azca soyusun odlu bu təndir.
 Əgər qan şişsə, çirk etsə bədəndə,
 Olar rahat o çirkli qan gedəndə.
 Gəzindi orda, etdi xeyli nalə
 Axan göz yaşını sildi əl ilə.
 Döşəndi yerlərə huşsuz yaman bərk,
 Qucurdu çeşməni sanki o, gül tək.
 Xuraman sərvi getmişdi əlindən,
 Su sərbindən çəkildi, rəng gülündən.
 Sərilmiş yerlərə, halı yox idi,
 Əsir çör-çöp kimi yeldən vücudu.
 Bu ay söylərdi olsaydı bir insan,
 Hanı yerdə izi addımlarından?
 Pəri isə, çətinlik burda çox var,
 Pərilər çeşmə üstə çox olurlar.
 Bu sirri sən kimə söylə, inandır,
 Deyər, Xosrov pəri sevmiş, amandır!
 Adım əvvəl gərək olsun Süleyman,
 Olar sonra pəri ram etmək asan.⁷⁵
 Bu cür fikr etdi, söhbətlər danışdı,
 Könül oxşar hekayətlər danışdı.
 Ümitsiz əl götürdü burda yardan,
 O, Ərmən şəhrinə yollandı ordan.

ŞİRİNİN XOSROVUN SARAYINA ÇATMASI.

Düzəltmək istəsə iş çərx, ruzgar,
 Çıxardar pərdədən əvvəl oyunlar.
 Dilsə kəndliyə versin xəzinə,
 Verər zəhmət o, əvvəlcə özünə.
 Əgər yoldan tikan görməzsə bir kəs,
 Gül ilə şümşadın qədri bilinməz.
 Bu hicran dağımı görən bir az sən,
 Yetərkən vəslə şadlıqdan güllərsən.
 Düşüb Xosrovdan ayrı getdi Şirin.

Çox oldu ayrılıq dərdiylə qəmgin.
 O şah dərğahına ta yetdi Şəbdiz,
 Soruşdu hardadır qəsrriylə Pərviz.
 Gəlintək axtarıda o, ərini,
 Unutmuşdu gəlin adətlərini.
 Düşüb verdi nişan, baxdı kənzilər,
 Bağa bir sərv tək girdi o dilbər.
 Görəkən Şirini ayna qabaqlar,
 Həsəddən dişlənildi alt dodaqlar.
 Ona göstərdilər şahənə diqqət,
 O Xosrov söyləyən tək qayğı, hörmət.
 Dedilər xeyli söz sərbəst qalınca,
 Gedib Xosrov yaqin atas dalınca.
 Gətirmişdir bir od ki, sübhə bənzər,
 O oddan odlara yandı ürəklər.
 Soruşmaq başladı sonra hal-əhval,
 Nişanından xəbər bilmək bu minval.
 Ki, hardansan, adın nəymiş, havan nə?
 Nədir əslin, nə quşsan sən, yuvan nə?
 Pəriüzlü yayındı sorğulardan,
 Quraşdırdı yalanlar burdan – ordan.
 Dedi: - Çox-çox uzun bir macərəm var,
 Gələr Xosrov, olar bunlar da aşkar.
 Gələr dərğahına bir gün yetər şah,
 Özü eylər sizi mətləbdən agah.
 Edin amma bu atla yaxşı rəftar,
 Onun dünya qədər bir qiyməti var.
 Deyib qurtardı o, göstərdi ecaz,
 Ona yol verdi qızlar eyləyib naz.
 Gülablar səpdilər Ay çöhrəsinə,
 Atı bağlandı həm şah tövləsinə.
 Verildi hüsnünə layiq bəzəklər,
 Büründü dürrə əynində ipəklər.
 Gül açdı vədə bağı vəsl üçün həm,
 O, rahatca uzandı, yatdı möhkəm.
 O şah qəsrindəki rəna rəqiblər,
 Düşündü bir kəviz gəlmiş o dilbər,
 Kənzilərlə olub Şirin də həmdərd
 Kənzilərlə kəviz tək oynadı nərd.

XOSROVUN ATASINDAN QORXUB QAÇMASINDAN ŞİRİNİN XƏBƏR TUTMASI

Mədəində qərar tutduqda Şirin,
 Tabaqlarla bal açdı ağzı şirin.
 Bir ay dincəldi, oldu qəlbi rahat,
 Xəbər tutdu gedib Xosrov, nəhayət.
 O, qorxub şahdan ov adıyla getmiş,
 Həm ordan Ərmənə doğru yol etmiş.
 O dərmansız qalib dərdləndi möhkəm,
 Bir aciz halda qalmışdı o həmdəm.
 O, evdən çıxmağa bigənə oldu,
 Səbirsiz qəlbi lap divanə oldu.
 Yəqin oldu haman tək atlı oymuş,
 Baxıb xeyli könül sevdaya uymuş
 O, Xosrovmuş qəfildən yolda çıxdı,
 Günəş tək gördü ayı, döndü, baxdı.
 O gördü aldanıbdır burda möhkəm,
 Özü öz başına döydü çəkib qəm.
 Bir az səbr etdi, amma gördü sonra,
 Tapar bir xəstəlik qalsa bu qayda.
 Dedi: - Bir qəsr dağlarda tikilsin,
 Ona layiq cəmənlilik yer seçilsin.
 O gülzar bəsləyən bir dağlıyam mən,
 O gül rəngim saralmış istilərdən.
 Ona bildirdi büt sima sənəmlər:
 - Sən ey bütlər şamı, bəsdir bu qəmlər,
 Səninçün əmr edib Xosrov səfahı,
 Tapaq qəlb oxşayan bir yer havahı.
 Buyursan işçi memar az zamanda,
 Sənə bir yer tapar dağlıq məkanda.
 Dedi Şirin: - Gərəkdir tezə tikmək,
 Elə bir qəsr şahənşah deyəntək.
 Kənzilərdən ona çox qışqananlar

Çağırdı xəlvətə gəlsin o memar.
 Dedilər: - Cadugərdir, nadir insan
 Gəlibdir indi Babil dağlarından.⁷⁶
 Əgər çərxə desə, eylə sükunət,
 O, tərənəmzə yerindən ta qiyamət.
 Elə bir yerdə istər qəsr o dilbər,
 Havadan od tutub yansın o yerlər.
 Ora üz tutmasın qorxub bir insan,
 Xəbərələr tutmasınlar cadusundan
 Bu caduya çalıq, möhkəm hücum et,
 Havası ən yaman bir yer bəyəm, get.
 Necə lazımsa orda qəsr tiksən,
 İşə layiq də bir muzd istə bizdən.
 İpək, xəz verdilər, həm bollu dinar,
 İşin xərci üçün bir xeyli xarvar.
 Görüncə xəznəni bənnə sevindi,
 Dedi: - Zəhmət çəkim lazımdır indi.
 O, insandan kənar bir yer arardı,
 Dolandı dağ-daşı, gördü nə vardı.
 O, bir yer tapdı od-ataşlı, qızmar,
 Odu bir həftəyə tifli qocaldar.
 O, Kirmanşahdan on fərsəng uzaqda,
 Nə Kirmanşah, bu dünyadan qıraqda.
 Gedib orda yarar iş qurdu bənnə,
 O, altı ayda bir qəsr etdi inşa.
 Ora at sürsə hər kəs, yaxşı anlar,
 Uyuşmaz bu acı hal ilə dildar.
 Gecə ta gəldi mişki örtü etdi,
 Saraydan çıxdı Şirin qəsrə getdi.
 Kəməzlərdən neçə bakirə qız həm,
 O şəhvət məkri bilməz xeyli həmdəm,
 O qəsrə gəldilər zindan kimi dar,
 Deyərdin gövhər uddu orda daşlar.
 Ona Xosrov qəmi olmuşdu həmdəm,
 Kənar düşdü ürəkdən iki aləm.

XOSROVUN ƏRMƏNƏ ÇATMASI

O yerdən getdi Xosrov, qaldı saf su,
 Yox oldu yaş tökən gözlərdən uyğu.
 O hər mənzil uzaqlaşdıqca ordan,
 Ümitsiz qəlbi yandı ağrılardan.
 Ümid gəldi, yenə şad oldu bir də,
 Hələ çıxmırdı dağdan gün bu yerdə.
 Tələssəm Şərqə fikr etdi bu yerdən,
 Gərəm bəlkə günü qarşında birdən.
 Yetišdi dağlara gül tək o qəmxar,
 Xəbər tutdu yelindən mərzbanlar.
 Çıxıb pişvaza məmurlar sorasər,
 Gətirdi xidmətə çoxlu ipək, zər.
 O, bütlər gördü, məclislər çıraqı,
 Dilərdi hər biri görsün qonağı.
 Ona bütlər yaman xoş gəldi orda,
 Yeri düşdü, bir az dincəldi orda.
 Durub ordan Muğan səmtə yönəldi,
 Muğandan sonra Baxərzana gəldi.
 Məhinbanuya həm çatdı bu söhbət,
 Tələsdi göstərə şahənə xidmət.
 Qanadlandı haman şah qarşılansın,
 Yaraqlansın qoşun, hazır dayansın.
 Ədəblə xəznəyə layiq nələr var,
 Ona göndərdi ondan ərməğanlar
 İpək, gövhər, qulam, xəznə, zər oldu,
 Qələm yazdıqca katiblər yoruldu.
 O şah dərgahına həm gəldi Banu,
 Nəvaziş gördü şahdan, güldü Banu.
 Qoyuldu kürsü şah taxtı yanında,
 Qalan durdu, oturdu Banu onda.
 Soruşdu Banudan Xosrov hal-əhval,
 Dedi: - Daim sevin, şadlıqla sən qal.
 Qonaq gəldim sənə, verdimsə zəhmət,
 Dilərdim görmə bir ağrı, əziyyət.
 Görüncə mehribanlıq Banu ondan,
 Qürur duydu bu xidmətdən o, candan.

Dil açdı tər-təzə sübhün yelindən,
 Dua saçdı ona layiq dilindən.
 Ona güclü bir arxa bəxş edib bəxt,
 Pənah olmuş o Xosrov taxtı tək təxt.
 O bir həftə durub şah xidmətində,
 Yeni nemət yıgıb göndərdi gündə.
 Yənə bir həftədən sonra o bir gün,
 O cür gün görmədi göydə gəzən Gün,
 Cavanlıqla oturmuş şah taxta,
 Deyərdin sultan olmuş şah baxta.
 Yeni çıxmışdı xətti sanki mərəzə,
 Tərə doğrar, salardı qəlbə lərzə.
 Qulamlar Yağmadan gəlmişdi munis,⁷⁷
 Gözəl bir sərvi bağı idi məclis.
 Söz ağzında coşub qaynardı hər kəs,
 Durub bir bəndə tək oynardı hər kəs.
 Bir əngəl yox, qurulmuş eys-işrət,
 Nə bir yox vardı yardan, olsa hacət.
 Məhinbanu baş əydi, qalxdı sonra,
 Tutub üz Xosrova, dindi o rəna
 Ki, paytaxt Bərdəni oxşa bir az sən,
 Qışı orda keçir, rahatlan, əylən.
 O yerlər istidir hər bir tərəfdən,
 O yer boldu sudan, otdan, ələfdən.
 Qəbul etdi sözü Xosrov haman dəm,
 Dedi: -Qalxın gedin siz, mən də gəlləm.
 Obaşdan şah buyurdu, qalxdı ordu,
 Getaget düşdü Ağbağ səmtə doğru.⁷⁸
 Vətən-cənnət, ora üz tutdu köç həmə,
 Quruldu taxtı şahın orda möhkəm.
 Çadırlar qurdu onlar hər tərəfdə,
 Hərə bir yer götürdü orda səfə.
 Məhinbanu edib dərğaha hörmət,
 Qüsursuz göstərdi şahə xidmət.
 Gecə-güqdüz o şah işrətdə hər dəm,
 İçir mey, könlü Şirinçün çəkir qəm.

XOSROV MƏCLİSİNİN TƏRİFİ VƏ ŞAPURUN GƏLMƏSİ

O novruz axşamından xoş bir axşam,
 O bayram gündüzündən qəlbə xoş kam!
 Çadırda səslənin şahano nəğmə,
 Nədimlər vardı, malik təbə, zövqə.
 Olur söhbətdə mövzu gah hikmət,
 Lətifə, məzhəkə, hər dürlü söhbət.
 Kəyan misli çadırlar xoş qurulmuş,
 Alan tipli keçə möhkəm vurulmuş.
 Qapı ağzında sıyrılmış qılınclar,
 Gələn naməhrəm olsa, tezəcə doğrar.
 Çadırlarda yanırıdı udla ənbər,
 Yayırıdı hər yana tüstü otirlər.
 Şərab ləzzətli, işrət qəlb açır,
 Qızıl manqal yanır, odlar saçır,
 Kömür Ərməndən idi, yanmaq əla,
 Qara zənciydi eysə bais amma,
 Göbək mişki kimi bir rəng hər dəm,
 Olur əvvəl o al, sonra qara həmə.
 Nədən ud xasiyyət bədmışk burda,
 Qara rəngdən dönür al rəngə sonra.
 Qara rəngdən yox artıq rəng o yanda,
 Dönüb oldu qara al hardan onda?
 Bu dövrəndənmi öyrəndi o, hiylə,
 Qara saçlar dönüb ağ oldu böylə?!
 Bağında şölənin kəndli əlilə,
 Bənövşə biçdi, sonra əkdilə,
 O dağ qarğası tək paltar əyində,
 Tutub öz qanını öz dimdiyində.
 Qanad qartal üçün bir ox canında,
 Qara rəng bir ilan möhrə yanında,
 Kömür atəşpərəst bir hindli olmuş,
 Gəlib Zərdüşt sanki «Zənd» oxurmuş.
 Həbəş bir mirzə Bulğar səmtə getmiş,
 Tutub al rəng mürəkkəb də düzəltmiş.
 Qızıl eylər o, reyhanlar kimi xoş,

Qışın reyhanıdır hər dəm od-atəş.
 Sürahi bir xoruztək vaxtı anlar,
 Xoruz tək ancaq o, vaxtında banlar.
 Xoruzda gördülər oddan o tac yar,
 Yanır gah kəklik odda, gah turaclar.
 Kabab ilə noğul axmaqda çay tək,
 Gəlir kəklik kababı, bəzən ördək.
 Qızıl bardaqda al rəngli şərab tək,
 Turunc, alma öpüşməkdəydi bərk-bərk.
 Bəzərdi məclisi hədsiz narınc, nar,
 Düzəldib hoqqalar, oynardı ruzgar,
 Təzə bir ruh ələ almışdı dünya,
 Mey içməklə açıldı sübh amma.
 İpəktel çəng çalanlar da bu yerdə,
 Çəkib eşqin üzündən yırtdı pərdə.
 İnilərdə pəhləvi nəğmə, dinir çəng,
 Daşın da bağrını yandırdı bərk-bərk.
 Kaman Musa kimi inlərdi hər dəm,
 Çalan xanəndəni önlərdi hər dəm.
 Qəzəl başlar müğənni, ayrı bir hal,
 Ki, xoş qal, ey sevinc, ey eys, xoş qal!
 Nə xoş bağdır həyat bağı, sən olsan,
 Əgər olmazsa bir qorxu xəzandan.
 Zamanın gör nə əladır binası?
 Əgər olsaydı daimi əsası.
 O üzəndən bu saray böylə soyuqdur,
 Yeri sən qızdıran tək söyləyir: - Dur!
 Bu torpaq məbədin boşdur əsası,
 Burax, yellərdə qərq olsun binası!
 Sabahdan, həm dünəndən bir xəbər yox!
 O, getmiş ortadan, bundan əsər yox!
 Bu bir gün nəğd bəxş etmişdir əyyam,
 Ona həm etibar yox ta bir axşam,
 Gülək gəl burda barı bir ağız bərk,
 Bir axşam qəlbi şadlıqla dirildək.
 Bir axşam yatmağı tərək et, bacarsan,
 Bu torpaqlarda gec-tez çox yatarsan.
 Xumar olmuşdu şah, saqi mey əldə,

Müğənni nəğmə söylər bəmdə, zildə.
 Bu vaxt gəldi gülüz bir sərv qamət,
 Dedi Xosrov sevən nazlı o afət:
 «Hüzura gəlmək istər bəndə Şapur,
 Deyimmə gəlsin o, ya söyləyim: - Dur!»
 Yerindən istədi şah tezəcə dursun,
 Ağıl hökm etdi təmkinlə otursun.
 Gətirsinlər deyib əmr etdi tez şah,
 Sevincdən qəlbi coşdu burda nahaq.
 Nigaran qəlbini ümmidlə qorxu,
 Qılınc ilə iki bölmüşdü doğru.
 Ürəklər parçalar göz yolda olmaq,
 Böyük dərdədir gözü yollarda qalmaq.
 Yox işə dərdi –sər, olmaz kədər, qəm,
 Gözü yollarda qalmaqdır betər qəm.
 Nə bir kimsə gözü yollarda qalsın,
 Nə ömrə ondan gödəlsin, üz saralsın.
 O Mani əlli nəqqaş gəldi, çıxdı,
 Öpərkən torpağı izlər buraxdı.
 Yeri öpdü, dayandı öz yerində,
 Ayaq üstündə, şahın qənsərində.
 Əziz tutdu onu şah, etdi hörmət,
 Oturdu, oldu çadır dəxi xəlvət.
 Xəbərlər sordu dağından, düzündən,
 Əcaib əhvalatlardan, özündən.
 O aqıl etdi əvvəlcə dualar:
 Uzun ömrə eyləsin daim cahandar.
 Ola məğlub ona hər yerdə yağ,ı
 Başından düşməsin dövlət papağı.
 Muradınca görə daim əsədət,
 Ola həm qisməti hər gün yeni bəxt.
 Ararkən bu işə bir çarə bəndə,
 Çəkər xeyli uzun şərh eyləyəndə.
 Buyurmuş şah, necə ərz etməyim mən,
 Necə istəklərinə getməyim mən?
 O, əvvəldən dedi burda nə vardı,
 Danışdı hər nəyi etdi, bacardı.
 Necə gizləndi qızlardan o, dağda,

Necə bir çeşmə tək oldu o, peyda,
 Gəzib hər çeşmə üstündə obaşdan.
 Çıxarmaqdan Müqənnə tək Ay asan.⁷⁹
 Necə ovladı surətlə o surət,
 Necə bənd oldu bir şəkllə o afət.
 Necə bir hindli tək yoldan çıxardı,
 Necə Türküstanə tutdu apardı,
 Düşüncə söhbət o tazə bahardan,
 O dəm ah-nalə qalxdı hökmdardan.
 Dedi, yalvardı: - O hüsnü günəşdən
 Danış bir də, necə ram eyelədin sən?
 Ağıl işlətdim – ərz etdi sənətkar,
 Bu yandan bəxti şahın oldu çox yar.
 Gözüm oxçu gözü, mən yayı qurdum,
 Gedib yayçı dükənində oturdum.
 Gətirdim cəld olə, tutdum o yarı,
 Gümüş bellı o daş qəlbli nigarı.
 Nə gördün? Bir zəka, bir nazlı sima,
 Asılmış hər telindən ayrı İsa!⁸⁰
 Üzü güldür, qara xal üzdə gövhər,
 Bədən candır, badam içrə ləpə tər.
 Dizindən ta üzə incə o bellə,
 İki aləm olub bənd bircə tellə,
 Qarışqa gözədə Xuzistan olan tək,
 Kiçikdir ağzı, imkansızdı görmək.
 Dodağı öpməmiş bir kimsə əsla
 Öpübdür aynanı tək məst olanda.
 Uzunluq etməmiş o əl, o barmaq,
 Fəqət zülfüylə oynarkən o ancaq.
 Telindən incə, nazikdir belı çox,
 Adından ağzı şirindir, əcəb yox.
 O Aydan fitnəyə düşmüşsə aləm,
 Olubdur şahə bərk əşiq o Ay həm.
 Çalışdım getmək üçün mən o rəna,
 Düşündüm Şəbdiz üçün çarə sonra.
 O Ay getdi gecə rəng ilə burdan,
 Bununçün hiylələrdə qurdum firavan,
 Mən oldum xəstə burda xeyli müddət,

Odur mənsiz yola düşdü o afət.
 Çətinliklər görüb, mənə, firavan,
 Yəqin şah qəsrinə çatmış o çoxdan.
 Qucaq açdı ona Xosrov bu yerdə,
 Onu qərq etdi şah gövhərdə, zərdə,
 Təşəkkür çox dedi ustada sarvər,
 Ürəkdən söylədi çox afərinlər.
 O çeşmə söhbəti, orda yuyunmaq,
 Deyirdi, söyləmənlər düzdür ancaq.
 Dedi şah da nə görmüşsə sərəsar,
 Dedi bir-bir olanlardan xeyir, şər
 Bilindi burda o qəlb oxşayan quş,
 Qanadlanmış, Mədain səmtə ucmuş.
 Qərar oldu belə bir dəxi Şapur,
 Olub pərvanə görsün hardadır nur.
 O qaytarsın gedib zümrüdü kana,
 Gətirsin tər gülü tər busitana.

ŞİRİNİN HALINDAN XOSROVUN MƏHİNBANUYA XƏBƏR VERMƏSİ

Gözəldir bu həyat mülkü cahanda,
 Cavanlıqdan gözəl gün yox zamanda.
 Həyatdan xoş nə bir haq var, hesab var,
 Cavanlıq tək nə xoş gün var, nə ruzgar!
 Cahan şah Xosrovun mülkü cahandı,
 Cavan idi, ürəkdən şən cavandı.
 O içməz bircə qurtum nəğmə yoxsa,
 Açılmaz könlü mütrüb yoxsa əsla.
 Ayaqhaqqı desə xanəndə bir gün
 Verər bir xəznə o hər nəğmə üçün.
 O, əldə bədə bir gün mey vururdu,
 Məhinbanu gülər gəldi, oturdu.
 Ona göstərdi Xosrov hörmət-izzət,
 Olanlardan çox artıqdi bu hörmət.
 Dedi Xosrov yemək vaxtı gələn dəm
 Buyursun məbəd əvvəl bacubərsəm,⁸¹
 Yeməkdən bir şeyə şah əl basınca,

Olardı bacübərsəm qaydasınca.
 Bu qayda bacübərsəmdə beləydi:
 Gərək möbəd xörəkdən dad biləydi.
 İzin möbəd verir xeyli zamandır,
 Xörəklərdən bu, yaxşı, o, yamandır.
 Mey içməkçün oturduldu böyüklər,
 Oturdu xoşqədəm Banu, o sərvər.
 Onunla şah mey içdi ayrı camla,
 Onunla söhbət etdi ehtiramla.
 Acı meydən o, məst oldu nəhayət,
 Yənə Şirinlə başlandı hekayət.
 Danışdı qaçmasından Şirinin həm,
 Könüldən şad idi, üzdə kədər, qəm:
 «Qalib bir qız, deyən, qardaşınızdan,
 Üzü gül, sərv boylu dilbər insan.
 Eşitdim at onu almış, qaçırmış,
 Bir ənaqək onu gözdən yaşırırmış.
 Bu gün evdən gəlib bir qasid insan,
 Gətirmiş xoş xəbərlər həm o Aydan.
 Əgər qalsam bir-iki həftə burda,
 Yəqin billəm məkan tutmuş o, harda.
 Adam göndərrəm, o, tapsın, gətirsin,
 Mey iç sən, dərdi qəlbindən itirsin.
 Məhinbanu eşitdi ta nə olmuş,
 Tutuldu nitqi, qaldı xeyli bihuş
 O, torpaq tək sərildi, yerdə qaldı,
 Ürəkdən nalə etdi, həşr saldı.
 Hanı dürrüm? Onu rəyada görsəm,
 Ətəkdən keç, dərin dəryada görsəm,
 Bu kirpiklərlə qurtarram mən ordan,
 Basıb da bağrıma, verərəm o dəm can.»
 O şah taxtından öpdü Banu sonra,
 Dedi: - Taxtından öpsün Zöhrə Ayla,
 Edə tacına səcdə külli-ələm!
 Ola tabe sənə Qərb ilə Şərqi həm!
 Olar əldə o, söylərdim o vaxt mən,
 Qovuşdu bəndə şah bəxtiylə görsən.
 Sənin bəxtin bizə olduqca dost, yar,
 Bu qayda tez gələrkən bəndə çox ovlar.

Adam göndərsə ardinca onun şah,
 Olum mütləq gərək ondan mən agah,
 Ona Gülgün kimi köhlən verim mən,
 Olub Şəbdizlə bir döldən o köhlən.
 Bir at yoxdur bu Şəbdiz misli yüyürək,
 Ona Gülgün çatar olmazsa büdrək.
 Əgər Şəbdiz bütün aydırsa hər vaxt,
 Onun yol yoldaşı Gülgündür ancaq.
 Əgər Şəbdiz daha yoxsa o yerdə,
 Əvəz eylər onu Gülgün səfərdə.
 Dedi şah: - Sən buyur gəlsin o köhlən,
 Verilsin Şapura candan, ürəkdən.
 Durub atlandı Şapur at gələn tək,
 Yol aldı, getdi Gülgünlə o, təm-tök.
 Uçub getdi Mədain səmtə doğru,
 Bir ay gəzdi o ayı, etdi sorğu.
 Sarayda tapmadı Aydan nişan da,
 Onun öz qəsrinə yollandı onda.
 Tapıb qəsrə qapı döydü o insan,
 Gələn şəxsə nişan göstərdi şahdan.
 Onu cəld aldılar qəsrə adamlar,
 Qəbul etdi onu xəlvtədə dildar.
 O Şirin qəsrini Şapur görəndə,
 Cahandan gen, görür qəmli bir aləm.
 Oturmuş daş yumurta içrə gövhər,
 Cəhənnəmdə qalib bir huri peykər.
 O gövhərdən üzü ləl oldu, al rəng,
 Baş əydi, yerlərə üz sürtdü bərk-bərk,
 O ay simasına etdi dualar,
 Soruşdu dərd-qəmlərdən nə söz var.
 Nəcə oldu, dəf oldu zülm, bidad,
 Qəmindən olmadım bir dəm mən azad.
 Ümidim var çətinlik ötdü, keçdi,
 Çətinlik bitdi, asanlıq yetişdi.
 Nə yerdir bu? Ürək burda tapar dərd,
 Belə bir yer seçibdir hansı namərd?
 Bu zülmətdə işıq hardan saçar nur?!
 Cəhənnəmdə necə qane olar hur?!
 Bir üzrüm var, gecikməzdim heyif kaş!

Budur, ləlin yeri, ey ləl, olur daş!
 O Çin nəqqaşını gördükdə dildar,
 Bu dərdə gördü ki, onda açar var.
 Həyədan əlləri örtdü üzünü,
 Təşəkkürlərlə bildirdi sözünü.
 Dedi: - Mən söyləsəm gördüm nə qəmlər,
 Necə çəkdim bu yollarda sitəmlər.
 Demək, ya dinləmək mümkündürmü, söylə!
 Qələm çək üstünə bir rəhm eylə!
 Gəlib çatdım saraya sən deyən tək,
 Neçə məlunla üzləşdim yaman bərk.
 Kənzilər vardı bilməzdi xəcalət,
 Kefindəydi hərə, al sən də ləzzət!
 Açıb əl-qol hərə bir Zöhrə olmuş,
 Nə var qiymətli, mizana qoyulmuş.
 Təmiz, namuslu bir qız tək dedim mən,
 O yolsuz dəstəni tez tərək edim mən,
 Dedim qəlbimdə, xoşdur ayrı olmaq!
 Durub köşk istədim onlardan ancaq.
 Həsəddən bağrımı qan etdi onlar,
 Mənə ibrət verib, incitdi onlar.
 Qara daşlar olub bir səbr evim tək,
 Acı olmaqla səbr olmuş qara rəng.
 Bu qəlbə dərd yeri onlar seçibdir,
 Yeganə çarə dözməkdir, keçibdir.
 Dedi sonra ona Şapur ki, qalx tez,
 Belə fərman veribdir orda Porviz.
 Onu Gülgünə tez mindirdi nəqqaş,
 Murad gülzarına üz tutdu bir-baş.
 Yəhər qoydu, atı tez mindi Şirin,
 Qaçışda çərxi ötmüş sanki Pərvin.
 At uçmaqda hümadır söyləyərdin,
 Qanad vardır ayağında deyərdin.
 Tükənmiş Xosrovun səbri, qərarı,
 Üzürdü qəlbini yar intizarı.
 Bələdir intizar ömrə binadan,
 Vüsəl olsa sonu, xoşdur, həm asan.
 Nə xoşdur, intizar çəksən də sonda,
 Ümidli yetsin ümmidə cahanda.

HÖRMÜZÜN ÖLÜMÜNDƏN XOSROVUN XƏBƏR TUTMASI

Oturmuşdu yarım-məst şah bir gün,
 Oyanmır bəxt o, fikr eylərdi neyçün.
 Tələsmiş gəldi bir qasid İrandan,
 Filə Hinddən xəbər verdi nigaran.
 O kirpik Çin kasasıymış, nəm olmuş,
 O bel zənci tükü misli xəmə olmuş.
 O Çinli-zənci xətt məktub gətirdi
 Ki, taxtı zəngi, Çin şahı itirdi.
 Bu türk xislət Kəyan çərxi dönərkən,
 Qaravulçu bax oldu iki gözdən.
 İki mirvari minadan alındı,
 O, sap tək iynəyə sonra salındı.
 Qoyuldu pərdəsiz bir cüt oyunçu,
 Bu bir mildir, deyil göz sürməsi bu.
 İtirdi ədli Yusif tək bu divan,
 Çəkir Yaqub dağı axırda dövrən.
 Sənə dünya görün göz verdi dünya,
 Əsa verdi ona, nizə yox amma.
 O aləm şahı yummuş aləmə göz,
 Kəmər bağla, qisas al, bax budur söz.
 O şahlıq taxtına məhrəm yaxınlar,
 Yazırdı hər biri gizlin nələr var.
 Amandır, tez yetiş, iş gör, iş anlat,
 Cahan əldən gedir, heyhat! Heyhat!
 Başın gilli isə, orda yuma, gəl!
 Sözün ağzındasa, orda demə, gəl!
 Bu Xosrov gördü ki, əyyam nə qıldı,
 Kəməndlər açılıb, çadır yığıldı.
 Dözüm yox bildi bu dövrandə bərkə,
 Bəqəm nil ilə saxlar, balla sirkə.
 Bu torpaq mənzilə hər dəm budur hal:
 Olur bəzən arı, bəzən olur bal.
 Var işsizlik hər işdə, sevgidə kin,
 Deyil turş, acıdan gen yağlı, şirin.
 Nə bir arxı qoyar asudə qumlar,
 Nə bir kuzə üçün daşdan aman var.

Vücut bəndindəsən, yol get bu qəmlə,
 Rahatlıq istəsən, dost ol ədəmlə.
 Yüku bir pak yələ gəl bağla can tək,
 Qapı bağla bu torpaq qəsrə bərk-bərk
 Nəyin var tez qapar bərk oğru dünya,
 Tutarsan boş, salar çox bərkə sonra.
 Hani bir sap gəl axtar bu dükanda,
 Onun olmaz bir iynə arxasında?
 Kim içdi bir küdü burda sərın su,
 Susuzluqdan saraldı, gör nədir bu?!

Ağaclar yaz gətirmiş bağça-bağda,
 Tumurcuqlar açarkən gül budaqda,
 Büküb sındırmasa bir bel bu dünya,
 Bir arpa mumiya verməz o, əsla.
 Kəfən bükməzlər, anla, ölmədən sən,
 İpək qurdu deyilsən, çıx ipəkdən.
 Nədir olmaq bu gül-gül rəngə möhtac,
 Olar bir mürdəşir ilə o, tarac,
 Geyin Ay tək, Günəş tək, eylə adət!
 Səninlə yoldaş olsun ta qiyamət.
 Ətək bir çırp olan hər süfrədən sən!
 Bəsindir bir çörək, ol qane qəlbən!
 Yetər dünya! Yetər bidad edirsən!
 Məni qəmgin, səni sən şad edirsən!
 Mənə sən qəm verirən, olma heç şad!
 Xarabam mən, səni olma heç abad!
 Nə buğda göstərib arpa satırsan,
 Çürük arpan var, amma üzde buğdan.
 Bükük bel buğdayam, bir solğun arpa,
 Bir arpa görmədim, daddım nə buğda.
 Sənə bəsdir bu buğda göstərənlik,
 Dəyirman daşı olmaq fikri mənlük.
 Bu yolda hər gecə xoşdur ürəklə
 Oruc açsam o Ay tək bir çörəklə.
 Nizami, bir kənar ol sanki İsa!
 Qoy olsun ot yeyənlər malı dünya.
 Ot otlarsan, minərsən eşşək, ey yar!
 Hələ İsa məqamında gözün var.
 Diriykən yük daşı eşşək kimi sən,
 Olur eşşək əti yaxşı diriykən.

XOSROVUN PAYTAXT MƏDAİNƏ GETMƏSİ

İlahi hökmünü məlum edirkən,
 Əlindən Hörmüzün şahlıq gedirkən,
 Cavan şah bir mübarək gündə, vaxtda,
 Gəlib paytaxta, cəld əyləşdi taxta,
 Ürək bənd olsa da Şirini çox bərk,
 Tamam yanlışdı etmək ölkəni tərək.
 Bu yandan ölkəyə şahlıq edirdi,
 O yandan yar üçün əldən gedirdi.
 Tikib qurdu, cahanı etdi abad,
 O, yurdu fitnələrdən etdi azad.
 O ki, hər məzlum üçün dada yetdi,
 O Kəsra ədli yaddan çıxdı, getdi.⁸⁴
 O, ölkə işlərindən qurtaranda,
 Yənə başlardı eys-ışrət cahanda.
 Gecə-gündüz işi ov, eys-ışrət,
 Ov etmək, bədə içmək etdi adət,
 Ona qalib gələndə eşq, istək,
 Yaxınlardan xəbərlər sordu bərk-bərk.
 Ona bildirdilər, xeyli zaman var.
 Atıb getmişdir o qəsrə o dildar,
 Hara Şapur apardı, bilmirik, biz,
 Apardı bəs neçün şahdan izinsiz.
 Qalib heyratda dövrənin işindən,
 Çox aciz qaldı çərxin gərdisindən.
 Ona Şəbdiz o yardan yadığardı,
 Bu yerdə Xosrova bir qəmgüsardı.
 Gecə-rəng ilə bədr ayı edib yad,
 Dilərkən gövhəri daşla olur şad.

ŞAPURUN ŞİRİNİ YENİDƏN
ƏRMƏNƏ GƏTİRMƏSİ

Gətirdi qəsrədən Şirini Şapur,
 O gördü ancaq orda şah yoxdur.
 Onu Gülgündən endirdi bu yerdə,
 O Banu gülsəni gül gördü bir də.

O, bağa sərvi verdi, cənnətə hur,
 Günəş bəxş etdi çərxə, gözlərə nur.
 Qohum, qulluqçular şad oldu bundan,
 Hamı olmuşdu Şirinçün pərişan.
 Yer öpdü qarşısında görcək onlar,
 Döşəndi yerlərə torpaq tək onlar.
 Bu yerdə şükərə, şükranə hesab yox,
 Həm atəşgaha mal vəqf etdilər çox.
 Nə haldıydı o vaxt Banu, bilsən,
 Sevincdən pərdədən çıxmışdı birdən.
 Deyərdin bir qoca tapmış cavanlıq,
 Dirilmişdir ölü, zənn et bir anlıq.
 Sevincdən bağrıma basdı onu bərk.
 Həyat tapmışdı bu dünya yeni rəng.
 Nə şadlıq, mehribanlıq duydu insan,
 Onu yüz beyt ilə yox sərhi imkan.
 Dedi: - Al xəznədən, mülkdən, nəyim var,
 Nə istərsən, sənindir burda onlar.
 Utanc ilə onu sındırmadı heç,
 Nə olmuşsa, üzə həm vurmadı heç.
 Yəqin bildi bu baş vermiş oyunlar
 Dəlildir eşqə, sevdaya, nə söz var.
 Nişanlar Banu sezmişdi o şahdan,
 Gözəllərdən də sızmışdı bu dastan.
 O, meylə kükrəyən küp gördü, ötdü,
 Günəş gördü, onu palçıqla örtüdü.
 Könül verdi, qəbul etsin o, fərman,
 Ürək qüvvət tapar, içsə o, dərman.
 Nəvaziş, mərhəmət göstərdi hər dəm,
 Dururdu köhnə əhd üstündə möhkəm.
 Ona bəxş etdi yetmiş dilbər azad,
 Gəzib əylənsin, olsun hər zaman şad.
 Oyunbazlıq sevən bu çərx bir də,
 Onunla bir oyun qurdu bu yerdə.
 Görüncə qızları Şirin alayla,
 Bəzəndi sanki ulduzlar o Ayla.
 Yənə başlandı aləm eys-ışrət,
 O əvvəlki bazar tez tapdı vusət.

XOSROVUN BƏHRAMDAN QAÇIB ƏRMƏNƏ GETMƏSİ

Haman fəthə açarda diş ki, vardır,
 Dəmir bir rəy ona altun açardır.
 O yüz qalpaqdan artıq şah papağı,
 Qılıncardan iti fikrin bıçağı!
 Sən on düşmən vurarsan bir qılıncı,
 O bir rəy ordular məhv eylər amma.
 O fikri güclü Bəhram oldu agah
 Ki, Xosrov aləmə olmuş böyük şah.
 Başında tac sevdası yaşardı,
 Həm aldı, çünki güclü rəyi vardı.
 Ona töhmət də yaxdı o bu üzədən,
 Edibdir Hörmüzü guya o, gözədən.
 O bilmirdi haçan Yusif ki, yoxdur,
 Alar Yəqub gözündən ayrılıq nur.
 Yazıb hər bir kəsə məktub o, pünhan
 Qoyurdu yaxşıya orda pis ünvan
 Ki, əsla bu uşaqdan bir kar aşmaz,
 Ata qətl eyləyən taxta yaraşmaz.
 Ona bir qurtum al mey versə insan,
 Gələr xoş yüz nəfər qardaş qanından.
 Verər bir rud səsi üçün bir ölkə,
 Olubdur nəğməyə aşiq, nə mülkə.
 O bilmir iş nədir qızğınlığından,
 O bilmir yaxşı – pis nadanlığından.
 Hələ könlündə eşqin dərdi, dağı,
 Dölubdur Şirin eşqiylə damağı.
 Başalçaldan bu şuxdan döndərin üz,
 Olarsa başçı, baş tapmazsınız siz.
 Ona zəncir vurulsun, yol budur, bu!
 Bu od, atəşlə yol getmək olurmu?!
 O, zəncirlənsin, alsın bəlkə ibrət,
 Və ya Hörmüz kimi tapsın o qismət.
 Qılıncarla kəsin yol, qaçsa hardan,
 Bura mən gəlmişəm sanki bir aslan.
 Qisas üçün yanan şir gördü tədbir,

Rəiyyət şahı qarşı qalxdı əlbir.
 O şahlar şahı ta gördü dönüb bəxt,
 Tamam üz döndərüb ondan rəiyyət.
 Qızilla bəxtinə qüvvət verirdi,
 Haman düşmənlə korluq göstərirdi.
 Qoşun yığıdı durub düşmənlə nəhayət,
 Ayaq aldı şahı qarşı rəiyyət.
 Yox idi arxa, aciz qaldı Pərviz,
 Axırda son pənahı oldu Şəbdiz.
 Bu qovğada itirdi tacı başdan,
 Tacından oldusa, olmadı başdan.
 Kəyan taxtından ayrıldı cavan şah,
 Cahanı ayrı fəteh tutdu nəgah.
 Oyunlar qurdu, şah gördü bu əyyam,
 Qılınc ilə ona güc gəldi Bəhram.
 Bu qanlı taxtada oynandı şahmat,
 Onu hər xanədə qoydu yağlı mat.
 O, yolsuz-yollu hər hiyləylə, yolla
 Azərbaycana gəldi bu üsulla,
 Ürək bütəxanə, muğ sevdası canda,
 Çıxıb ordan məkan tutdu Muğanda.

XOSROVLA ŞİRİNİN OVLAQDA RASTLAŞMASI

Bu cür söylər cahan görmüş sənətkar,
 Gəlib çıxdı o səhraya cahandar,
 Ov eylərdi o çöllərdə o yandan
 Göründü toz bu Şirindən bu yandan.
 Gözəl dostlarla o nurlar saçan Gün
 Ov etmək üçün o çöldəydi haman gün.
 İki ovçu o çöldə oldular rast,
 Ov etmək istədi hər ovçu sərrast.
 Elə məst oldu eşq ilə iki yar,
 Uzaq düşdü qalan dostlardan onlar.
 İki sərvi idi onlar, bəldə oxdan,
 Hədəf bir-birini seçmişdi çoxdan,

Ona şahlıq əli vermişdi bir tac,
 Bu isə eyləmiş yüz tacı tarac,
 Birində güldən üz göstərdi sünbül,
 Birində sünbül içrə, bax qalıb gül.
 Qulaqdan asmış ənbər tək saçı bu,
 Atıb mişkin kəməndi ciyininə o.
 Verir tuğu onun aya xəcalət,
 Buxaqla bu aya bəxş etdi ziynət.
 Nəzər çox saldılar bir-birlərinə,
 O gözlərdən yaş axdı su yerinə.
 Nə Şirindən düşürdü ayrı Pərviz,
 Nə Gülgündən gəzirdi ayrı Şəbdiz.
 Kök atdıqca bu dostluqlar dərinə,
 Nişan, ad sordular bir-birlərindən.
 Öz adları dilə gəldikdə birdən,
 Səridi yerlərə onlar yəhərdən.
 Keçincə bir saat qaldırdılar baş,
 Cəvahir saçdı gözlərdən axan yaş.
 Hal-əhval sordu ondan bu, bu ondan,
 Dedilər bir qədər yaxşı-yamandan.
 Çox idi söz, çəkindi onlar ancaq,
 Daha xoş gəldi burda az danışmaq,
 Havanı başlayıb quş tək bu yerdə,
 Durub əyləşdilər quş tək yəhərdə.
 Yetişdi, gəldi hər yandan çox atlı,
 Pəriüzlü gözəllər yel qanadlı.
 Görürlər Ay, Günəş naz eyləyir çox,
 Sevnənlər eşq bürcündə, kədər yox.
 Alovlanmış bu eşq, od qəlbə salmış,
 O atlar xər kimi palçıqda qalmış.
 Görənlər qaldılar mat xeyli burda,
 Seçilmirdi o şah Şirindən əsla.
 Dedi üç-dörd qarışqa burda pünhan
 Ki, bu, Bilqəys olub, digər Süleyman.⁸⁶
 O dağda ordu toplandı o miqdar.

Oküz dözməz deyib yer çəkdi ahlar.
 Qoşun gəlməkdə hər yandan dəmadəm,
 Alırdı dövrəyə onları möhkəm.
 Dedi Şirin bu yerdə: - Ey cahandar,
 Nə mən, min mən kimi bəndən, qulun var.
 Tacından asimanlar bəhrə almış,
 Sənin taxtınla yer ərşə ucalmış,
 Bu düzdür, yeddi iqlimdə olanlar
 Sənin xas mülkün olmuş, ey cahandar,
 Yaxınlıqda yol üstündə, ol agah,
 Bizim bir hücrəmiz var, bəxş edib şah.
 Əgər şah lütf edib təşrif gətirsə,
 Bizə bir fəxr olar, diqqət yetirsə.
 Qarışqa fərşinə bassa ayaq fil,
 Görər bir düşkünün paltarını həm nil,
 Dedi Xosrov: - Əgər mehman bəyənsən,
 Durub mən canla gəlləm, can bəyənsən.
 Yənə Şirin ona etdi dualar,
 Şəkər saçdı, dedi çox-çox sənalar,
 Adam göndərdi Banuya o dilbər,
 Qonaqdan ta ona versin xəbərlər.
 Məhinbanu olunca işdən agah,
 Qərəzsiz gəlməyib bildi bura şah.
 Gətirdi, gəldi dürlü erməğanlar,
 Şabaşlar gördü Şirinlə cahandar.
 Gətirdi Xosrovu bir qəsrə, əla,
 O bağdan bir budaq idi o Tuba.⁸⁷
 Haman qəsrin başı ərşə ucalmış,
 Uzun, en ta iki meydan yer almış.
 Yənə üzr istəyib göndərdi sovqat,
 Ona şahlara layiq verdi sovqat.
 Elə bir xəznə bəxş etdi o insan,
 Yox idi saymağa taqət, nə imkan.
 Ürəkdən şahı bənd etmişdi Şirin,
 Bilirdi Şirini candan da şirin.

MƏHİNBANUNUN ŞİRİNƏ ÖYÜD VERMƏSİ

Əkinçi torpağa səpsə təmiz dən,
 Təmiz də dən verər torpaq o dəndən.
 Təmiz bir kəs təmiz saxlarsa gövhər,
 Bulaşdırmaz onu çirkə bu yerlər.
 Məhinbanu təmiz gövhər bir insan,
 Tutub işdən xəbər, oldu nigaran.
 Onu almışdı fikri iki qəlbin,
 Nəccə çör-çöplə atəş saziş etsin?!
 Dedi Şirinə: - Ey aqıl balam sən,
 Gözəllər mülkünü şahlıq edərən.
 O bir nazına bir şahlıq dəyərimi?
 Bu aləm bir tükün qədri qədərmi?
 Olub kölgən, səni izlər səadət,
 Sənə ziynət qoy olsun paklıq, ismət,
 Camalın nura qərç etmiş cahanı,
 O hüsnün ismətindir pasımanı.
 Özün bir xəznə, üstündə möhür var,
 Deyilsən yaxşıdan, pisdən xəbərdir.
 Bu aləm göstərir çox hiylə, dastan,
 Əzər yaqut, oğurlar dür çox asan.
 Damıbdır könlümü gəlmiş cahangir,
 Qovuşmaqçün sənə gəlməkdə tədbir.
 Ürəkdən aşiqin olmuşsa Xosrov,
 Çıxıbdır qarşına indi böyük ov.
 Əgər görsən səbirsizlik edir şah,
 Səni aldatmasın hiylə, ol agah.
 Şirin dil töksə, aldanma, dayan sən,
 Yeyər müftə o şirin halva birdən.
 Səni bədnam edib tullar o sonra,
 Gəzər bir ayrı yarı başda sevdə.
 Günəş nuruyla sən səbr ilə davran,
 Çörəkdən tez nə təndir gör, nə düş yan.
 Eşitdim saxlayır on min o, dilbər,
 Saçı zəncir, dodaqlar sanki şokkər.
 O güllərlə onun qəlbi gülürkən,
 Sevərimi bir gülü daim, nə dərsən?!

Bacarmazsa, ələ gəlməzsə gövhər,
 Onu almaqçün artıq cəhd eylər.
 Səni əhdində sabit görsə hərgah,
 Gəlib namuslu qız tək istəyər şah.
 Bilər göylər də, vardır səndə ismət,
 Sənə şahlıq olar dünyada qismət.
 O, Aydırsa əgər, biz Afıtabıq,
 O, Keyxosrovsə, biz Əfrasiyabıq.⁸⁸
 Qəbahətdir kişi ardınca getmək,
 Qadınlarçün eyibdir böylə etmək!
 Dərblər çox gülü, incə, tər, əla,
 Atıblar iyləyəndən sonra amma.
 Olub çox mey, qədəhlər dolmuş ondan.
 İçib bir qurtum, atmış sonra insan.
 Yəqin bil, eşqbazlıqdan cahanda,
 Daha xoşdur ərə getmək zamanda.
 Öyüd verdikə o Banu bayaqdan,
 Asırdı hər sözü Şirin qulaqdan.
 Onun qəlbi o sözlərlə bir idi,
 O sözlərlə şərik, həmxatir idi.
 Durub yeddi göyə and içdi qəlbən,
 Həman nurlu kitaba həm ürəkdən:
 «Gözümdən qanlı yaş töksə fələk, bax!
 Halal bi arvad ollam, olsam ancaq.»
 Eşitdi Banu, and içdi dilaram,
 Bu sözdən qəlbi tapdı dinclik, aram.
 İzin verdi ona çöldə, sarayda.
 Otursun şahla istərsə nə qayda.
 Bu şərtlə gəzməsin şahla o, xəlvət,
 Onunla eyləsin çoxluqda söhbət.
 Oturmuşdu yenə Şirin, Şəmira,
 Çəmən, çöl güllər ilə ayrı dünya.
 Yenə bir gün Günəş çöldə gülürkən
 Yığıldı bir təpə, bax, lələrdən.
 Qoşun çəkdi Günəş, bir kəşfiyyətçi
 O dəm Bərcisə, Nahidə ox atdı.⁸⁹
 O tənha şəxs qəlbində qəzəb, kin,
 Döyüş başlatdı ulduzlarla kəskin.

Dişi aslan kimi yetmiş gözəl qız,
 Yenə Şirinə üz tutdu qərarlız.
 Hərə mərdlikdə bir İsfəndiyardı,
 Oxu Rüstəm tək onlar bərk atardı.⁹⁰
 Çevik, cəld idilər, oynansa çovkan,
 Fələkdən top alardı onlar asan.
 Taxıb oxdanları zövq ilə sərəcə,
 Durub əyləşdilər quş tək yəhərdə.
 Rübənd ilə Ayı cəld ördü onlar,
 O şahla xidmətə üz tutdu onlar.
 Görüb onları hacib etdi hörmət,
 Yetirdi şah özü onlara diqqət.
 Görüb Şirini şah durdu anında,
 O, Şirini oturtdu sağ yanında.
 Gözəllər gördü, qəlbi eyləyir bənd,
 Saray şəkkər dolu, amma şəhər çənd.
 O bilmirdi necə güc var, ciyəz var,
 Bu meydan bütələrində nə hünər var.
 O bütələr həm baxıb görsün deyib şah,
 Tələsmiş getdi meydan səmtə naghə.
 Gəlib meydanda onlar ta ki, durdu,
 Pəri üzler sevincindən uçurdu.
 Hər Ay orda Günəş tək etdi cövlan,
 Dönüb hər kəklik oldu orda tərhan.
 Görür Xosrov bu quşlar nə olurmuş,
 Çəmənədə qırqovul, ovda qızılquş.
 Dedi Şirinə şah: - At oynadaq biz,
 Bu düzdə top qovaq, ləzzət dadaq biz.
 O şah çovkanına kimsə top atdı,
 Gözəllər coşdu, bir hay-küy qopartdı.
 Söyüdlük oldu yol çovkanla birdən,
 Aya sürtürdü səndəl yer söyüddən.⁹¹
 Yel əlsa o söyüddən bir top asan,
 Sınar həm Gün topu burda o topdan.
 O Ay idi, o qızları bu yanda,
 O şah idi, o xadimlər o yanda.
 Oyunlar göstərirdi şir maralla,
 Edirdi yağma şahin qırqovulla.

Aparmaqla topu gah Ay, gah Gün,
 Girov Şirin verir, gah şah onunçün.
 Yetincə kama top-çovkandan onlar,
 Gəzib zövq aldılar meydandan onlar.
 Minib Şəbdizlə Gülgünü, cəcəb yox.
 O meydan dövrəsində gözədlər çox.
 Yenə at çapdılar səhraya ordan,
 Ov üçün etdilər çöllərdə cövlan.
 Ov etdi növbənöv onlar yaman çox,
 Neçəydi, kim bilər, həd yox, hesab yox.
 O qədr atmışdı nizə nazəninlər,
 Qulanlarçün qamışlıq oldu yerlər.
 İgid xatunlar ox-yay işlədərəkən,
 Didərgin düşdü ceyranlar cəməndən.
 Dişi şirlərdə şah görcək cəsərət,
 Onun qəlbində yurd salmışdı heyrət.
 Hərə meydanda sanki bir hümadır,
 Deyərdin ovda hər kəs əjdahadır.
 Baxıb Şirinə şah fikr etdi pünhan:
 «Nə sovqat bəxş edər tale bu ovdan».
 Görüb göz, sağrı o ahuda nığah,
 Əyan oldu ov olmuşdur özü şah.
 Qılınc əldə maral sərməst durmuş,
 O, ceyran ovlayırkən şiri vurmuş.
 Ov eylərkən o fəteh əldə şəmşir,
 Ov oldu burda Xosrov tək cahangir.
 O al rəngli tovuz bağdan qaçanda
 Bağa gül yığmağa üz tutdu qarğa.⁹²
 Tovuzlar cəlvələnməkdən yoruldu,
 O qarğa rənglər üstə hazır oldu.
 Yuvalarda hamı üz-göz qapatdı,
 Gedib ta sübhəcən dincəldi, yatdı.
 Səhərsə öpmək üçün asitandan
 Gəlib dərğaha səf qurdu hər insan,
 Haman çovkanla top başlandı bir də,
 Ov ovlandı və quş quşlandı bir də.
 Bir ay ömr etdilər burda bu cür şən,
 Şikayət etmədi kimsə bu işdən.

Çox axtardı tapa fürsət bir an şah,
 Edə Şirini mətləbdən bir agah.
 Ona üz vermədi amma bu fürsət,
 Yox idi açmağa bəndi o möhlət,
 Bir axşam baldodaq çöldən dönəndə,
 Hüma eşqin səmasından enəndə,
 Dedi Xosrov: - Sən ey hüsnə olan şah!
 Camalın bəxt üçün olmuş nəzərgah.
 Səhər tezdən obaşdan gəl duraq biz,
 Fələkdən kam alağ, kam axtaraq biz.
 O mey gəlsin, sevinc olsun fikirdə,
 Sevinc ilə ömür keçsin bu yerdə.
 Bu məbəddə olaq şad, ya çəkkək qəm,
 Deyilsən arxayın neylər bu aləm.
 Bu məbəddən əgər labüdsə getmək,
 Kədər, qəm yox, gözəldir şadlıq etmək.
 Göz üstə qoydu əl burda o rəna,
 Yer öpdü, həm «gəcən xoş» gəldi sonra,
 Bu vədi aldısa Xosrov o Aydan,
 Sabah bəs nolacaq, qaldı nigaran.

XOSROVLA ŞİRİNİN BAHAR VAXTI ƏYLƏNMƏSİ

Yaşıl geymiş, qocalmış asiman ta
 Göyərdər göy budaqlar orda-burda,
 Qoca olsun, cavan bir dəxi təkrrar.
 Çəkkər öz qoynuna al rəngli güllər!
 Qurub Kavus taxtı gül bu yerdən,
 Bənövşə bir tovuz olmuşdu birdən.
 Deyirdi çöldə quşlar eşqə dastan.
 Təzə başlandı köhnə eşq başdan.
 Sevindi Xosrovun Şirinlə camı,
 Sevinclər qoynuna aldı cahamı.
 Güllüdü ilk bahar, şaddı könüllər,
 Sevincdən paltarı yırtırdı güllər.
 Sevincdən gül ələm qaldırdı bağda,
 Qoşun çəkkəkdə qumru, qaçdı qarğa.

Səmən saqiydi, tutmuş canı nərgiz,
 Bənövşəydi xumar, gul dərd-sərsiz.
 Açıb örpək gözellərdən səbə, bax,
 Çatıb aşıqlərə bundan səda, bax!
 Şimal əsdi, gəlir hay-küy sorağı
 Öküzgüclə vuruşdu filqulağı,
 Çəmən, çöl lələ örtmüşdü camalə,
 Beşik olmuşdu mərzənquşa lələ,
 Çəməndə sərv qamət göstərən tək
 Onun eşqiylə lələ çırdı köynək.
 Bənövşə çiyninə tökmüşdü tellər.
 Qulağın nəsrinin açmışdı yellər.
 O reyhan qızları qalmış əl üzdə,
 Darardı zülfünü gül çöldə, düzdə.
 İkicanlıydı torpaq, gör nə payda,
 Göbəkdən bitkilər eylərdi pəyda.
 Çəmən üstə hava səpmişdi gövhər,
 Taxıb mirvariyyə zümrüd təzə-tər.
 Süd ilə məst olan hər körpə ceyran,
 Anasıyla gəzirdi düzdə heyran.
 Qanad tökmüş gül üstə qırqovullar,
 Qanad almış özü güllərdən onlar.
 Açılmış bir bahar hər bir budaqda,
 Tutturdu hədyə hər bir gül qucaqda.
 Turac qaçqılıtsı, bülbül sədasi,
 Hər aşiq səbrinin olmuş bəlası,
 Belə eşq oxşayan xoş bir zamanda,
 Günahdır eşqsiz olmaq bir an da.
 Gecə-gündüz gəzib Xosrovla Şirin,
 Hər ovlaqda keçirdi vaxtı şirin.
 Gəzib çöllərdə bəzən mey içərkən.
 Gedib gül dərdilər dağlarda bəzən.
 Keçib güldən-gülə camla iki yar,
 Gəlir sərməst olub Şahruda onlar
 Ata Şahruda onlar bənd vurdu,
 Dil açdı nəğmə, onlar şad oturdu.
 Gülüşlərdən şəkər saçdıqca Şirin,
 Qamış Şahruda qənd olmuşdu şirin.

Necə can tapdı meysandan sədəflər,
 Haman onlarla da Şahrud tərəflər.
 O mişkin zülf olan yerdə nə ənbər?!
 Onun bal ləlinə qurban o şəkkər.
 Elə güldü balı şəkkər görərkən
 O Xuzistana yetdi nalə, şivən.
 Nəsimiylə müfərəh oldu həmdəm,
 Dəvəalmişk qaçar duysa qoxu həm,
 Boyu bir sərv idi şah divanında,
 Olar Tuba bir ot ancaq yanında.
 Haman nərgizlərə salsa nəzər gül,
 Dişiyə cismini çeynər, əzər gül,
 Ağ a ikən gülə bir yasəmən də
 Bu gün bu qaş-gözə olmuşdu bəndə.

MƏCLİSDƏ XOSROVUN ŞİR ÖLDÜRMƏSİ

Gəzinti fikrinə şah düşdü bir gün,
 Yanında Şirin idi, hüsnü Ay, Gün,
 Kimə qəlb oxşayan yar olsa həmdəm,
 Olar hər yan ona cənnət bir ələm.
 Gözəl yer tapdılar onlar çəməndən,
 Yox idi başqa ot orda süsəndən.
 O cənnət güşə içrə durdu onlar,
 Cavan şahə çadır həm qurdu onlar.
 Çadır ətrafına qullar, kəvizlər
 Düzüldü Ay yanında sanki Ülkər.
 Olub Xosrovla Şirin burda bir can,
 Asıldı tək ayaqdan hicr dardan,
 Əlində ləl cam tutmuşdu saqi,
 Güllüb söylərdi: - Olsun eysə baqi!
 Məhəbbət meylə olmuş burda həmdəm,
 İki meydən o şah məst idi möhkəm.
 Qəfildən toz qopardıb çıxdı yandan
 O yerdə qorxulu qızmış bir aslan.
 Qoşun səmtə o cumdu məstlər tək,
 Qoşunda qopdu çaxnaşma yaman bərk.
 Yaxınlaşmışdı xeyli barigaha,

Qəzəblə həmlə etdi məst şah.
 Qılıncsız, həm zirehsiz sıçrayıb şah,
 Atıldı şirin üstə onda naghah,
 Elə bərk vurdu yumruqla başından.
 İtirdi huşunu zərbindən aslan,
 Kəsilsin başı əmr etdi o sonra,
 Çıxarıldı dəri boynundan amma.
 O gündən şahlar etdi möhkəm iqrar:
 Qılıncsız durmasın məclisdə şahlar.
 Əgər şir gövdəliydi Pərviz, amma
 Olar təmkinli şahlar harda olsa.
 Döyüşdü şirlə şah məst olduğundan,
 Ad adlı «şir yıxan» məstədən o insan.
 Edib şir yıxmağı mümkün bəhanə,
 Əlindən şahın öpdü o yeganə.
 Edirkən ağzını şirin o dilbər,
 Əli şahın öpüşdən oldu şəkər.
 Ləbindən öpdü, bir baldır dedi şah!
 Öpər burdan olarsa hər kim agah.
 Bir ilk qasid kimi gəldi şəkər cam
 Apardı şahın o, Şirinə peyğam!
 Əgər içsə o, yüz-yüz camı sonra,
 O ilk camı çıxarmaz yaddan əsla.
 O ilk camın bir ələmdir səfəsi,
 Yüz ayrı camdan artıqdır bahəsi.
 Meyin ilk camı ki, saf oldu hər dəm,
 Qarıxdı sonrakı cam xılta möhkəm.
 Açılsa arx yanında bir gül əvvəl,
 Olar yüz bağçadan ötri mükəmməl.
 Sədəfdən ilk qarın dürr ovlasan sən,
 Olar qiymətli çox lölə səfindən.
 Xörəklərdə nə çoxdur dadlı nemət,
 Qazan ağzında çoxdur amma ləzzət.
 İki aşiq belə ta şərbət içdi,
 O həsrətlər, o qəmlər ötdü, keçdi.
 Bir an gördükdə xəlvət yerlərini,
 Tuturdu südlə mey tək bir-birini
 Taparkən gövhəri sanki bir oğru,

Görür ki, məst olub çoxdan qoruqçu.
 Gündürdü düşməni onlar bu gözlə,
 Əkirdi bağda gül, reyhan o gözlə.
 Görərkən düşməni mil çəkdi fürsət,
 Oğurlar dəxi bir busə qənimət.
 Ayıq vaxtı utancaqdı o rəna,
 Ləbə tapmazdı yol simurğ həttə.
 Fəqət meydən sənəm sərməst olan dəm,
 Olardı busədə şahla o həmdəm.
 Qucaqlardı onu Xosrov da bərk-bərk,
 Tutub sincabı atlas geydirəntək.
 Üzündən dəmbədəm şah dişləyərəkən.
 Bənövşə boylanırdı nilufərdən.
 Göyərəkəndən çəkirdi Ay xəcalət,
 Edir göylükdə Ay seyrü səyahət.
 Ayıq, sərxoş, necə olsa o insan,
 Əlindən gül kimi düşməzdi kirşan.

XOSROVUN ŞİRİNLƏ İŞRƏT MƏCLİSİ QURMASI

Gecəydi, amma gündüzdən də parlaq!
 İşıqlanmışdı ələm Aydan ancaq.
 Dolub İsa nəfəsiylə damağı,
 Nə o yel ki, qaraldar hər çırağı.
 Qaranlıqdan tək onda bir nişan var,
 Gecə abi-həyatı gizli saxlar.
 Gecəyəng pərdə altında yoxdu kimsə,
 Ona pərdə tutan ismətdən özgə.
 Alırdı canın alınından səbə toz,
 Baxıb diş göstərirdi sübhə ulduz.
 Gecə niyyət yolunda bir gecəydi,
 Doğulmuş o gecə hər kam, nəydi?!
 O yandan Zöhrə səpməkəydəyi gövhər,
 Bu yandan Ay sapa düzməkədi dürlər.
 Yer ölçür mişk, tutmuş əldə xarvar,
 Havasa qaliyə sürtür və paylar.
 Sevinclə mişk saçıqca o yellər,

Yerin bağı tamam olmuşdu ənbər.
 Baharın ətri tutmuşdu cahanı,
 Qəməri ud tutub ətrə havanı.
 Gecə nəğmə dolu, dindikcə Zöhrə,
 Tutub bir həftəlik Ay cam əldə.
 Durub Ülkər o məclisdə olub xas,
 Üfüqlərdə Ütarid dəxi rəqqas.
 Oyansınlar deyib quşlar gecələr,
 Tutub zəng bağlamışdı şəbpərələr.
 Tapıb yem nəşədən heyvanla qurd-quş,
 Hərə öz mənzilində mütrüb olmuş.
 Əgər çox müxtəlif idi səs, ahəng,
 Gecə sazıyla olmuşdu həmahəng.
 Oturdu şah Firidun taxtı üstə,
 O Cəməşid dinini etmişdi qiblə.
 Onun Şirin camalıydı çırağı,
 Bir özgə şəmə meyl etməz damağı.
 Əsir yellər, ətir saçmaqda güllər,
 Verirdi Şirinə şahdan xəbərlər.
 Belə bir xoş gecə bir də olarmı?
 De, bundan xoş ətir dünyada varmı?
 Vüsaldan bəs neçün gendə qalaq biz?
 Əgər nuruqsa, bir yerdə olaq biz.
 Qan olduqsa, qanın coşmur nədən bəs?
 Coşursa, görmürəm neyçün, de mən bəs?!
 Hava xoşdur, nədən xoş gülməyəyə bir?!
 Yapılmazmı çörək, istiyəyə təndir?!
 Nə hər gün tər-təzə gəlmiş bahar həm,
 Nə hər saat tora ov düşdü möhkəm.
 Yeyilsin ruzi xoşdur olsa qismət,
 Görülsün görməli iş ta nə söhbət?
 Aparmışlar çörək ovçu üçün çox,
 Yedi quşlar, balıqlar, bir əcəb yox.
 Kələkbaz tülküyə qurd dedi hikmət:
 «Mən axtardım, sənə oldu o, qismət.»
 O Ayla söylənildikcə bu sözlər
 Bir Ay tək çıxdı düz yoldan o dilbər.
 O bir də vurdu zəncir divə bərk-bərk,

Mələk qayıtdı and üstə igid tək.
 O yanda taxta şahənşah oturmuş,
 Neçə qullar ayaq üstündə durmuş.
 Durub Şapur önündə Xosrovun tək
 Keşikdə «Yel gətirmiş xəznəyəyə bərk.⁹⁶
 Günəştək büt-pərəst Ayı o yanda,
 Oturmuş nar məmə on büt yanında.
 Firəngizlə uca boylu Süheyla,
 Əcəbnuşla, Fələknazla Hümeyla.
 Humayun, həm Səməntürk, həm Pərizad,
 Xütənaxatunla Gövhərmülk könül şad.
 İşə düşdü güləblə ləl təkər,
 Üzü etmişdilər ləl ilə gül-nar.
 Həya süfrəsini məstlik yığanda,
 Ağıl getdi o məclisdən bir anda.
 Dedi Xosrov: «Bu bənzərsiz gözəllər
 Hərə növbəylə dastan söyləsinlər.»
 Qəsəb geymiş, tutub ləli qucaqda,
 Ayı örtmüş qəsəb, ləli qulaqda,
 O qaşlar yay idi, oxları də qəmzə,
 Hamı atmaqda düz, görməkdə incə.
 Qoyub şirinliyə bir tünq şəkərdən,
 Şəkərdən hər biri tünq açdı bərdən.

ŞİRİNİN RƏFİQƏLƏRİNİN ƏFSANƏ SÖYLƏMƏLƏRİ

Firəngiz başladı əvvələ dastan:
 «Edibmiş yerdə dövlət xəznə pünhan,
 Firidun xəznədən olmuş xəbərdir
 Qazıb tapmış, aparmış hər nə şey var»
 Dedi sonra gülmüş sima Süheyla:
 «Gəzərkən qırqovul bir sərvin altıda,
 Enib axşamçağı şahin səmadan,
 Haman nazlı quşu tez tutdu asan.»
 Əcəbnuş açdı dillər, saçı şəkkər:
 «Açıldı bağda bir gül, ətri ənbər,
 Görüb ənbər gülü, qırdı, apardı.

Uçub cənnət quşu güzlərə vardı.»
 Fələknaz söylədi bir yaxşı dastan:
 «Biz ancaq bir göz açmışdıq cahandan,
 Bizə dost oldu burda dəxi bir göz,
 İki göz yaxşıdır birdən, budur söz.»
 Humeyla söylədi: «Bir saf su vardı,
 Yaşıl gülşəndə aramla axardı,
 Susuz qalmış cavan bir şir yetişdi,
 Qəfildən gəldi, ordan bir su içdi.»
 Humayın söylədi: «Bir ləl vardı,
 Müdam yağma olunmaqdan kənardı.
 Gəlib şah bəxti etdi ləli tarac,
 Onu bir küncünə aldı haman tac.»
 Səməntürk – yasəmən əndam dedi həm,
 «Sədəfdən düşdü ayrı dürr bir dəm,
 Fələk bir şaha etmişdi onu bənd,
 Bir ayrı yaqut ilə etdi peyvənd.»
 Pəriüzlü Pərizad dedi: «Hər dəm
 Sevinclər gördü ovlaqda bir Ay həm,
 Gəlib göydən Günəş ovlaq yerinə,
 O Ayı çəkdi birdən çənbərinə.»
 Xütənxatun dedi qəlbən olub şad:
 «Gözirkən tək qəsəb gecmiş o şümşad,
 Qovuşdu sərv ilə şümşad naghah,
 Gözəldir sərv ola şümşada həmrah.»
 Dil açdı dəxi Gövhərmülk sonra:
 «Qalırdı xeyli müddət Zöhrə tənha,
 Səadət açdı ta bəxtin ölini,
 Qovuşdu, tapdı Zöhrə Müştərini.»
 Gəlib Şapura çatdı sözdə növbət,
 Məhəbbətdən yeni rəng aldı söhbət.
 «Əgər bal idi Şirin bir dolu cam,
 Ona yağ oldu Xosrov, tapdılar kam.
 Mən o rənglər qatan şəxsəm, hamanam,
 Bişən halvada yəni zəfəranam.»
 O sonra pəhləvicə açdı dastan:
 «Yaşa dünya, bizə verdin iki can!
 İki parlaq çıraqsız bu cahana,

Sizi heç görməsin ayrı zamana!»
 Açınca ağzı Şirin xoş nəzərlə,
 Hava mişk ilə doldu, çöl şəkərlə.
 Danışdıqca yerə baxdı həyadan:
 «Yox idi eşqə eş, könlüm nigaran,
 Gəlib Şapur işə çarə tapınca,
 Bu işdən qəlbim oldu parça-parça.
 Olubsa bir yazı sevda qəzası,
 Nə yazmışsa o yazmış intəhası.
 İpin çatmış ucu xoş naqşə çox bərk,
 Sevincəndir üzüm olmuş ipək tək.
 Mənə qismətsə Xosrovdan noğul, cam,
 Neçə Keyxosrovu mən qul tək allam.»
 Dedi Xosrov ona növbə yetəndə:
 «Qara bir şir yaşarmış bir çəməndə,
 Maral varmış, o yerdən şir keçirmiş,
 O, Şirin boynuna zəncir keçirmiş.
 Bu ovlaqda mənəm indi haman şir,
 Olub boynumda Şirin zülfü zəncir.
 Əlimdən tutmasa Şirin də bir dəm,
 Küləkdən şam sənən tək mən də sənəm.
 Mənimlə hər bədərə bir qara şir,
 Bu Şirinlə zəfər mütəlak mənimdir.»
 O dostlar əhl idi, həmcins həriflər,
 Qatıblar hər sözə əl, can veriblər.
 Ürək məhrəmsə, torpaq səthə bənzər,
 Bir əl vursan, olar mütəlak təmiz, tər.
 Qızıxdı könlü Şirinin bu yerdə,
 Yanaşdı Xosrova lütf ilə bir də.
 «Qədəh meylə dolu, üz-göz tamam al,
 O verdi şaha «Nuş olsun! Buyur al.»
 O bakir ləldən ta ləl alırdı,
 Açıb şah gül kimi razı qalırdı.
 Dedi bəzən: - Gecə, bax, köçmək istər,
 Sən ağla, ey qədəh, gülsün o dilbər.
 Dedi gah: - Diş ağartma, ey səhər sən!
 Mənə güldürmə afaqı, yetər sən!
 O məclis zinəti bütürlə amma

Üzük oynatdı göylər sübh olunca.
 Gəlincə sübh üzük qapdı apardı,
 Xoruz gəzdi üzük, bir hay qopardı.
 Sevincdən faydalar gördü gözəllər,
 Qayıtdı səhrə onlar, qaldı çöllər.
 Yedilər aləmi, qəm yox bir arpa,
 Sevinc əskilmədi heç bir samanca.
 Günün şüəsini ta qırdı daşlar,
 Cahan da xalqa oldu şüətək dar.
 Ələ mey şüəsi onlar götürdü,
 Şüşə tək qalxdı mey, başda oturdu.
 O şüşə qəlblərə çərx etdi həmlə,
 Şüşə oynatmaq öyrətdi o, həm də.
 Mey içməkdə sevinc bir qul bu yerdə,
 Bu işrətlə gecə can tapdı bir də.
 Ötən əfsanələr bir də deyildi,
 Keçən dürdanələr bir də deşildi.
 Həvəsdən qəlbi şahın cuş edirdi,
 O yarın yad edib mey nuş edirdi.
 Tovuzdur al şərab, amma ilansız,
 Nə şirindir o xurma, həm tikansız.
 Şərab ilə qədəh tutmuş bir əldə,
 Tutub bir dəstə gül bir digər əldə.
 İçib meydən gülü qoxları hər dəm,
 O yarın könlünü yoxları hər dəm.
 Acı mey canına etdi əsər çox,
 O, Şirinə yetirirdi nəzər çox.
 Dedi qəmzə ona bir xeyli mənə,
 Öpüşlərlə dodaq bağlıydı amma,
 Həman naz ilə, eyhamlarla hər dəm
 Alırdı hər sual üçün cavab həm.
 Sözü gizlətdi onlar işvələrlə,
 Dedilər hər nə varsa, qəmzələrlə.
 Gecə oldu gözətçi daim onlar,
 Gecə çox-çox fikir çəkdi iki yar.
 O şahı istidən basdı tamam tər,
 O, sübhün eyşinə gəzdi səbəblər.
 Necə Şirini tutsun bir zaman məst,

O şəkkər tüngünə etsin nə cür qəsd,
 Ələ düşmürdü bir fürsət, bir imkan,
 Hədəf səmtə ox atsin şah yaydan.
 Ürək şad idi gördükcə o yarın,
 Keçirdi sübhəcən xoş ruzigarı.
 O gülgün rəng günün şəbdizinə bərk
 Cilov vurdu söyüd üstə o gül tək.
 Minib Gülgünlə Şəbdizə bərabər
 Günəşlə Ay ov üçün gəzdi çöllər.
 Suyu baldan da xoş Şahrudda bəzən
 Cahan min nəşə duydu rudla meydən.
 Kürə gah vurdu onlar bərk zəncir,
 Balıq, quş tutdular etməklə tədbir.
 Gəzib at sürdülər Məntura doğru,
 Nə çeyran qoydular orda, nə ahu,
 Keçirdi günləri hər dəm bu qayda,
 Yemək-içməkdə, seyranda, gah ovda.
 Gecə çərxin qızı vurdu ələ rəng,
 Üzə ulduzları etdi bir örpək.
 O şah yarın da gərdəkdən göründü,
 Üzündən hər tərəf nura бүрүndü,
 Gözəllər oldular dəxi ona yar,
 Bütün məclis gözəllər, şahsa bikar.
 Şəkər çoxdu, az idi badam orda,
 Göyərçin çox, az idi şahin amma.
 Hamı yad etdi şahı, mey götürdü,
 Səsiylə aləmi dəf, ney götürdü.
 O rudsuz bir gecə olmazdı onlar, -
 Şərabızsız bir zaman qalmazdı onlar.
 Şərab, məşuqə, gənclik, bir də gülzar.
 Düşün, bundan gözəl yəni həyat var!
 Güllü, gülzarı hər dəm seyrə dalmaq,
 Mey içmək, camı bir dilbərdən almaq!
 Qolu yar boynuna salmaq bir az bərk,
 Dolanmaq nara bir tər narivon tək.
 Ətəyindən onun tutmaq bir əllə,
 Toxunmaq nəbzinə bir digər əllə.
 Baxıb bir çarə gəzmək qəmzə ilə,

Durub nərd oynamaq bir busə ilə.
 Baharı tutmaq ağuşunda möhkəm,
 Qulağa bir bənövşə bağlamaq həm.
 Demək sirrini yarın gah qulağa,
 Demək qəmdən yenə qəlb ovlamağa.
 Cahan ancaq budur, yox bu, cahanda!
 Əgər varsa, gedər qalmaz bir anda.
 Gecə xoş bir gecə idi, bahardı,
 Səadət göstərib üz, bəxt yardı.
 Gecə gündüz kimi Aydan alır nur,
 Qədəh tutmuş gecə nurlar saçan hur.
 Günəşdən parlaq o Ay şöləsində,
 Gedirdi mey söyüdlər kölgəsində.
 Deyir «Nuş olsun!» o saqi, ötür quş,
 Ürəkdən ayrılıq dərdi yox olmuş.
 Şamamayla ləyaqət söyləyir sir,
 Nə ayətlər səbə eylərdi təfsir.
 Gözəllər sərv boylu, hüsnü aləm,
 Açılmış hər birindən bir bahar həm.
 Camı atmış biri, tutmuş dəf əldə,
 Gülübdən vardı o digər gözəldə.

XOSROVUN ŞİRİNDƏN MURAD ALMAQ İSTƏMƏSİ VƏ ONUN MANE OLMASI

Qədəhlər dövr edib qızdıqca meydan,
 Ağırlaşmışdı başlar yatmamaqdan.
 Oturmaqdan yaman məst oldu dostlar,
 Hamı getməkdə şahla oldu həmkar.
 Xumarlıqdan düşüb saqi ayaqdan,
 Yuxu mütrübləri tutmuş bayaqdan.
 Qurulmuşdu o məclis, yoxdu əğyar,
 Açılmış gül, yox idi amma bir xar.
 Tamam keçdi bu vaxt Xosrov səbirdən,
 O arzu ovuna üz tutdu birdən.
 O qıvrım zülfünü tutdu nigarın,
 Xilas oldu əlindən ruzigarın.
 Ləbindən öpdü ki, bax bir qulam mən,

Tora düşmüş quşam, gəl barı səp dən.
 Nə getmişə ömürdən, söylə, getsin,
 Yeni gündür, yeni bir ruzi yetsin.
 Bu səndən, məndən özgə burda kim var?
 Nədir dəxi çəkinmək, bu, nə rəftar?!
 Bu bağı yanmışa dərman özün ol!
 Əgər oldunsa ruzim, gəl bu gün ol!
 Nədir bir meyvə verməz bir ağac tək,
 Ümid etmək, əbas hər zülmə dözmək?
 Əgər bir körpü lap göy daşdan olsa,
 Su üstə olmasa, yox xeyri əsla.
 Görər qəssab iti hər dəm ciyər çox,
 Yeyər öz bağırını, ancaq ciyər yox.
 Qara rəngli bulud çox dəstə tutmuş,
 Edib naz kəndlinin bağı qurutmuş.
 Şoranlar var su görsəndi o, çox vaxt,
 Susuzlar ağzına doldurdu torpaq.
 Tökürsən cama, de, neyçün zəhər sən,
 Dönürsən sonra Şirin ad verirən.
 Məgər tər ləldən mümkünmü keçmək?
 Onu yaxşı olar tər vaxtı deşmək.
 Yemək lazım quzu körpə olarkən,
 Yetişsə, qurda qismətdir görərsən.
 Göyərçin körpə ikən etsə pərvaz,
 O şah tərhanı gəlsə, bilmək olmaz.
 Dayanma məst şir tək pəncə üstə!
 Bu bizdən şir yıxan bir pəncə istə.
 Maral dağda olur hərçənd məğrur,
 Kəməndi çarənin amma uzundur.
 Əgər çöldə qaçar ahular od tək,
 Qaçar şah itləri dəxi yaman bərk.
 Düyün vurma o xəttə, xala çox sən,
 Zəkət ver, malını qurtar xətdərdən.
 Olarsa müştəri nilinə möhtac,
 Əgər lap Nilə düşsən də, yükü aç.
 Şəkər tək lütf ilə dilləndi Şirin
 Cavab verdi nabat tək dadlı, şirin:
 «Bu bir torpaq nə adla, ixtiyarla,

Otursun taxta birgə tacidarla?
 O cəldlik görmürəm mən eşşəyimdən,
 Ərəb atlıyla ta bəhsə girim mən.
 Nə var məndə o güc bərk at sürüm mən,
 Hər ov şiriylə bir bəhsə girim mən.
 Əgər naz eyelədim, qəsdim əyandır,
 Yeməzlər isti vaxtı bal, ziyandır.
 Bu qızğınlıq ötüb keçsə bir az-maz,
 Mənə şəkkər, şah üçün qənd pis olmaz.
 Əqiq üstündə almaz durdu sonra,
 Keşikçi zümrədə əfrydi burda.
 Başında təslim olmazlıq xəyalı,
 Necəydi qəlbinin, ey tanrı, halı?!
 Üzü al rəng, tamam olmuş tikan tək,
 Gözəldir gül bitirmiş xarı görmək!
 O şir tək hər tükü sərt idi, qızmar,
 Durur qaqum tükü altında aşkar.
 Qaşın yayı çatılmışdı yaman bərk,
 Hədəf səmtə uçurdu qəmzə ox tək.
 Döyüşməyə gətirmiş qəmzə mizraq,
 Var idi hər döyüşdə bir barışmaq.
 Təbəssümlər deyir sorma ləbimdən.
 Yüz «et» söylərdi bir «etmə» deyirkən.
 Qəzəb var üzdə, örtülmüş yanaqlar,
 «Mənə bax ortada!» - söylər buxaqlar.
 Sükut möhrü dodağında bu yanda,
 Durur həlqə qulağında o yanda.
 Hesabsız sayda naz eylər bu bir göz,
 Dönüb sonra bir üzr istər o bir göz.
 Bəzərdi məclisi saçlarla oynu,
 O, üz döndərsə, üzr istərdi boynu.
 Görüb şah qəlbi bu istəklə yandı,
 Mürüvvət tutduğu işdən utandı.
 O tərpendi, çevirdi şaha arxa,
 Odu ağ bir kükürd söndürdü burda.
 Çevirməklə bu cür arxa o dilbər,
 Dedi: «Arxam o şah olsa, bəs eylər.»
 Dedim mən səhv, o, taxt göstərdi sırf ac,

Gərəkdir şah üçün həm taxt, həm tac.
 Var idi burda bir ayrı hesab həm:
 Üzüm tək qiblədir arxam da hər dəm.
 Və bir də bir üzüm çixsa əlindən.
 Daha parlaq bir üz ərəz eylərəm mən.
 Gözəllər eyləyən nazda nələr var,
 Qovub gözdən, yenə gözdə aralar.
 Bozardıb bir gözü söylər ki, dur, get!
 Bir ayrı göz deyər: «Tez qaçma, rəhm et.»
 Dəyər yüz cana o rəğbət ki canan
 Deyər yox sevmirəm, istər o, candan.
 Görüb dərk etdi Xosrov ta o Ayda
 Bu dərdə çaraya yox meyl əsla.
 Bir az üzlü dedi: - Qorx, ey diləram!
 Tutulmuş kimsəni az döy, ol aram!
 Mey içdin, həm mənə mey verdin, ey yar,
 Nədən mən sərxoş oldum, sənəşə huşyar?!
 Ayıqlıq eyləmə mənə ki, məstəsn,
 Mənim tək qəlbi həm qeyb etmişən sən.
 Nədən bu kəkliyi sən sındırırsən?
 Aparmış kəkliyini eşq – o tərhan.
 Ürəkdə sirri örtmək istəsən sən,
 Döyüş qəlbinlə sən bəlkə dözərsən.
 Yetər sən də yürüş başla, təbil vur,
 Quyudan sən get Əyyuqda çadır qur!⁹⁸
 Bu sevdada iti, kəskin qılınc var,
 Qaçarlar burda gücdən dəm vuranlar.
 Bilirsən ki, qılınc oynatsa dövrən,
 Casurluq göstərən olmuş başından.
 Çalışmışsa ola qəlbin mənə yar,
 De, bəri işvələr satsın riyakar,
 Desin dostam, deyilsə dost əsla,
 Ona yox xeyri, şad ollam mən amma.
 Nə çox fallar açılmış bir oyuntək,
 O ulduz keçdi, həm fal oldu gerçək.
 Nə yaxşı söylənmiş mənə bilən şəxs:
 «Həmişə xeyrə aç fal, ey bilən kəs!»
 Yaman fikr eyləsən, fal da gələr bəd,

Desən yaxşı, görərsən yaxşı qismət.
 O ləlindən mən aldım busə ancaq,
 Halal eylə, haram etmə, özün bax!
 Dodaq mən bağlaram lap, istəsən sən,
 Belə tezliklə yox, yannam bu işdən.
 Budur qorxum: cırarsan üz o bir gün,
 Mənim tək aşiqi öldürdüyüncün.
 Səni bir gün tutar qan, yaxşı olmaz,
 Qanı aşıqların heç yerdə qalmaz.
 Tutaq ki, istəmirsən mehribanlıq,
 Öpüş meylin də yox artıq bir anlıq,
 O cürət yoxdur ağızından öpüm mən,
 Öpüm qoy astanandan, ya ətəkdən.
 Deməzdim busəni bir sədqə eylə,
 Ləbi dad bilmək üçün töhfə eylə.
 Özün bir busə ver, qalx on götür sən,
 Məgər bundan gözəl alver görübsən?!
 O tacırsən ki, yüz xarvar yığıb qənd,
 Vurursan birçə qənd üçün bu cür bənd.
 Əgər açsan, sənincün də açarlar,
 Əgər sən bağlasan, bağlar, qaçarlar.
 Götürsə çeşmədən çox su o səqqə,
 Azalmaz çeşmədən su, artar amma.
 Qucaqlardım səni sanki bulud su,
 Canımsan sən, qılınc vurmaq olurmu?!
 Sənin zülfün nə xain oğru imiş,
 Nəyim vardırısa, gündüz qarət etmiş.
 O oğru hindumu, bil, tutmasam mən,
 Bir oğru hindu adlandır mənə sən.
 Olarsa oğruda lap yüz cəsərət,
 Çığırsan bəhrə verməz dəxi cürət.
 Kəmənd zülfü götür bir boynuma sal,
 Arıq ovla bir axşam razı sən qal,
 Könül almaqda ol ki, mən satım can,
 Sən ol saqi, içim mən bədə candan.
 Vüsal axşamıdır, gülsün dodaqlar,
 Qorunsun sevgidən yanmış çıraqlar.
 Qulağı sırğalı istər qul olmaq,
 Satan mən, bəs sənə qaldı qul almaq

Öpüş saymaq işim olsun bu axşam,
 Öpüş ver sən, nolar mən busə saysam.
 Nolar tale qapısından girək bir,
 Bu tale xoşsa, xoş dəmlər görək bir.
 Haman bu bir gecə gəl çəkməyəq qəm,
 Sabah kim hökm edər, bilməz bir adəm.
 Var ikən bu gecə nəqd əldə, bir söz,
 Sabahki nisyayə dikmək nədir göz!?
 O qıvrım zülfü oynatma, yetər sən,
 Mənimlə bir gecə oynat, tut əldən.
 Bu könlüm cana gəldi, eylə dərman,
 Hasar et qoynunu, əldən gedir can.
 Bu candan dadlı, şirin çeşməsən, bax,
 Yarar can tək səni ağuşa almaq.
 Ayağından, ya başından öpəm mən,
 Dadar bal hər yerin digər yerindən.
 Nə şirinlik ki, var, vardır o sənə,
 Düz etmişlər sənə Şirin deyəndə.
 Bu şadlıqda, yetər, sən olma qəmgin,
 Nə Şirinsən, işin olmazsa şirin.»
 Dedi: - Sındırma əhdi – o dodaq bal,
 Peşiman ol, səbirlə əhdə düz qal!
 Yaraşmaz əhdini sındırısa bir şah,
 Baxılmaz yaxşı, pis iş tutsa hərəgah.
 Elə su gəzmə, o, üzdən tökər su,
 Nə lazım, eyləmə bitməz bir arzu.
 Bu kam ilə mən ollam burda nakam,
 Sən olsan bir od, atəş, mən ud ollam.
 Yox ikən eşq qəlbim mehribandı,
 Bu eşq gəldi, tamam ruhum oyandı.
 Baxıb təbə əgər ölçü götürsəm,
 Səninlə xoş keçirəmə vaxtı hər dəm.
 Uduzmaq nərd özüylə kimsə ancaq,
 Olurmu hər zaman qəlbə şad olmaq.
 Yarı ələm onunçündür olaq şad,
 O bir yarı qazanmaqçün təmiz ad.
 Nə lazım təbə vermək hər zaman kam,
 İki yaxşı ad olsun dəxi bədnam.
 Olar xoş düşməyəq ayrı həyadan.

Və sonra çəkməyək qorxu xudadan.
 Qadın yıxmaq – bu, mərdlikdən uzaqdır,
 Yıxan öz nəfsini haqq ilə haqdır.
 O kəs ki, nəfsini yıxdı, ucaldı,
 Yıxan öz nəfsini, dünyanı aldı.
 Məni şirin ağac bil xoş tərəvət
 Ki, vardır halva məndə, həm də şərbət.
 Sən əvvəl şərbətə ol qane məndən,
 Tələsmə, vaxt olar halva yeyərsən.
 Yetər şərbət, düşünmə indi halva,
 Verərlər öncə şərbət, halva sonra.
 Bu boyda ortada qənd var, şəkər var,
 O Xuzistanla bəs nəymiş bu rəftar?!
 O vaxtlar xoş gələr insana saf su,
 Onunla söndürərlər qəlbə odu.
 Başından aşsa bir su, o, ziyandır,
 Həyat çəməsi lap olsa hamandır.
 Səni sevmirsə qəlbim burda, canan,
 O qəlbə bənzəyər sevməz o bir can.
 Yeməz qızdırmalı bir kimsə halva,
 Dəyərimi görsün o, illərlə səfə.
 Görünce Şirini şah işdə lap xam,
 Dili ötkəmsə də, gördü olar ram.
 Dönüb yalvardı: - Ey bir nurlu Ay, sən,
 Qəbulumdur nə qayda naz etsən.
 Savab olmazmı əl tutmaq bu yerdə,
 Nədir əl bağlayıb atmaq bu yerdə?
 Yüüyürdüm ki, sənə bəlkə çatam mən
 Səni əldə edəm, səndən tutam mən!
 Görəndə zülfünə bağlanmışam mən,
 Ələ gəldinsə sən, getdim mən əldən.
 Deməzdim, andımı gəl qır vəfada,
 Xumarım sınağa ver busə amma.
 Əsiri vədə ilə eylə sən şad,
 Mübarək ölmüşü et qəmədən azad.
 Yetirsin bir qucaq gül vəsl bağım,
 Məni qoymuş tikan üstə fərağın.
 Güləbə bəlkə mən batdım o güldən,
 Gülüstan ətri ilə şad olum mən.

Özün sərxoş, ucu zülfün həm əldə,
 Pis olmaz bir sevinc duysam könüldə.
 Səninlə mey içib məst olmayımmı?
 Sevincdən sənə bir pay almayımmı?
 Kəmərlə bağlansa sənə oldu zərrin,
 Səninlə gülsəm, ağzım oldu şirin.
 Nə qac məndən necə möhrə ilandan,
 Nə mən güldən qalım, nə sən tikandan.
 Sən ayrılсан mənim dərdi – sərimdən,
 Mən ollam bu başımdan, dərdədən sən.
 Apar ye bağrımı, sənsən o yarım.
 Yoxumdur səndən artıq bir nigarım.
 Üzün almazsa qəlb, onda dad olmaz,
 Olar qəlbim, o qəlb ancaq şad olmaz,
 Gözüm istərsə səndən qeyrə baxmaq,
 Tikan batsın ona hər dəm qoy ancaq.
 Əgər can döndərərsə üz üzündən,
 Gələr evlanmyi yatsa gözümdən.
 Olarsa ortada dəxi məzəmmət,
 Miyançı olmağa zülfün kifayət!
 Bu cür çox söz dedi, xeyli rəm atdı,
 Tutub Şirini zülfündən o, yatdı.
 O yaqut camı göylər oynadırkən
 O bir qurtumla yaqut aldı yerdən.
 Əlində camı şah durdu, oyandı,
 Dünənki meydən o, məstdi, ayandı.
 Tutub sevda yapışmışdı ətəkdən,
 O ataşdən od almış dəxi xərmən.
 Od-ataş püskürdü başda sevda,
 Quru otdan çəkinmək yoxdu əsla.
 O, tutmuş nar məmə dildarı bərk-bərk,
 O taxta üstə bağlanmış ipək tək,
 Çalırdı burda Şirin xeyli candan,
 Xilas oldu o şirdən ta ki ceyran.
 Belə qızgınlığı gördükdə şahda,
 Dedi: - Etmə belə qızgınlıq əsla.
 Qızışdırmaq nə lazım qəlbi naçar,
 Üzə ağ olmağım dəxi mənim var.
 Bu cür qızgınlıq etsən, yaxşı olmaz.

Əgər bir gül qızışsa, ətri qalmaz.
 Ağa eylərsə vərmiş çox danışmaq,
 Olar qulluqçu da onda üzə ağ.
 Nədir qulluqçu ilə söhbət açmaq?!
 Cəza vermək gərəkdir, ya susmaq ancaq!
 Olarsa yolda axsaq səhləq atı,
 Çətindir çox düzəlsin bir muradı.
 Sənə səhləq verən gün, bil ki, dövrən
 Muradın tez girər zorla qapından.
 Əlində cam ola, kündə ayaqda,
 O sərxoşda ayıqlıq olmaz əsla.
 Budur mən burdayam, get səhləq al sən,
 Onu qaytar, əlindən qaçmıram mən,
 O dövlətsiz naxışdan salma söhbət,
 Olar bir yerdə ancaq mən və dövlət!
 Sevib mən dövləti, vərəm sənə can,
 Məni dövlətlə bilmə düşmən insan!
 Sevin tə dövlətə sən sahib oldun,
 Yemə qəm, sən ki xoş gündə doğuldun.
 Sən əvvəl bəxti axtar, sonra göz cam,
 Tapılmaz xəznə, olmazsansa aram.
 Dil əvvəl, sonra söz, göz, sonra həm nur,
 Üzüm olmazsa əvvəl, bədə olmur.
 Səbirlə mümkün olmuş kəmə yetmək,
 Həm aram ilə diləmə yetmək.
 Bu qızıqlıqla iş heç cür düzəlməz,
 Keçi qaçmaqla, bir sözdür, kökəlməz.
 Bu sərgərdanlıq olmuşkən arada,
 Olurmu mən yetim şahla murada?!
 Əgər mən baş qoşub olsam sənə yar,
 İşindən sən qalarsan mənə nəçar.
 Sən əvvəl səhləqi al, mülkü qaytar,
 Mən ollam mütələq olsa bəxtimiz, yar.
 Bu həmdəmliliklə şad olsan, sevinmə,
 Olarsan səhləqindən, qorxuram mən.
 Xəyalında əgər varsa şah olmaq,
 Gərəkdir ayrılmaq mütələq biz ancaq.
 Qədimdən mülkünüz olmuş bu dünya,
 Eyibdir qalsa yad əllərdə amma.

Bu dünyanı tutublar cəld olanlar,
 Durub baxmaqla olmuş kim cahandar?!
 Hər işdə ləngimək mümkün də olsa,
 Buna səhləqda bir mümkün yox əsla.
 Əgər səhləqda, sən diqqətli baxsan,
 Udubdur əzmiyə tez hərba qalxan.
 Cavansan, səhləqim, aslanlığın var,
 Döyüş, ancaq başın üçün tac axtar.
 Ayağımdan bu mülkün fitnəni aç,
 Nəyə qadirsən, aç göstər, hünər saç.
 Nəyin vardı o hindu gəldi, aldı,
 Edib türklük o, taxtı-tacı çaldı.
 Qılınc vur cisminə, bağı yarılın.
 Elə et, tilsimi bəlkə qırılsın.
 Əgər şahlar əli axtarsa bir kam,
 Tutar bəzən qılınc, bəzən qızıl cam.
 Yerindən dur, ələ hindu qılınc al,
 Gələrlə altı cəhətdən ordu dərhal,
 Səninlə yar olar göylər də birbaş,
 Səninlə düşmən üstə yağdırar daş.
 Bir əl mən də yetirəm olsa imkan,
 Əgər yox, əllərim qalmaz duadan.
 O atəşdən alındı, qızdı çox şah,
 O hirsli Şəbdiz üstə qalxdı nagh.
 Acıqla söylədi: - Getdim, gecən xoş!
 Çıxa lap qarşıma dərəyə, ya atəş.
 Xuda bilsin, o oddan dönməyəm mən,
 Gedib islanmaram tükə dəniyədən.
 Nə zənn etdin, olarmı dəxi yatmaq!
 Düşündüm, yatmağı bir yolluq atmaq!
 Yeri qazmaq gərəkdir bir fil boyunca,
 Tuluq vərəm, qoy əzsən fil doyunca.
 Fil ollam yastığa baş qoymaram mən,
 Söz olmaz burda dəxi saxsı fildən.
 Nə nadandım, dam üstə sürdüm eşşək,
 Onu endirəm ordan bir biləntək.
 Bacarsam da gözəl kuzə qayıрмаq,
 Bacarram mən yerə çıxıb da qırmaq.
 Mənə qəhr ilə lazım yaxmaq odlar,

Həm odda yanmaq öyrənmək nə cür var.
 O qorxutmaq məni, bitməz muradin,
 O mədlik dərsi keçməkdə iradin!..
 Məni tacımdan etdi eşq, sevdan,
 Başından oldu eşq ilə çox insan.
 Əgər olmazdısı eşqin başımda,
 Uzaq düşməzdi tacından başım da.
 Fələk tək boynumu saldın kəməndə,
 Buraxdın hər necə saldinsa bəndə.
 Verib bir bədə məst etdin məni sən,
 Ayaqdan bəndə saldın məst olurkən.
 Olunca məst, acəb, dur söyləyirsən.
 Ayıq düşmənlə get, çarpış deyirsən.
 Bəli, düşmənlə qalxıb hər bə gırrəm,
 Quyudan da xilas ollam haman dəm.
 Yola düşməkdir artıq məndə niyyəət,
 Gedim ardınca, iş çoxdur həqiqət.
 Öyüd verdin, yadımdan çıxılmaz əsla,
 Gərək səy eyləyim burda nə olsa.
 Məni halımdan etdin sən xəbərdar,
 Dedin yaxşı – yamandan hər nə söz var.
 Mənim əvvəl var idi yaxşı baxtım,
 Var idi başda tacım, həm də taxtım.
 Bu aləmdə məni avarə etdin,
 Yaman günlü, yaman biçərə etdin.
 Qəmin almazdısı tərəkə əlilə,
 Gələrdim mən bura hansı yel ilə?!
 Mənimlə xoş dolandın xeyli müddət,
 Edərdin çox şirin, çox dadlı söhbət.
 Uzaq dur indi məhrimdən deyirsən,
 Özün verdin izin, artıq gedim mən.
 Bu getmək vardı, mən nadan deyildim,
 O cür də bədgüman mehman deyildim.
 Oturdum, süfrə açdın sən ürəkdən,
 Çörək heybəmədir, artıq gedim mən.
 Ayağıyla atı tərətədi sonra,
 Qoşun çəkdi o Gülgün adlı yolla.

XOSROVUN HİRLƏNİB ŞİRİNİN YANINDAN RUMA GETMƏSİ VƏ MƏRYƏMLƏ EVLƏNMƏSİ

Ürək Şirindən inciq yol gədirdi,
 O, Ruma çatmağa tez cəhd edirdi.
 O yollar qorxulu, mümkünü tarac,
 Dəbilqə başda idi sanki bir tac.
 O qorxur Bəhrama məxsus adamlar,
 Görərlər, eyləyirdi usta rəftar.
 Var idi dörd qanad bir qartal altıda,
 Qılıncı bir nəhəng, ancaq əl altıda.
 Yetişdi məbədə, bir vaxt keşişlər,
 Ona ulduzdan, aydan söz demişlər.
 Edib ordan da dərya səmtə təcil,
 İki at mənzili yol getdi mil-mil.
 Atı sürətlə ordan sürdü möhkəm,
 Yetişdi Qeysərə, Qonstantinə həm.
 Olunca Qeysərə məlum nədir hal.
 Bunu bildi o, Rum üçün xeyir fəl.
 Bu iqbahı uğurlu bəxt bildi,
 Durub hörmətlə o, pişvaza gəldi.
 Görür Qeysər qapı açmış özü bəxt,
 Ona təslim olundu tac ilə təxt.
 O İsa din bu işdən oldu çox şad,
 Qızı Məryəm şah üçün oldu arvad.
 Haman şahənə toyda şahla Qeysər,
 Bəyan etmişdilər çox əhd-şərtlər.
 O qızla bəxtiyar şah dastanından
 O Rum əhlindən ərəz etdi nə dastan,
 Niyatla qoşun çəkərkəndə orda,
 Cinahlar düzməsindən orda-burda.
 Demişdir başqası, bəhs etmirəm mən,
 Gedib yatmışdır o, mən bir oyaqkən.
 Əgər mən nırxını qırsam kiminsə,
 Mənim də nırxımı qırmazmı kimsə!?

XOSROVUN BƏHRAMLA VURUŞMAQ ÜÇÜN QOŞUN ÇƏKMƏSİ VƏ QƏLƏBƏ QAZANMASI

Qalib şah orda əyləndi beş-on gün,
 Bir ordu istədi hər bə köməkçün.
 Ona saysız qoşun bəxş etdi Qeysər,
 Qızıl kəsdı, düzəldı ondan işlər.
 Qoşun toplandı saysız şah yanında,
 Dağ üstə dağ qalandı, coşdu dərya.
 Dəmir bir dağ ki, tər pəndı yerindən,
 Deyərdin oynadı yer məhvərindən.
 Seçib qırx-əlli min mərd pəhlivanlar,
 Döyüş görmüş, vürüşqan qəhrəmanlar,
 O etdi həmlə, bir düşməndi Bəhram,
 Zirehlər paltar olmuşdu, qılinc cam.
 Xəbər tutduqda Bəhram halı bildi,
 Ov eylər şir kimi meydana gəldi.
 Edərsə tülkülük işdə əgər bəxt,
 Nə fayda, şahlıq olsun, tac, ya təxt?!
 İki ordu düzüb səf, çəkdi xəncər.
 Cımahda, qələbdə düzləndi səflər.
 O qədr oxlar, qılınclar çək-çək etdi,
 O filin beyni, şirin bağı getdi.
 Təbil gurlar, önlər ças-baş olmuş,
 Dirilərdən aparmış hər bə ağıl, huş.
 Nal almış atların dımağı oddan,
 Dönübdür lələ qandan, sağrı, yalman.
 Ərəb atlar coşub girdikə hər bə,
 Qulağı yerlərin pay aldı civə.
 Qılınclar əldə şimşəklər saçırdı,
 O şirlər hər tərəfdən diş qıncırdı.
 Əcəl can almağa gözlərdi fürsət,
 Oyunlar göstərir hər dəm qiyamət.
 Cahanda sanki məhşər başlamış tək,
 Bülövlər nizə döşlərdə ucu bərk.
 Meşə olmuşdu hər yan nizələrdən,
 Yox idi qaçmağa bir yol o yerdən.
 Nə şirdən orda ceyran qurtarardı,

Qılınclardan nə şir can qurtarardı.
 Tutub oxlar zirehlər altı yerlər,
 O gül yarpağı altı sanki yellər.
 Gəzirdi qanlı oxlar sanki qartal,
 Yazıb quzğunlar üçün hökm dərhəl.
 Zəhərlənmiş zirehlərdən damır qan
 Yıxılırdı zireh geymişlər ondan
 O Əyyuqa çatırdı qanlı dalğa,
 Dolub bayraqda muncuqlar da qanlı.
 Qırılmış nizələrlə burda hər dəm
 Darardı zülfü bayraqda səbə həm.
 Ölən sərvərləri görəək nəzərlər
 Ətək cırdı fələk, həm sını yerlər.
 Həmail bağladı orda hər insan,
 Qılincdən bu biri, qeyri yaranan.
 Guruldar türk neyi, hər yanda qovğa,
 O türklərdə görünmür hay-küy əsla.
 İpək bayraqlar al rəngdə ucaldı.
 Qamışlıq sən deyərdin ki, od aldı,
 Cumur qan tökməyə saysız qılınclar,
 Nə çöllərdə o sayda daşla qum var.
 O oxlar gör can almaqda nə hayda!
 Xəzan yarpaq da tökməz heç o sayda.
 Fil üstündə qurulmuş şah üçün taxt,
 Qılınclar hər yanında vardı sərvaxt.
 Büzürgümmidsə məst fil qarşısında,
 Həy üstürləbi seyr cəylərdi onda.
 Baxır, fürsət gəzir görsün nələr var,
 Haçan süstlük tapar düşməndə bazar.
 Gəlirkən vaxt dedi şah: - Tələs sən,
 Mübarəkdir bu tale, vermə əldən.
 Qisas üçün gəlib qovğa qopardın,
 Sən oynat fili şah rux vur, apardın!
 Yerindən fili tər pəndi o şah bərk.
 O, Bəhram samta cumdu, coşdu Nil tək.
 Onu toppuzla şah vurduqda birdən,
 O fil gövdə yığıldı, düşdü fildən.
 O dünya yandıran oldu tamam xar,

Qazandı hərbi Xosrov, bəxt idi yar.
 Axan qanlar nə sellər gör qopardı,
 O sellər başları toptək apardı.
 Kəmənd bir zəncir idi rumlularda,
 O zənci zülfünə bənzərdi orda.
 Haman hindu qılınc kim gəldi qarşı,
 O gürcü qıvrımı tək kəsdi başı.
 O Bəhramlar yaman çaxnaşdılar bərk,
 İşiq görmüş o bir sərsəm adam tək.
 Xilas oldu o qırğından çox az kəs,
 O Bəhrəmlə yara almış neçə şəxs.
 Görüb Bəhram gücündən razıdır bərk,
 Cahan yıxdı onu Bəhram Gur tək.
 Sınar, gördüm, özündən razı insan,
 Qalarsan sağ, gözün ilə bacarsan.
 Əgər bir kimsə görsə bədnəzərdir,
 Baxarsa yaxşı gözlə, bu, zərərdir.
 Haçan Xosrovdan üz döndərdi Bəhram,
 O, düşməni istəyincə oldu nakam.
 Belə çox yandırar xırman bu dövran,
 Oyunbazla oyun oynarmı insan?!
 O hansı sərvə bəslər bərk, ucaldar,
 Yənə əyməz onu dərd ilə təkrar?!
 O hansı bir gülü bəslər, çəkər naz,
 Yənə axırda soldurmaz, saraltmaz?!
 Ağızda hər tikə dadmaz ki, şəkər?
 Bu mey gah saf olur, gah xilt içərlər.
 Bu yer şadlıq, o yer qəmdir deyərlər,
 Ayaq burda, başa orda döyərlər.
 Elə yer var ki, mütrüb dindirər saz,
 Elə yer, növhəçi qaldırmış avaz.
 Bu sazdan, növhədən qalxan səda, səs,
 Bu günbəddə çürük bir cevzə dəyməz.
 Bu təndir istidir, sən tək odun çox,
 Tikan doldur ona, gül, fərqi heç yox.
 Ala bir köhlənə minmiş bu dünya,
 Təpik dadmaq var əql üçün hesabda.
 Fələk mavi bir at minmiş, qaçır bərk,

Gərək qaçsın bu ruh, etsin yolu tərək.
 Bu dövrəyə inanmaq olmaz əsla,
 Vəfa bir kimsəyə etməz bu dünya.
 Yaman sərt oldu Bəhram Çubinə bəxt,
 Dönüb şah Xosrova qaldı qılınc, təxt.
 O getdi Çinə alında qırıqlar,
 «Qəza üz verdi», tək alında xətt var.
 Bu zülmə düşmədi burda o, tənha,
 Oyun çox göstərib böylə bu dünya.

XOSROVUN İKİNCİ DƏFƏ TAXTA OTURMASI

Balıq bürcündən Ay baş qaldırarkən,
 O şah bürcündə Xosrov tutdu məskən.
 Sövrədən Zöhrə, Xərçəngdənsə Bürcis
 Səadət bəxş edir təslislə təsdis.
 Həməli bürcündə Gün saçmaqdadır nur,
 Zühəl Dəlv içrə nurlarla dolubdur.
 Ütarid orda Cövzədə nigaran,
 Baxırdı Şir yıxan Mərxixə heyran.
 Zənəb Mərxixi tutmuşdu ora qda
 Zühəl rəs ilə yatmış bir yata qda.¹⁰⁰
 Zəfər vermişdi tale burda bəxtə,
 Oturdu şah gəlib firuzə təxtə.
 Bütün ağla qara ondan olub şad,
 O, Şorqa, Qərbə yüksəldi uca ad.
 Yerində qaydaya düşdükcə dövlət,
 Günü-gündən yeni güc tapdı, qüvvət.
 Gəmiylə dür verib, dəryaca gövhər,
 Ucaltdı Ülkərə bir taxt o sərvər.
 O gövhər çoxluğu saçıdınca nurlar,
 Gecə aylı gecəymiş sanki parlar.
 O, üz tutdu mübarək təxtə şir tək.
 İgidlər söylədi: - Olsun mübarək!
 Üzüyüylə cahan şad oldu, xürrəm,

Ona əhsən dedi xilqət haman dəm.
 Onun əksindən aləm nur qazandı,
 Xorasanda günün ömrü uzandı.
 Sevinc, şadlıq səsi hər yana getdi,
 O, Mərvdən Bəlxə, lap Şahcana yetdi.
 Onunla tapdı şadlıq xətt ilə tac,
 O Şirin qəməsi başlatdı tarac.
 Ürəkdən nə qəmi mümkündü atmaq,
 Nə qəm qəmxarına mümkündü çatmaq.
 O, çünki Məryəmi gözlərdi hər dəm,
 Onunla göylərə qalxmışdı möhkəm.
 Var idi xəznə, şahlıq, bir də dövlət,
 Verirdi amma yarsızlıq əziyyəti.
 Deməzdim, eyləmir şadlıq o heç vaxt,
 Edirdi şadlıq o, candan yox ancaq.
 Tapırdı rudla meydən bəzən aram,
 Olurdu göz yaşından doldurur cam.
 - Nə istərsən, ürək? – söylərdi bəzən,
 Bu şahlıq, eşq mülkü – hansı? Dillən!
 Bu eşq ilə bu mülk düz gəlməz əsla,
 Olar doğru, birindən tutsan amma.
 Nə xoş söylər pələng üçün o aslan:
 Doğar eşşək və ya yol bu, o, Zəncan.
 Mənim bu mülk ilə həm yarım olsa,
 Bu şahlıqdan tapardım kamı onda.
 Oyaq bəxtimlə şad oldumsa, xırzəm,
 Deyil yüz mülk yarın bir tükü həm.
 Yatırdım bir gecə yar ilə bağda,
 Oyaq bəxtim dayanmışdı ayaqda.
 Yatarkən bəxtim ancaq mən oyandım,
 Ürəksiz, yarsız oldum, odda yandım.
 Hanı dəm-dəm o məclis qurmaq orda?
 Sevnənlər cənnəti qaldı, de harda?
 Pəriüzlü gözəllərlə bir olmaq,
 Gözəllər şahını ağuşa almaq!
 Kimi mən səsləyim könlümdə əfğan.

Nə güllərdi? Küləklər çaldı çoxdan.
 Necə naziklər idi, nəzəninlər,
 Yox onlardan hanı heç birce dilbər.
 O işrətlər, gecə heç yatmamaqlar,
 Gecə əfsanə söylərdi dodaqlar!
 Ayın taxtında söykənmək bir az bərk!
 Mey içmək sanki bir düşmənin qanı tək.
 Hanı Şirin? Hanı şirin o dillər?
 O bir abi-həyatdı, dadlı, şəkər bar!
 Təzə gül yarpağı idi, şəkər bar!
 Şəkər var idi, bax, xarvar-xarvar!
 Düzəldərdi dəmirdən bir hasar bərk,
 O eylərdi qolundan altın örpək.
 Üz üstə qoymaq üz, sanki o bir gül,
 Tələ tel bağlamaqlar sanki sünbül!
 Xumar gözəl çıxarmaq məstliyindən,
 Onu ağuşa almaq gizli bəzən.
 O sözlər ki, dedim mən, ya eşitdim,
 Xəyalını, uyğumu, mən yad etdim.
 O, düşmənin getdisə, artıdı xəzinəm,
 Bu yarsızlıqla artıdı heyf dərd-qəm,
 Deyirlər, Gün kimi gül burda hər dəm,
 Yerində Cəməşidim olmaz rəva qəm.
 Ağız hardan güllər burda dolu, bərk!
 Soyuq bir ah olar ancaq o gülmək?!
 Yuvası yundan olmuş bir quşam mən,
 İpək bir tordayam, heyf, istəməzdən.
 Güllüstan səmtə getmək arzular can,
 Ayaqda bir qızıl zəncir, yox imkan.
 Nə bu bəndi ayaqdan mümkündür açmaq,
 Nə bu bənd ilə mümkündür bir uçmaq.
 Bu bir fərdin qəmindən aciz ikən,
 Necə bir məmləkət dərdi çəkimi mən.
 Mənə lazımsa da yüzlərlə qəmxar,
 Bu yüz qəm çəkməyə hardan gücüm var?!
 Görüb eşşəkdə yük, allam, götürəmm,

Buna gülməzmi eşşəklər baxıb hamı?!
 Günəşlə Ay bu bir olmaqla ancaq,
 Bu torpaq fərş olubdur nurlu, parlaq.
 Pərişandır könül, nurum odur yox!
 Deyil toplu ürək, zillətdəyəm çox.
 O ulduzlar gülü olmuş bu bağın,
 Dağılmışlar nə nuru o çırağın?!
 İşiq vəməz qığılcım sanki bir şəm,
 Dağılmış bunda nur, onda olur cəm.
 Ürəkdə tac ilə taxta həvəs yox,
 Bu qəlbi istəməzdim incidim çox.
 Qara gün qəlbimə gəldi gecə, gör!
 Bu cismə düşdü qızdırma necə gör!
 Siçan əqrəb yuvasından ki, keçməz,
 Süpürgə quyruğa bağlar nədən bəs?!
 Qara rəngdə olar zənci sifətdən,
 Saraldı amma rəngi xəstəlikdən.
 O, hirsli sonra dilləndi dayan bir.
 Bu dövlətlə bu cür tündlük nədəndir?!
 Bu dövlət var, tapar həm bəxt aram,
 Səninlə sevgilin həm qaldırar cam.
 Bu dövlətdən böyüklər dönməz əsla,
 Düşün, dövlətlə etməz kimsə qovğa.
 Nə kam oldu bu dövlətsiz, nə bir dad,
 Fələk bilməz bu dövlətdən gözəl ad.
 Yətlərlər kama həm dövlətlə hər dəm,
 Dən olsa, quş düşər mütləq tora həm.
 Həyat bəxş eyləyər sən buğda əksən,
 Bitərlər özləri otlar, görərsən.
 Hər işdə nur saçan dövlətdir ancaq,
 Bu işdə olmasın dövlətsiz olmaq.
 Dedi bir xeyli bu əfsanələrdən,
 Ürək nə, eşq nə sevda gələrkən.
 O, hicrana dözüb, qəmdən çəkindi
 Bu səbr etməkdən o, xeyli sevindi

XOSROVUN AYRILIĞI İLƏ ŞİRİNİN AH-ZAR ETMƏSİ

Çəkərkən sözdə zəhmətlər o ustad,
 Seçib söz, dəftərində eyləyib yad.
 Haçan Şirin o şahdan ayrı qaldı,
 O həsrət canı, qəmlər qəlbi aldı.
 O, səpdi gül suyu badama hər gün,
 Gülab tökdü həməən badam gülüyün.
 Qəfil başı kəsilməmiş bir qoyuntək
 Yıxıldı, döydü orda əl-ayaq bərk.
 Bədən gücdən düşüb, könlündə ahlar,
 Qarışqa gözləri misli ürək dar.
 Yelə verməmişdi xırmanı o dilbər,
 Yuyurdu göz yaşı ilə ətəklər.
 Düşürdü məst yerə bəzən o, bihal,
 Gözə bağları bəzən də o, dəsmaal.
 Açıb gah bir sap inci gözlərindən,
 Edir gövhər sapı kirpiklərindən.
 Yuxu bilməz həvəslərdən damağı
 Yuxusuzluqdan olmuş göz çırağı.
 Söyud yarpağı tək titrər o canan,
 Baha nifə, kasaddı nafə ondan.
 Sərildi yerlərə qəmgin o bir dəm,
 O mişkin zülf yeri mişk eylədi həm.
 O nəsrin dırnağı birdən apardı,
 Onunla lələdən yarpaq qopardı.
 O badam şəkəyə bəzən verir su,
 Həm əzdi fındığı innab ilə o.
 Qaçırdı hər yana toptək o bəzən,
 Donurdu həm də çovkantək o birdən.
 Ağac bitmişdi bir nur günbədi tək,
 O, kafur tək əriyirdi su görək.
 Yuxusuz nərgiz üçün duz səpirdi,
 Yanırdı lalə, nərgizdən su verdi.
 Təzə bir yazdı o, parlaq bir Ay tək,

Yerə düşdü, dağıldı civətək bərk.
 Hücüm çəkdi qəfildən qəlbə qəmlər,
 O qəlb ordugahı sındı sərəsər.
 Çıxıb tez pusqudan atlandı möhnət,
 Haman ön dəstədə məhv oldu taqət.
 Cığır tək büsbütün, qəlb ilə sinə,
 Talandı, qarət oldu xəznə-xəznə.
 Edib yüz cəhd qurtardı özü can,
 O, xidmətdə durandan sonra candan.
 Edirdi qəlbə nifrində o gah yad,
 Edirdi dərdlilər tək gah fəryad.
 Deyirdi bəxtə bəzən: - Ey zülümkar!
 Sənin bundan bətər yəni işin var?!
 O bir kamı ki, könlümdə oyatdın,
 Gətirdin sonra əldən aldın, atdın.
 Ayaq basdın xəzinə üstə nagh,
 Nədən bəs tulladın sonra sən, ey şah!?
 Özün sən gül-çiçək bir yaz gətirdin,
 Gülü aldın, tikan orda bitirdin,
 Bəyəndin bir çıraq dünyadan əvvəl,
 Onun üstə nədir əsdirməyim yel?!
 Ələ abi-həyat gəlmişdi birdən,
 O qeyb oldu, heç ondan içmədin sən.
 Sənə mətbəxdən odlar düşdü qismət,
 O oddan görmədin şadlıq, səadət.
 Çıxır tüstün sənin indi o oddan,
 Nə fayda indi olsan da peşiman.
 Xeyirli bir mələk göydən də bəzən,
 Ürək verdi, dedi: - Kama yetərsən.
 Həvəs divi yolundan gah çıxardar
 Ki, getsin şahın ardınca o dildar.
 O bir müddət bu cür möhnətdə qaldı,
 Gəmi bir səhilə axır yan aldı.
 O, yerdən durdu, könlündə yüz ah-zar,
 Düşüb torpaqlara olmuşdu çox xar.
 Tutub üz Banu qəsrinə o dilbər,
 Dedi Banuya Xosrovdan xəbərlər.

Bu işdə Banu çox göstərdi diqqət,
 Öyüd verdi, dedi bir çox nəsihət.
 Dedi: - Səbr et neçə gün sən bu qəmdə
 Ki, daim kim qalib dərddə, ələmdə?!
 Yeyin bəxt olmaq olmaz çox o gültək,
 Yıxar tez körpünü axsa sular bərk.
 Düşüb qalxmaq o toptək yaxşıdır bəs,
 Yıxılsa, qalxacaqdır bir də hər kəs.
 Əgər bağlanmasa işlər, açılmaz,
 Toxum bitməz, çürüməzsə o az-maz.
 Daha xoşdur ələ gec gəlsə hər kam,
 Olar tez mast tez-tez qaldıran cam.
 Bulud möhkəm qaralsa, sən görürsən,
 O ağlar bərk, açılmış tez də birdən.
 Yararmı yol gedən sürsün atı bərk,
 O, tez yoldan qalar tez getdiyi tək.
 Götürsə altmış batman bir eşşək.
 O qorxmaz altmış beşdən, nə etmək!
 Çətinlik var bu gün, səbr eylə, qəm ye!
 Sabah iş nolacaq kimdir bilən, de!
 Yolunda Xosrovun çəkdi əziyyəti,
 Bu yolda görmüsən çox dərd, möhnət.
 Əgər xeyr olmadı, eyb eyləməz bu,
 O, yəxni dadmayıb, yox burda qorxu.
 Zəmandır, su aşağıyla qoy axsın.
 Bu bəxt olmaz səni tək çox buraxsın.
 Tələmə, indi sən səbr eylə bəri,
 Çətinliklə axar su üz yuxarı.»
 Dedikcə Banu bir xeyli bu qayda,
 Səbirsiz büt səbirdən gördü fayda.
 Gəlib ustad Şapur da bu yandan
 Danışdı bir neçə məna olandan.
 Səbirlə qəlbə oldu xeyli toxdaq,
 Anıb Pərvizi şad oldu o ancaq.
 O dözdü qəmlərə bir xeyli müddət,
 Nə cismində ürək, canda nə taqət!

MƏHİNBANUNUN ŞİRİNƏ VƏSİYYƏT EDİB ÖLMƏSİ

O Ayın qəlbə qəmdən sınımmamaqçün
 Ürək verdi ona şah Banu hər gün.
 Onu bir xəlvətə bir gün çağırdı.
 Gedirdi dövlət əldən, hal ağırdı.
 Açar verdi deyib «Al, xəznələrdən».
 Anan tək can verim qarşında qoy mən.
 Vüعودü büsbütün süstləşdi artıq,
 Bədəndən xəstəlik almışdı sağlıq.
 Beş-üç gün çəkdi o xeyli əziyyət,
 Bədəndən can uzaq düşdü nəhayət.
 Ayırmışdı cahan şirin canından,
 Özü Şirinə tapşırırdı cahan, can.
 Keçib getdi, Günəş birdən qaraldı.
 Köçü taxtdan qara torpaqlar aldı.
 Ələ heç gəlmədi bir şüşə daşdan,
 Qırıb daş etmədi axır pərişan.
 Fəğan! Bu çərx oyun oynar həmişə!
 Düzəldər, həm qırar daim o, şişə.
 Yaranmışda belə olmuşdur adət,
 Qoyulmuş hər əsas üçün nəhayət.
 Arı əvvəl məqamda bal düzəltdi,
 Yedi baldan o, axır öldü, getdi.
 Papağı yel dolu sən bu qəliblə,
 Bir az torpaqdır o, çox qürrələnmə
 Papaq başdın salan yellərdən, əlbət,
 Görər otlar nəvaziş, sərv əziyyət.
 Bina qurmuş küləklər üstə çox can,
 Bünövrə pis qoyulmuş, qərx ondan.
 Bu tor tutmuş boğazdan bərk, bax sən,
 Çubuqdan başqa nə onda görərsən.
 Bu dovşan, tülküyə çox baxma, zinhar,
 Bu dovşan tək yatan tülkü çox oynar.
 Olubdur çox döyüşkən qurdla aslan,
 Bacarmış tülkü onlarla çox asan.

Baxıb mən təcrübəylə gördüm amma,
 Cahan xoşluqlarını bir qaşınma.
 Qaşınma əvvəl əldə çox gələx xoş,
 Düşər amma ələ sonda od-atəş.
 Bu dünya camını iç, şad olarsan,
 Haman əvvəldə məst, sonra xumarsan.
 Bu qəmdən keç, qəmə dəyməz bu dünya.
 Yapışma bərk ona, dəyməz o, asla.
 Umarsan hər nə var almaq cahandan,
 Yeyərsən bir qarın ancaq sən ondan.
 Yoxundur heç nə, ya xəznə varındır,
 Cahandan qismətin tək bir qarındır.
 Əgər sağlamlığın olsa ayaqda,
 Səni süstlükdən o, saxlar qıraqda.
 Yeməklərdən ağız aldıqca ləzzət,
 Ağıldan pay alar hər dəm təbiət.
 Ümidsizlik əgər tutsa qulaqdan,
 Xilas üçün yolu tapmaz bir insan.
 Zəhərdir bir acı dünya qədimdən,
 Olar qurtarmaq ondan, az yəsən sən.
 Sən olma çox yeyən gücsüz o qurd tək,
 Qarışqa misli ol, az ye, beli çək.
 Çıxar isə məzəcin öz yönündən,
 Çətin sağlamlığı əldə edərsən.
 Yeyib çox, gündə yüz insan ölürsə,
 Yeyib az, tapmadı qızdırma kimsə.
 Haram olmuş yemi tarac etmək,
 Məzəci dərmana möhtac etmək.
 Yəsən bir gülşəkərtək az çörək sən,
 Ələc ummaz məzəcin gülşəkərdən.
 Gülər sən dəymərsən hər şey o gül tək,
 Yəsən, lap qənd də olsa, iyənər bərk.
 Əgər sevmirsən, axtarma cahanı,
 Sevirsən, söyləmə yaxşı-yamanı.
 O kəs dünya qəmi çəkməz bir an da,
 Bizim tək mənzili yoxdur cahanda.
 Bu səhra ilə hər kəs üns saxlar,
 O istər bir ovuc torpaq, su naçar.

Özün palçıq, neçin qəlbi qəm alsın?
 Bu palçıq qəlb müsibətdir daralsın!
 Bu namus, hiylə ilə çərx hər dəm,
 Qoca, axsaq, ala bir at minir həm.
 Həmişə bu ala at get-gəl eylər,
 Düşər bundan, minər, ondən əl eylər.
 Selində qəmlərin getmiş atan bəs,
 Ata ölmüş, oğul kim söylər ölməz?
 Tutub bir hindunu töksən əgər qan,
 Qalan varis tutar bir gün yaxandan.
 Oğulsan, hindu öldürmüş atanı,
 Nə oxşarsan onu, göstər vəfanı.
 Bu donqar yay beli vur oxla sən həm,
 Qırıbdır nəslini burda dəmadəm.
 Kirişsiz ta bu çərxin yayı qalmaz,
 Ovu bir kimsənin burda kök olmaz.
 Maral şir məskəninəndən yol salınca,
 Gözündə hər bir ot döndü qılınca.
 Necə xatircəm oldun qalmağından,
 Önündə bir quyu, yellərdir arxan.
 Sən olma arxayın, sakit bu dərya,
 Bir an adəm yeməkdən qalmaz əsla.
 Xəzansız bir bahar kim gördü burda?!
 Açar tər güllər o, həm soldurarda.
 Acı dadsın görək dünyada aqıl,
 Yaşa şirin, acı öl var muqabil.
 Kimin ki, qisməti dərd ilə dağdır,
 Ölüm vaxtı gülər sanki çaraqdır.
 Bu dünyaya baxıb ağlarsa kim bərk,
 Öpər boynu vuran əldən o, gültök.
 Əgər bir vaiz olsa söyləyər ki,
 Zəmandır, tulla, olsun qoy mənimki.
 Yüzü ölsün – deyər bir zahid olsa,
 Soyunsun ta ölən, geysin o, sonra.
 O kəsdən bu cahan ar etdi hər dəm
 O kəs ki bu cahan üçün çəkər qəm.
 Hələ gün var, yemə qəm ruzi üçün,
 Verər ruzi verən ruzini hər gün.

Cahan dəyməz qəmə, çək din üçün qəm,
 Gəlindir bir gecə üçün, nə matəm!?
 Yox isə daimi heç nə cahanda,
 Odur bir arpaya dəyməz cahan da.
 Ədəm mülkü üçün töhfə bu torpaq,
 Təmiz tərkiblə pak gövhərdir ancaq.
 O aqıllar verir doğru xəbərlər,
 Yaman-yaxşı ölən vaxtı bilərlər.
 Qadınlar var durar orda ərən tək,
 Kişi çoxdur, qaradırdır ölən tək.
 Sən ey tanrı, gənim girdaba düşsə,
 Ayağım bir daşa birdən ilişsə,
 Nizamiyə əminlik ver kərəmdən,
 Bağışla, lütfünə layiq olum mən.

MƏHİNBANUNUN YERİNƏ ŞİRİNİN ŞAHLIQ TAXTINA ƏYLƏŞMƏSİ

Haçan ki, taxtı qalxıb Şirin aldı,
 O ölkə yüksəlib orşo ucaldı.
 Görüb insafını, xalq oldu çox şad,
 Bütün məhbəsləri etdi o, azad.
 Düşüb almazdı hər kəsdən o, bacı,
 Nə hər bir kəndlidən istər xəracı.
 Götdürdü məzlum üstündən o, cövrü,
 Çəkib aldı zülümlərdən o, dövrü.
 Şəhərlə, kənd ilə düzdü aranı,
 Cahandan çox o, istərdi duanı.
 Olub ədlilə dost şahinlə köklük.
 Qoyun qurdları su içdi, etdi birlik.
 Rəyyəti hər biri-olsun qohum, yad,
 Onun ədlinə and içdi, olub şad.
 Cahanı tutdu bolluq hər tərəfdən,
 Verirdi yüzdən artıq dən o bir dən.
 Olarsa padşahda yaxşı niyyət,
 Nə gül, otdan bitər gövhər, nəhayət.

O bədnıyyət ağac barsız budaqdır,
 Xeyir niyyət verər bolluq – bu haqdır.
 Əgər bolluq, qəhətlik olsa harda,
 Ədalət var və ya yox söylər orda.
 Olarsa şahda bir yaxşı yaman rəy,
 Bilər ki, şahlığı eylər haman rəy.
 Xəbər bilmirdi Şirin şahdan onda,
 Könül alt-üst idi o, şah olanda.
 O, Keyxosrov kimi taxtı bəzərdi,
 Dəli-divanə tək çöllər gəzərdi,
 O, hər karvandan istərdi xəbərlər,
 Məgər şahdan ona bir söz deyərlər.
 Xəbər bildi, olub şah Müştəri bəxt,
 Ucaltmış göylərə yerdən yenə təxt.
 Xəzinə payladı, çox saçdı gövhər,
 Bu cür dost borcunu verdi o dilbər.
 Bu Məryəm söhbəti verdi ona qəm,
 Təəssübkeş, qatı qısqancdı Məryəm.
 Belə and içdirib Rumda olan vaxt
 Ki, bir kimsə ilə evlənməsin şah.
 Olub bu acıdan Şirin xəbərdar,
 Bu sözdən ağzı da daddı zəhirmar.
 Bu işdə qəlbini heyranlıq aldı,
 Bu möhnət pəlçığımda batdı, qaldı.
 Bir il şah oldusa yurda o rəna,
 Nə ondan bir quş incik, nə qarışqa.
 O göz, qəlb uyğulu, qəmgin, nigaran,
 O zülflər tək işi daim pərişan.
 O qorxurdu pərişan fikri yalnız,
 Ədalət rəsminə olsun vəfasız.
 O zirək sərv yenə bir çarə gördü,
 Düşündü, iddiadan əl götürdü.
 O getsin Xosrovun ardınca tonha,
 O şahın dərdini çəksin tək orda.
 Ayaq durmurdu bir yerdə fikirdən,

Ürəksizdə fikir olmaz, bilirson.
 Gəlib bir bəndəyə bəxş oldu şahlıq,
 O, tac qoymaq işindən doydı artıq.
 Yəhər qoydurdu yüyrək Gülgün üçün,
 Yanındaydı onun Şapur gedən gün.
 Gözəllər ki, ona olmuşdu həmdəm,
 Apardı bir neçə seçmə köniz həm.
 Onunla hər zaman olmuşdular yar,
 Əzablarda, rahatlıqlarda qəm-xar.
 İpək, dinar götürdü çox firavan,
 Naxırla dördayaqlı çoxlu heyvan.
 Dəvə, at, mal, qoyun vardı əcəb çox,
 Dərə, dağ bir dəniz olmuş, hesab yox.
 O, təcili yol aldı qəsrə doğru,
 Dalınca mal-qoyun saysız bir ordu.
 O tər lölə sədəfdə tutdu mənzil,
 O gövhər öz daşıyla tapdı bir dil,
 O hindli hovzuna bir xəznə gəldi,
 O qəm daşlağına bir şüşə gəldi.
 O yerdə daşlar od tutdu o dürdön,
 O atəşgah işıq, nur tapdı birdən.
 O üzdən ki, o, parlaq bir bahardı,
 O atəşgah onunla lələzardı.
 Hava qızmar onun hər dəm işindən,
 Hava ondanmı tapmış isti birdən.
 Yaxın gəlmiş nigarı, şah bildi,
 Ümid etdi, işi bəlkə düzəldi.
 Bu işdə qorxudurdu şahı Məryəm,
 Gecə-gündüz onu izlərdi hər dəm.
 Nə qəsrə almağa verməzdi rüxsət,
 Nə getməkçün tapırdı birəcə fürsət.
 O, qaneydi ala bir söz o Aydan,
 Baxırdı ta gələ bir yel o taydan.
 Xatırlardı o yarı hər zaman bərk,
 Fikirdən qıvrılırdı bir ilan tək.

BƏHRAM ÇUBİNİN ÖLÜMÜNDƏN XOSROVUN XƏBƏR TUTMASI

Gəlib ta sübh şahı taxta yetdi,
Rum ordu zənci üstə həmlə etdi.
Narıncı əldə Yusif açdı dava,
Turuncu sanki sındırdı Züleyxa.¹⁰³
Göyün düşdü gözündən sehr artıq,
Cahan göstərdi üzdə mehr artıq.
Qapı firuzə gümbəddən açıldı,
Cahana bir xeyir müjdə saçıldı.
Zamanda qalmaqat qovğa və fəryad,
Cahanda qalmaqat bir zülm, bidad.
Yeni bir şövq ilə güldü üzə bəxt,
Ucaltdı şah Xosrov ərsə bir təxt.
Sarayı sidrəyə qalxıb ucalmış,¹⁰⁴
Onun bayrağı göylərdən bac almış.
O vaxt qeysərlə fəğfur, bir də xaqan
Bir at mənzilliyindəydi bəsatdan.
Hazırlanmışdı hər bir yanda yerlər,
Oturmuş orda çox şahlar, əmirlər.
Durub səflərlə sərhəddə baxanlar,
Yerə dikmiş gözü heyrətlə onlar.
Kimin könlündə baş kəsmək var idi,
Kəsə bilməz, cəzadan qorxar idi.
Kəmərlərdə elə parlardı gövhər,
Çəkəndi dikbaş olmaqdan səhərlər.
Zirə geymiş ərənlər hər biri fil,
Durublar cərgə ilə gəndə on mil.
Odu qorxu o səflərdə su eylər,
Dönər bir cəvayə, olsa sözün zər.
Oturmuş Pərviz, altında qızıl taxt,
Cavan təbli, cavan fərlə, cavan bəxt.
İki cərgəylə o taxtın önündə

Dayanmışdı qulamlar azca gəndə,
Qulamlar zər libas, dillər susub bərk,
Dinən yoxdu divarda rəsmlər tək.
Tapıbdır taxtı ilə dinclik aləm,
Qapı orda açıqdı xalqa hər dəm.
Qapı açmışdı tale sübh tezdən,
Qapıdan girdi bir qasid gülər, şən.
Yer öpdü, söylədi: - Ey şah, var ol,
Nəsibin dövlət olsun, bəxtiyar ol.
Qızıl taxt üstə dünyadan sən al kam
Çubuq bir taxta tabut tapdı Bəhram.
Evidən Çubinin gen düşdü şadlıq,
O düşmənlər bu çubuqluqda yox artıq.
Necə daş qəlblidir, şah gördü oyyam,
Çubuq bir taxtaya çevrildi Bəhram.
Çubuqlar bizləri dünya nədəndir?
Çubuqçu bu fələk, çubın bədəndir.
Bizim bəxt çubuğu verdi bu gün bar,
O Bəhram Çubini ördü çubuqlar.
Nə bu Bəhram, ola Bəhram Gur həm,
Ona bir qəbr edər qismət bu aləm.
O bir Bəhram Gur çıxmışsa tordən,
Baxır gör bir neçə Bəhram o gordan?
Ona olmuşdu bir müddət cahan yar,
Təmənna eylədi olsun cahandar.
Hamı indi qılınc tutmuş o aslan?
Olub sərxoş bizimlə açdı meydan.
Nə oldu o qılınc odlu o dillə?
Bu Gavə bayrağı, harda o şillə?!
O şirlərdən doğan çox mərd varmış,
Bu torpaq aldadıb, yellər aparmış.
Qoca tülkü cavan qurdlar görüb çox,
Onu tutmuşdur əfsunla, əcəb yox!
Pələngliklə biri şir tutdu erkək,
Yeyib şirə o, axır öldü it tək.
O üzəndə tülkü olmuş qurda bir şah,

Gedib düşmənlük axtardı o, bir vaxt.
 O çi y tədbirlərə uymaqla amma,
 İpək yox, köksü oxlar gördü sonda.
 Gedər başdan papaq, məğrurluq etsən,
 Yamandır məğrur olmaq öz gücündən.
 Çıraq yağdan alırsa nuru hər dəm,
 Olur çox vaxt onu yağ söndürür həm.
 Xörəklər duzla dad tapmış, olub tər,
 O duz da ölçüsündə fayda eylər.
 Yemə sən çox, o xurma olmasın xar,
 Yeməklər olmasın ağzında murdar.
 Zəruri saydığı miqdar ye halın,
 Kimə olsa haram, olsun halalın.
 Sənə olmuşsa bu darvaza məskən,
 Qəm ilə şadlıq üçün ölçü bil sən.
 Boyundan artığa burda can atma!
 Ayağı yorğanından gen uzatma!
 Dənizdə dalğalar tək əl-qol açma!
 Boyundan yüksəyə cəhd eylə, uçma!
 Nə iş gördünsə söhbət başla ondan,
 Həsir hörsən, tikərsən bafta hardan?!
 Nə yaxşı söz demişdir bir hünərmənd,
 «O əzvay ilə əzvay, qənd ilə qənd.»
 Deyil yaxşı yeni bir qayda qoymaq,
 Nə varsa köhnə, atmaq, səhv saymaq.
 Qədim qəndillərə qalxıb daş atma!
 Yetimlər malına çəngə uzatma!
 Kim əkmışsə toxum, bir bar yemişdir,
 Bunu mən yox, bitən hər dən demişdir.
 Qılınc taxmaq nədir sərhənglər tək!
 Çox aylar var dumanlarda yatar bərk.
 O şir ki, ov tutar qan tökmək üçün,
 Tutar qan, gec də olsa, baxma, bir gün.
 Zülüm dövlətdə heç yaxşı sayılmaz,
 Zülümkarlarla dövlət dost olmaz.
 Bir eşşək düşdü, rast olcaq samanlıq,

Nə eşşək heyf, heyf ancaq samanlıq.
 Haçan halvaya milçək tutdu arxa?!
 Bir əncirçün neçin ölsün, de, qarğa?!
 Gümüşüylə qızıl ev tikmə qeyrin,
 Kısən yırtıq qalar, rəxnə tapar din.
 Boyaqçı küp qoyub, tünlüksə bazar,
 Fikir ver atmasın narınc ottar.
 Çətin olsa işin, etmə sükut sən,
 Sükutla zülmə, bil, yardım edirsən.
 Eşitdim ki, avamlar cərgəsində,
 Var imiş əqli kamil haqqa bəndə,
 Onunla bir uşaq etsəydi dava,
 Atarmış daş böyüklər səmtə onda.
 Soruşurlar: - Uşaq eylər səni xar,
 Böyüklərlə nədir səndən bu rəftar?!
 Deyir: - Gülməzsə ağsaqqal olanlar,
 Bu zülmə əl qoyar hardan cavanlar?!
 Ayaqdan narazı qalsa bu əllər,
 Ayaq etsə günah, tez baş döyərlər.
 Qürurla baxma bir yoxsul görəndə,
 O da bir möhtəşəmdir öz yerində.
 Nəcib kəsdə eyib görmə, çəkin sən,
 Hünərlər görməyi bəd gözədən öyrən.
 Göz axtar, gör o qarğada bədən yox,
 Tovuzda rəng ara, gəzmə ayaq çox.
 Varındır yüz rıya hər gözədə ancaq,
 Qoyursan özgə söz söylərsə barmaq.
 Öz eybinçün açırsan birçə göz sən,
 O özgə eybinə yüz göz dikirsən.
 Deyilsən güzgü, eyb axtarma əsla,
 Nədir bərk üzlülük, olma gəl ayna.
 Hünər var aynada, hər sirri saxlar,
 Görər, bir kimsəyə açmaz nə sirt var.
 Var amma əyləşənlər kölgələr tək,
 Deyərlər daldə üzdə hər nə görəcə.
 Kiçik görmə nə olsa düşmənlə ancaq,

Çətindir nərdi xamlardan aparmaq.
 Qızıl dovşanlara, qorx, arxalanma,
 Çəkib xəncərdə rəssamlar, inanma.
 O xəncərlə hücum eylərsə şirlər,
 Vurub dovşanları çox qan tökərlər.
 Xətərsiz sanma, su axsa əgər lal,
 Görərsən bərk axar birdən də dərhal.
 Ürək vermə oda ta üz qızardar,
 Onun yüz xırmanı yandıрмаğı var.
 Gülürsə, arxayın olma bir aslan,
 Deyil diş, bir qılınc parlar o yandan.
 İgidlikdən vurarsa burda kim dəm,
 Vuruşsa şirlə bir şir adlanır həm.
 O Bəhram hərbə girdi şahla nagah,
 Bu üzdən axır adlandı özü şah.
 Çəkişmə səndən alçaqla, çəkin sən,
 Yıxıl, ya yıx, nə fərqi, inciyərsən.
 Böyüklərlə vuruşsan, kam alarsan,
 Döyüşsən hər kiçiklə, alçalarsan.
 Nəhəng dərya ilə qalxdı, vuruşdu,
 Verər xırda baltq ancaq kiçik su.
 Dedi bir xeyli söz Xosrov bu yöndən,
 Böyüklər tökdü qan-yaşlar gözündən.
 O düşdü taxtdan qəlbində dərd, qəm,
 Axtıdı nərgizindən yaş bir aləm.
 O, üç gün tutdu yas könlündə Bəhram,
 Nə taxta tutdu üz, aldı nə bir cam.
 Yənə dördüncü gün başlandı işrət,
 Ucaldı nəğmələr arşə, nəhayət.
 Verir dərya kimi hey bəxşiş əllər,
 Yer olmuşdu cəvahirdən bir Ülkər.
 Alıb şah saqıdən mey, məst olurkən,
 Çəkib Şirin üçün qəm, getdi əldən.
 Buyurdu Barbəd gəlsin haman dəm,
 O etsin dərdlərə nəğməylə mərhəm.

MÜTRÜB BARBƏDİN TƏRİFİ

Yetişdi Barbəd, sərxoş o bülbül,
 Su tək bərbət əlində saldı qülqül.
 Sazında vardisa yüz nəğmə, dastan,
 Otuz xoş nəğməni seçmişdi ondan.
 Haçan qalxıb o, bir nəğmə çalardı,
 O gah qəlb oxşayar, gah huş alardı.
 Edəndə «Gənci-bad avərdi» hər yad,
 Dodaq səslə saçardı xəznələr şad.
 Haçan ki, «Gənci-qav» meydan açardı,
 Öküzlə Yer durub xəznə saçardı.
 O «Gənci-suxtə» dinsəydi hərəgah,
 Od-atəslə yaxar yüz xəznəni ah.
 O «Şadirvan mirvarid» oxunsa,
 Dodaq söylərdi: - Dürklər deşdim amma!
 O «Təxti-taqdis» ta dürt saçdı,
 O dəm göylərdə cənnət qapı açdı.
 O «Övrəng» ilə «Naqusi» dinərkən,
 Gəlirdi zəng kimi səslər fələkdən.
 O «Kalus höqqəsi» qənd paylayanda,
 Öpərdi nemətindən qənd bir anda,
 Haçan ki, «Mah bər kuhan» yayardı,
 O dağlar üstünə Ay dil qoyardı.
 O, «Mişk danə»ni dindirib bir dəm,
 Xütən olmazdımı ev mişkdən həm?
 Gələ «Arayışı-xurşid» yolundan,
 Tapardı Ay, Günəş zinətlər ondan.
 Desəydi «Nimruz»dan bir dəm orda,
 Ağıl bihuş olardı ta günorta.
 Haçan səs «Səbz dər səbz»ə yetərdi,
 Quru bağda yaşıl otlar bitərdi.
 Götürsə «Qıfli-Rumi» bir dəm ahəng,
 Açardı xəznədən qıflı o Rum, Zəng.
 O «Sərvistan» əgər ötsəydi dil-dil,
 Səba getməzdi sərvistana bir il.
 O başlarsa «Səhi sərv» adlı dastan,
 Uca səvi verərdi qanla fərman.

O «Nusin bədə»yə bağlarsa pərdə,
Sınır məstlik, gedər, qalmaz bu yerdə.
Edərsə «Ramişi-can» dəxi cövlan
Fəda eylər ona canı bu dövrən.
O, «Sazi-novruz» üçün çəksə pərdə,
Durub novruz edər tale bu yerdə.
O «Müşkuyə» dinib mişkin saçanda,
Saray mişkə batardı bircə anda.
Haçan ki, «Mehriqan» başlardı birdən,
Alardı ağı, huşu yerbəyerdən.
Qanad «Mürvayi-nik» üstə salanda,
O il xoşluq tapar işlər cahanda.
Gecə söylərsə «Səbdiz» adlı nəğmə,
Gecə yatmaq nədir bilməzdi kimsə.
«Şəbi-fərrux»a söz axır yetişsə,
Elə xoş bir gecə görməzdi kimsə.
O «Fərruxruz»a çatsa növbə bir dəm,
Zəmanə şad olar, qəm görməz aləm.
Açarsa «Qönçeyi-kəbki-dəri» dil,
Ötərdi sanki kəklik dağda dil-dil.
Durub «Nəxcirqan»dan başlayanda,
Neçə gör Zöhrə ovlardı bir anda.
Əgər dindirə bir «Kini-Səyavuş»,
Səyavuşlar qanından lal olar huş.
O qalxıb «Kini-İrac» başlayanda,
Qisasa üz tutar hər kəs cahanda.
Haçan dilləndi bal tək «Baği-Şirin»
Acı tamlı ağac bar verdi şirin.
Dedikcə Barbəd xoş nəğmələrdən,
Olurdu Pərvizin könüü tamam şən.
Dedikcə hər sözü yüksək sənətkar,
Ona söylərdi əhsənlər cahandar.
O nurlu Ayda adət buydu hər dəm,
Dəsə əhsən, verərdi bədrə zər həm.
O gün hər pərdədə çaldıqca ustad,
Ona bir xəznə verdi şah olub şad.
Nə xoş sözdür, görəb yoxsul bir insan
Deyə əhsən, biçə bir don qızıldan.

O dindirdikcə hər dəm bir nəvəni,
Verirdi şah ona gövhər qəbanı.
Bəyənməklər bu gün bundan da çox var,
Nə əhsən? Boynuna yun bağlamazlar.
Özün sən dik dayan, ey ali himmət,
O Zöhrə kəndirin var, gəzmə dövlət.
Tamahdan keç, nə varsa qane ol sən.
Mənimtək damladan dəryalıq öyrən.
O şahı xəznə bəxş etdim cahanda,
Mən ondan görmədim heç bir saman da.
Mən imkansız sözbə düzlük verirkən,
Nə o verdi, nə ondan istədim mən.
Bu bəsdir ki, sözümlə doldu dünya,
Mənimdir indi hər mədan və dərya.
Nizami, zər xələt çoxdur, bilirsən,
Bu zöhdün xələtindir, vermə əldən.
Yaxan hərəgah bu xələtlə bəzənsə,
Sənin tək çiyini dik gör varmı kimsə?!

XOSROVUN ŞİRİNİ GƏTİRMƏK ÜÇÜN MƏRYƏMDƏN İCAZƏ İSTƏMƏSİ

Cibindən göylərin bədr ay çıxarkən
Hilali örpək ördü yer qəfildən.
Hərəmxana deyib şah getdi birbaş,
Başında Şirin eşqi qaldırıb baş.
O, məst əyləşdi Məryəm qarşısında,
Dedi İsa nəfəslə sözlər onda.
Deyirkən Xosrov o Şirin sənəmdən,
Acı tam gördü Məryəm ağzı qəmədən.
Ki, Şirin yaxşıdır məndən gen olsa,
Yaram duzdan əziyyət çəkməz əsla.
«Bu işdə düşməni ancaq tapıb kam,
Mənim sayəmdə olmuşdur o, bədnam.
Əziz tutsam onu, bir oxşasam mən,
Səvab iş gör, nolar ki, oxşa həm sən.
İzın ver, qəsdən gəlsin o balkə,
Kənzilərlə otursun burda birgə.

Ona mən baxmaram, baxsam qəfildən,
 Gözüm odlarda yansın, görməyim mən.»
 Cavab qayıtdı Məryəm: - Ey cahangir!
 Calalın göyləri tutmuş, düşün bir!
 Çırağı aləmin burda qoyulmuş,
 Əyir baş hökmünə göylər, nə olmuş?!
 Əziyyətsiz durur qarşında halva,
 Boyatdır o düyü, qızdırma əsla.
 Əgər tər halvadırsa adda Şirin,
 Ola ağzında mümkünmü o, şirin?!
 Daha xoşdur tikansız olsa xurma,
 Olar həm tüstüsüz çox dadlı halva.
 Məni qoyma bir evdə cadugörlə,
 O, Babil sehri eylər qəmzələrlə.
 Bilir mindən də çox əfsanə, dastan
 Çıxardar gör nələr tək bir ədadan.
 Səni bərk aldadar, qallam uzaq mən,
 Olarsan razı sən, ollam iraq mən.
 Onun əfsunları hər nəyəsə billəm,
 Çox olmuşdur bu cür əfsanə hər dəm.
 Çox arvad anlamır yüz, əlli hardan,
 Ütaridlər çıxardar sehri yoldan.
 O saxsı qabdakı güldür qadınlar,
 Xəbislikdir içi, çöldənsə dildar.
 Tapılmaz bir vəfa gəzsən həyatda
 Qılınclarda, qadınlarda və atda.
 Kişiyçündür vəfa, olmaz qadında,
 Adamlıq kim görüb arvad adında?!
 Bu yolda çarə axtardı kişi çox,
 Qadından gördü bir doğru olan yox.
 Qadınlar sol böyürdəndir, deyirlər,
 Neçin soldan sağ olmaq istəyirlər?!
 Könül vermə ona, gendir xudadan!
 Bələdir qismətin axır bələdan!
 Əgər qeyrət çəkərsən, dərd alarsan,
 Və qeyrət çəkməsən, namərd olarsan.
 Yeri tənha dolan, keçsin günün şad!
 Yaşa susən kimi dünyada azad!

O qeysər tacına and olsun, ey şah!
 O Şirin bu saraya gəlsə hərgah,
 Salıb öz boynuma mişkin bir ip mən,
 Asib qurtarram axır bu zülümdən.
 Bu xoşdur ki, o, vadidə oturmuş,
 Bu xoşdur, görməsin abad bayquş.
 Dedi Məryəm, ayan oldu həqiqət,
 Günü etməz günü ilə heç ülfət.
 Sözə üz tutdu bir də ayrı yandan,
 Nəvazişlərlə davrandı o insan.
 Gəlib Şapur həmişə xoş xəbərlə,
 Uzaqdan söz deyərdi hiylələrlə.
 Cavablar da aparardı o, pünhan,
 Haman dərd əhlinə qanlar udandan.
 Salırdı heyrətə Şirini bunlar,
 Necə səbr eyləyir bunca cahandar?
 Vəfasızlıq deyil anları amma,
 Bu dözmək dövlət üçündür o şahda.

ŞAPURUN XOSROVDAN ŞİRİNƏ XƏBƏR GƏTİRMƏSİ

Dedi Şapura şah xoş dillə bir gün,
 Qalım mən yardan ayrı bunca neyçün?
 O Ayı bir gecə bari gətir sən.
 O ləli mücrədə qoy gizlədim mən.
 Məni məcbur edir indi bu dövlət,
 Ona göstərməyim bir zərrə rəğbət.
 Budur qorxum ki, İsa tək o Məryəm,
 Özün səbr etməyib assın haman dəm.
 Budur ən yaxşı, o dildar gəlsin,
 Pərilər tək bu iş gizlin düzəlsin.
 Bu Məryəm o pərisimanı görəək,
 Dönər bir divə, başlar divlər tək.
 Qəbul etdi olan fərmanı naqqaş,
 Dedi: - Şad ol, gətirəm yarı birbaş.
 O, coşğun bir dəniz tək qəsrə gəldi,
 Onun hər dalğası dadlı, gözəldi.

O, başdan Şirinə etdi hekayət,
 Bu get-gəllər deyir gəlmiş o fürsət.
 Səni ov tək dilər tutsun hər an şah,
 Qılıncı kütləşir Məryəmdən ancaq.
 O üzdən çox həya eylər cahandar,
 Edir qeysərlə əhdindən o, bərk ar.
 Gəl indi atlara cəld atlanacaq biz,
 O şah qəsrinə burdan yollanaq biz.
 Sən eys-ışrətdə ol Xosrovlə pünhan,
 Olar tez düşmənin bəxti pərişan.
 O tənha Ay, o yalqız büt, o dildar,
 Özündə olmayan, yardan uzaq yar,
 Acıqla Şapura qışqırdı birdən:
 - Utan! Ar olsun, ey haqdan uzaq sən.
 Apardın beynimi, bəsdir bu söhbət,
 Deyilməz söz dedin, eylər kifayət!
 Nə hər gövhər deşilməkçün var imkan,
 Nə hər söz gəlsə ağza, söylər insan.
 Olubmu səndə insaf, etmirəm yad,
 Heç insafın yox imiş, dad-bidad!
 Uzaq etsin səni tanrı peşəndən!
 Ağıl versin, desin keç bu işəndən!
 Məni şahlıqdan etdin, xanumandan!
 Nə almaq istəyin var indi candan!?
 Ağılısızdım, məni tutdu qəfil qəm,
 Qurutdu qəm məni, paylar gözüm nəm.
 O çiy yansa bu odlarda mənim tək,
 Süpürərəm yolunu zülfümlə bərk-bərk.
 Pələnci dükkanından qaçdı eşşək,
 Yerindən durdu birdən arpa görcək.
 Rəvamı gövhər ikən əksiləm mən,
 Gedim çağrılmamış, yoxsa yeləm mən?!
 Hovuzdan paltarım olmuşsa da nəm,
 Olar yanlış gedib dəryaya girsəm.
 Nədir fikrin, olubsa qəlb viran,
 Açım bir əjdahayla mən nə meydan?!
 O dərgaha əgər layiq deyilsəm,
 Yaman olmazmı zorla rədd edilsəm?!

Necə yol burda oldum mən giriftar,
 Tamam oldum bu qəmlərlə acəb xar.
 Necə gör bivəfa oldu o həmdəm,
 Ki, göndərməz quru bir söz, salam həm.
 Bir arşın örtüyə nə səbr edim mən,
 Kişi tək bir belə yol nə gedim mən.
 Mənim tək bir qadın nə ixtiyarla,
 Papaq qoysun bərabər tacidarla?!
 Qəzadır bu, mənim üçün yazılmış,
 Tikan dolmuş yaram var, duz basılmış.
 Dərirdim gül-çiçək, qaldım tikanda,
 Var idi iş-gücüm, qaldım amanda!
 Nə hirsələnmək? Mən etdim səhv ancaq,
 Nədir öz səhvini bəd gözdə tapmaq?!
 Dedim ki, o, mənə candır, cahandır,
 Cahanı aldı, niyyəti indi candır.
 Dilindən od tökən olsun hər insan
 Yanarmı ağzi heç bir gör o oddan.
 O mizanda bilirsən iki göz var,
 Biri arpa, biri altun hesablar.
 Mənə Xosrov verən mizanda amma,
 Var ancaq birçə göz yüklənmiş arpa.
 Haman bu arpaya baxmaz bir eşşək,
 Yeməkdir çarəsi qəlbin, nə etmək?!
 Gəlincik bil bu daşlıqda məni sən,
 Düzəltmişlər məni hiyləylə gəcdən.
 Yaraşmaz gəc gəlin olsun yataqda,
 Gül ilə mum turunc həm bir otaqda,
 Əcaib işlərim olmuş mənim çox,
 Deyim, səndən mənim ar etməyim yox!
 Nə etmiş qanıçən quldur nigarım,
 Yanıb odlarda ondan cümlə varım.
 Diriykən mən tapıbdır ayrı bir yar,
 Məhəbbətlə açıbdır ayrı bazar.
 Üzüm burda əgər daşdan da olsa,
 Onu görsə, yanar arından amma.
 Tutaq ki, itsifət qalxdım yerimdən,
 İçib də it südü bəslənmişim mən.

O itdən də pisəm, bir hiylə görcək,
 Qovulmazsa o hiylə burdan it tək.
 Ürəkdən fayda yoxdursa, yeyər it,
 Onu qəlbim itə tullar, deyər: - It!
 Ona heç baxmasam yaxşı olar bu;
 Mənə baxmır, baxır amma itə o.
 Anam heç doğmaya idi mənə kaş!
 Və ya doğsa, itə versəydi birbaş!
 Deyək düz söz, otursaq da biz ayrı,
 Necə xar oldum ondan, var nə xeyri?!
 Bu işdə bağladım düz pərdə min-min,
 Hələ etmir o, ayrı pərdə tərkin.
 Töküldü üz suyum, haqqa yovuşmur.
 Nə etmək, su suya sanki qovuşmur.
 Bəyənəmzə qulduru heç bir diyarın,
 O töksün abırını məntək nigarın.
 O, at saldırdı, gör saldı nə dava
 Ki, sülhə qalmadı burda yol əsla.
 Papağında olan tükəcə yoxam mən
 Nə ordu gəlsə, azdır bir tükümdən.
 Baş əydikcə önündə mən əyildim,
 Qəmi zülmət! Nə gördüm indi bildim.
 Ürək kordur, o, istər bir görən göz,
 Nə bu kor qəlb, nə o kəs ki, o görməz.
 Qaşınmaqda başım, yox burda qorxu,
 Qaşınsam da, yenə eşq ilədir bu.
 Səbəb var dil acı sözlər deyirsə,
 Olub bir dil yarası o, nə versə.
 Bu layiqdir, mənə olmursa həmdəm,
 Gətirmir bəxt onunla, şahid aləm
 Burax dərdimlə burda ağlayım mən,
 Anası ölmüşə öyrətmə şivən.
 Onu yad eyləyib oldumsa mən şad,
 Neçə illərdir o etməz mənə yad.
 Ona yetməz bu sevgimdən qoxu həm,
 Nə var könlündə tükəcə mən çəkən qəm.
 Onunla yastığa baş qoysa bəxtim,
 Qurulmazmı uca göylərdə təxtim?!

Döyündü qəlb, dərk etdim bu əyyam,
 Ziyan eylər, mənə qoymaz alım kam,
 Bəli vardır sınıanmış çox nişanlar,
 Döyünsə qəlb, görər hər kəs ziyanlar.
 Gözüm də səyriyir indi bu yerdə,
 Nə görərəm dəxi, bismillah, bir də?!
 Mənə bu qəsdən, cənnət də olsa,
 Çıxıb getmək deyildir mümkün əsla.
 Əgər Qeysər qızı gəlsin, nə Şapur,
 Deyərdim xar edib: - Burdan uzaq dur!
 Nə məstəm, hiyləyə aldanmaram mən,
 Məni bir hiylə tərətməz yerimdən,
 Əgər bilmirsə ağılımdan gələn nə,
 O Babilədə bilən kim mən bilən nə!
 Uca olmazmı yarın başı burda?
 Atılmış nal oda burda, nə orda,
 Nə Xosrov, lap özü Keyxosrov olsa,
 Bacarmaz pəncələşsin Ayla əsla,
 Kənar gəzsin bu nərgizdən o həmdəm,
 Əl-əl üstədə dayansın müti hər dəm.
 Mənim bu coşmağımla hərbə girsə,
 Yanar odlarda mən çəşsam, o, görəcə.
 Dəsəm mən qəmzəmə axşam düşərkən,
 Bir ox vursa, atı oynar yerindən.
 Əgər mən zülfü göndərsəm qurar fənd,
 O, səbrin boynuna möhkəm vurar bənd.
 Xəyalım, mən buyursam o yatarkən,
 Yüyürdər bir su tək yerlərdə birdən.
 Döyübsə məndən o naməhriban yar,
 Bu işlərdə yenə qalib zaman var.
 Dözüb səbr eylərəm, dünyada bir gün,
 Durar qarşında o, üzr istəməkcün.
 Kəmənd tək qəlb ona neyçün dolansın?
 Odun boynunda ip neyçün, de, yansın.
 Uçar hər cins cinsiyə bərabər,
 Göyərçin bir, o tərən bir sərəsər.
 Yeli sən torpağa bənd eylə, durmaz,
 Nə bu suyla, o atəş bir oturmaz.

Yox isə vəsli, hicrandan nə qorxu?!
 Bədən cansızsa, zindandan nə qorxu?!
 Mənəm qiymətdə yer, göydür o dildar,
 Yerin göylə arasında nə iş var?!
 Kimin vardırsa varı, qəm çəkər çox.
 Nə qorxsun oğrudan o heç nəyi yox!?
 O quş bilmə məni tutsun hər insan,
 Bacarmaz ovlasın hər hansı tərhan.
 Tora düşdümsə, mən oldumsa nadan,
 Yenə qurtarım ağımla bu tordan.
 Nə söylər bilmədinmi cadugər kəs:
 Bilər hər tüstü hardandır baca bəs.
 O Xosrov gəlsə Çin bütخانəsindən,
 Şoran verməz ki, Şirin bal, bilirsən.
 Qaçandırısa əgər Şəbdiz yaman bərk,
 Qaçar Gülgün də sürətlə onun tək.
 Olub bir qənd ağacı indi Məryəm,
 Mənim xurramı Məryəm bəsləmiş həm.
 O bir tac sahibi tək etsə dava,
 Mənim şahliq papağım vardır amma.
 Acı qəmlər mənim çıxmaz yadımdan,
 O Məryəm keyf edər, Şirin yonar can,
 Biri inci gəzirkən, gördü dərya,
 Biri sirkə gəzib bal tapdı amma.
 Həmişə döz əti tapmaz adamlar,
 Nə yerdə varsa bud, həm də boyun var.
 Könül verməzdim eşqə, oldu təqdir.
 Peşimanam, xəta etdim, nə tədbir?!
 Mən etdim bir zərəfət, bərk inandı,
 Dedim mən bir yalan, o, doğru sandı.
 Bu bazardan bezibdir könlüm, ey vah!
 Dilərən and içim, şahid bir allah!
 Əyirsəm də sözü zülmət gecəyken,
 Necə nazik əyirdim, sən görürsən.
 Bu cür yetməzmi sönmüş bir şam olmaq?
 Əgər sönsəm də, yannam dəxi parlaq,
 Deməzdim yaxşı-pis nifrinlə mən heç,
 İlahi! Sən bilirsən, bax, özün seç:

Onundur bu dodaq həsrətsə hər kəs,
 Uzanmış hər ələ halva verilməz.
 Atırsansa yerə sən bir baharı,
 Aparsın qoy əsən yellərsə barı.
 Yeməkdənsə səni zülm ilə aslan,
 Daha xoşdur, itə ovda yem olsan.
 Ayağınla özün gəl lazımamsa,
 Əziyyəti vermə bir yad şəxsə əsla.
 Ov eylərkən çevik mahir o şirlər,
 Ovu özə ayağıyla edirlər.
 Ona bağlı ayağım taleyim tək,
 Çağırdı qeyr ayağıyla, nə getmək?
 Nə qeyrin çiyinə zənbil asarlar,
 Nə özgə dişlə bir zəncir qıran var.
 Bu yolda çoxlu tədbirdən nə fayda,
 Qocalmaq niyyətim yoxdur bu qayda.
 Sınar camım qocaykən bədə içsəm,
 O kürdəm ki, tikəm axur köçən dəm.
 Bu möhnətlər soruşma kimdən oldu,
 Nə dildarımdan, öz qəlbimdən oldu.
 Çıxar hər yerdə oğru yaddan, ancaq.
 Mənim oğrum evimdən çıxdı, bir bax!
 Nə qaçmaq bu ürəkdən oldu mümkün,
 Nə bağlandı qapı ev oğrusuyçün.
 Dedi pis söz bu qəlbim bəxt haqda,
 Ayağından əliylə vurdu balta.
 Yetər daşdan soruşmaq ləli kortək!
 Yolu gördün, soruşmaqdan gəl əl çək!
 Ürək zalım, budur yarım sitəmkar,
 Bu üzəndir nə qəlbim var, nə yar var.
 Əgər bir bəhrə yoxdursa ürəkdən,
 Gərək heç verməyim qəlbə ürək mən.
 Çəkər ruzi qəmi hər kəs, bu təqdir!
 Mənim ruzim qəm olmuşdur, nə tədbir?!
 Könül şad idi, bir gün vardı dildar,
 O gündən sonra bilməzdim bu gün var.
 Olarmı bir belə gizlin bu ah-zar?!
 Keçərimi bir belə qəmlərdə ruzgar?!

Bu səbr ilə acı ağzımda dadım,
 Qoy olsun səbr oyuncağı bu adım.
 Uzaq düşsəm də xəznəmdən, elimdən,
 Başım ki, getməyib axır əlimdən.
 İki halda nə eylər hökm kimsə:
 Tamahsız kimsəyə, azad şəxsə?!
 O, inci mücrünü ta qəndə vurdu,
 O innabla nabat qalxıb buyurdu.¹⁰⁸
 Əgər şah söyləsə sevdim onu mən,
 Ona söylə: - Dayan, keçməz bu işvən.
 O sübhə həsrətəm söylərsə, heyhat!
 Uzundur, bax, gecə, söylə, yıxıl, yat!
 Haçan mümkündür, desə, Şirinə çatmaq,
 De: - Məryəmdən oruc olsun sən ancaq,
 Desə: - Çatmazmı halvaya əlim bəs?
 De: - Halva istəməz sərxoş olan kəs.
 Desə: - Qənd istərəm mən tər dodaqdan,
 De ki, diş sazlama, gen dur, uzaqdan.
 Desə: - Tutsam o zülfü, xali candan,
 De ki, gözlə, sıgallarsan, tutarsan.
 Desə, bir gün qucaqlardım onu bərk,
 Çıxart başdan de, baş tutmaz bu istək!
 Desə: - Qoysam üzü üstə üzü mən,
 De ki, rüxlə haçan olmuş o şah tən?¹⁰⁹
 Desə: - Nola verə bir top zənəxdən?
 De: - Zülfümdən yeyərsən onda çovkan.¹¹⁰
 Desə: - İstərdim o tər ləli sormaq,
 De: - Gəndən bax, sulansın ağzın ancaq.
 Desə: - Versə əgər fərman o dilbər,
 De ki, fərman nadir, hicran bəs eylər.
 Desə: - Həddindən ötsə burda hicran,
 De: - Qaldır ram, hələ sən dinc otursan.
 Desə vəslit: - Onunku olmuşam mən,
 De ki, dinnmə hələ mən dinnmədən sən.
 Bu sözlərdən dedi bir xeyli tünd, bərk,
 Hədə, təhdid də bildirdi qadın tək.
 Şüşə qırdı daşa çırpıb məzəmmət,
 Əqiq eylər dava, istərdi ülfət.
 Dedi Şapurə hirsələ möhnətindən,
 O yüngülləşdi qəlbin həsrətindən.

Dedi yumşaq: - Sözü ey durr, gövhər,
 Axar bir su olur ağzında sözlər.
 Salam söylə o şaha olsa fürsət,
 Xəbərlər de, eşitsin barı dövlat.
 De ki, Şirin deyir: - Ey mehrsiz kəs!
 O baldan dadlı söhbətlər hanı bəs?
 Üzün məndən dönər zənn eyləməzdim,
 Olarsan qeyrə aşiq mən deməzdim.
 Yalan çıxdı bu zənnim nemətindən,
 Tutubdur düşmənim könlündə məskən.
 Yatan bir bəxt tək yar olmağın yox!
 Bu dövrən tək vəfadar olmağın yox!
 İşin, fikrin tək öz kamındır ancaq,
 Nədir böylə özündən razı qalmağ?
 Acı daddımsa çox şirin tikandan,
 Yetişəcək xurma, zənci tutdu ondan.
 Ürək qanımla mən bir bağı saldım,
 O, bar verdi, mən isə çöldə qaldım.
 Odundan görmədim mən bir isinmək,
 Kor oldum amma tüstündən sənin bərk.
 Bu cismi zülm, bidadımla qırdın,
 Sən ad tapdın, nə adım var batırdın.
 O iş sahibləri iş düz gedən dəm,
 Qovulmuş kəslərə xoş baxdılar həm.
 Sən işsizkən gözümdə yurd tutdun,
 Məni iş sahibi oldun, unutdun.
 Kəməksizkən sənə yar olmuşam çox,
 İşin var indi, kimsəylə işin yox.
 Məni rüsəy edib sən kama çatdın,
 O rəna bir su üstə qalxan atdın.
 Məni öldürməyə fərman da verdin,
 Yənə qəmlər dolu hicran da verdin
 Qalıbdır birçə tel, bax, can ipindən
 Ucu bir yerdədir, çəkmə, bilirsən.
 Qılınc vurma bu Şirinə, əbəsdir,
 Apardın nizəni Ruma, bu, bəsdir!
 Yetər, qızğınlıq etmə, qalxar odlar!
 Budur qorxum ki, birdən tüstü qalxar.
 Mey içməkdə sənə minlərlə dost var,
 Biri ancaq olar bəs, saxla qəmçar.

Məni eşqinlə saldın dərdə çox sən,
 Tora saldın, atək çəkdiñ də birdən.
 Elə etmə qala palçıqda eşşək,
 Ola heyranın aşıqlar də çox bərk.
 Oda yaxma sitəm görmüş bu canı,
 Bir ev saxla, odun olsun məkanı.
 Qəmin qəlbimdə qırılmış ilandır,
 Bu zülfün hər tükü altda tikandır.
 Bu göz yaşım, ahlarımla, baxsan,
 Cəhənnəm bir qığılcım, damla ümmən.
 Gəmi sürmək bu göz yaşımda bəsdir,
 Xəyalından kömək gözdüm, əbəsdir.
 Tamam işlər qalıb sənsiz yarımçıq,
 Olubdur xam xəyallarım xam artıq.
 Cəhənnəm qarşısında yoxsa pünhan
 Nədir abi-həyat gözümək nigaran?!
 Ölən kəs ölməyincə, yaxşı bax sən,
 O, əl çəkmir həyat üçün ümiddən.
 Ağıl yol göstərəndir elmə burda,
 Bu dəftərdən kənardır eşq amma.
 Bu iki rəng atı minmiş hər insan,
 O, meydanında eşqin oldu heyran.
 Düzəldən məlhəmi fərzanələdir,
 Hazırlansa, içən divanələdir.
 Bu eşq ilə dözümlü xamlıqdır ancaq,
 Qurub eşqə bina səbrə yad olmaq.
 Uzaqdır səbr özü eşqin yolundan,
 Deyil aşiq, əgər səbr etsə insan.
 Əziyyət çəksə də Şirin qərdədən,
 Uzaq olsun o Xosrov bədnəzərdən.
 Dedi Şapur Şirin xeyli sözlər,
 Edib səcdə o Şapur gör nə söylər:
 Sözün xoşdur bizim tədbirimizdən,
 Yerində söylədin hər nə dedin sən.
 Daha fikri necə gəldi deməzdi,
 Yüz öləb-biçməmiş söz söyləməzdi,
 Ağilla qoy deylsin söz qızılık,
 Qızıl xərclənmədən əvvəl onu çək.

FƏRHAD VƏ ŞİRİN HEKAYƏTİ

İpək geymiş pərisima o dilbər,
 O daş qəbli, gümüş əndam sərvər
 O qəmli vadidə etmişdi məskən,
 İçərdi içsə süd ancaq ürəkdən.
 Qoyulsaydı önündə yüz xörək həm,
 Qoyun, madyan südü istərdi hər dəm.
 Uzaqdaydı yanından mal-qoyunlar,
 Götirməkçün süd olmuşlardı bizar.
 O qəmgin vadini tutmuşdu bərk-bərk,
 Acı qanqallar, otlar zəhrimar tək.
 O otlardan xəbərdardı çobanlar,
 O otlaqda sürü qoymazdı onlar.
 Bu süd haqqında fikr eylərdi Şirin,
 Gəzirdi çarə, bilmirdi nə etsin.
 Götirməkçün südü hər gün uzaqdan,
 Düşür qulluqçular əldən – ayaqdan.
 Gecə öz çiyinə zülfü təkəndə,
 Qızıl aydan qulağa taxdı hələqə.
 O hələqə içrə qalmışdı o Ay tək,
 O qıvrıldı olunca sübh ilan tək.
 Oturmuşdu yenə Şapur yanında,
 Var idi növbənöv sözlər canında.
 Nədir fikri o sərvin duydu nagh,
 O aqıl Şapur oldu işdən aqah.
 Bu işdən o üzü gül söhbət etək,
 Açıldı dinləyən kəs lələlər tək.
 Baş əydi hindli görcək bir pərimi,
 Baxıb öydü Ütarid Müştərim.¹¹¹
 Dedi: - Burda mühəndis vardır ustad,
 Çox aşiq bir cavandır, adı Fərhad.
 Gələrsə həndəsə ibrət saçandır,
 «Məncəstî» anlar, «İqlidis» açandır.¹¹²
 Yaşiddiç, bir zaman Çində olardıç,
 Bir ustadın biz orda dərslər alardıç.
 Götürdük hər sənətdən pay həmişəç.

Götürdüm mən qələm, aldı o, tişə.
 Əgər tişəylə iş görsə o zirək,
 Yeri yüklər balıq üstə o, quştək.
 O, sənətlə gülə rəng versə bir dəm,
 Dəmirlə daşda Çin nəqşi çəkər həm.
 O sənətlə əlindən öpdü çox Rum,
 O, qart daşı edər tişəylə bir mum,
 Nə istərsən, edər ustad o insan,
 O çəsməylə bitər güllər tikandan,
 Bir ustad yoxsa, iş müşkül düzəlmiş.
 Gərəkdir öncə ustad, sonra bir iş.
 Düzəldər bir üzük hər kəs, bilirsən,
 Gümüş, zər yox, olar mumdan, ya gildən.
 Əgər əmr eyləsən, mən iş bitirərəm.
 Onu min dillə də olsa, götürərəm.
 O Şapur söyləyən sözlər bitərkən,
 Tamam qurtardı Şirin süd qəmindən.
 Günün güzgülünü açdıqda gündüz,
 O yüz gözlü gecə tez yumdu yüz göz.¹¹³
 Gedib hər səmtə Şapur göz yetirdi,
 O seçkin Fərhadı tapdı gətirdi.
 Apardı Qəsr-i-Şirinə onu şad,
 Böyük tək kürsü də qoymuşdu ustad.
 Gələrkən dağçapan kəs qəsrə dağtək,
 Hamı qalmışdı heyran onu görçək.
 O bir fildi, o görkəm, boy-buxunda,
 İki filcə var idi qüvvət onda.
 Kənzilər durdu çox xidmətlər etdi,
 Ona layiq gözəl bir yer düzəltdi.
 O Fərhad pərdədən xaricdə qalmış,
 Beli bağlı, biləklərsə açılmış.
 Fikirdəydi, oyunbaz çərx birdən.
 Nələr göstərmək istər pərdələrdən.
 Qəfildən həmlə etdi burda dövrən,
 Oyun göstərdi o pərdə dalından.
 Dodaqlar qənd, gülüşlər dadlı, şirin,
 Dalından pərdənin dilləndi Şirin.

O şəkkər qıflı açdı yaqutundan,
 Şəkər azuqə tapdı burda ondan.
 Onun sərvində o xurma ki, vardı,
 Görüb xurma qulaqburma alardı.
 O südlü xurmanın şirin dadından,
 Çağırdı qənd balı, dad bilsin ondan.
 Saçırdı qənd danışıqca o ləblər,
 Ətək çırpdı o Xuristana şəkkər.
 Əcəb şirin dil imiş, dillənirkən,
 Eşitdim Şirin adlanmış o üzdən.
 Elə şirindiliydi o, nə söz var,
 Səsindən mürgülər quşlar, balıqlar.
 Təbərzdə tutsa ağzında o rəna,
 Qulağından asardı qənd sırğa.
 Dodaq açsa o bir məclisdə candan,
 Ona can verməyəm qalmaz bir insan.
 Eşitsə kim onu etdikdə söhbət,
 Lap Əflatun ola, cülərdi heyrot.
 O avazı, səsi Fərhad eşitdi,
 Alışdı, yandı bağı, huşu getdi.
 Elə şiddətli ah çəkdi cigərdən,
 Sərilədi yerlərə, qəşş etdi birdən.
 Düşüb çırpındı yerlərdə o, bərk-bərk,
 Yərə baş döydü, qıvrıldı ilan tək.
 Görür Şirin gedib əldən sənətkar,
 Ürək tordan çıxan quştək pırıldar.
 Ona sözlə dönüb etdi o, çarə,
 Tora qaytardı o, dənə dəubarə.
 Dedi sonra ona: - Ey aqıl ustad,
 Mən istərdim elə iş gör, olum şad.
 Budur səndən muradım, ey hünərmənd,
 Açılısım qəmli könlümdən mənim bənd.
 Çalış ustad işinlə, cəld əlinlə,
 Bu qəsrin xeyrinə iş gör yaqınlə.
 Sürü gəndə, südə möhtac biz ancaq,
 Elə et ki, ola asan süd almaq.
 Bu yerdən ta qoyunlar hardadırsa,

Bir arx qaz bərk o daşdan, mümkündür olsa.
 O yerlərdə çobanlar süd sağarkən,
 İçə xidmətçilər burda o süddən.
 O Şirin sözləri bildirdi Şirin,
 İtirdi huşunu Fərhad, o miskin,
 Eşitdi sözləri Fərhad sənətkar
 Nə istər bilmədi amma o dildar.
 Dedi dostlar nədir söhbət bu yerdə,
 Nədir mətləb deyildi orda bir də.
 Nədir istək, fikir ta bildi Fərhad,
 Göz üstə qoydu hökmü, oldu çox şad.
 Bu işdə o, çevik işlədi, söz yox!
 İş naziklərin nazik olur çox.
 Yeri orda necə gör parçaları,
 Dönüb daş zərbəsindən mum olardı.
 Didirdi qart daşı tişəylə asan,
 Söyüd tək nov yonurdu orda daşdan.
 O otlaqdan tutub ta qəsəə birbaş,
 İki üz daş düzülmüşdü başa-baş
 Bir ay ərzində qart daşlar içindən
 O, dəryə tək bir arx çəkdi ürəkdən.
 Haçan ki, daşlara tişə çalardı,
 İki ağırınca gövhər muzd alardı.
 Düzəltdi bir hovuz axır o, göyçək,
 O kövsər hovzu olmazdı onun tək.
 Elə bir arx düzəltdi daşdan əla!
 Arasından onun keçməz tük əsla!
 Hovuzda qoydu o, daşdan bir insan.
 Deyərdin su axır üst paltarından.
 Əgər bənnə ələ almazsa tişə,
 Bina tikmək çətin gəlmiş həmişə.
 Əgər yarmaq gələ yüz dağ poladdan,
 Qalar aciz ona əl qatsa insan.
 Nə var etməz ona bir çarə adəm.
 Ölүmdən qaldı tək biçarə adəm.

ŞİRİNİN FƏRHADIN DÜZƏLTDİYİ HOVUZ VƏ ARXA BAXMAĞA GETMƏSİ

Xəbərdar oldu Şirin Fərhad orda,
 Hovuz tikmiş, həm arx çəkmiş bir ayda.
 Gecə-gündüz qoyundan nə süd olmuş,
 Ayağıyla gəlib bəs hovza dolmuş.
 Pərisima çələ doğru yol aldı,
 Hovuzla arxa lap heyrətdə qaldı.
 Elə zənn etdi bu hovzu o həmdən
 Düzəltmişdir özü tanrı, nə adəm.
 Süd arxıyla hovuz hur ilə cənnət,
 Deyil insan işi, məlum həqiqət.
 Dedi Fərhad Şirin çoxlu əhsən
 Ki, eşq olsun hünərlər göstəribəsən.
 Çağırdı: - Gəl yaxın iş qurtaranda,
 Uca tutdu yaxınlardan da onda,
 Sən ustada necə bir haqq verim mən,
 Gücüm yox qurtarım şagirdlərimdən.
 Var idi şəbcirəq sığması gövhər,
 Qulağından onu açdı o dilbər.
 Dəyərdə sındırardı dürr tacı,
 Onun hər danəsi iqlim xəracı.
 Yüz üzr ilə onu açdı qulaqdan,
 Dedi: - Al, sat bunu, yalvardı candan.
 Daha artıq gücüm bir vaxt olanda,
 Yetirəm haqqını mütələq mən onda.
 Dedi bu xəznəyə Fərhad çox əhsən,
 Ayağı altına atdı o, birdən.
 Tez ordan çöllərə üz tutdu, getdi,
 Dəniz tək tökdü qan-yaş, nalə etdi.
 O qorxdu dillərə düşsün bu dastan,
 Böyük mərdliklə gen gəzdi adamdan.

ŞİRİNİN EŞQİ İLƏ FƏRHADIN ÇÖLLƏRƏ DÜŞMƏSİ

Ürəkdən Şirinə bənd oldu Fərhad,
 Vücudunda onun eşq etdi fəryad.
 Çətin keçdi günü xeyli bu qayda,
 Bir iş gəlmirdi əldən, yoxdu fayda.
 Nə səbr üçün var idi cənda qüvvət,
 Nə güc vardı, səbirlə tutsun ülfət.
 Batıb qəlbin ayağı pəlçığa bərk,
 Əli köksündə qaldı çarəsiz tək.
 Əl işdən düşdü, dil qaldı sözündən,
 Bədəndən güc, yuxu getdi gözündən.
 qaçırdı div kimi bir kimsə görək.
 Yıxılmaq, qalxmağı həm xəstələr tək,
 Qərarı yox, gəzirdi çöldə, dağda,
 Əlindən zara gəldi çöl də, dağ da.
 Uca sərvə öyilmiş gül budağı,
 Cırılmış köynəyi güllər sayağı.
 O, ağlar bir sürəhi, qəmli bülbül,
 Vurulmuş könünə dağ qönçə bir gül.
 Cahanda qəmləriyçün yoxdu qəmzar,
 Nə eylərdi ona bir çarə dildar.
 Öyilmişdi yığa yoldan tikani,
 Ayaq-mismar tikanların məkanı.
 Cıraq paltarını qorxmur tikanlar,
 Nə qorxurdu başı üstə qılınc var,
 Havalanmış başı hicran qəmindən,
 Uzaq düşmüş dözümlü, səbr ələmindən.
 Saçırdı gözlərindən hər zaman qan,
 Üzündə lələlər bitmişdi qandan.
 Havada nalədən xeymə qurardı,
 Fələklərdə təbəqlər sındırardı.
 Aparmış eşq odu qəlbindən aram,
 Gəlirdi çuşa onda yeddi əndam.
 Adı bilmir suyun, ya dayənin nə,
 Su istər cam ilə bir köhnə təşnə.
 Damağı qəlb odundan odlanırdı,

Çıraq tək varlığı odda yanırdı,
 Yaralar qəlbi etmiş parça-parça,
 Düşüb can bir həlak olmaq dalınca.
 Hədəf seçmiş onu dərd ilə möhnət,
 Bəla ötmüşdü həddən, qəlb həsrət.
 Ağac, daş görsə qorxan qurd, ilan tək,
 Aytq, məst qəmdən o qorxurdu çox bərk.
 Sudabdan cadu qorxar, div dəmirədən,
 Onusa hürküdüdü dost və düşməni.
 Edirdi nalə qəlbi, gözlər ağlar,
 Kabab etmişdi qəlbi dərd-dağlar,
 Gecə ta sübhəcən eylərdi ah-zar,
 Yanar odlar içində qəlbi sızlar.
 Ürək getmiş, dönüb bəxtin qərarı,
 Düşüb qəlbin dalınca, harda varı?!
 Onu ağılatdı Şirin eşqi zar-zar,
 Bu ah-zarı eşitdi çox uzaqlar.
 Ətəkdən qəm tutub, qəmlərlə o, şad.
 Olar xəznə necə vıranda abad.
 Dəvasız dərdinə bilmirdi dərman,
 Bu qəmlərdə nədir bilmirdi sahman.
 Düşüb qalmışdı xəstə, dərdli, tənha,
 O dostlardan, yaxınlardan kənar.
 Olub köksündə Şirin eşqi punhan,
 O Fərhad olduğu çıxmış yadından.
 Xəbər göndərməyə qəmdən nə bir dəm,
 Sifarişçün nə bir munis, nə həmdəm.
 Onun qəsrə tərəfdən toz da gəlsə,
 Edərdi gözləri üçün o, sürmə.
 O görsə yar gedən yolda bir ot var,
 Öpüb söylərdi təhsinlər, dualar.
 Dilində səslənən vaxtı həmin ad,
 Öpərdi torpağı yüz dəfə Fərhad.
 Baxarkən qəsrinə yarın o həmdəm,
 Cıradı paltarı yox, canı hər dəm,
 qaçırdı vəhşi tək çöldə nigaran,
 Onunla üns tutdu vəhşi heyvan.
 Bu acizlər tutan torda olanlar,

Yığıldı dörd yanında, oldu dost, yar.
 Biri yastıq təmizlər, qeyri yorğan,
 Ətəkdən gah öpərlər, gah ayaqdan.
 Gəzərdi ahularla gah xəlvət,
 Qulanlarla edərdi bəzən ülfət.
 Silər, göz yaşını töksə marallar,
 Darar gah şirləri, quyruq sığallar.
 Olar gündüz o, ceyranlarla yoldaş,
 Marallarla gecə munisdi, sirdaş.
 Gecə-gündüz fələk tək fırlanardı,
 Yeməz-ıçməzdi, dərdlərdən yanardı.
 Baş alsaydı, yola çıxsaydı birdən,
 Bir ay düz yol gedər, qalmaz səfərdən.
 Əgər lap yüz divar çıxsaydı qarşı,
 Baxıb görməzdi ta dəyməzdi başı.
 Əgər dəysə gözündən harda bir ox,
 Elə mədhuş idi, göz qırpmığı yox.
 Ona yolda quyu rast olsa hərgah,
 Düşər, görməz, sudan olmazdı agah.
 Sevinc alsə onu yarım qəmindən,
 Atar tezəcə onu qəlbin evindən.
 Haçan qəm könlünə həmdərd olardı,
 İki at mənzilində qarşıları.
 Üzü daim yuyar gözdən axan qan,
 Arardı öz Süheylin gözdə candan.¹¹⁴
 O yatmazdı gərək də olsa naçar,
 Gələn dostu qapı heç bağlamazlar.
 Ürək biganə olmuşdu özündən,
 O evdə özgəsi tutmuşdu məskən.
 O üzdən nəqşi bərk olmuşdu heyran,
 Ona bağlıydı özgə nəqş çoxdan.
 Gecə-gündüz qaçar, durmaz o sərvər,
 Özündən ta kənar atsin qədəmlər.
 O istərdi bədəndən dışra dursun,
 O dostla bir bədən içrə otursun.
 O bilmirdi quşu yoxdur qəfəsdə,
 Xəbərsizdi, yox artıq evdə kimsə.
 Elə yar ilə getmiş ixtiyarı,

Özündən fərq edə bilmirdi yarı.
 O bir nur görsə, ya atəş hayanda,
 Görərdi bunda hicran, vəsli onda.
 Yaman fal eşqdə tutmaz bir adəm,
 Özüyçün tutmaz amma tutsa bir dəm.
 Ona qarşı çıxan hər bir naxışdan
 Xeyir bir fal açar aşıq o insan.
 Naxış yaxşı olar, ya bəd gələrdi,
 Onu hər dəm muradınca bilərdi.
 O nuru daim eylərdi ziyarət,
 Edərdi baxmağa gəndən qənaət.
 Dönüb səhraya bir də üz tutardı,
 Könüldə qəlb alanın dərdi vardı.
 Gələrdi axşamüstü o, bir ov tək,
 Hovuzdan süd içərdi ürək-ürək.
 O süddən başqa heç bir şey yeməzdi,
 Hovuzdan özgə yer seyr cəlməzdi.
 Hovuzdan bir gecə gəzməz kənardə,
 Gecə daim o, dövr eylərdi orda.
 Bu söz bir dastan oldu axır eldə,
 Ağızlarda dolaşdı, gəzdi dildə.

FƏRHAD ƏHVALATINDAN XOSROVUN XƏBƏRDAR OLMASI

O dərğaha yaxın məhrəm bir insan,
 Xəbər çatdırdı şahə əhvalatdan
 Ki, Fərhad Şirinə divanə olmuş,
 Sözü ələmdə bir əfsanə olmuş.
 Elə almış onu ağışa sevda,
 Yeri olmuş bu sevda ilə səhra.
 O parlaq hüsnü hədsiz sevdidiyiçün,
 Gəzər çılpaq ayaq-baş çöldə hər gün.
 Deyir qəlbim olub Şirinə vurğun,
 Bu üzdən dillərə düşmüşdür olsun.
 Nə qorxar bir qoca, yaxud cavandan,
 Onun yox qorxusu oxdan, kamandan.
 Nə var qəlbində o Ayla qovuşmaq,

Ona baxmaqla qanədir o ancaq.
 Gümüş sima бүtü eylər o, çox yad,
 Olar yaddan çıxıb dəxi özü yad.
 Gəlib hər həftə o qəsrı salamlar,
 Qalar razı desə hər söz adamlar.
 Eşitdikdə hamən dastanı Pərviz,
 Onun könlündə artdı eşqi hədsiz.
 Olar yaxşı iki mərd etsə dava,
 Öyər tək bir gülü cüt bülbül əla.
 Olarsa bir şeyə bir cüt xiridar,
 O malın qiyməti onda çox artar.
 Bu yandan Xosrov oldu bir qədər şad
 Ki, olmuş yoldaşı bir könlü bərbad.
 O, qeyrət çəkdi yar üçün o yandan
 Ki, bir qeyrətli də çıxdı bu yandan.
 Dolaşdı fikri acizlər sayığı,
 Qalırdı çünki palçıqda ayağı.
 Bədəndə qalib olsa dərdlə azar,
 Ucalıqdan düşər həm sərv naçar.
 Özün axtarma dərddə çarə əsla,
 Deməz sağlam fikir, kim xəstə olsa.
 Deyər sağlam söz, olsa sağlam insan,
 Gələr hər süst əməl həm süst olandan.
 Təbib nəbzın tutar bir xəstə gəlsə,
 Özü qeyrə verər əl, xəstələnsə.
 Oturdu bir neçə məhrəm yaxınlar,
 Bu mənadan dedi çox sözlər onlar.
 «Bu sevdalı adam ilə nə etmək?
 Bu möhrəylə necə tədbirə getmək?
 Buraxsam sağ, işim bərbad olar çox,
 Əgər töksəm qanın, onda günah yox.
 Bu şahlıqda çalışdım xeyli müddət,
 Görüm bir kəndlisiz bayram və işrət.
 Mənə göstərdi bayram indi dilbər,
 Olub Xosrovla divanə bərabər.»
 O aqillər cavab verdi həmin vaxt:
 «Olub, ey şah, səninlə ölkə xoşbəxt.
 Sənin hər bir qulun bir tacidardır,
 Sənə səcdə edənlər hökmdardır.

Ola ömrün uzun durduqca aləm,
 Səadət yarın olsun, bəxt həmdəm.
 Əgər divanəyə lazımsa tədbir,
 Dəmirdən yox, qızıldan sazla zəncir.
 Bu sevdaya qızıldır, bil ki, dərman,
 O dərman da alır qüvvət qızıldan,
 Çağır, yüz-yüz ümid ver burda əvvəl,
 Qızillar saç günəş tək sonra sən gəl.
 Nə tək yardım, dönər dindən qızılla,
 Dönər mütləq o, Şirindən qızılla.
 Qızıl çox gözlünü etmiş tamam kor,
 Qızılla çox dəmirdən aldılar zor.
 Qızılla çıxmadı yoldan o, görsən,
 Tutub daşla onu məşğul edərsən.
 O qalsın ta öluncə dağda, daşda,
 Keçirsin ömrümü daşla savaşda.

XOSROVUN FƏRHADI YANINA ÇAĞIRTDIRMASI

Dedi öz fikrini orda olanlar,
 Buyurdu: «dağçıpan gəlsin» cahandar.
 O, qəsrə daxil oldu sanki bir dağ,
 Düşüb ardınca heyran dəstə yığnaq.
 Nə baxdı Xosrova, nə taxta gircək,
 Ayaq basdı yerə şir tək o, bərk-bərk.
 Elə məst idi Şirinin qəmindən,
 O, şahın qorxmadı heç görkəmindən.
 Buyurdu şah, onu ta oxşasınlar,
 Hər addımda şabaş səpsinlər onlar.
 Oturdu ta ki, fil gövdə o insan,
 Qızillar yağdı fil boyda başından.
 Onun qəlbində vardı birçə gövhər,
 Onunçün birdi gövhər, daş və ya zər.
 Maraqlanmır görürkən zərli mehman,
 Yənə şah saçdı gövhərlər dodaqdan.
 O Xosrov söyləyən hər nüktə, mənə
 Cavablandı həm eyhamla o qayda.

XOSROVLA FƏRHADIN DEYİŞMƏSİ

Dedi Xosrov: - Nə yerdənsən, cavan sən?
 Dedi Fərhad ki, sevda ölkəsindən.
 Dedi: - Orda nə sənət var, nə iş var?
 Dedi: - Dərdi alırlar, can satırlar.
 Dedi: - Satmaq o canı bir ədəbmi?
 Dedi: - Aşıqlar üçün bu ədəbmi?
 Dedi: - Qəlbənmi aşıqsən, ey insan?
 Dedi: - Qəlbən deyirsən, mənə candan.
 Dedi: - Oldun necə Şirinə aşiq?
 Dedi: - Onsuz mənə canım nə layiq.
 Dedi: - Rəyada gördünmü gecə sən?
 Dedi: - Gəlsə yuxum, heç yatmadım mən.
 Dedi: - Qalmaz haçan bu eşq canda?
 Dedi: - Torpaqlar altında yatanda.
 Dedi: - Birdən sarayında sən olsan?
 Dedi: - Görsəm, keçərdim mən başımdan.
 Dedi: - Bir gözünü birdən çıxartsa?
 Dedi: - Dığər gözü verrəm mən onda.
 Dedi: - Birdən onu bir qeyri olsa?
 Dedi: - Oxlar yeyər, daşdan da olsa.
 Dedi: - Durma, ona sən bir yol axtar,
 Dedi: - Daim Aya gəndən baxarlar.
 Dedi: - İstərsə birdən hər nəyin var?
 Dedi: - Haqdan elə bu istəyim var?
 Dedi: - Səndən o istərsə əgər baş?
 Dedi: - Qurtarım o bərdədan da birbaş.
 Dedi: - Sən gəl bu eşqi at başından.
 Dedi: - Gəlməz bu iş aşiq olandan.
 Dedi: - Sən rahat ol, bu fikr xamdır.
 Dedi: - Rahatlıq aşıqda haramdır.
 Dedi: - Get səbr elə daim bu dərda.
 Dedi: - Səbr eyləməz aşiq bu yerda.
 Dedi: - Səbr eyləyən çəkməz xəcalət?
 Dedi: - Qəlb olsa, qəlbim yoxdur, əlbət.
 Dedi: - Qəmlərdə qorxursan, de, kimdən?
 Dedi: - Ondən mən ayrılmaq qəmimdən.

Dedi: - Dünyada istərsənmi həmdəm?
 Dedi: - Yaxşı olardı, olmasam həm.
 Cavab verməkdə Xosrov qaldı aciz,
 Suala dəxi yer qalmırdı hərgiz.
 Dedi: - Dostlar, bu su, torpaqda gözənsən,
 Belə hazırcavab kəs görmədim mən.
 Onunla zərflə müşküldür bacarmaq,
 O, daşlarla sınırsın zərək ancaq.
 Poladdan bir qılınc tək dindi sonra,
 Dedi: - Almaz gedib qalsın daş altında,
 Bizim burda yol üstündə durur dağ,
 O dağdan çox çətindir keçmək, aşmaq.
 Gərək bir yol çəkilsin indi dağdan,
 Gedib-gəlmək bizə olsun qoy asan.
 Gücü hər kimsənin bu əmrə yetməz,
 Bunu səndən savayı kimsə etməz.
 O Şirin eşqinə! Hərgah bacarsan
 Yoxumdur bundan artıq and, peyman!
 Bu istəklərdə ol gəl mənə həmdəm,
 Ödənsin ehtiyacım, görsün aləm.
 Cavab verdi dəmir pəncə o insan:
 «Götürəm dağı mən şahın yolundan.
 Bu şərtlə şahə mən xidmət yetirsəm,
 Necə lazımdır o şərti bitirsəm,
 Gərəkdir razı salsın şah mənə bərk.
 O Şirin qəndini etsin tamam tərək.»
 Elə hirslandı Fərhadə şah onda,
 Düşündü boynunu vursun bir anda.
 Dedi sonra: Bu şərt ilə nə qorxu?
 Bu torpaq ki, deyil, daşdır axır bu!
 Lap olsun torpaq o, mümkünmü yarmaq!
 Əgər yarsa, hara mümkün aparmaq?!
 Qızıb bir də dedi şərtidir hamən şərt,
 Əgər dönsəm, mənə sanma kişi, mərd.
 Buyur bel bağla göstər nə gücün var.
 Çalış göstər nəyə qadirsən aşkar.
 Bu sözdən oldu Fərhadın kefi çağ:
 - Ey adil şah, - dedi, - bəs hardadır dağ?

Ona göstərdi şah bir dağ haman dəm
 Ki, indi Bisütun ad vermiş aləm.
 O üzdən ki, o, sərt daşdandı çox qart,
 Üzündən sərtliyi aşkardı hər vaxt.
 Olub vədiylə şahın qəlbi çox şad,
 Tez ordan odlu dağ tək getdi Fərhad.
 Gəlib çatdı dağa axır ki, yel tək,
 Külüng açdı, o həm bel bağladı bərk.
 O, əvvəlcə dağa göstərdi hörmət.
 Daş üstündə yaratdı xeyli surət.
 Elə əla yonuldu daşda Şirin,
 Çəkibdir Mani «Ərjəng»i deyərdin.
 Haman otlar saçan tişəylə sonra
 Yonuldu şahla Şəbdiz şəkli əla.
 Çəkərkən surəti Fərhad cavandı,
 Nə cəmərliklər etdi, mehribandı.
 O piylə bəslənən quyruqla ancaq,
 Nə etdi bir qarı Fərhada bir vaxt?
 Əgər quyruq tələ qurmuşdu qurda,
 O quyruqla kişi qurtardı burda.
 O piy quyruqda görsən də kələk, fən,
 Elə hey quyruq ardınca gəzirsən.
 Dişi düşmüş qoyundur bilmə dünya,
 Yesən quyruq, sevinməz qəlbin əsla.
 Deyil quyruqlu ulduz bəxt bürcün
 O quyruqtək düşübsən dalca neyçün?

FƏRHADIN DAĞ ÇAPARAQ NALƏ ETMƏSİ

O daşlar üstə çəkdi xeyli surət,
 İşı qurtardı, Fərhad oldu rahət.
 Aşırmaqçün dağı çırmandı candan,
 Qırırdı ölçüsüz çox daşlar ondan.
 O göstərdikcə qart daşlarda zor-güc,
 Qopardırdı hasardan sanki bir bürc.
 O dincəlmirdi ta gəlmirdi axşam,
 Yarırdı qart dağı, fikri dilaram.
 O almaz kirpiyi yaqut deşirdi,

Qəmindən qart dağ ilə söyləşirdi.
 Ki, ey dağ, gəl sənə sal daş da olsa,
 Elə bir mərdlik, ol sən parça-parça.
 Mənim xətrimçün üz cır, ovxalan sən.
 Bir az yüngül yarıl ki, dərddiyəm mən.
 O canan canı üçün yoxsa sonra,
 Axır bir gün bədəndən can çıxınca.
 Səni incitməyi tək etməyəm mən,
 Ləp ölləm, bu döyüşdən getməyəm mən.
 Bir axşam vaxtı qəmlər səhrasında
 Gəlib durdu Günəş dağlar başında.
 Qaranlıq ağılğa bir rəng vurdu,
 Ucaldıq bayraq o sultan oturdu,
 Gedib şəklin qabağında durardı,
 Haman daşda baxıb gövhər arardı.
 Öpər şəklin ayağından o, bərk-bərk,
 Edərdi nalə eşqindən təbiltək:
 «Sən ey rəssamların məhrəbi insan!
 Təparlar dərddilər tək sənə dərman.
 Sən ey gərdən gülmüş, qəlbi olan daş!
 Səninlə azdı miskin qəlb birbaş.
 Ayağı bağli gövhərsən o daşda,
 Sınıb daşda ürək gövhər tək amma.»
 Özündə bir zaman ağları zar-zar,
 O ağlar, sonra üz istərdi təkrar.
 O, dağ üstə çıxardı sonra ordan,
 Belində qəm yükü, könü pərişan.
 Baxardı qəsrinə yarın o nakam,
 Deyərdi ahu-zarla: - Ey güləndam!
 Bu bağı yanmışa bir nur bəxş et!
 Bu işdən düşmüşə sən bir iş öyrət!
 Bu nakam kimsəni kama yetir sən!
 Ümidsiz qəlbə ümmidlər gətir sən!
 Məni yad etməyə gəlməz qərarım,
 Varındır çünki məndən yaxşı yarım.
 O yaram eylərəm ancaq səni yad,
 Yanar aləm, mən etsəm nalə, fəryad.
 Oturmuş şad Şirin orda gül tək,

İçir mey yad edib Pərvizi, yox şək.
 Elə etmiş fəda Fərhad, o miskin,
 O şirin canı Şirinin canıyçün.
 Səni etsəm də, ey bədr Ay, ziyarət,
 Məni yad eyləməzsən, bu, həqiqət.
 Sənin eşqinlə, ey nurlar saçan şam!
 Görürsən ki, günüm var dərddli, nakam.
 Bu dar dəhlizdə ki, adı cahanmış,
 Vücudum sanki bir daşdan yaranmış,
 Deyildirsə üzüm daşdan, dəmirdən,
 Dəmir-daşdan vəfa gözdüm nəçin mən?
 Bu üzgün qəlbi xar etməkdən əl çək!
 Qəribi daşda öldürmə ilan tək!
 Sənə çoxdur olan qurban bu yerdə,
 İki qəssab dayanmış bir böyükdə.
 Dağ üstə qalmışam tənha, görən yox,
 Arıqlıqdan məni bir öldürən yox.
 Məni gəndən yaxır odda məhəbbət,
 Həni pərvanədə nura o taqət!?
 Yaxın gəlmir o üzdəndir bu torpaq,
 Yaxınlıqda xətlər vardır ancaq.
 Mənəm haqqı bilən, bəsdir bu zillət!
 Gəl öldür ki, qala boynumda minnət,
 Bu qəmdən bəlkə qurtarsın yanan can
 Ki, xoşdur ölməyim böylə həyatdan.
 Bu gündə nola ulduz çıxmıyadı,
 Bu bəxt ilə bir insan doğmayadı!
 Qılıncında bu dövrün rəhm olsa,
 Sənə dırnaq, mənə əl kəsməz əsla.
 Yox isə meyli dövrənin döşündən
 Niyə sən süd, qan içdim hər zaman mən?!
 Anandan əmdiyin süd xətrinə sən
 Gəlib süd mən çəkən arxan içərkən,
 Şəkərlə, südlə et bəni məni yad,
 Olar südlə, şəkərlə təşnə həm şad.
 Çobanlar süd verib əldən tutar bərk,
 Məni eşqində bil sən südəmərtək.
 Məni bir içməli süd tək xatırla,

Unutma südəmərlər misli amma.
 Şirinlik dadmadım camın dadından,
 Dilim bal daddı, yad etsəm adından.
 Yoxumdur səndən özgə yar, qəm-xar,
 Nə bir qəm-xar ola, etmə, nə bir yar.
 Çağır bu təşnəni, söz de, söz olsun!
 Qaranlıq bir gecə qoy gündüz olsun!
 Əgər yoxsul da olsam mən yanında,
 Sənə bir varlı tək verrəm can amma.
 Bu yoxsulda nə gör dövlətlik var,
 Maya qoymaz, qazanmaq fikri artar,
 O qəlbi yaxma ki, dildarı sənənsən,
 Onun həm çarəsi, həm yarı sənənsən.
 Gözallikdə əcəb hüsnün göz oxşar,
 Qəriblə qoyma qalsın yolda naçar.
 Qəriblikdən bu gün bir qismətini yox,
 Qəriblik günləri möhnət gələr, qorx!
 Təəsüf ki, bu dünyada bu yarlar,
 Çətində yoldaş olmazlar, qaçarlar.
 Səni darda atar, ömr eylər asan,
 Dəsən əl tut, tutar hər dəm ayaqdan.
 Gəl içmə qanıma, mən qan yedim çox,
 Ayaq torpağın olmuş bu qərib, qorx!
 Nə etdim ki, mənə kin bəslədin sən?
 Pis iş tutdumsa, nöqsandır, deməzsən.
 Olub ancaq xəyalın səcdəgahım,
 Cuhdam varsa bir qeyri günahım.
 Ürək-bir dostu bir göstər vəfani,
 Kim etmiş kimsəyə böylə cəfani?!
 Əgər mən bir yələm, ey sərver qamət!
 Söyüd tək sən bu yəldən başı tərət.
 Əgər sən xəznəsən, bir torpağam mən,
 Bu torpaqdan ziyarət-gah düzəlt sən.
 Yox imkan, ey Təraz şamı, cavanım,
 Çırağında yana piy tək bu canım,
 Elə öldür qapından da kənardə
 Kül olsun bu sümüklər də qoy orda.
 Qala oldum gecə quşlara hər dəm,

Mənə İshaq-Mushaq oldu həmdəm.
 Gecə ta sübh olunca ağlaram zar,
 Nə bir zahid, nə rahib mən tək ağlar.
 Görəydin kaş gecə mən ağlayarkən,
 Gecə-gündüz necə qallam oyaq mən.
 O daşdan yox, polad da olsa qəlbin,
 Bu dərddli qəlbimə rəhm eyləyərdin.
 Yeni bir zülm gördüm mən hər anda,
 Nə olsun, dəxi saymazsan bir arpa.
 Yıxılmış bir öküz, xəstə görürsən,
 Baxırsan, eşşəyi gəndən sürürsən.
 Aparđın qəlbi, bəsdir bu zülümlər!
 Özün öldürməsən, bir lütf göstər!
 Əlimdə qaldı aciz dağlar, amma,
 Yanında qiymətim yox bir samanca.
 Bu dağlardan da çox güc, qüdrətim var.
 Olar qarşında dağ tək ordular xar.
 Qılınc çəksəm əgər yerdən durub tez,
 Nədir qarşında Şəbdiz, ya ki, Pərviz?!
 Bax o Pərviz, bax o Şirin, o Fərhad,
 Hamı beş hərfik ancaq, ey pərizad!¹¹⁵
 Hər üç adda cəmi beş hərf varkən,
 Apardı bəs nədən Xosrov, bilirən.
 Onu mən bilmirəm qalib özümdən,
 Bu qalib, məğlub icrə üstünəm mən.
 Budur mən bildiyim, gülmür mənə baxt,
 Məni qorxutdu burda baxt hər vaxt.
 Mənim baxtım bəd imiş, oldum agah,
 Əcəb xoş tale imiş amma bədxah!
 Belə kaş olmaya olsa o lap şah,
 Ki, olsun bəxtli bir kimsə bədxah.
 Budur qorxum, bu dağla çarpışarkən,
 Girov düşmənlə qalsın, dərd ilə mən.
 Buyurmuşsa mənə kim dağı çapmaq,
 O istəmiş məni məhv etsin ancaq.
 Mənə ölmək bu işdə oldu asan,
 Qalıbdır canda qüssə, qüssədə can.
 Bu aşıqlıq mənə müşküldür, ey kaş!

Daşa bağlandı qəlbim, qəlbimə daş.
 Həqiqətdir, məcaz bilmə sən ancaq,
 İş üstə gəlmişəm, sanma oyuncaq.
 Edərsən qəlbi sən bərk daş təbiət,
 Elə bərk yox, dəmir çəksin xəcalət.
 Sarı mum tək məni yandırdı sevda,
 Ürək yandı özüyüçün qəmdən amma,
 Qızıl, ya ki, gümüş yox mənə hər dəm,
 Səpim qarşında xarvarla dəmadəm.
 Sarı üzülə axan göz yaşlarım var,
 Qızıl, həm də gümüş peşkəşdir onlar.
 Sənin eşqinlə, ey nurlar saçan şam,
 Nə yatsam, nə oyansam, tapdım aram.
 Oyaq vaxtı həmişə qəm yedim, qəm,
 Əgər yatsam, çoxalmış dərd hər dəm.
 Oyaq qalsam da, yatsam da, buyam mən,
 Mənə yaxşı pənah dünyada sənədən.
 Gəl, insan tək sənə bəxş eyləyim can,
 Məgər divəm, qaçım gördükdə insan.
 Durub daşdan özü insan yonan kəs,
 O, insana necə bənd olmasın bəs?!
 Daşı yonnam, deyil gizlin bu, əsla,
 Durur qarşında, alımda yox amma.
 Kimin alını olarsa ayna tək bərk,
 Olar xalqın içində bəxti yüyürək.
 Bənövşə misli kim olsa utancaq,
 Onu bəslərimi nemətlə bu torpaq.
 Həyasızsa, utanmazdırsa hər kim,
 O nərgiz tək qızıl tac qoydu daim.
 Cahanda varmı bir kürd mənədən alcaq?!
 Mənimtək kimsəsiz mümkünmü tapmaq?!
 Mənə qəlbi yanan bir dost yoxumdur.
 Əgər bir gün yıxılısam, söyləsin: - Dur.
 Nə dövrəmdə elə dostum, yarım var,
 Ölərkən yastığımdan tutsun onlar.
 Bu qəmlərlə mənəm dünyada tənha,
 Fəda etdim, qalib baş astananda.
 Düşüb qalsam quyu icrə yüz il mən.

Başım üstə tək ahım var, görürsən.
 Yüz il dağlarda, ya çöllərdə gəzsəm.
 Gəzər arxamca ancaq öz cə kölgəm.
 Necə it canlıyam dərdə dözüür can
 Bir it sahibi tək üstüm-başım qan!
 İtin var yer-yatağı, tək mənim yox!
 Otun yerdə ayağı, tək mənim yox!
 Sığınmış dağlara şirlər, pələnglər,
 Tutub dəryada bir yer həm nəhənglər.
 Ağılsız məni düşüb torpaqda qaldım,
 Nə torpaqda, nə daşda rahat oldum.
 Yer üstündə buraxmır tək məni qəm,
 Yer altında xilas ollam haman dəm.
 Bu cür evsiz-eşiksiz olmasın kəs,
 Nəyə lazım acı isə həyat bəs?!

Sənə doğru məni məhvə qovur yel,
 Xətə etdim, məni torpaq çəkir, bil.
 Deyim neyçün kiməm məni, var isən sən?
 Sənindir kənd, bu kənddə bəs nəyəm məni?
 Demək olmaz varam məni, sən də varsan,
 Sən onda xudpərəst bir can olarsan.
 Gedim, cəhd eylərəm məni burdan amma,
 Yolu kəsmiş duman, tüstü, nə fayda?!

Bu mənzildə ayaq qaçmış, yorulmuş,
 Bura çatmaq gec, o getmək tez olmuş.
 Atım getməkdə çox cəld oldu burda,
 Tapar heç bilmirəm aram o, harda.
 Bu qəmdən olmuram bir dəm məni azad,
 Cahanda kimsəni kaş olmasın şad!
 O aqillər nə söylər gör bu yöndə,
 Bu dəryada ağıl dürrü deşəndə,
 Hər insan canı sağlam olmayan dəm,
 O, sağlam istəməz olsun bir adam.
 Yaraşsın bəs mənə bu eşq hardan?
 Saçımda toz yığılmışdır bir ümman.
 Tamam yağsız qalıb beynim, damağım,
 Yanır, sən dərdə bax, hardan çıraqım.
 Bu dərd ilə qalıb məndən kül ancaq,
 Olar küllə odu örtmək, basırmaq.

Bu torpaq yel kimi qopmuş yerindən,
 Ayaqdan güc gedib, şadlıq əlindən.
 Ayaq düşsə ələ bir də olan tək,
 Onu daşda naxış tək saxlamam bərk.
 O pərgar altı bir nöqtə olardım,
 Özündə bir naxış tək mən qalardım.
 Daha bənd olmarım bir surətə mən,
 Yetər surətpərəst olmaq bu gündən.»

Gecə artıq vilayətdən ötürdü,
 O gündüz ordusu bayraq götürdü.
 Yənə bir də qiyamət gün sənətkar,
 Götürdü tişə, dağ çapsın o, təkrar.
 Gecə gövhər saçar gözədən həmişə,
 Yonar daş gündüz olcaq əldə tişə.
 Dolardı daşla, gövhərlə o yerlər,
 Qarıymış bir-biriylə daşla gövhər.
 O Fərhad Bisütunda dağ çapandan
 Onun dağ çapması olmuşdu dastan.
 Gəlirdi hər bucaqdan daş yonanlar,
 Görüb barmaq haman dişlərdi onlar.
 Baxan olmuş dəli-divanə ondan,
 Dəmir, daş hər kəsi etmişdi heyran.

ŞİRİNİN FƏRHADI GÖRMƏK ÜÇÜN BİSÜTUN DAĞINA GETMƏSİ

Mübarək günlərin xoş bir günündə,
 Oturmuş dostları Şirin önündə.
 Yamandan, yaxşıdan söhbət gedirdi,
 Hərək öz bildiyindən bəhs edirdi.
 Keçən bir eysi eylərdi biri yad,
 Bu tarixlə olardı hər könül şad.
 Gələn gündən biri əfsanə söylər,
 O, bundan da gözəl gün vəd eylər.
 Deyildi hər sayaq söz qəlbi oxşar.
 Çəkər xeyli uzun, olsa o, təkrar.
 Calandı söz sözbə burda, nəhayət,

Sütunlu Bisütundan düşdü söhbət.
 Dedi Şirin gülüb: - İndi mən onda,
 Gedib bayrağı sancım Bisütunda.
 Dəmir qollu o Fərhad mən görüm bir
 Poladla daş çapır, eylər nə tədbir.
 Bu qəlbim daş, dəmirdən bəlkə dinsin,
 Qığılcım bəlkə düşsün, qəlb isinsin.
 Buyurdu hazır olsun at haman dəm,
 Səbə üstə qoyulsun zər yəhər həm.
 O gün Gülgün onun yoxdu yanında,
 Bir ayrı at ələ düşmüşdü onda.
 Yola düşdü, nə söz, sanki bahardı,
 Gözəllikdə o, Yağmalı nigardı.
 Gedir, nərgizləri məst idi amma,
 O, yüz xərmən gül idi, başda sevdə.
 Bədən nazik, vücudunda tərəvət,
 At üstündə quşa bənzər o afət.
 Elə bir cəld miniciydi o həmdəm,
 On addımdan ata sıçrardı hər dəm.
 Səbə üçün nala mismar vururdu,
 Fələk tək yerlərə pərgar vururdu.
 Çağırdı dağçıpan gəlsin o dağtək,
 Tutub üz dağçıpançün dağbədən bərk.
 Gəlib çıxdı, şabaş mişk ilə nəsrin,
 O daş dağa gümüş dağ misli Şirin.
 Onun gün tək üzü əksiyə asan
 Olurdu ləldən daşlar Bədəxşan.¹¹⁶
 O ləli yad edib Fərhad qazır can,
 Qazırdı dağları biçərə kankan.
 Yeyib daşqəlb yardan daş hər dəm
 Daş ilə çarpışırda dağda möhkəm.
 Nə zəhmət çəkdi daşlarda o insan,
 Bunu ölçən ələ gəlmirdi mizan.
 O dağ gövdə dağı çapmaqda hər dəm,
 Dəməvənd boyda könlündə kədər, qəm.¹¹⁷
 Daşın bığlarını durturdu bərk-bərk,
 Çıxırdı çünki daşlardan o istək.
 Yuyur qart daşları al ləl qanla,
 Gözirdi ləli daşlarda gümanla.

Gəlinə ləl ləb Şirin, o dilbər
 O qart daşdan düşündü tapdı gövhər.
 Dəmir qəlbindən artıq qızdı möhkəm,
 Tamam yumşaldı palçıq misli daş həm.
 Daşı torpaq kimi bəzən qazırdı,
 O, bəzən bağrıma daşlar basırdı.
 O büt eşqi didirdi qəlbi dən-dən,
 Nə üçün büt yonurdu büt var ikon.
 Var idi bir qədəh süd bal dodaqda,
 Ona verdi, dedi: - Al iç ayaqda.
 Südü aldı o, Şirinin əlindən,
 Necə ləzzətlə içdi, nə deyim mən!
 Olarsa aşıqə bir saqi Şirin,
 Nə süd, onda olar həm zəhr şirin.
 İçib cam o sərxoş qurtaran tək,
 Yığırdı saqi etsin məclisi tərək.
 Qızılardan ağırlaşmış bədən çox,
 O gövhərlər yükündən atda güc yox.
 O at yox, lap qızıl bir dağ da olsa,
 O dözməzdi gümüş dağ altı əsla.
 Haman yel tək qaçan yorğun o at da
 Şikəst oldu, yıxıldı xəznə altı.¹¹⁸
 Görəndə aşıq o sevdalı dildar,
 Yel atdan torpağa düşməkdə naçar.
 Gedib tez çiyinə aldı o birdən,
 O, atlıyla atı qaldırdı yerdən.
 O dağlardan elə bərk-bərk yüyürdü
 Qalanlar çox geri qalmışdı gördü.
 Apardı qəsrinə Şirini rahət,
 Heç onda görmədi bir tük əziyyət.
 Apardı Şirini qoydu yerində,
 Qayıtdı, oldu bir də işlərində.
 Külüngü daşlara hər dəm çalardı,
 Dəmirlə daşları hey parçalardı.
 Göy ot görmüşdü sanki dağda ceyran,
 O qəbristanə qaçmışdı şorandan.
 Qəmi dağ boyda, o dağa gedərdi,
 Döyüb daşlara baş, nələ edərdi.

ŞİRİNİN FƏRHADIN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİNDƏN XOSROVUN XƏBƏRDAR OLMASI VƏ ONU HİYLƏ İLƏ ÖLDÜRMƏSİ

Həmişə Xosrov, o dünyaya sərvar,
 Bilə istərdi Şirindən xəbərlər.
 Xəbərlər izləyənlər çoxdu mindən,
 O bir şey öyrənirdi hər birindən.
 O Ay əl burnuna vursaydı nəgah,
 Olardı Xosrov ondan bir-bir aqah.
 Haçan Fərhadı etdi o, ziyarət,
 Polad bir qələ gördü, daş yox, əlbət.
 Xəbərlər verdilər şaha bu yöndən
 Ki, o qəlb alanı Fərhad görəndən,
 Qolunda möhtəşəm bir güc, hünər var.
 O hər zərbəylə dağdan dağ qopardar.
 Haman vaxtdan olubdur könülü çox şad,
 Alıb bərklik və güc daşdan o Fərhad.
 Dəmirlə daş çaparkən gördük onu,
 Sütünsüz eyləyəz tez Bisütunu.¹¹⁹
 Çalar hər dəm külüngü şiri-nər tək.
 Külüng yox, ehtrasdır bu, coşub bərk.
 Vuruşa tülkü lap qurd ilə birdən,
 Görərkən quyruq o düşməz hünərdən.
 O dinardan əgər çoxdursa arpa,
 Çəkər dinardan üz mizan tez orda.
 Bir ay qalsa əgər onda bu qüvvət,
 Çəkər bir yol dağ üstədən, bu, həqiqət.
 Bu daş yarmaqdan o şah qorxdu çox bərk,
 O ləli eyləsin gördü görək tək.
 Qoca aqilləri dindirdi bir-bir:
 «Bu işdə eyləyək indi nə tədbir?»
 Dedi aqillər onda: - Hökmdar, sən
 Əgər qurtarmaq istərsən bu işdən,
 İşə layiq adam tap, elçi göndər,
 Desin: - Birdən ölüb Şirin, o dilbər.
 Əli işdən qala bəlkə bu qayda,
 Verər bir ləngimə baş versə fayda.

Tapıldı bir yaman söz söyləyən kas,
 Qırıq alında, üz bir ləhzə gülməz.
 Üzü qan-qan deyir qəssablar tək,
 Bıgı Nəffat tək odlar saçır bərk.¹²⁰
 Ona öyrətdilər bəd xeyli sözlər,
 Qılıncı qorxudub, vəd etdilər zər.
 Onu göndərdi onlar Bisütuna,
 Bələdəciydi bir idbar kimsə ona.
 Yetişdi dağçıpan Fərhadı namərd,
 Dil açdı, öldürür sanki onu dərd.
 Dedi: «Qafil, nə işdir sən görürsən?»
 Bu qəflətdə nəçün dövrən sürürsən?»
 Dedi: «Mən yarın adı xətri üçün,
 Görürsən, işlərəm şövq ilə hər gün.
 Nə yar? Baldan da şirin dil olan yar,
 Bu candan yüz dəfə şirin o dildar.»
 O turş üzli, acı sözlü bəd insan
 Görür Şirinə bağlanmış o candan.
 Ürəkdən ah çəkib etdi o, fəryad:
 «Olub Şirin, xəbərsiz amma Fərhad.
 Hayıf, bir vaxt elə bir sər v ucaldı,
 Əcəl gəldi, yel əsdi, torpaq aldı.
 Saçıldı torpağımdan Aya ənbər,
 Yuyuldu göz yaşından yol sərəsər.
 Ona qəmdə hamı olmuşdu qəm-xar,
 Onu dəfn eyləyib döndü adamlar.»
 Sözə hər dəm o, xəncər bağlayırdı,
 Yalandan ah çəkirdi, ağlayırdı.
 Hayıf o zülfə, o xala deyirkən,
 Dili lal olmadı, əfsus, bu sözdən.
 Nəcə heç görmədən bəd söylər insan?
 Əgər görsə, hamı bəs qəlb, vicdan?
 Söz aldı ta ki Fərhadın qulağı,
 Yıxıldı dağdan o bir dağ sayağı.
 Soyuq bir nalə, ah qopdu cigərdən,
 Deyərdin bağrına ox batdı birdən.
 Dedi ağlar: «Əbəs çəkdim əziyyəti,
 Rahatlıq görmədim, öldüm, bu, zillət!
 Əgər yüz-yüz qoyun rast olsa qurda,

Kasıb qurbanını çaldı o burda.
 Gülabəçi gör gülüstana nə söylər.
 Nə vermək lazım isə, alma, sən ver.
 Gedib torpağa qəddi sərvi olan kəs,
 Görək mən başıma küllər töküm bəs.
 O gül yarpağı düşmüşdür budaqdan,
 Mənə neyçün bağ olmaz dəxi zindan,
 Buludlar tək necə yaş tökməyim mən.
 Sönüb ələm çırağı, bir də gülməz,
 Mənə gündüz gecə olmur nədən bəs?!
 Çırağım söndü, ahım dondu, qaldı,
 Ayım getdi, Günüm soldu, saraldı.
 Yetişmək Şirinə mümkün ədəmdə,
 Ona yetmək əlimdə birəcə dəmdə.
 Deyib «Şirin» elə yandı, töküldü,
 Yer öpdü, Şirini yad etdi, öldü.
 Yəqin ayrı bir iş bilmir bu dövrən,
 Verər qəmlər, çəkib səndən alar can.
 Yazıq bir kəs qalarsa darda birdən,
 Yağar üstə bəlalər yerbəyerdən.
 Budaqdan istəsə gül dərsin insan,
 O, gül görməz, yağar daşlar başından.
 O görməz bəhrə şadlıqdan həyatda,
 Zəhər dadmışdır ağızında nabat da.
 Dönər bəxti, gələr tənqə o, candan,
 Köçüb getmək dilər ancaq cahandan.
 Durub ömrün atı artıq enişdə,
 Üzəngi üstədir gənclik gedışdə.
 Xilas oldu bu dövrandan o insan,
 O, ev qurmuş kənardə bu cahandan.
 Bu məbəddə oturmuş sanki İsa,
 Çıraqla həm onu görməzlər əsla.
 Cahan divdir, bu divdən sən, ey insan,
 Fəqət xoş xislətinlə qurtararsan.
 Cəhənnəmdir sənə səndə bu xislət,
 Elə xoş xisləti sən qeyrə cənnət.
 Adamlıq xislətində varsa amma,
 Yerini cənnətdir onda burda, orda.
 Yetər gəl yatma, ey göz, bixəbər sən,

Ayıqlar tək çalıq, göstər hünər sən.
 Bilirsən, torpaq altıda çox yatarsan,
 Çıxar yaddan necə dövr etdi dövrən.
 Haman bu əlli yaşla indi, söylə,
 Nə oynarsan bu palçıq möhrə ilə?
 Nə əlli, lap o əlli min də olsa,
 Burax getsin, deyildir daim əsla.
 Dəmir tək bərk də olsan sən o daşdan,
 Əzər qum tək səni axırda dövrən.
 Bu yer bir xalçadır, üstündə qanlar,
 Oduq qandır onun üstə olanlar.
 Bu çöl torpaqları çox qanlar udmuş,
 Xilas olmaz bu təştdən bir Səyavuş.¹²¹
 O yellərlə gələn hər zərrə torpaq,
 Firidun, Keyqubad olmuş bəlkə bir vaxt.
 Bu yerdə bir ovuc torpaq tapılmaz
 Ki, üstündə yüz insan qanı olmaz.
 Bilən kimdir ki, qart yaşlı bu məbəd
 Necə olmuşdur, ömr etmiş nə müddət.
 Görə dövrənini qoymaz o bir kəs,
 Kökü, əslə nədir, bir kimsə bilməz.
 Bu dövranla neçə gün burda qaçsan,
 Eşitmək, görmək üçün var nə imkan?!
 Onun zülmü, həm ədli daim işlər,
 Bilənlər həm bu sirri bilməmişlər.
 Əgər sən zülm görmək istəməzsən,
 Nədir sirri bu dövranın deməzsən.
 Gecə-gündüz olubdur bir ala at,
 Cəlov vermə ona dünyada heç vaxt.
 Əgər yüz fənd üçün elmin də olsa,
 Hərnlıqdan uzaq düşməz o, əsla.
 Ha qaynatdı fələk torpaq qazanı,
 Qayışdır, getmədi çiylik nişanı
 Olubdur bir qumarxana bu ələm,
 Atıb hər varlıdan varı o, hər dəm.
 Bu torpaq dilbəri Ay tək ucalmış,
 Onu ver yellərə, çoxdan qocalmış.
 Bu yeldən baş verən məlum xüsusdan
 Talaq əmri verər torpağa dövrən.¹²²

O yel gəlsin, və ya heç gəlməsin, gəl,
 Bu yellərdən, dayan, yandırma məşəl.
 Bu torpaqda sən ey ovcunda torpaq!
 O on barmağı etsən də şam ancaq.
 Bu torpaq qoymur olsun bəri mümkün
 Kəsilmiş barmağa torpaq tökülsün.
 Səni etmiş bədənənsiz süst bu əndam,
 Olursan gahi xəstə, gahi sağlam,
 Olar asan dam üstündən yıxılmaq,
 Yük olmazsa sənə əndamın ancaq.
 Olur əndamsız kim görsə rəya,
 Yüz ox dəysin, o, ağrı duymaz əsla.
 Bu doqquz kal turuncdan hər nə görsən,
 Narınc görməz kükürdün tüstüsündən.¹²³
 A Yusif, bu turuncdan burda əl çək,
 Səni doğrar Züleyxa bir narınc tok.¹²⁴
 Yetər, sən bir daş at sərxoş o başdan,
 Boşalt bu süfrəni narınc, turuncdan.
 Bu doqquz qapı evdən çıx, yol axtar,
 Bu doqquz baş ilandan canı qurtar.
 Həyata xidmət eylər bu nəfəs, bil,
 Onu bildik xəzan vaxtı əsən yel.
 Ölübdür eşqsiz çəksən nəfəs sən,
 Sayılmış hər nəfəs bir-bir əzəldən.
 Görəkdir eşqə bir Fərhad olmaq!
 Həm ondan sonra ölmək, şad olmaq!
 Mühəndis tişə üçün sapı ancaq,
 Edərmiş nar ağacındanca hər vaxt.
 Onunçün ki, onu rahat tutardı,
 Necə istərdi sap əmrə yatarı.
 Acı söhbətləri ta ki, eşitdi,
 Dağ üstə atdı tişə, gör nə etdi.
 Tiyə daşlara, sap torpağa girdi,
 Deyirlər, torpaq orda nəmlənirdi.
 O dəstəkdən göyərdi orda bir nar,
 Boy atdı, sonralar verdi ağac bar.
 Nizami heç o narı görməmişdir,
 Kitablarda nə görmüşsə demişdir.

FƏRHADIN ÖLÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ XOSROVUN ŞİRİNƏ TƏƏSSÜF MƏKTUBU.

Özül qoydu sözə qabil bir ustad,
 Öləndə Şirinin eşqiylə Fərhad,¹²⁵
 Qəmə qərq oldu Şirin, çox bu dağdan,
 Uçub bir nəzənin quş getdi bağdan.
 O arx üstə bitən sərvə o dildar
 Buludlar tok gözündən tökdü yaşlar.
 Böyüklər tok ona ayın düzəldi.
 Onu tapşırtdı torpağa, qayıtdı.
 Məzarı üstə bir günbəd ucaltdı,
 O günbəddən ziyarətəğah yaratdı.
 Xəbərlər çatdı şaha bundan-ondan,
 Təmizləndi yolun artıq tikandan.
 Peşiman oldu şah etdiklərindən,
 Onu ağırdı bu işlər dərinədən.
 O qaldı qayğının, fikrin əlində,
 Dözülməz şayələr, sözlər selində?!
 Yamanlıq bir kəsə eylərsə bir kəs,
 Görər bir gün o cür pislik haman şəxs.
 Bu qəmlərlə o daim fikrə qaldı,
 O, bir gün bu fikirdən zərbə aldı.
 Çağırdı bir xüsusi katibi şah,
 Kağız üstə saçardı inci gah-gah.
 Dedi: - Qat dadını sən güllə qəndin,
 Yaz o Şirinə məktub dadlı, şirin.
 Verildi orda ilkin yer duaya,
 Ümidlər, ehtiramlar bir xudaya.
 Onun adıyla ki, vermiş gözə nur,
 Bu varlıqda görən gözlər onundur.
 Yaratmış qüdrəti həm cin, həm insan.
 Yer ilə göydə çoxdur izlər ondan.
 Dönür hey başına ərzin fəlaklər,
 Yeri seyrəngah etmişdir bu göylər.»
 Xudanı, pəkləri yad etdi, burda.
 Dedi həm dərdlilərdən çox söz orda.
 Gözəllər şahı Şirin, nazlı dilbər.

Gülüşlər vardı onda sanki şəkər.
 Eşitdim yarı üçün bir sevən yar,
 Düşüb torpağa yas saxlar, həm ağlar.
 Səpirdi mişk gül üstə sünbülündən,
 Səmən civə alır nərgiz gülündən.
 Qəmindən sərv olan qamət бүkүlmüş,
 Üzü nilufər olmuş, gül tökүlmüş.
 Bənövşə bağlamışdır, yasəmən həm,
 Yaralanmış sümүkdən xurma möhkəm.
 Gülün taxtasına qonmaqda lələ,
 Ayı ləli salırdı ayrı halə.
 Ayından örpəyi dartıb qopartmış,
 Saçından bənd, üzündən örpək atmış.
 O, ah-naləylə etmiş dostları yad,
 Cahanı yandırıb etdikcə fəryad.
 Budur dost olmağın şərti cahanda,
 Olar dostluq olarsa bu nişanda.
 Ürəkdən dağçapan üçün o yanmış,
 Dizi üstə gedib dağlar dolanmış.
 Qərrib ölmüş üçün azdır bu əfğan,
 Hani dünya ki, yaş töksün bir ümman?
 Ölər aşiq bu cür qəlbində həsrət,
 Elə olsun, götürməzsə kim ibrət.
 Bu işlərdə hesab bizdən uzaqdır,
 Ürək dərdlər görür səndən nə vaxtdır.
 Səni bildim, bu işdən incidin bərk,
 O öldü, eyləmirsən sən onu tərək.
 Neçün əvvəl sən öldürdün verib qəm,
 O öldü, qəm çəkirsən indi hər dəm.
 Sən içdin qanımı, ol həm də qəm-xar,
 Əziz tut ki, özün etdin onu xar.
 Başı üstə otursan da yüz il sən,
 O torpaqda elə torpaq görərsən.
 Verərmə fayda bu yaşlar axıtmaq?
 Kababsız tüstü qoxlarsan sən ancaq.
 Bu qəm çəkməkdə yoxdur səndə nöqsan,
 Nə etmək, bir qəza salmışsa talan?!
 Həyat qurmuş ölüm üstə binanı,

Tutub kim daima qalmış cahanı?!
 O, ulduz sənə gündüzsən cahanda,
 Sənər ulduz o gündüz başlananda.
 Sən idin sübh, çırağ idi o parlaq,
 Çırağı söndürərlər sübh olan vaxt.
 O, pərvanə, haman bir şəmsən sən,
 Yanırkən şəm, gedər pərvanə əldən.
 O bağsan sən, o, otdur səndə bitmiş,
 O ot xoşdur ki, bağdan sonra getmiş,
 Sən atəş təblisən, ancaq o bir ud,
 Yanar ud tez, əgər tutsa onu od.
 Uçub bir quş gedibsə gülstandan,
 Əyər baş Nəsr-i-tair asimandan.¹²⁶
 Əgər bir damla kuzəndən gedib su,
 Axar çox Dəclə arxın səmtə doğru.
 Qalırsa bədr, qoy sən sən ləlilə,
 Gözəllik varsa, az göz tək o xalı.
 Əgər Fərhəd gedib, Şirin var olsun!
 Sarı gül solsa, o nəsrin var olsun!»
 Yazan ta məktubu yazdı, bitirdi,
 Edib səcdə onu Pərvizə verdi.
 Onu bir qasidə tapşırırdı Pərviz,
 O da Şirinə çatdırırdı onu tez.
 O Xosrovdan gələn məktubu görəək,
 Sevindən parladı Şirin bir ay tək.
 Öpüb üç dəfə möhrü açdı sonra,
 Gözündən qaçmadı bir hərf orda.
 Bürünmüş mişkə o gördü cigərlər,
 Nəbat gördü, qarışmışdır zəhərlər.
 Qəsəblərdə dolanmış yüz ilan var,
 Odu hər xurma altda yüz tikan var.
 İpək altda kilimlər gördü Şirin,
 Zəhərlər gördü ki, baldan da şirin.
 Nə vardı səbri, içsin azca şərbət,
 Nə hirsə, qızmağa var onda taqət.
 Bu dərd, ağrı onu ruhən çox üzdü,
 Oyaq bəxti ona yar oldu, dözdü.

MƏRYƏMİN ÖLÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ ŞİRİNİN XOSROVA TƏNƏLİ MƏKTUBU

Düşün, vardır bu dövrənin hesabı,
Nə iş tutsan, gəlir axır cavabı.
İtib-bitməz bir iş yaxşı –yamandan,
Beli bağlı durur hazır bu dövrən.
Çəkib qəm guya şah Fərhad ölərkən,
Acı söz yazdı Şirinə, bilirsən.
İlahi təqdirin hökmü gələndən,
Vidalaşdı durub şahlaqla Məryəm.
Zəhər vermiş ona Şirin deyirlər,
Yemək vaxtı, yemiş, ölmüş o dilbər.
Düzü gözsən, zəhərdən salma söhbət,
Onu öldürdü Şirində o himmət.¹²⁷
Vuruşsa hindlilər himmətlə hər vaxt,
Tökərlər tər budaqdan təzə yarpaq.
Ayı möhrə edən əfsunçular var,
Gücülə himmətin hoqqa çıxardar.
Oruc gözlərdi Məryəm misli Məryəm,
O yumdu ağzını şah qəndinə həmə,
Zahı Məryəmotuyla qurtaran tək,
Şahı qurtardı Məryəmədən bu iş bərk.¹²⁸
Haçan Məryəm ağacı qaldı bardan,
Xilas oldu axır şah intizardan.
Ona göstərdi layiq ehtramlar,
Oturdu yasda ayınlı cahandar.
O, taxta çıxmadı, göstərdi hörmət,
Qara paltar geyindi xeyli müddət.
Bu işdən Şirin olduqda xəbərdir,
Ona bir gül hesab oldu, bu, həmə xar.
Bu yandan bu ölümdən oldu çox şad,
Həsəddən canı oldu çünki azad.
O yandan ağrıdı qəmlər yükündən,
Ağıllıydı, yaman qorxdı o gündən.
O şahın xətrinə Şirin bir ay düz
Sevinəcə, şadlığa heç tutmadı üz.

Bir ay sonra tikan çıxdı yarıdan,
Bu dünya qəmləri getdi aradan.
Həvəs toxmu, dedi, ək qəlb birdən,
Cavab yaz Xosrova vaxtdır, yetər səm.
Nə sözlər vardısı könlündə gerçək
O yazdı torpağa dənələr səpən tək.
Kağız üstə qələm oynatdı katib,
O yazdı hər sözü, fikri münasib.
O yazdı hər sözü qəndən də şirin,
Bəzəndi söz xuda adıyla ilkin.
«Olan şahlar üçün bir şah adıyla,
Günahlardan keçən Allah adıyla,
O sahib ki, odur dərdin əlacı,
Onun yoxdur bizə bir ehtiyacı.
Deyil cism o, özü cismi yaratmış,
Münəccimlərdə bir heyvət oyatmış.
Bu yer, göy, həmə günəş, ay etdi arzu,
Kamal Türkünə oldu yolçu.
O, haqq almaz, verər ruzini hər dən,
Qələmsiz daşda yaqut rəsmi edər həmə.
Dənizdə, dağda bir quş, ya qarışqa,
O qoymaz çox qala qəmlərdə əsla.
Verərkən nemət əfv eylər o, nöqsan,
Tutar əldən əgər heyvətdə qalsan.
Ona şükürü yadından kim çıxardar,
Ayıltmaqçün qulağından o darta.
O üzdən ki, əgər diqqətlə baxsan,
Dəyişməklər tamam ondandır, ondan.
O, gah dinclik verər, gah da əziyyət,
Edər müflis, verər bəzən də dövlət.
İki rəngdir işi dünyanın ancaq;
Qara zənci o gah, gah rumlu tək ağ.
Ona ədl o, buna zülm ilə bidad,
Buna qəmlər verər, eylər onu şad.
Lahurlu tulsuya söylər nə düzgün:
«O eşşək öldü, bayramdır it üçün.»
Nə hər qismət gələ, bil şadlıq olmaz,
Ayaqda hər palaz xalça sayılmaz.

Bizə ruzi verəndəndir bu qismət,
 O gah dərman olur, gah dərd, həsrət.
 Olar qane hər işdə aqıl insan.
 Tikan, ya bir gül olsun, qaçmaz ondan.
 Cahanın Cəmşidi tapdı böyük baxt,
 O, yeddi qardaş üstə qurdu bir taxt.
 Cahanı şahlığı altıda o saxlar,
 Odur başçı, başında əla tac var.
 O cənnət bir bucaq mülkü yanında,
 Bir otdur dövləti bağında tuba.
 Balıqdan ayacan oldu o bir şah,
 Balıqdan ayacan olmuş o, agah.
 Gecə-gündüz iki rəngdir, bilirsən,
 Verər pay gah şəkərdən, gah zəhərdən.
 Qara rəngli bu səndəl evdə hər dəm
 Olur gah toy-düyün, bəzən də matəm.
 Yatır yarı o şahın torpaq altıda,
 Nə qəm, çox yarı vardır bu həyatda,
 Fələk verdi ona getməkdə cürət,
 O bildi tez doyur şah, bilmir ülfət.
 Yox idi şahı ondan yaxşı həmdəm,
 Tez ondan doydusa şah, bu, deyil qəm.
 Onu cəlb eylər ayrı bir gülüstan,
 Basar tez bağrına ayrı o, canan.
 Təəssüf, qalmadı, getdi o dilbər,
 Qalanlar boş dayanmaz, keyfın eylər.
 O qəmdən incimə, ey qəlbi incə,
 Olur torpaqlar altıda xəznə, mənca.
 Yemə qəm, çox qəmə tab etməz adam,
 Deyirsən qəm, ona dözməz bu yer həm.
 Bu qəmdən nəzəninlər inciyərlər,
 Bu naziklər necə qəmlər yeyərlər?!
 Unutsan Məryəmi, olmazmı əla!
 Tapılmaz heç tozu, olsan da İsa.
 Yeri o nazlı yarın oldu taxta,
 Vida etmək yararmı taca, taxta?!
 Mey iç, neyçün gözümdən mey süzürsən?
 Qəmin artar, qəm üstədən qalxmasan sən.

Ölə qarşında kimsə, kimsə ölməz,
 Çətin gündə çəkar qəm, qəlbi gülməz.
 Çəkib ah ölmüşə göstərmə bidad,
 Ölan səbr istəyir səndən, nə fəryad.
 Vücut işdən qalib puç olsa artıq,
 Nə yoxsulluq bir iş eylər, nə şahlıq.
 O bir çəsmə üçün çox coşma hər dəm,
 Qoy olsun Dəclədən bir damla su kəm.
 Tut əldə cami-Cəm, şad ol, mey iç, gül,
 Nədir Bağdad üçün bir köhnə zənbil.
 Heç onsuz yatmayan könlün nə etsin?
 Gözümdən getdi, könlümdən də getsin.
 Gedib bir sərv bu dünya bağından,
 Yaşa dünyada ki, dünyaya cansan.
 Mey iç, şad ol, nə lazım çəkmə heç qəm.
 Başından salmasın bir tük o yel həm.
 İraq səndən bu varlıq getsə əldən,
 Şükür, hər şey olar, varsansa bir sən.
 O dürsən sən, olar xoş dür tək olsa,
 O ləl isən, olar xoş ləl tənha.
 Bu tənhalıqla qane ol Günəş tək,
 O Cəm dinində olmuşdur Günəş tək.
 Yatarsa hər zaman bir quşla bir quş,
 Fəqət Simürğ olan quş eşsiz olmuş.
 O gövhər qalmayıbsa, çəkmə çox qəm,
 O mədənsən ki, olmaz gövhərin kəm.
 Eşi yoxdursa bir baş, yaxşıdır çox!
 O gövhər yaxşıdır tay gövhəri yox.
 Bir ahu getdisə çöldən, burax sən,
 Sən onlardan bu çöldə çox görərsən.
 Alıb bir dən o xırmandan küləklər,
 Fəda Ay xırmanı, bir də fələklər.
 Gedib bir gül, tikandan fayda olmaz,
 O bir güldü, əvəz gəlmiş bir ilk yaz.
 O bir büt getdisə, Kəsra sağ olsun!
 Yemə Məryəm qəmi, İsa sağ olsun!»

ŞİRİNİN MƏKTUBUNUN XOSROVA ÇATMASI

Ona Şirin nə yazmış gördü ta şah,
 O şirin sözlərə mat qaldı gah-gah.
 Dedi: - Bunlar cavabdır, bir savaşı yox!
 Kim atmışsa kəsək, daşlar yeyər çox.
 Yazıb mən cırmadım, indi nə etmək!?
 Eşitdim hər nə lazımsa eşitmək.
 Şəkərlər umdu Şirindən o heyran.
 O milçək qovğası qalxmışdı yoldan.
 O Məryəm davası etdi onu tərək,
 Nə şamda tüstü, nə xurmada çərdək.
 Sevincdən burda Məryəm gen düşən gün
 O Məryəm bayramıydı Xosrov üçün.
 Olar kəminə iş, məhv olsa düşməni,
 Sən ondan sonra bəsdir bir su içsən.
 Yola çox yağlı sözlər saldı ki şah,
 Polad yumşaldı yağla bəlkə nagaş.
 Qəbul etdi o büt hər nəydi fərman.
 Var idi dərdi, aldı sanki dərman.
 Onun şaha gümanı çoxdu bundan,
 O gözlərdi daha düz dəvət ondan.
 Adam yollar, alar yarı kəbinlə,
 Gedər qəsrə o, Şirin tək gəlinlə.
 Dil açdı, başladı Şirin məzəmmət,
 Giley artdıqca naz etdi o afət.
 O gördü yaxşı mal üçün marağ var,
 Tələb eylərsə bazar, qiymət artar.
 Olarsa müştəri, yaxşı gedər mal,
 O nurun qədrini gözdən xəbər al.
 Sənə xeyri olar, bu fikri atma,
 Alan yoxdursa səndən malı, satma.
 Qapı örtmə rəvəc isə bazar sən,
 O bazarda yəqin sən xeyr edərsən.
 Nə hiylə etsə şah, uymurdu Şirin,
 Əlindən nazını qoymurdu Şirin.
 Görərkən nazı aciz qaldı çox şah,
 İşə bir çarə axtardı o, gah-gah.

Düşündü ayrı yar tapsın o bir gün,
 Bir axsaq eşşək alsın, yorga sürsün.
 Özüyçün ayrı bir iş-güc düzəlsin.
 Bir iş tutsun, onunla kama yetsin.
 Gəzib axtardı söhbət burdan-ordan,
 Boş iş tutmaz cahanda zirək insan.

XOSROVUN PADŞAHLIQDAKI ŞÖVKƏTİ VƏ
LƏZZƏT ÇƏKMƏSİNİN TƏSVİRİ

Bilir dünya çıxandan taxta Pərviz,
 Elə şah çıxmamışdı taxta hərgiz.
 Onun xalqı qəbul etmək günündə
 Durardı beş səf insanlar önündə.
 O ilkin səfə də ancaq varlılardı,
 İkinci səfə də yoxsullar durardı,
 Üçüncü səfə də gücsüz xəstələrdi,
 Qəbirdən tüke qaçmış kimsələrdi,
 O dördüncü olan səfə duranlar,
 Ayaq zəncirdədir, qəlbində mısınar.
 Beşinci səfə qan tökmüş günahkar,
 Soruşmaz bir-birindən bir söz onlar.
 Ümidlər verməyə hər kim töküb qan,
 Asılmışdı xilas olmağa fərman.
 Qəbulu gözləyən dilləndi birdən:
 Keçirsin arxanı hər kəs nəzərdən.
 Görüb yoxsulları varlı sevindi,
 Dedi: - Şükür cəlsəm layiqdir indi.
 O yoxsul xəstəni birdən görəndə
 Şükür yoxdur mərz- dilləndi - məndə.
 Baxıb dustaqları xəstə görərkən,
 O, azad idi, şükür etdi ürəkdən.
 Baxıb qatilləri gördükdə dustaq,
 Dil açdı, halına şükür etdi ancaq.
 Görüb qatil xilas üçün ümid var,
 Şükürlər şamına artırdı nurlar.
 O şahın qəlbə ədl ilə müdam şad,
 Misir tək ölkəsi ədl ilə abad.

Mey əldə bir gün əyləşdi o, taxta.
 Rəqib olmaq dilərdi sanki baxta.
 O taxtı dövrəsində şadı heyran,
 Öpürdü şahlar ağı torpağından.
 Göyün timsalları yer-yer, əcabdir,
 Kəyan taxtında həkk olmuşdu bir-bir.
 O Ay, Zöhrə, yenə çadirla Keyvan,
 Çəkilməş orda diqqətlə hər eyvan,
 O ulduzlar, tamam sabit və səyyar
 Dəqiqəylə, dərəcəylə, nə cür var.
 O gövhərlərlə nə qurmuşsa insan,
 Soraq eylər gecə-gündüz saatdan.
 Nücumda hər kim olmuşsa xəbərdir,
 O taxt ilə nə var göylərdə anlar.
 O Xosrov taxtına baxsa bir insan,
 Tapar Keyxosrov üçün xoş cam ondan.
 O taxtı taxt bilmə, asimandı,
 Ona sahib nə şah, sahib qərandı.
 O, bir fildi, fil üzdən adəm olsa,
 O, bir şirdi tükü ənbərdir amma.
 Yol açmış göylərə doğru bu yerdən,
 Açıbdır süfrə ulduzdan yerəcəm.
 O məclisdə İrəm camı qalib boş,
 O dərğahda fələk bir hələq olmuş.
 Böyüklük istəsən, göstər səxavət,
 Açıq olsun kison, olduqca fürsət.
 Dirəm sahibləri bərk olsa əldən,
 Olar bədbəxt o axır bu əməldən,
 Nizam ver işlərə şadlıqla hər dəm,
 Xərəc al, xərclə, boş durma özün həm.
 Necə aldinsa bu dünyanı, ver sən,
 Verirsən, almayırsan, sən bilirsen.
 Yəqin tənha cahanı tutmaq olmaz,
 Yemək dünyanı tənha, udmaq olmaz.
 Kim aqilsə, nədir bilməş bu gerçək,
 Həmişə tək yeyən axır ölər tək.
 Tək içmə, çay suyu görsən də lap sən,
 O dərya tək acı olma bu üzdən.

Yetər bir şəmə çevril, nur saç, odlan,
 Ayaq tərət bir özgəyçün alış, yan.
 Bu dünya varına dəyməz bu zillət,
 Nə gördü Qarun ondan, bu, həqiqət.¹²⁹
 O, zəhmətlə olur əldə, nə söz var,
 Əlindən getsə, qəlbin dəhşət ağlar.
 Əziyyətlə gəlməyi, getmək əziyyət,
 Bu xəznə olmamaq-ayrı səadət!
 O Pərviz Cəmşidi keçmişdi çox bərk,
 O, hər dəm xəznə payları Günəş tək.
 Verərkən xəznə şad idi o hər vaxt,
 Özü bir xəznə idi yerdə ancaq.
 İki dəfə açardı süfrə hər gün,
 Kasa verdi xörəkçün, camı meyvçün.
 Tökərdi süfrəyə nemət o, bir mil,
 Alar milçək inək, ağcaqanad fil.
 Düzülmüş süfrədə hər dürlü halva,
 Qonaq bilmir yesin hansından amma.
 Dana, həm quş, qoyun, həm də baliqlar,
 Nə istəsən, bilinməz say, nə miqdər.
 O məclisdə ətir saldıqca tufan,
 Çiçəklər borcunu aldı səbadan,
 Yanırkən udla, ənbərlərlə manqal,
 Gedir Hindin xərəci xərəc dərhəl.
 Yeməklər gəlsə şah məxsus amma,
 Gedərdi ətri Xuzistana həтта.
 Yeyərdi tər kabab əvvəl səhərlər,
 Ona sürtərdilər bir dür, deyirlər.
 Dənizlər tacirindən dürrü pünhan,
 Alarlarmış verib zər yüzə batman.
 Eşitdim ki, rütubətliyə əndam,
 Olarmış bax haman dürr ilə sağlam.
 Təzə doğmuş, gözü göy, qırmızı rəng,
 Ətirlənmiş bir at Bağdad gülü tək.
 Anasından salınmış ayrı dayça,
 Qoyundan süd ona vermişlər amma.
 Buyurmuş bir gümüş təndir tikilmiş,
 Ona bir ölkənin xərci çəkilməş.

On-on beş batman orda ud yanarmış.
 O ud orda odun tək odlanarmış.
 Kabab orda bişərmış Xosrov üçün,
 O od, təndir, kabab bir qayda hər gün.
 Qızıldan süfrəçi süfrə salardı,
 Çəki min yeddi yüz misqal olardı.
 O, qənd, püstə yeyən tək o xörəkdən
 Yeyərdi bir neçə loğma ürəkdən.
 Keçirdər sonra dərgahı nəzərdən,
 Gözü bir kimsyə düşsəydi birdən,
 Ona o süfrəni bəxş eyləyərmiş,
 O təndiri, nə alət var verərmiş.
 Elə bir süfrəyə, nura min əhsən!
 Çıxardarlar çörək hey təndirindən.
 Yənə bir gün ki, göylər süfrə saldı,
 O sübhün təndirindən göy saraldı,
 O köhnə qayda, adət bir də gəldi.
 O təndir, süfrə də bir də düzəldi.
 Qərribə işlər işlərdi o hər gün,
 Keçirdərdi bu qayda daim ömrün.
 Zaman gəldi, əlindən getdi şahlıq,
 O işlər, təmtəraq bir heçdi artıq.
 Şərəf lazımsa, axtar kimdə var bəxt,
 Olarsan bəxtlilərlə sən də xoşbəxt.
 Tatar ceyranı sünbüllükdə otlar,
 Nəsimindən tapar mişk ətri bazar.
 Əgər otlarsa çör-çöp başqa ceyran,
 Nə mişk axtar, yeri çör-çöp gözə ondan.
 Atam rəhmətlik, olsun qisməti nur,
 Öyüd verdi qocalar misli məşhur:
 «O bəxtsizdən bir ox tək qaç, uzaq dur!
 O xoşbəxtlər yanında yer tut, ev qur!
 Gecə lazımsa gündüz misli parlaq,
 Çırağ yandır o nur məşəllə ancaq.
 O dürr getmiş həmişə yüksək əldən,
 Oturmuşdur böyüklərlə əzəldən.»

İSFAHANLI ŞƏKƏRİN ƏHVALATI

O şahlar qaydasınca şah bir gün,
 Yənə məclisdə idi işrət üçün.
 O Reydən, Çinlə Qurdan, İsfahandan,
 Bütün şahlar önündə şad, heyran.
 Gəlib Qafdan Qafa hakim olanlar,
 Əlindən öpməyə hazırdı onlar.
 Xütən xaqanı, Zəngin şahı çox şad,
 Mey əldə hər kəs eylər Xosrovu yad.
 Dolandı bir neçə dəfə qədəhlər,
 Həya getmişdi şahlardan sərəsər.
 Həyadan örpəyi atmışdı həm şah,
 Açıq sözlər deyirdi gah – nagah.
 «Mənə layiq dedi varmı gözəllər,
 Əgər varsa, nə yerlərdə gözəllər.
 Lətafət Rumdadır – dilləndi kimsə,
 Olar ancaq o torpaqda o xəznə.»
 Dedi bir kəs: - Bu yer ancaq Xütəndir,
 Gözəllərlə o yer əfsanədir bir.
 Dedi bir qeyri: - Ərimən yurdu dilbər,
 Var orda çox pəri surət gözəllər.
 (Dedi kimsə: - Gözəl yurdu Arandır,
 O bütlər hurilərdən bir nişandır.
 Gözəllər yurdudur ancaq o torpaq,
 Elə bütlər olur cənnətdə ancaq.)
 Dedi bir kimsə: - Kəşmir ayrı dastan,
 Tapılmaz bir gözəldə orda nöqsan.
 «Şaha layiq – dedi kimsə – bu anda,
 Şəkər adlı gözəl var İsfahanda.
 Edər şirinliyə zülm ilə bidad,
 Edər şəkər o Xuzistanda fəryad.
 Dodaqaltı dönüb şirin güləndə,
 Edər yüz şəkəri bir dəmdə bəndə.
 Qəbə sərvinə çox dardır çəmənçün,
 Dirəm paylar gümüşdən yasəmənçün.
 Yanında ağzının xurma təkər dən,
 Şəkər kimdir qovulmuşdur o evdən,

Ayından örpəyi qaldırsa bir dəm,
 Quyudan Yusif eylər nalələr həm.
 Olan eybi budur, ancaq o dildər,
 Edər hər kəslə dikbaşlıqla rəftar.
 Küləklər tək tapar hər yerdə aram,
 Yetənlə lalələr tək qaldırar cam.
 O olmaz lütf ilə bir kəslə munis,
 Yolunda olmayınca xar, müflis.
 Qucaqlarsa gecə bir dəfə bir kəs,
 Yadından o gecə heç vaxt getməz.»
 Bu xoş sözlər o şahı tutdu möhkəm,
 Əsas qoydu yeni eşqə haman dəm.
 Düşündü Şirin üstə çəpsin atla
 Ki, etsin türkü türklüklə o, yağma.¹³¹
 O qənd şirinliyi alsın o qənddən
 O qənd ilə özü çıxsın o bənddən.
 Düşər gövhərlə gövhər hörmətindən,
 İpək düşmüş ipəklə qiymətindən.
 Şəkərdən başqa bir sevdası vardı,
 Şəkərdən həm də şirinlik aradı.
 Nə rədd eylər onu qəlb ilə candan,
 Nə mümkündü çağırırsın İsfahandan.
 Bir il səbr etdi fikr ilə cahandar,
 Deyildi kimsə halından xəbərdar.
 Bir il sonra durub atlandı birdən,
 Yol aldı İsfahan səmtə o yerdən.
 Çatıb endi atından İsfahanda,
 O gördü Runtək abadlıqlar onda.
 O, işrətlər sevən gördü çox üzvlər,
 Könüllər şad idi sanki günülər.
 Həm işrət başladı şah, həm mey içdi,
 Onun könlündən o azadə keçdi.
 Soruşdu gizlicə yurdu, yerindən,
 Evi hardaymış öyrəndi birindən.
 Durub getdi qulam ilə bir axsam,
 Şəkərdən almaq istərdi o bir şam.
 O Şəkkər kuyuna Xosrov çatanda,
 Bax, oldu Qəsri-Şirin İsfahan da.

O axsam qəlb işrətlər tapardı,
 Şəkər kuyu, o Şirin qəsri vardı.
 Çalırkən halqanı şah asta-asta,
 Yetişi bir qulam halqa qulaqda.
 Qapı ağzında gördü bir cavan var,
 Başında gördü şahlıqdan nişan var.
 Onu Şəbdizdən endirdi bir Ay tək,
 Atı otlağa göndərdi o, tezcək.
 Qonaqlarla qulam eyvana getdi,
 Qonaq ilə başı Keyvana yetdi.
 Oturdu ta ki Xosrov iş başında,
 Qızıl səpdi, o, məclis qurdu onda.
 İzin verdi o dəm gəlsin o Şəkkər,
 Dilindən saçsın o mehmanla şəkkər.
 Şəkər gəldi, əlində camı vardı,
 Ağız şəkkərdisə, gözlər xumardı,
 Adı Şəkkər, sözü şəkkər o idi,
 Sifahanlı nabat dilbər o idi.
 Saçırdı saçlarından mişk, ənbər,
 Gülərkən paylayırdı qənd, şəkkər.
 O, fitnə busələrlə sanki Visə,
 Şirin dillər töküdü sanki dayə.
 Kəvizlər saxlar o, Çin ilə Rumdan,
 Elə dilbər gözəllər görməz insan.
 Gecə olmuş yarın novruz edərlər,
 Hamı eys-işrət ardınca gedərlər.
 Oturdu, mey ələ aldı haman dəm,
 Elə bir büt, həm ev xalı, nə aləm!
 Cahan şahı oturmuş, məst idi bərk,
 Şəkər tez başladı bir nəğmə Ay tək.
 O qoynu yasəmən sanma süzür mey,
 Var idi su, ona atəş qatır hey.
 Acı üzlə işə salmış güləbi,
 Verir, şirinlik ilə yox hesabı.
 Qədəhlər dalbadal meylə dolurdu,
 İçir şah, uyğuya təslim olurdu.
 Meyin şövqü tikan çəkdi dodaqdan,
 O mütrüb səsləri getdi otaqdan.

Yarar bir üzr ilə Şəkkər də qalxdı,
 Qonağa ayrılan evdən o çıxdı.
 Kəniş vardı, onunla birdi boyda,
 Camalı, cəldliyi vardı o qayda.
 Geyindirdi onu zar-zivarinə,
 Onu göndərdi Şəkkər öz yerinə.
 O Xosrov gördü gəlmiş nazlı cananı,
 Şəkərdən hayfını aldı o, baldan.
 Elə sarmaşdı, ondan kama yetdi,
 O məst əfsunda naçar yanlış etdi.
 Kəniş olmuşdu işdə şahə heyran,
 Qucağında onun dad gördü ondan.
 Gözəllikdə o şah olmuşdu dastan.
 Çıxardar yağlı sözlə ağı başdan.
 Uca qamətdə bir sərvərsə bir kəs,
 Yenə qamətdə şah Pərvizə yetməz.
 O xoş xülqü badam tək tazə, tərzi,
 Şirinlikdə, deyərdin, neyşəkərdi.
 Atı düşsəydi işrət vaxtı axsaq,
 Otuz fərsəx gedərdi orda da şah.
 O, bir gün içsə idi az qədərdən,
 İçərdi qırxcə batman camı birdən.
 Kəniş tezəcə obaşdan sübh durdu,
 İcazə aldı şahdan, fənd qurdu.
 Tez istərə-istəməz getdi o afət,
 Olandan Şəkkərə etdi hekayət.
 O, şahdan hər nə görmüşdü, danışdı,
 Olan gizlinləri naql etdi, açdı.
 Şəkər bir şam götürdü, çıxdı nazla,
 Olur bir yerdə şəkər, şam çox əla.
 Gümən etdi budur axşamki dilbər,
 Kəniş tək şam tutur, amma bu şəkər.
 Soruşdu, söylə, mehman saxlayandan,
 Olubmu mən kimi xəlvətdə mehman?
 Cavab verdi: - Böyüklər içrə ey tək!
 Cahanda görmədim mehman sənintək.
 Gözəllikdə sənə yoxdur bərabər.
 Şəkərdən dadlı sözlər, yağlı dillər.

Bir eybin var ağır gəlmirsə naçar,
 Duzunda ağzının gördüm ki, iy var.
 Təmiz iylər gələr duz varsa insan,
 Bu cür ki, duzlusan, iy səndə hardan?!
 Dedi şah: - Tədbirin varsa, de ancaq.
 Dedi Süsən: - Bir il sən ye sarımsaq.
 Haman bütخانədən şah getdi sonra,
 Bir il üz tutdu o tədbirə amma.
 Bu söhbətdən bir il keçmiş cahandar,
 Məzəcimə görürdü ayrı hal var.
 Harın dövrən ona ram oldu birdən.
 Sarımsaqla ağacda bitdi susən.
 O durdu bir gecə, etmişdi adət,
 Şəkərlə başladı bir də o, işrət.
 Haman şirinliyi tapdı o sərvər,
 Çatar şirinliyə kim tapsa şəkər.
 O işrətdə neçə hallar düzəldi
 Öpüşmək, oynamaq meydana gəldi.
 O əvvəlki kəniş gəldi bu yandan.
 Qoşuldu şahə, o, qurtardı ondan.
 O çeynənmiş noğuldən şah yeyirdi,
 Boyat aş Şəkər zənn eyləyirdi.
 Qoşunuyla gecə qalxıb gedərkən,
 Soruşdu bal dodaqdan şah qəfildən:
 Çıxıbmı rastına mən tək, de, mehman?
 De, məndən yaxşı gördünmü bir insan?
 Belə Şirin cavab verdi o Şəkər.
 Sənintək vardı bildir böylə sərvər.
 Gəlirdi pis qoxu ağzından ancaq.
 Qoxun xoşdur, nə xoşdur böylə olmaq!
 Dedi: Hər kəsəki eybı görürsən,
 Nə eybin var dayan hüsnündə gör sən.
 Soruşdu: - Bəs nədir eybim, nə bildin?
 O eybindən bu hüsnüm oldu çirkin?
 Cavab verdi: - Gəl eybindən deyim mən,
 Ki, qalmırsan yaxınlıqdan bir an sən.
 Olursan çərx tək hər kəsə məhrəm,
 Bu dünya tək yetənə dost, həmdəm.

Gözəl bir quşsan, ey Çin naqşi, əhsən!
 Ki, hər dəm bir budaq üstə enirsən.
 Təəssüf, çox zərif, incə qının var,
 O hər dəm bir qılıncla qalxıb oynar.
 Cavab verdi Şəkər sət: - Ey cavanmərd,
 Bu Şəkkərdən düşünmə daddı bir fərd.
 O sirlər örtənə and olsun, ey şah!
 Mən öz möhrümdəyəm, şahiddir Allah.
 Nə yatmış bir gecə kəs mənə pünhan,
 Nə deşmiş dürrümü əsla bir insan,
 Kənizlərdir o kəslər ki, görürsən,
 Gedib əxvətdə dövrənlər sürürsən.
 Gəlib əvvəl olurdum sənə həmdən.
 İçirdim mey, edirdim eys hər dəm.
 Sənin ancaq qucağında olanlar,
 Nə mənədim, mən kimi bütlərdi onlar.
 Şəkərdən ta eşitdi bu sözü şah,
 Bu mənaya könüldən oldu ağah.
 Xuda möhrü olan bir dürrə, əlbət,
 Edər bakirliyin möhrü şəhadət.

XOSROVUN ŞƏKƏRİ ALMASI

Üfüqlərdə o Şərq od yandıranda
 Sular tək getdi şah ordan bir anda.
 Böyüklər dəvət etdi İsfahandan,
 Soruşdu Şəkkəri şah bundan, ondan.
 Ağız bir İsfahan verdi şəhadət,
 Olubdur Şəkkərə bir ziynət ismət.
 O Şəkkər hər zaman tündündə qalmış,
 O gül əl dəyməyib rəngində qalmış.
 Nə varsa malı hər dəm yükədə saxlar,
 İş üçün bir neçə onda kəni var.
 Yəhərlərsə o, at hər kəsə bəzən,
 «Uzaq dur!» - nizəsi vardır dəmirdən.
 Qarılar təsdiq etdi dəxi möhkəm
 Ki, qalmış pərdədə bakir o həmdəm.
 Mübarək gördü fəli şah, o sərvər,

Bu çox müləkklə tər qalmış bu şəkkər.
 Adam göndərdi ki, gəlsin saraya,
 Ər-arvad ayini qurdu o Aya.
 O bakir dürrü almaz ilə deşdi,
 Üzük ləl idi, yaqutla bir eşdi.
 Mədəin səmtə üz tutdu o bir də,
 Onunlaydı şəkər yüklü Şəkər də.
 Şəkər ilə edirdi Şirini xar,
 Bilirdi Şəkkərin şirinliyi var.
 O şahın könlü doyduda Şəkərdən,
 O Şirin qəndinə meyl etdi birdən.
 Şəkər tündündə Xosrov çox pərişan,
 Tikanlar gördü Şirin xurmasından.
 Başında Şirin eşqi şah çəkir ah,
 Əriyirdi suda şəkkər kimi şah.
 O, Şirindən uzaq yanmaqda şam tək,
 Bal ilə xoş keçər halı mumun bərk.
 O şirin candan ayrı düşsə bir kəs,
 Şəkər ver ağzına bir fayda verməz.
 Şəkər Şirin yeri verməz heç əsla,
 Şəkərdən dadlıdır şirincə halva.
 Çəmən torpaqdır ancaq yoxsa nəsrin,
 Acı dadmış şəkər olmazsa şirin.
 Dəmə birdir şəkər, şirin, bacarsan,
 Qamışdandır şəkər, şirinsə candan.
 O Şirin balı şam yandırsa harda,
 Şəkər ud yandırar manqalda orda.
 Əgər varsa Şəkərdən dad o canda,
 Onu bəre aldı şirinlikdən onda.
 Böyüklər, bil ki, şirinlik sevvərlər,
 Uşaqla tutini aldatdı şəkkər.
 Edər şirin o harda görsə bir su,
 Su gördükdə şəkər döndü su oldu.
 Şəkərlə şirinin fərqi ayandır,
 Şəkər bir can yeri, şirinsə candır.
 Pəriüz Şirin öz qəsrində dustaq
 Ona pərdə tutandır Şəkkər ancaq.
 Deyirdi qəlbi gəlsin tezə Şirin,

Bu Şəkkərdən nə fayda, varsa dərdin.
 Buza çatmazsa da saflıqda billur,
 Bu buz yaşıdır, quru billur yaş olmur.
 Dəyirman daşı fırlansa başında,
 Ürək dönməz heç o dilbərdən əsla.
 Dolannam başına, dönməm mən ondan,
 Bu bir başım qoy olsun yara qurban.
 Dedi: - Boş-boş xəyallardır bu, sonra,
 Hələ səbr eylə, olma dəxi rüsva.
 Gərəkdir eyləyim Şirini mən türk.
 Yetər, şirinliyə uydum uşaq tək.
 Budur camımdadır Şəkkər və Şirin!
 Günüm neyçün acılıqlarla keçsin?!
 Bu dostlarla mənə bir dost olan yox,
 Gəmi batmış, gəmiçi olsa da çox.
 Bu meylin gözlərinə qalx mil çək,
 Tələsməklə çətindir kama yetmək.
 Yərə sən düşməməkçün sanki kölgə,
 Çalış çıx pilləkanla pillə-pillə.
 O kam üçün elə göstərmə rəğbət
 Onu sən tapmayanda çəkmə möhnət.
 Həmişə az tamah ol, çox taparkən,
 Uğurlarla ürəkdən bir sevin sən.
 Ürək yaxşı olar mərdliklə gəlsin,
 İşi mərdin də mərdliklə düzəlsin
 Yolun dözməkdir ancaq burda, heyhat,
 Qalar arvad önündə aciz arvad.
 Haramdır, mərd olan arvadlıq etməz,
 Bu arvadlıq, zina etmək nədir bəs?!
 Desəm şirəm, mənə layiq deyil bu,
 Məni məğlub edir çünki bir ahu.
 Əgər olsam yara almış qoyun da,
 Mənimdir yun, deyil can özgə yunda.
 O fil tək bir kəsə sirr açmadım mən,
 Pələ tək yad kilimdə yatmadım mən.
 Elə naz etdi o dilbər, heç olmaz,
 Nə Xosrov, bəlkə Keyxosrov çəkər naz.
 Ürək versən, gözər kürd tək o, sino

Sən ev versən, hanı söylər xəzinə,¹³³
 O hicranı edirsə bağrımı qan.
 Tamah idi, taun qalxar tamahdan.
 Vəfa məşuqələrdən kimsə görməz.
 Həkimlər sirkəli şorbə bişirməz.
 Çıxardar ağılımı daim başımdan
 Ki, qalx, əstəğfurullah, vur, axıt qan.
 Həya etdim, həmişə qəm yedimsə,
 Gərəkdir incidim, mən incidimsə.
 Çalış vurma, qadın çixsa özündən,
 Vurarkən bərk vur, getsin özündən.
 Gilanda bir qadın söylər nə ələ!
 Səni incitsə, vursan, bərk vur amma.
 Yox idi çarə, qəlbində şahın qəm.
 Nə siri açmağa bir dost, həndəm.
 Olar hər qəlbə möhrəm evdə ancaq,
 O yad bir qəlb olarmı qəmdə ortaq?!
 Dənin getsin evindən, istəmirsən,
 Yaxın qoyma evə yad kimsəni sən.
 Elə de ən yaxın dostu desən sirr.
 Düşün ki, ən qatı bir düşməndir.
 Deyilməz söz demə düşmənlə əsla,
 Nə düşmən, ən yaxın bir dostla həttə.
 O xəlvətdə divarlardan da gizlə!
 Qulaqlar var divar ardında, gözələ!
 Özündən eyləmək olursa pünhan,
 Fikir vermə, yayındır fikri ondan.
 Fikirləşmə, demək olmazsa siri,
 Deyilməzsə, fikirləşsən, nə xeyri?!
 Bu məclisdə elə pərdə tut amma,
 Qılinc oynatmasın meydanda dağca.
 Yaraşmırsa çələ bir nəğmə az-maz,
 O, sultan məclisi üçün yaraşmaz.
 Yaman xislət adamları birgə durma,
 Düşər əskikliyə şənün, oturma.
 Sənin dostun olan nadan, ya aqıl,
 Möhürsüz mal ona tapşırma qafil.
 Nə torpaqda ağac əksən əgər sən,

Nə əkdinsə, onu həm gözlə, dər sən.
 Bəşir əvvəl sözü sən, eylə diqqət,
 Deyildikdə gətirsin hörmət, izzət.
 Dilərən yüz qəbə şad vaxtı bərk-bərk,
 Bu yaxşı ad üçün yırt bircə köynək.
 Dura qarşında yüz ayüzlü canan,
 Çıxa bir çirkin üzlü, qorx sən ondan.
 Desən bir söz ona düşmən kimi bax,
 Görənsən yaxşı-pis onda sən ancaq.

ŞİRİNİN TƏK QALIB TANRIYA YALVARMASI VƏ NALƏ ETMƏSİ

Saçırkən fikrinə şahın ağıl nur,
 O bildi Şirinə qəm-xardı Şapur.
 Çağırdı Şapuru dərğaha gəlsin,
 Bezə bəlkə qalib təklidə Şirin.
 Uca qamətli Ay qaldıqda tənha,
 Töküdü nərgizi yaş damla-damla.
 Bu haldan tənə gəldi bir gecə bərk,
 Gecə gəldi ona bitməz bir il tək.
 Gecə zülmət dağ üstə sanki qarğa,
 Qanadından asılmış dağın amma
 Soyuq sərt bir gecə odsuz ürək tək.
 Gecə bitmir, deyir gündüzdən əl çək.
 Qalib sübhün quşu darda gələrkən,
 Onu asmış qaranlıq dimdiyindən.
 Təbilçilə barmağın çalmış ilanlar,
 Qalib ulduz ayağında tikanlar.
 Keşikdə salmış əldən zəngi zəngçi,
 Xarabə zəngçalan, sərxoş keşikçi.
 Bu zülmət yerlərə kölgə salınca,
 Boyun əydi baxıb dövrən qılınca.
 Ər-arvad olsalar da burda Ay, Gün,
 Rəhim bağlıydı sübhü doğmaq üçün.
 Gecə üçün qucaq açmış səməlar,
 Unutmuşdu Günəş Sərq var, doğum var.
 Şimal ulduzları bərk uyğudaydı,

Yumurta bu cənub ulduz sudaydı.
 Başa çəkmişdi şahlıq çətri yerlər,
 Balıq, quş dinclik içrəydi sərəsar.
 Gecə zülmətə gözdən nuru almış,
 Bənətünnaşi dartıb ayrı salmış.
 Qaranlıq bəndə salmışdır cahanı,
 Edibdir qütb tək heyran səmanı.
 Bu xilqətdən xəbərsiz qaldı dünya.
 Cahan bir ayrı yerdəymişmi yoxsa??
 Fələklər baş yerə əymiş dəmiztək,
 Səpir başa otəkədən incilər bərk.
 O ulduz inci çalmaq istər ikən,
 Düşübdür qır küpə, bir bax, qəfildən.
 Bu küp ki, onda artıq kül yer almış,
 Zamanın odlarından tüstü qalmış.
 Tökülmüş kəhkəşan yolda samandır,
 Quyu içrə su altıda asimandır.
 Olubdur bir ovuc arpa o Ülkər,
 Tutub bir hindli qarı məşq eylər.¹³⁴
 Nə «Zənd» vird etməyə möbiddə dil var,
 Nə şadlıqdan qanad çırpırdı quşlar.
 Hər addım nizəli bir zənci durmuş
 İşiq, nur qarşısında pusqu qurmuş.
 Dul arvad vardı ki, sönmüş çıraqı,
 Xoruz saxları çalmış oğru, yağdı.
 Gecə yol kəssə bir div, bil ki, nagh,
 Xoruz banlar, mədəd səndən, ey allah!
 Nə dəhşət bir gecə, yüz div, rəng qır,
 Baxırsan bir xoruz bir səs çıxarmır.
 Gecə Şirini sonsuz qəmlər aldı,
 Çırağı o gecə misli qaraldı.
 Ürək bərk ağırlardan gəldi tənə.
 Cahanla dörd əlindən girdi cəngə.
 Dürüstdür xəstə haqqında bu dastan:
 Görüb xəstə gecə ondan alır can.
 Verərsən can, gecə sən xəstə olsan,
 Bətərdir xəstən olsa, qeydə qalsan.
 Dil açdı, söylədi: - Ey tərş dünya!

Gecəndir bu, tükənməz dərd yoxsa?!
 Gecə nəymiş? Qara gürtə ilandır,
 Adamxor zəncidir, bir can alandır.
 O üzdan ağlaram qır rəng bu zənci
 Gülüb bir yol niyə göstərmir inci?
 Nə olmuşdur ki, ey mavi səma sən,
 Durursan bu gecə, dövr eyləmirsən?!
 Ürək tüstümmü kəsmişdir qabağın?!
 Ahımdanmı şikəst oldu ayağın?!
 Məni sən, ey gecə, etdin nə qəmgin!
 Ölüm dinsiz, əgər var səndə bir din.
 Bu axşam, ey gecə, mərd ol, tut əldən,
 Tez öldür ya məni, ya gündüz ol sən.
 Yerində donmusan tutqun buludtək,
 Qılıncı axtarırsan, odnu bərk-bərk.
 Təbilçiləri əlləri bağlı qalıbsa,
 Odur, Ülkər ayaqdan sazdır amma,
 Gecə heç yatmayan bir tək şamam mən,
 Odur ki, ağlaram şam tək ürəkdən.
 Onunçün şam kimi yannam cahanda,
 Gözə çox xoş gəlir hər şam yananda.
 Vurubdur boynuma bir bənd dünya,
 Oxu bu sözləri, gül dəxi sonra.
 Oxu, ey quş, dilin varsa, yubanma!
 Gül, ağzın varsa, ey sübh, sən dayanma!
 Sən ey sübhün quşu, öldünmü kafər?
 Demirsən bir nədən allahüəkbər?
 Deyilsənmi bir od, ey nurlu sübh, sən,
 Nədən bəs çıxmadın daşdan, dəmirdən?
 Bu qəmdəykən könül pərvanələr tək
 O sübhün şamı nurlar saçdı bərk-bərk.
 Gözəldir sübh mülkü hər diyardan,
 Taparsan hər nə istərsən sən ordan.
 Taparsa xəznəyə bir yol bir adam,
 Tapar sübhün açarıyla o, hər dəm.
 Əgər məqsəd hasarlanmışsa harda,
 Açılmaq da, açar da vardır orda.
 O dəmlər ki, tapar bir dad könüllər,

Dua üçün bitər dillərdə güllər.
 Kimin varsa dilində güc və qüvvət,
 Edər haqqa duaya daim adət,
 Dualar dil quşu etsə, o anlar,
 Necə etsin dua dilsiz olanlar?
 Hüzurunda dualar söylənir, kən,
 Bilir çıxsa nə dilsizlər dilindən.
 O gördü gəlirdi sübhün kimiyası
 Dayandı cıvə yağdırmaq ədəsi.
 Xoruz gördü o yarın səbri vardır,
 Dedi: - Səbrin xilas üçün açardır.
 Süpürdü yerləri Ay tək üz ilə,
 Xudaya üz çevirdi xoş söz ilə:
 - Ulu tanrı! Gecəm qoy gündüz olsun!
 Uğur ver işlərim axır düz olsun.
 Ümidim sübhə yox, zülmət gecəm var,
 Üzü ağ et məni gün misli nolar.
 Qəmim var ki, ölər şirlər bu qəmdən,
 Sevincim tək qəmə qoy döv gəlir mən.
 Bu çox dar kürəyə yox məndə taqət,
 Məni bir ləl tək daşdan xilas et.
 Edərsə kimsə fəryad, yarı sənəni!
 Yetiş fəryadıma, dad eylərəm mən.
 Yetim hər körpənin göz yaşlarına!
 O məzlum qəlbinin atəşlərinə!
 Qəriblər baş qoyan torpağa, allah!
 Quyularda yatan dustağa, allah!
 «Aman allah!»ına etsə kim ah-zar!
 «Aman yarəbb»ə ki, söylər günahkar!
 O höccət ki, ona bir quldur insan.
 O ayət ki, olur ondan diri can!
 O pak ayınlı din, iman ərinə!
 O sirlər sahibi peyğəmbərinə!
 Yaralı canlara ki, hər yanı qan!
 O möhtəca ki, o, gen qaçdı xalqdan!
 Uzaq düşmüşlərə hər xanümandan!
 Geri qalmışlara hər karivandan!
 O virdə ki, edər ilk öyrənənlər!

Haman odlara ki, qəlbi kül eylər.
 O reyhana ki, bitmiş gözdo yaşdan!
 O qurbana ki, vermişlər obaşdan!
 O nura ki, o, gizlin hər yetəndən!
 O bəxşişə ki, saysızdır, bilirsən!
 O məqbul kəslərə ki, tutdu xəlvət!
 O məsum kəslərə ki, saxlar ismət!
 O hər təətə ki, sənə savabdır,
 O hər dəvətə ki, o müstəcabdır!
 O son aha ki, göylərdən qabaqdır!
 O ali ada ki, şərhdən uzaqdır!
 Səni and verirəm, rəhm eylə, ol yar!
 Məni qəmlər selindən nola qurtar!
 Başımda hər tüküm olsaydı bir dil,
 Dua eylər sənə onlar açıb dil.
 Hələ dilsizliyimdən yatmışam mən,
 Biri söylənmədi yüz-yüz şükürdən.
 O varsan ki, sənə kimsən deməzlər,
 O var sənə, qalan var söyləməzlər.
 O vəhdət pərdəsində sən nihansan,
 Dedin sən göylərə: - Sən qəhrəmansan.
 Xudalığıda sənə əvvəl, nə son var,
 O əvvəl, axırı bilməz adamlar.
 O dərgaha ümid, qorxuyla varmaq
 Olar təslim yoluyla mümkün ancaq.
 Göyü sən bağladın, dövrəni açdın,
 Cahən, həm cən verib, sən ruzi saçdın.
 Sən istər ruzi ver, istərsə al cən,
 Bilən sənə, nə iş tutsan, o, asan!
 Kömək verdin ayaqda qalmışam mən,
 Kömək üstədən nolar bir yardım etsən?!
 Gətirsən bir qəza birdən cahanda,
 Elə et ki, qalım razı mən onda.
 Sən etsən bir qəza, yox burda sorğu,
 Ölumdür, ya həyatdır, bəllidir bu.
 Budur mən xəstədə yox tab-taqət,
 Gücümdən çox mənə sən vermə zəhmət.
 Elə bir vacib iş gəlmir bu məndən,

Əgər gəlmirsə, gəlsin bəri səndən.
 Məni ənam ilə sən bir sevirin,
 Çox ənam gərmüşəm səndən, deyil siri.
 Nəcə səndən bu siri gizlədim mən,
 Nə gizlin var, onu sən həm bilirsən.
 Təmiz qəlb ilə etdi çox diləklər,
 Yərə göz yaşını tək düşdü o dilbər.
 O tutqun könünə rəhm etdi yəzdan,
 Dəmir tapdı açar üçün o, daşdan.
 Deyildikcə ürəkdən yalvarışlar,
 O şahın qəlbi alt-üst oldu, tar-mar.

XOSROVUN OVA GETMƏSİ VƏ ORADAN QƏSRİ-ŞİRİNƏ DOĞRU AT ÇAPMASI

Qızıl bayrağı ta qaldırdı aləm,
 Dağıldı ordusuyla birgə dərd, qəm.
 Ova könlündə şahın qalxdı rəğbət,
 Çəkildi bəxti üstündən o töhmət.
 Açıldı gülləri bir dəxi bəxtin,
 Acı dərdədən yaxa qurtardı Şirin.
 O Şirin hüsnü tək xoş fallı bir gün
 Çölə üz tutdu şahənşah ov üçün.
 Təbil, şepur haray saldıqca bərk-bərk,
 Yerindən oynadı yer asıman tək.
 Hər ordu başçısı qaldırdı bayraq,
 Çölə çəkdi köçü ərlər haman vaxt.
 Göründü atlılar şahı cahandar,
 Yanındaydı piyada təcicarlar.
 Bu yanda çimli fəğfur əl yəhərdə,
 O yanda rumlu sərkərdə nəzərdə.
 Kəmərlə bağlı, açılmış qaş-qabağı,
 Başında Keyqubad misli papağı.
 Yəhəriyçün götürmüşdü Günəş çul,
 Üzəngiyə Ayı etmişdi bir qul.
 Ay üstündə duran dəstə bulud tək,
 Ucalmış Gavonin bayrağı yüksək.
 Kəmərlər, həm qılınclar zərnigardı,

Başı üçün qızıldan bir hasardı.
 Düzəlmişdi meşə oxdan, qılıncdan,
 Buğa birdən böyürdü, əsdi aslan-
 Gülüb söylər haçadil nizə: - Bərk vur!
 Deyirdi göylərə gendən: - Uzaq dur!
 Çətir tutmuş başı üstə qızılquş,
 Hasar müşkindi, o, zər bürcü olmuş,
 Haray saldıqca çavuşlar: - Kənar dur!
 Yaman göz bu cahandan qeyb olubdur.
 Buludlardan bir iynə düşsə nagah,
 Tutar məskən qılınc ağzında ancaq.
 Tutub dörd yanını şahın qılıncılar,
 Ora hər hansı yandan sanma yol var.
 Daşa, torpağa hey dəydikcə dirnaq,
 Ayaq altıda hamarlanmışdı torpaq.
 Dəmir yükdən yerin qəddi əyilmiş,
 Bu get-getdən hava, yer tənəz gəlmiş.
 Yedəkçiydi cavan xidmətçilər çox,
 Gedirlər yüz-yüz onlar, say-hesab yox.
 Fil üstündə haray salmış təbillər,
 O səslərlə dolu dağlar və çöllər.
 O parlaq hülqumu əsdikcə zənglər,
 Saçır altun buxurdanlardan ənbər.
 Qoşunda həm də yüz səkənsə suçu var,
 Gulab ilə yuyur yolları onlar.
 Yüz əlli şəxs isə manqal tutardı,
 Oda onlar buxurlardan atardı.
 Yənə bellərdə minlərlə kəməz zər,
 Qızıl düymə qırılmışdı sərəsər.
 O üzəndən ki, atı çapsa hara şah,
 Hər addımında düşə bir sikkə nagah.
 Qərrib bir kimsə birdən keçsə ordan,
 Bilərdi şah keçibdir onda burdan.
 Bu qaydayla şəhərdən şah çıxarkən,
 Zaman pişvazına gəlmişdi erkən.
 Qoşun sərdarına gəldi cahən dar,
 Hara getmək xəyal eylər cahandar.
 Belə bildirdi dünyanı tutan Gün:

Ov etmək istərəm indi beş-on gün.
 Laçımlarçün təbəlçik dindi birdən,
 Haman ov quşları tez qalxdı yerdən.
 İti sürət laçımlar qalxdılar dik,
 Nə qaldı bir göyərçin, həm nə kəklik.
 O, çöldə, dağda bir həftə tutub quş,
 Bir an dincəlmədi ovda qızılquş,
 Ov eylərdi o şah, dövrən sürürdü.
 Bir ayrı ov gəzir, tədbir görürdü.
 Bir ovlaqda köçü salmırdı onlar
 Ov eylər, orda heç qalmırdı onlar.
 Axır yerdən də əvvəllər olan tək,
 O, Şirin qəsri səmtə getdi bərk-bərk.
 Qalırkən birçə fərsəng qəsəə amma,
 Atından düşdü, mey nuş etdi orda.
 Gecə ördü cahana ənbər örpək,
 Qış idi, sərt külək əsməkdə çox bərk.
 Yerini qəlbi soyuqdan odlanırkən,
 Qılınc eylərdi hər su örpəyindən.
 Bir azca isti də olsa o yerlər,
 Soyuqla oynamaz dünyada ərələr.
 Buyurdu şah, qalansın orda odlar,
 Yaxılısın tayla müşk, xırmanla udlar.
 Qumari ud ətir saçdı havadan,
 Yağırdı hər yana kafur səmadan.
 Bir az dincəldi, qəlbi tapdı qüvvət,
 Gedib ta sübh olunca yatdı rahat.
 Günəş ləli çölə çıxdıqda kandan,
 O gündüz eşqinə verdi gecə can.
 Yüyürməkdən fələk məst idi fil tək,
 Göyörtmişdi gecə saxta onu bərk.
 Həkimlər bir qapı açdı şəfəqdən,
 Qara rəngi götürdü al fələkdən.
 Yataqdan durdu Xosrov şad, xürrəm,
 Yənə başlandı eys-işrət haman dəm.
 O aldı saqıdən, içdi bir az mey,
 Yox idi burda şadlıqdan kənar şey.
 Şərabın istisi saldıqda qovğa,

Yənə qaldırdı baş könlündə sevda.
 Çıxıb Şəbdizə mindi məst ikan şah,
 O Qəsri-Şirinə yollandı nagağ.
 Könül məst olduğundan rəqs edirdi,
 Onunla xas neçə həmdəm gedirdi.
 Kənizlərdən xəbər tutdu o rəna;
 Budur Xosrov gəlir, dəstə yox amma.
 Gələr qorxdu ada, namusa nöqsan.
 Belə vaxtsız gəlişdən qorxdu candan.
 Qapı əmr etdi bağlansın hasarda,
 Kənizlərdən beş-on kəs dursun orda.
 Dayansın zər dolu əllərdə xonça,
 Qızıl səpsinlər onlar şah çatınca.
 Yolu üstündə bir meydan bəzəndi,
 Ora hər növ palaz, xalça döşəndi.
 Bütün yol xəznələr tək al boyandı,
 Gülab səpdi, özü ud misli yandı.
 Bir Ay tək çıxdı Qəsr üstə o rəna,
 Qulaq qalmış qapıda, gözsə yolda.
 Düzəltmiş nizə hər kirpik ucundan
 Gözətçi hər biri tökmək üçün qan!
 O yoldan qalxdı bir toz tutiyyə rəng,
 Gözü nur tapdı o daşda bulaq tək.
 O tozlardan göründü sübh birdən,
 Deyərdin, çıxdı çamurdan o gülşən.
 O məşəl qoymadı nur bir çıraqda,
 Çırağın barmağı qaldı dodaqda.
 Xədəngdəndi yəhər, üstə xədəng şad,
 Suya döndü o qəddi gördü şumşad.
 Asılmış çiyini üstəndə zərli qurşaq,
 Gözü üstə papaq şahənə ancaq.
 Üzü sanki təzə açmış qızılgül,
 Edib xətti ona mişkin həmayil.
 Əlində tutmuş o, bir dəstə nərgiz,
 O nərgizlər kimi məst idi Pərviz.
 Tər altında üzü olmuşdu qəvvas,
 Gül altında turac olmuşdu rəqqas.
 Yanındaydı kəmərlə bəldə olanlar,

Hərə bir dəstə gül tutmuşdu onlar
 O Şirin Xosrovu sərxoş görürkən,
 Ayaqdan düşdü, birdən getdi əldən.
 İtirdi huşunu, qaldı xəbərsiz,
 Gəlib huşa bu işdə qaldı aciz:
 «Buraxmazsam evə indi əgər mən,
 Gücüm yox qurtarım hicran qəmindən.
 Bu bərklikdən keçib olsam əgər rəm,
 Mən ollam Visə tək dünyada bədnəm.
 Gərəkdir cəhd eyləyim, səhv etməyim mən,
 Bacarmazsam, gələn buymuş əlimdən.»
 Yüyürdü şah gələrkən gözələnlər,
 İpək atlas döşəndi, saçdılar zər.
 Əkər çox kəndli yüz xırman yer, amma
 O yüz xırmandan almaz heç yüz arpa.
 Nə çoxdur əkməmiş nemət tapanlar,
 Əcaib işlər işlər dövr, ruzgar.
 Gəlib şah orda gülrəng fərqi gördü,
 Atı birbaşa o yerdən qəsə sürdü.
 Dəmirədən bir qapı gördü o, bağlı,
 Ürəkdən sındı, heyran qaldı ağılı,
 Nə o üz var dönüb ordan gedə şah,
 Nə o fikri, qıfıl qırsın o, nagağ.
 Kənizlərdən çağırırdı bir nəfər kəs;
 «Bizi Şirin neçin çöldə qoyur bəs?
 Axı məndən nə pislik gördü Şirin?
 Qapı bağlar məni gördükdə neyçin?
 Yeri söylə, qulam gəlmiş, nə bir şah,
 Gətirmiş xoş xəbər, istər ol ağah.
 Gəlibdir xidmət üçün, bil ki, mehman,
 Gəlim, ya gəlməyim, versin o, fərman.
 Dodağında sənin bir duzluluq var,
 Qonaq ilə nədir axır bu rəftar?!
 Qapı aç sən mənə, mən padşaham,
 Özüm təsərif gətirdim, üzrxaham.
 Sənin barəndə, sən yaxşı bilirən,
 Yaman bir fikrə bir dəm düşmədim mən.
 Mənə dost olmağın lazımdır ancaq.

Səni mən görməmiş, olmaz qayıtmaq.
 Sən istərsənsə burda az durum mən,
 Səni bəri atüstü bir görüm mən.»
 Bu cür qəmlər dolu sözlər dedi şah,
 Eşitdi baldodaq, çəkdi o, bərk ah.
 O Ay göndərdi bir aqıl kənim həm,
 Dedi: - Get xidmət eylə şahə bir dəm.
 O altı tağlı tirməni apar, dur,
 Bu eyvan qarşısında bir çadır qur.
 Təmizlə ortanı daşdan, tikandan,
 Ətir saç mişk ilə sən zəfərandan.
 Cəvahirilər saçan bir süfrə aç, dur,
 Apar altıyaq zər kürsünü qur.
 Çadırdə qarşı yan qalxsın yuxarı,
 Ora sən dəvət eylə hökmdarı.
 Xəbər göndərdi şah üçün kənimdən:
 «Nə türkəm, de, bu evdə bir qulam mən
 Qonağımsansa gəl naz etmə burda,
 Desəm harda otur, əyləş sən orda.
 Bu oldu məsləhət ki, şah buyursun,
 Bu bir günlük haman yerdə otursun.
 Durub eyvana gəlləm xidmət üçün,
 Edib səcdə dayannam, ta ki, görsün.
 Edək birlikdə nə lazımsa söhbət,
 Dediksə, eyləyək varkən bu fürsət.»
 Kənimz bərk işləyəndi, durdu, getdi,
 Necə Şirin buyurmuşdu, o etdi,
 Nə lazımsa düzəldildi o qayda,
 Düşürdü Xosrovu atdan o, sonra,
 Xəcalətdən yaman tər tökdü Şirin,
 O şah üçün necə məclis düzəlsin.
 Qızıl saçmaq işi axır bitincə,
 Gülab, şirin yeməklər gəldi öncə.
 Var idi dad bilən Ay tək bir afət,
 Onunla şahə göndərdi o, şərbət.
 Bəzəndi ay camalı, ziynət aldı,
 Niqab örtüdü, Gün üstə kölgə saldı.
 İpək bir don geyindi nargülü rəng,

Olub hər zülfü üstə bir ilan tək.
 Kəmənd çiyində hələqə-hələqə olmuş,
 Cahən görmüş onu, bir bəndə olmuş.
 O al rəngli ipək üstəndə o aqıl,
 Asıb xalis qızıldan bir həmayil,
 Alıb gövhərlə süslənmiş bir örpək,
 Başı örtmüş o dilbər çinlilər tək.
 Yənə ənbər saçan bir örpəyi həm,
 Tutub əsmişdi ay üzəndə o həmdəm.
 Bu tavus cilvəli dilbər huma tək,
 Süzüb getdi turac tək nazlı, göyçək.
 Durub qəlb ovlanmaqçün etdi porvaz,
 O gördü yalvaran var, etdi bir naz.
 Divar səmtinə üz tutdu o, qəsrin,
 Görünəcə şahı etdi səcdə Şirin.
 Qulağından açıb bir xeyli daş-qaş,
 O, oddan Şəbdizə nal verdi birbaş.
 Yənə yüz xoş sulu mirvarilərdən,
 Başından Xosrovun səpdi ürəkəndən.

XOSROVLA ŞİRİNİN BİR-BİRİ İLƏ SÖHBƏT ETMƏSİ

Çadırlar ayını görəcək cahandar,
 O sərvə qəlbini etdi çəmənzar.
 Oturmuş qəsrədə gördü behişt tək,
 Qapı bağlı behişt tək xalqə bərk-bərk.
 O yar eşqiylə ki, dilbərdir aləm,
 Yıxılısın kürsüdəndə az qaldı bir dəm.
 Görünəcə öz yerindəndə tezəcə durdu,
 Öpüb özəcə əlindəndə, cəld oturdu.
 Həlim bir üzrxahlıqla dil açdı,
 Hal-əhval sordu, şəkərlər o saçdı.
 Dedi: - Ol tər-təzə, ey sərvə-azad!
 Başı göy, ay üzü al, qəlbi ol şad!
 Cahən gülsün səhərlər sən gülərkən,
 Göyün üstündə olsun sərvə kölgən.
 Könül şad oldu lütfün, ehsanından,

Bu hörmətdən xəcil oldum, peşiman.
 Nə xəznə, gövhər, atlas, xəz döşənmiş,
 Bütün yol mənzilin tək xoş bəzənmiş.
 Qulağından asılmış sığalardan,
 O Şəbdiz nalı aldı ləl, mərcan.
 Mənim yollarıma səpdikə gövhər,
 Xəcalətdən üzüm ləl oldu yeksər.
 Budur kuyunda töhfə, həm budur dad!
 Üzünlə şadam, olsun qoy üzün şad!
 Bir oldun burda mənlə südlə bal tək,
 Bu işdə mümkün olmaz səhv görmək.
 Mənə neyçün qapı bağlandı, ey yar!?
 Qələt gördüm bunu, yoxsa xəta var?!
 Məni tutdun, yerə neyçün, de, vurdun?
 Fələk tək sənə yüksəkə oturdun?
 Dilim gəlməz deyəm ki, yüksəyəm mən,
 Bu sözdə incəliklər var, bilirən.
 Sənin mehmanım, gəldikdə mehman
 Qapı bağlarını dünyada bir insan?!
 Qonaqla əyləşən comərd adamlar,
 Daha çox göstərərlər ehtiramlar.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVAB VERMƏSİ

Cavab verdi ona o lələ üz yar:
 «Ola dövlət həmişə şah ilə yar!
 Qılıncınla fələk bir bəndən olsun!
 Sənin şir şövkətin, fil gövdən olsun!
 O baş ki, dairəndən çıxmaq istər,
 Qala dünyada zülm ilə bərabər,
 Gəl etmə tənə, yüksəkə qurub taxt,
 Kənin olmalı yüksəkə hər vaxt.
 Sənin eşqinlə bayraq olmuşam mən,
 Durar başdan uca bayraq, bilirən.
 Düşün, mən bir tozəm, qalxdım yolundan,
 Tozun qalxıbsa yüksək, var nə nöqsan?
 Özün sən taxta layiq tacidarsan,

Oturdun taxta, qadir hökmdarsan,
 Mən əfğan eylərəm eşqinlə hər dam,
 Gözətçi hinduluq damda vəzifəm.
 Yanında şahların çox türklər var,
 Bax onlar da gözətçi hindu saxlar.
 Qara gözlü o türkmə damda qəmgin,
 Adım ağ hindu olmuşdur səninçin.
 Otursam mən gedib Aydan da yüksək,
 Kiçik bir bəndəyəm şah, bu, gerçək.
 Dedin bir də nəcəbatlı bir insan,
 Qapı heç bağlayarmı gələ mehman?
 O şahın sən, deyilsən mehman əsla,
 Keçir dağ kəkliyi könlündən amma
 Qonaqsansa, budur yer, bax, bu hörmət!
 Kənitək eylərəm qarşında xidmət.
 Qəbul da etsələr, rədd etsələr də
 Füzulluq eyləməz mehman bu yerdə.
 Qapı mən bağladım, oldu doğru,
 Bura sən məst gəldin, səhvdir bu.
 Təkmə mən burda, sən sərxoş gəlib sən,
 Nə töhmətlər deyərlər, bir düşün sən.
 Gərək sən burda bir tədbir görəydin,
 Beş-üç ağsaqqal aqıl göndərəydin.
 Məni burdan alaydın şah sayaqı,
 Mənimlə süslənəydi şah otağı.
 Belə şirin bir atlı ta nə istər.
 Şəkər tək bir kəbin istər bu dilbər.
 Düşündün hiylə gəlməklə məni sən,
 O məstlər tək məzə eylər, yeyərsən.
 Edərsən öldə qafil məst görüb bərk,
 Dərüb iylər, atarsan sonra gül tək.
 Yaraşmaz şahlar üçün pərdə yırtmaq,
 Nə etdin İsfahanda bəsdir ancaq.
 Şəkərlə oynayarsan böylə orda,
 Nə Şirinlə, Şəkər olmaz o zorda.
 Şəkər saçmaq Şəkərlə bitdi dərhal,
 Bal olmuşdur bu Şirin, həm də xam bal.

İki qol vardı, birləşdi bir oldu,
 Tovuzda bir qanad birdən vuruldu.
 İki dilbər o bir qəlbə yer almaz,
 İki qəlbə olan aqıl sayılmaz.
 Ütariddir iki bürclü, olar bu,
 Günəşsən sən, sənə bir bürc doğru.¹³⁹
 Çıxart Şirin adı getsin dilindən,
 Olar ağzın yara şirin yesən sən.
 Mənə, həm eşqimə möhtac deyilsən,
 Edirsən eşqbazlıq mənə, bil, sən.
 O sultan ol ki, oynar bircə topla,
 O hindu on top ilə oynar amma.
 O on toplu gedər on səmtə doğru,
 Gedər bir səmtə ancaq bircə toplu.
 Mənim tək bircə qibləm, o üzün var!
 Sənin məndən kənar, bir bax, yüzün var!
 Gedibsə bir gözəl üzün yanından,
 Odur var on minin, əla çox ondan.
 Nə çoxdur mişkin o qəsrində ceyran,
 Buraxma üstümə it, qoyma nalan.
 Uzaq düşdüm saraydan mən ki naçar,
 Bu məbəddə əcəb zindan quyum var.
 O qəmli mənzilə dönnəm bu yerdən,
 O gövhər misli paklıq gözlərəm mən.
 O gil ki, baş yuyarlar, oldu çox pak,
 Çəkilməşdir başa daim o torpaq.
 Gecə dinclik tapar daim balıq, quş,
 Mənim yox dincliyim, fikrin nə olmuş?!
 Tora düşmüş, tutulmuş bir quşam mən,
 Qapım bağlı, bu dama qonmuşam mən.
 O tuti tək dəmir zəncir ayaqda,
 Keçirəm gün o ənqa misli tənha.
 Sənə qəsrin, mənə daş-dost yoldaş!
 Sənə ruzi olub cənnət, mənə daş.
 Tikanlıqdır yerim, saysız yaram var,
 Nə lazım, olmasın mərhəm, nə gülzar.
 İki gündür ömür, olsun qara, ağ,

Keçirsən hər necə, qalmaz çox ancaq.
 Keçib getmək görəkdirsə bu yoldan,
 Saraydan, yoxsa daşdan qopmaq asan?!
 Həməil bağladı çərxə bu əndam,
 Onu sən sözlə eylərsən nə cür ram?!
 Bu cismim bir həməil taxdı qul tək,
 Ona bağlar həməil hansı sərhəng?
 Bir ahuyla alar kim şiri məndən,
 O ağzı süd uşaq yox, Şirinəm mən.
 O tiftləm ki, şirin sözlərlə asan,
 Verib bir xurma, nə istər, alarsan?
 Bu xurmanın məzəmmətdir əzabı,
 Bir arpanın bir illikdir hesabı.
 O Zöhrə ərgönunu ilə, dinsən,
 Səni incitsə də, oxşar bu həmdəm.
 Mən əvvəl tüstülü olsam da çox bork,
 Yanıb axırda ollam pak o od tək,
 Fələklər od saçar, sonra verər su,
 Özün bax təşnəyə, anla nədir bu?
 O məbuda ki, xurma verdi xarla,
 Tikansız məndə görməz kimsə xurma.
 Nə tam, dad xurmada yoxdursa çərdək?
 Gecəsiz Ayda nur mümkümmü görmək?!
 Bu yollarda çox içdin mey sən, ey şah!
 Acı olmuşsa, mən Şirinəm ancaq.
 Bu aləmdə sənin çox həmdəmin var,
 Sümükdürlər, ilik gəldim mən, ey yar.
 Mənim eşqimlə sən dövlət, calaldan
 Nə gördün? Şahlıq aldın, hökmransan.
 Məni sən bir saat etdinmi heç yad?!
 Məni sən hansı gün etdin bir an şad?!
 Məni yad eyləyib çırdınmı paltar?!
 Mənim dərdimlə heç çəkdimmi ahlar?!
 Salam sən hansı qasidlə veribson?!
 Olubmu bir gecə söz göndəribson?!
 Qədəh qaldırmısan dotslarla sən şad,
 Qələm Şapur çalırdı, tişə Fərhad.

XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI

Cahandar bir də mehr ilə tutub üz
 Dedi güzlülyə: - Ey yasəmən üz!
 Ola sərvin o innab ilə cüt var!
 O innabın ola qəndinlə dost, yar.
 Nəşibi olmasın qeyrin dodağın,
 Nə qeyrin başına zəncir buxağın.
 Məzəmmətlər dedin, xalis zəhərdir,
 Əsası amma şirin çeşmələrdir.
 Soruşdummu nəçün çıxdın yuxarı?
 Çıxıbsan, gəl bəla göstərmə bəri.
 O sərvin tək uca bir qamətin var,
 Ola bundan uca, sevməz adamlar.
 Səninçün incilər saçsam bu gözədən,
 Ora nə mancanaqla qaldırım mən.
 O bir milcə ucalmış qəsrin, ey yar!
 Ona saçdı gözüm fil boyda yaşlar.
 O Qarun xəznəsi saçdın sən amma,
 Qoyursan yerdə Qarun misli sonra.
 Ürək burda, qapı hardan açım mən?
 Bədən burda, hara burdan qaçım mən?
 Qapı hələqən kimi olsam qapında,
 Öpərdim mən qapı hələqəndən onda.
 Olum çiyindəki zəncirə hələqə,
 Xətə etdim, ölüm bir bəndə bəlkə.
 Cəfa etmə mənə dünyada əsla,
 Vəfadır, bir günahım varsa amma.
 Günahım varsa da, rəhm eylə, ey yar!
 Qədimdən etmiş insanlar günahlar.
 Belə tünd olma, yumşal, tap bir aram,
 Harımlıqdan daşın, ta olmuşam ram.
 Çobanlıq yaxşıdır, qurd olma, əl çək!
 Böyükbaşlarla davranma böyük tək?
 Yaman xasiyyətin ardınca getmə!
 Böyüklə düz dolan, hörmətsiz etmə!
 Məni torpaqtək atdın astananda,
 Dəsən nolar atılmış torpaq onda.

Yolumdan qalx demə bir fitnə tək sən,
 Əgər qalxsam, betər fitnə görərsən.
 Belə etmə, görərsən zülm sən həm,
 Əgər mən etməsəm də, eylər ələm.
 Nə hər nemət gələ qarşı yeyərlər,
 Nə hər iş gələ əldən, eyləyərlər.
 Nə hər əl ki, qılınc saxlar o zağlı,
 Olar qan tökməyə dünyada haqlı.
 Bu xar olmaq özumdəndir, nə səndən,
 Günah bəxtimdədir, burda nə sən, mən.
 Mənim vaxtsız haray qaldırdı zəngim,
 Xoruz vaxtsız təbil dindirdi, mən kim?
 Görərdi yoxsa kim yannam sazaqda,
 Yaman günlər görüb qaldım qıraqda.
 Yanıldım, sevgidir, şahlıq deyil bu,
 Hani, ah-nalətsiz də eşq olurmu?!
 Mənə naz et necə istərsən, amma
 Qovulmuşlar kimi qışqırma sonra.
 Əgər naz eyləsən sultan kimi sən,
 Budur qəbzim: sənə ancaq qulam mən.
 Qulağımdan tutub satsan bazarda,
 Susub ollam itaətkar qul orda.
 Çıxartsan bir gözü məndən oyub sən,
 İkinci bir gözü verrəm o dəm mən.
 Kəmər qan tökməyə gördüm taxıbsan,
 Nolar halım papaq qoysan sən, ey can?
 Qılınc çək başıma, dönməz o, bir dəm.
 Dolannam başına, səndənsə dönməm.
 Həyatım da, canım da, bil ki, sənənsən!
 Əgər bilmirsən bir kəs, sən bilirən.
 Ayıq, sərxoş, həmişə vaxt, bivaxt
 Xəyalın cılvələnməmiş gözde ancaq.
 Kim içsə məndən özgə böylə şərbət,
 İşi rusvalıq olmuşdur nəhayət.
 Qəmindən mən cırub xəlvətdə paltar,
 Yeni paltar kəsirdim bir də təkzar.
 Niyə? Döndərməsin üz ordu məndən,
 Pozuqluq görməsin şahlıq kökündən.

Nə eşqinlə sənin divanə rindəm,
Gələm kuyuna tənburla dəmadəm.
Mənəm iş sahibi, dünyada sərvər,
Bu şahlıqla bu eşq olmaz bərabər.
O zülfündən soraq aldıqda bir vaxt,
Mən aldım bir qoxu, verdimsə tac, taxt.
Bədən olmuşdu qane başqasıyla,
Əsir idi sənə can, qəlb amma.
Bir əyri fitva ilə içmədim su,
Nə iş gördümsə, gördüm düz və doğru.
Qədəm basdımsa kam almağa, ey yar!
Cavan idim, belə olmuş cavanlar.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

Yenə bir də tovuz sima o dilbər
O ləlin mücrüsündən saçdı şəkkər.
Əqiqiylə naxışlar vurdu parlaq,
İpəkdən də gözəl sözlərdi, yumşaq:
«Fələk dövr eyləyib durduqca dünya,
Gecə, gündüz, bu yer, göy var olunca,
Cahanın şahına mülk olsun aləm!
Zaman olsun onun hökmündə hər dəm!
Ola fərraşı ulduzlar yanında!
Ola sərkərdə tale meydanında!
Mənim könlümdə şahdan yüz əzab var.
O şahlıq bir yana, ayrı hesab var.
Hələ dövlət deyib sən naz edirsən,
Hələ zor, güc yolu ilə gedirsən.
Hələ xahiş deyil, səndə qürur var,
Qürur eylər, təəssüf, eşqi inkar.
Kim aşıqsə, rica eylər o hər vaxt,
Bu eşq eylər qəbul möhtacı ancaq.
Bu aşıqlıqla dikbaşlıq düz olmaz,
Uyuşmaz eşqbaz ilə oyunbaz.
Sərin bir yel gərək isti bu yerdə,
Ürək nəymiş, bələd olmazsa dərdə.
O quşdum mən, yerimdi güllər üstü,

Nə yay gördüm, nə də bir bürkü, isti.
O Səqlab banusuydum, qönçə güldüm,
Güləb tək şüşəyə indi töküldüm.
Yudum mən ağzı şüdlə, qarla ot tək,
Boy atdım çeşmələrdə gül kimi tək.
Bu torpaq qəbr ilə daş qəsrə, bir bax!
Ümid etdim sənə, səbr etdim ancaq.
Qızıl tək istidən yandım, əridim,
Soyuqdan buz kimi dondum, kiritdim.
Nə bir əl var, onunla zəng çalım mən,
Nə bir qəm-xar ki, bir söhbət salım mən.
Həmişə mən səni zənn eylədim yar,
Səni hər yerdə sandım bir vəfadar.
Sənin heç könlünə bir düşmədim mən,
Mənimlə dost kimi davranmadın sən.
Bu ölməkdən mənim artıq nə dərdim?!
Qılınc çəkdin, ona mən canı verdim.
Əyilsin qoy yerə mizan bu başdan,
Hesabı düz bilir torpaq o daşdan.
Ağıl olsa, durardım bir kənar mən,
Nə olmuşsa mənə, olmuş özümdən.
Əlimdən heç bir iş gəlmirsə ancaq,
Olar bir haq-hesab burdan aparmaq.
Zamandan bir dəli fəryad qoparram,
Nişan allam, hədəf var, doğru vurram.
Nəçin qalsın mənim tək sərv-i-azad,
Sənin eşqinlə daim qəmli, nəşad?!
Hələ könlüm gözəlliklərlə oynar.
Başımda şüxluğun hay-küyləri var.
Hələ hindularım atəspərəstdir,
Gözüm türklər kimi bir gөр nə məstdir!
Hələ bərk açmamış qönçə güləm mən,
Hələ dürrüm bütövdür, sən bilirsən.
Hələ abi-həyatdır bu dodaqlar,
Suyum, gör, gənclik arxında nə çağlar?!
Torazda hər gözəl bildi məni baş,
Kənizimdir qürurum, naz yoldaş.
Nəsimimdən ətilər tapdı güllər,

Bu nadir dürrümə varis o şəkkər.
 Çıraq nurum üçün pərvanə olmuş,
 Yeni ay hüsnümə divanə olmuş.
 Əqiq ləlim əlindən çox yeyib daş,
 Üzüm güllərdən almış rəngi birbaşa.
 Turuncdur, bax, buxağım, etsə bir yad,
 Edər narıncı Bağdadın nə fəryad?!
 Üzüm alma, onu bir şaha versəm,
 Sifahan alması açmaz səbət həm.
 Əgər bir dür verəm bu diş, dodaqdan,
 Mən allam bir könül, verrəm də yüz can.
 Pələnglər şax dayandı, düşsə kölgəm
 Oyun öyrəndi məndən ahu hər dəm.
 Marallar bu gözə həsrət və heyran,
 Zəhərlər tökdü kirpikdən, nə dərman.
 Baxarsa bir dəfə mən səmtə ahu,
 Qalar boynum xərəcə altda boynu.
 Tutub allam o bir nazımla Rumu,
 Bir ətrimlə Xutən gözlər hücumu.
 Gözəllikdə bahar qaldırsa barmaq,
 Onuntək məndə var yüz barmaq ancaq.
 Var isə Ayda hər dəm nur, tərəvət,
 Ələ su tökməyə etməz o, cürət.
 Bu yaqutum şərəb əlsə ələ, xam,
 Verib rüşvət şəkərlə qaldırar cam.
 O türkəm, qəmzə ilə qəlbi çallam,
 Verib bir busə, oxşar, razı sallam.
 Necə mən gözlərə gör vermişəm nur,
 Bu dargözlük daha türklərdə yoxdur.
 Bu darlıqdan gözüm bir kimsə görməz,
 Bu dar göz kəslərə rast olmasın kəs.
 Aya mən mişkdən zəncir düzəltməm,
 Tutub çox şirlər ovlardım haman dəm.
 Bu ləlim başlasa şəkkərlə dava,
 Kişi göstər, tutar namərdi onda.
 Dişimlə qənd bacı olmuş binadan,
 Vəfa əhdimlə həmyerli bir insan.
 Bir aləm naz, yüz dünya həyə, ar,

Bu bir nazım, həyəmdə yüz qapım var.
 Dodağım ləl, saçmaqda o, şəkkər,
 Ətək çəkməkdədir zülfüm sorəsər.
 Məza dadlı, şərəb mən cama töksəm,
 Şəkər saçmaq qalır badama hər dəm.
 Gümüş nar tək bu almam qaldırıb baş,
 Ölər aşiq görüb, aqıl qalar çaş.
 Üzüm qərq eyləsə nura cahanı,
 Satar bir zirnixə o, ərğəvanı.
 Bu hüsn ilə, gözəlliklə bu nərgiz,
 Bulaşdırmaz əli hər qana hərgiz.
 Başımda gör necə qovğalar oynar,
 Mən öldürdüm nə çox miskimi naçar.
 Sənin mən tökmədən qanımı çıx, get,
 Belə qan çox qalıb boynumda, fikr et.
 Sağ əldən bir yara sən almamış qalx,
 Bunu eylər sol əllə eşqim ancaq.
 Sən oldun daş ürək, mənə dəmir can,
 Elə qəlbə belə bir can yarar, qan!

XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI

Dedi şah bir də: - Sən ey qəlbimə nur!
 Gədir söhbətlə bizdən gün, bir az dur.
 Gözəllikdən mənimlə vurma çox dəm,
 Sən artıqsan sözümdən, şahid aləm.
 Görürsən hüsnünü sən tutsan ayna,
 Gözümdə yüz qat artıqsan sən amma.
 Ağız açsam, «dilaram» söyləsəm mən,
 Dolar ağzım adından qəndlə birdən,
 Günəşsən söyləsəm, varsan o qayda,
 Fələkdə qoymadın bir rəvnəq Ayda,
 Nə vaxt yaqutum oldu daşdan aşkar.
 O vaxtdan şəkərin qəlbi olub dar.
 Gümüş narın bitəndən narvəndə,
 Əyildi qaməti sərvin çəməndə.
 O xurma ləblərin bitək ağacı,
 Qırılmaq oldu xurmanın əlacı.

Açar gəlmiş İrəm bağa camalın,
 İrəm mişli olə gəlməz vüsəlin.
 Ay olmuş hüsnünə heyran sərəsər,
 Olub qullar qulu qarşında şəkkər.
 Gülün şəkkərlə birgə tapsa uyğu,
 Nabat gördükdə ağzından axar su.
 O bal ləblərlə sən bir süfrə açsan,
 O mum surətlərə birdən gələr can.
 Ağız açsa sədəf qarşında bir dəm
 Dilər dürr adlı dişdən durru borc həm.
 Əgər satsan yarım tük bir tükündən,
 Bir iqlim qiymət et, allam yənə mən.
 Həsəd eylər o Ay, nəymiş bu hüsn, üz,
 Sənə sən baxma ki, səndən dəyər göz.
 Kimin olsa gözü hüsnünə heyran,
 Dəyər göz, hüsnü qurtarmaz ziyandan.
 Gəl incitmə mənim tək padişahı,
 Nahaq qan tökmə, yoxdur bir günahı.
 Əgər şahsan, hanı bəs səndə gövhər?
 O Şirinsən, hanı bəs səndə şəkkər?
 Qəzəbdən keç, yetər sülhə bir aç yol,
 Nifaq bəsdir, bir az da üzrxah ol!
 Nə pis bir söz dedim, yoxdur bu məndə,
 Dedimsə, min əvəz qaytar, de sən də.
 Olur, düzdür, gözəllər tünd xislət,
 Gözəllərdə olur həm yaxşı adət.
 Böyüklər, doğrudur, tündlük edərlər,
 Bir az insaf yoluyla həm gedərlər.
 Qədim bir yara sən zülm etmə, ey yar!
 Əgər olsan da tünd, rəhmin dəxi var.
 Odumdan yel kimi qaçma, dayan sən,
 Sənin torpağınam, tökmə su üzdən.
 Sənə olsam da layiq burda artıq,
 Deyil qismət mənə heç mehribanlıq,
 Verən hər kimsəyə olmuş bu məlum:
 Qalır möhtac olan hər yerdə məhrum.
 Bu qəlb olduqca dilbər təkcə sənsən!
 Bu candan keç, özün can bəxş edənsən.

Sənin bəndindən olsam da mən azad,
 Bu qəlbimdən xilas ollammı, heyhat!
 Yetər, zülm atını mindin, yol aldın,
 Məni gah torpağa, gah qana saldın.
 Tanındın dadlı, həm şirin şəhərdə,
 Sözün tək acılıq yoxdur zəhərdə.
 Çətin gəlməz mənə gördüm tikanlar,
 Mübarəkdir, nədir bildim olanlar.
 Edər bəzən əsası uçma möhkəm,
 Olar şadlığa bais vaxt olar qəm.
 Bu zülm etmək, inan, olmaz mübarək,
 Bir il yox, bir gecə zülmündən əl çək!
 Sevindir qəlbimi, qəm-xar gəldim,
 Səni sevdim, sənə mən yar gəldim.
 Dayannam, dönmərəm mən də o şam tək
 Ki, şirin axtaran çoxdur, nə mən tək.
 O şamın gözləri, bax, yaşla dolmuş,
 O da şirin dodağımdan gen olmuş.
 Düyün dadlı neyin qəlbində qalmış,
 Onu yoxsa o şirin bəndə salmış,
 Nədən xurma ağacında tikan var?
 Olubdur yoxsa Şirinə o bir yar?
 Əgər süd olmasa şirin əzəldən,
 Necə rahat olardı xalq uşaqları.
 Gedir şirin deyib üç-beş bu miskin,
 Özün Şirin, yənə onlar da şirin.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

Qəsəb geymiş o Ay dilləndi birdən,
 Düzəlttdi Xosrova sığı şəkərdən.
 O gövhər mücrüsündən açdı ta bənd,
 O, qəndə ruzi verdi, xurmaya qənd.
 Aya atlanmaq üçün verdi fərman,
 Buyurdu mişk ola örtükdə pünhan.
 Nədir öyrətdi sərə seyrə getmək,
 İti bir qönçə oldu, güldü gül tək.
 Damin küncündən öpdü həm o dilbər,

Olur bişdikdə kərpiclər xam ənbər.
 Yetişi bir də növbə xidmət üçün,
 Çadır qurdu o, qəlbi qarət üçün.
 Dedi əvvəlcə: - Ey dünyaya tək şah!
 Olub bayrağına aləm qərarğah.
 Adın Çindən Ruma dillərdə əzbər,
 Qədər xan bəndə, bir quldur o qeysər.
 O Çin xaqanı torpağınımı tənha?
 Sənə torpaq olan çoxdur cahanda.
 Səri rəng olsa paludə, deyərlər,
 O, yağlı, şirin olduqda yeyərlər.
 Elə paludəyəm ki, onda yox yağ,
 Adım qalmış o şirinlikdən ancaq.
 O gündən ki, cahanda olmuşam xar,
 Ürəkdən, candan oldum mən sənə yar.
 Nə bir yol bir kəsin ardınca getdim,
 Nə bir başqa üzə mən səcdə etdim.
 Özündən görmədim bir mehribanlıq,
 Təkəbbür gördüm ancaq, hökəmlilik.
 Tək öz istəkləri fikrində olmaq,
 Gələ kim qapıya biganə qalmaq.
 Nə eşq oldu bu, boş şəhvətdir ancaq,
 Özün, de, sən hara, ya aşiq olmaq?
 Mənə fil ver, onu bəndə salım mən,
 Piyada neyləyər bir şah ikən sən?
 Haçan olmuş qonaq ceyrana aslan?
 Doyar qartal o bir sərçəylə hardan?
 Əgər sən sərvənsə, bir çöpəm mən,
 O bir torpaqdəniz ancaq, bilirsən,
 O manqalda üzərlik, ud birdir,
 O ud amma ki, manqalda ətirdir.
 Sənə duzlu kabab lazımdır, amma
 Fil özümş milçəyi, ondan nə fayda!
 Çıxır odlu gözəl sözlər dilindən,
 Qazan qoy yanmasın, gözəl bir az sən.
 Hovuzdaykən balıq, gəldin o seltək,
 Murada istədin könlünə yetmək.
 Bu tufan vaxtı pəhriz saxlaram mən,

Otur qal burda, istərsənsə get sən.
 Ayın qələsinə atma kəmənd çox,
 Nə lazım, göylərə yol tapmağın yox!
 Tutulmaz göy gecə olsan oyunbaz,
 Ayı əfsunla tərək et tutmaq olmaz.
 Bütöv bir dürrü istərsənsə deşmək,
 Gedib dərya ilə lazım gənəşmək.
 İrəm bağıni örtmüşdür budaqlar,
 Yox, aşkardır qapı, çoxlu oyun var.
 Adım abi-həyat, üzdə suyam mən,
 Cavanlıq adlı atəşsən fəqət sən.
 Nə lazımdır bu od, su birgə olsun!
 Ki, bunlardan cahanda fitnə dolsun!
 Budur ən yaxşısı, olduqca mən sağ,
 Qaçım məndən qaçan kəsdən mən ancaq.
 Buyur get sən o Şəkkərlə ov eylə,
 İşin yoxdur sənə Şirin balıyla.
 Bu inci dişlərimdən başqa heç kəs
 Bu şəkkər ləblərimdən busə görməz.
 Həni bir busə Şirin busəsi tək,
 Ləbindən, bax ki, şirinlik yağır bərk.
 Bu Şirindən, Şəkərdən tökmə çox dil,
 Qəsəbbaf ilə qəssab bir deyil, bil!
 İki cür mancanaq var, elm söylər,
 Atar daşlar biri, qeyri ipəklər.
 Şəkərlə kimsədən şirinlik itməz,
 Bu Şirin ləb şəkərlə bəhsə getməz.
 Sən əvvəllər acı anlar görübən,
 Şəkərdən gülşəkər də istədin sən.
 Şəkər daddın, dilərsən indi Şirin,
 Ay ovla, ya balıq tut, gör nə xeyrin.
 Bu Şirin qəsrinə üçün başda sevdə,
 Bilirsən hardadır Şəkkər də amma.
 Cigərdən mən sıxıb tökməkdəyəm qan,
 Qasımağçün başı məndə yox imkan.
 Əlimdən xidmət etmək dəxi gəlməz,
 Sən indi bir çevik xidmətçi tap, gəz.
 Məni yad eylədin, çixsın yadımdan,

Əgər sınımsızsa rud, əla çalırısan.
 Əsirlərlə yetər tünd-tünd danışmaq.
 De, yazsınlar nə var katiblər ancaq.
 Sənin ki, qəm yeməz qəlbin, canın var,
 Verirsən yel, başında yellər oynar.
 Qədəhlə qan içim sənlə neçin bəs?!
 Arıq düşmüş qoyun sözlə kökəlməz.
 Səninlə taleyim bəd gəldi naçar,
 Görər həm yaxşı işlər də, xuda var.
 Bu viran vadidə tənha oturram,
 Həmişə mən çəkib car, nalə durram
 Ki, Şirinlə tutur Pərviz nə işlər,
 Sevən burda, hara saçmış o, şəkkər?
 Yetər, düşdüm tora bir yol çox asan!
 Qədir-qiyəmətdən oldum, getdi ad-san.
 Adım adlar içində sındı, bitməz,
 Qapın bağlansın, ey arsız olan kəs!
 Qapı bağlandısa, qurtardı düşməni,
 Xəzinə bağlı xoşdur, sən bilirən.
 Bu qəndimdən cahən çox gördü bəhrə,
 Səmərqəndi qapı qoydum bu qəsrə.
 Qapı açmaq üçün yoxdursa imkan,
 Sənə ip sallaram mən saçlarımdan.
 Səni mey tək tökümlə lazımsa cama,
 İp eylər zülfü, qaldıraram bu dama.
 Ayağından ipi açmış yel amma,
 Deyilsən sən də kəndirbaz, nə fayda?!
 Budur yaxşı, mənə çox çəkmişən dağ,
 Çırağında sənin yandırmaıyım yağ.
 Qanımla coşdu, nə dərdim var, dedim mən,
 Gecən xoş, gündüzün xoş! Ta gedim mən.
 Deyib bir sərvi tək qalxdı o, birbaş,
 Düyünləndi alın, düz durdu həm baş.
 İpək paltarda yelləndi ətklər,
 Qələblərlə cahanı tutdu şəkkər.
 Gözəllərdə olan adət sayaqı,
 O, zülfü bağlayıb, açdı buxağı.
 Xəz altından camalı nur saçdı,

O, örtmək istəyir, amma açırdı.
 Qəsəb örtürdü bəzən üzdə nəsrin,
 Qulaq səmtə salırdı lələ meylin.
 Dolaşmaqla başında zülfü bəzən,
 Düyünlə mişk üzə sürtürdü hərdən.
 Yox idi ziynət üçün əldə bir vaxt,
 Ayaq qalmış qılınc ağzında ancaq.
 Düşüncə sahmana zəncirlə xalxal,
 Olurdu boynunu zəncirli yaman hal.
 O, zülfündən düzəldirdi kəməri, tac,
 Kəmərlə taca şah olmuşdu möhtac.
 Ayın boynuna bağlar lələ hər dəm,
 Salırdı boynuna şahın kəməri həm.
 Odu çəkdi o tər halvada, amma,
 Ocaq gur yansa, yanmazmı, de, halva?!
 Gözəllikdə var işə yeddi qayda,
 Gözəlliklə o dilbər etdi icra.
 Çevirdi arxa şahı, süxluq etdi,
 Günəş qeyb oldu göydən, sanki getdi.
 Dönəndə zülfü oynar, qıvrılarkən,
 Axırdı civə sanki dizlərindən.
 Bir ip tək zülfü oynar dalda bərk-bərk,
 Çalardı hər kəsi görsə ilan tək.
 Düzəldir halqa billur boynunu hər dəm,
 O mişkin iplə oynardı o həmdəm.
 O billur gərdən eşşindən verən can
 O ip boynunda qalmışdı pərişan.
 Damın bir güşəsindən süx dillərəm,
 Gedincə qalmadı heç şahda aram.
 Çox and içdi şah öz canına amma,
 Axır döndü geri bir də o rəna.
 Oturdu, ləl axıtdı nərgizindən,
 O suyla vurdu od dünyaya birdən.
 Ürək, can qarət etməkçün o dildar
 Nə əfsun, hiylə var işlətdi naçar.
 Edərsə aşıqi süst hansı işlər,
 Əcəbdir çox, onu məşuqə işlər.

XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI

Necə naz eyləyir şah gördü canan,
 Qılınclar oynayırkən atdı qalxan.
 Şikayətdən durub şirincə qaçdı,
 Şikayət şirin insandan kim açdı?
 Dedi Şirinə: - Ey nurum, çırağım!
 Mənim gülşən hüمام tavus və bağım!
 Başımçün tac, və tacimüçün olan taxt,
 Yıxırsan, qaldırırsan vaxt-bivaxt.
 Mənə sən dilbər oldun, həm də dildar,
 Səninlə sərxoşam, həm sənə huşyar.
 Kimim sənsən, hara burdan gedim mən?
 Nə səndən başqa tacım, bəs nədim mən?
 Tutaq ki, çəkmisən məndən əziyyət,
 Neçin qan tökməyə etdin sən adət?
 Ələ sən ki, belə çox gec gəlirsən,
 Gəl öldürmə belə tezliklə, dur sən,
 Demiş kəndli nə düz Nəmruda bir yol:
 Əgər biçsən gecik, əkməkdə cəld ol!
 Budur üzrüm, budur can, sən bilirsən!
 Budur bayram, bu qurban, sən bilirsən!
 Elə naz etmə, ondan fayda olmaz,
 Bir az da mehriban ol ki, yetər naz!
 Ümitsizliklə qırma qəlbə, bəsdir!
 Ürək qırmaq o zülfün tək əbəsdir!
 Qəm aşdı həddini, qəmşar olan yox,
 Sənin könündə qəmşarlıq, filan yox,
 Bir ağlar qəlbə yol tapsa kədər, qəm,
 Deyər bir tay-tuşa, ya olsa həmdəm.
 Demək hər qayğısız qəlbə söz olmaz,
 O saz saz ilə xaric nəğmə çalmaz.
 Yüklə üstündən bu zəngi aç haman sən,
 Nəfəs çək bəri rahatca bir an sən.

Bu mən, sən tək görüb çox kəslər ələm,
 Olub onlarla düz, bizlə olar həm!
 Bu yer, göy qurdu darvaza, deyir: - Keç.
 Oxu, gör ki, deyir gəldin neçün gec.
 Yetər aldatmağın qəlb, ey nigarım!
 Yetər şuxluq! Bitib səbrim, qərarım.
 Bir əncam et işə, ey yar, vaxtdır!
 Bu məstlikdən məni qurtar, vaxtdır!
 Yetər, bəsdir açılısın qaş-qabağın!
 Neçin qalsın bu cür yalnız qonağın?!
 De, Fəğfura qapı bağlarını Fərxar?!
 Uçurdun Mulianda körpü, ey yar!¹⁴
 Götürdün üstünə dünya qəmi sən,
 Bu qəmədən vaz keçib də bir sevinmə.
 Buludlu gündə mümkündür, çəkkək qəm,
 Sevin, çıxmış Günəş, gülməkdə ələm.
 Bu məğlub olmuşa bəsdir bu həmlə!
 Tutulmuş bir əsirlə bu oyun nə!?
 Kimin ağı, kamalı varsa hərgah,
 Girişməz davaya bir sülh olan vaxt.
 Dava açsa əgər aqıl bir insan.
 Barışmaqçün də saxlar bir yer, imkan.
 Bu davada bir az da sülhə meyl et,
 Yetər tündlük, yeni bir yol götür, get.
 Gözəl məclis düzəlt sən dostlar üçün,
 İşiq gəlsin gözə, keçsin gözəl gün.
 Bu bağdan gəlmişəm meyvə dərəmə mən,
 Elə etmə tikan. çör-çöp görəm mən.
 Sənin bağında qoy gözdən, dodaqdan
 Badam dərşin könül, şəkkər yesin can.
 Bu bağdan sən mənə də qalx dərhal
 Buxaqdan dər türünc, nardan narınc al!
 Yetər tənə, qəzəb, bu ox, bu nizə,
 Yetər dava, yetər bu hərbi həmlə.
 A ceyran sağrı, davadan ol çək,

Pələnglik eyləmə sən vəhşilər tək.
 Təkəbbürdən, bû nazdan nolar ensən,
 Vurub saldı yərə, atma, yetər sən!
 Gözəlsə kəkliyin, bundan ol agah!
 Dayanmış pusquda şahin, nə bir şah.
 Düşüb bir gün qucağımda olarsan,
 Ələ bir gün keçərsən axır, ey can.
 Necə oynar gecə mənlə xəyalın.
 Əlimdə oynaram zülfünlə xalın.
 Nə olmuş ki, düşüb burda bu minval,
 Durub qalmış qapında sanki iqbal.
 Nə var sənəndə az da olsa şəfqət,
 Nə keçmiş dostluğa var sənə hörmət.
 Suya düşsə çulu naghah hər insan,
 Çıxardar, sən tələsmə axır ordan.
 Səni gördüm ki, dostluqdan uzaqsan,
 Geri dönmək zamanı gəldi burdan.
 Əgər könlün dilər, zülmə aman ver,
 Yaxından da yaxın bir yol nişan ver.
 Açılısın qoy hilal qaşlar düyündən,
 Evi boş qoy, göhər yığ xəznəyə sən.
 Buraxmırsan evə, olsun mübarək!
 Gedim burdan gərək mən gəldiyim tək.
 Necə gəldim, geri indi yol allam,
 Sazı əvvəlki tək mən bir də çallam.
 Tapıb dərman, səni yaddan çıxarram,
 Bir ayrı saqিদən allam ələ cam.
 Bir ayrı şərbət eylər könlümü şad,
 Bir ayrı halvadan ağzım tapar dad.
 O Şirin sevgisindən əl götürürəm,
 Ələ mən dadlı bir şəkkər gətirirəm.
 Onunla bu acı meydən içib mən,
 Qulaq kar eylərəm Şirin qəmindən.
 Könül istər daha burdan qayıtmaq,
 Sözüüm bitdi, uzaqdır mənzil ancaq.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

O Xəllüx bütləri üçün Günəş həm
 Yer öpdü, söylədi şaha haman dəm:
 «Cahanda hər nə arzun var, ona yet,
 Bu dövlətlə, bu iqbal il ömr et.
 Bu yeddi iqlim alsın nuru sənəndən,
 Yaman gözlər gen olsun dövlətindən.
 Bu şahlıqdan başa varsın min arzun!?
 Min illər şahlığın, həm ömrün olsun!
 Səni yad eyləyib qaldırsa kim cam,
 Sənin qoynunda olsun lap mən olsam!
 Şəkər rəngli zəhərlər saçma, bəsdir!
 Tutub əfsun, bu əfsanə əbədir.
 Yetər əfsun qarışmış dürlü söhbət!
 Bu yellər qaldıran hər cür hekayət!
 Ov olmuş bu qızıl çətrinlə niyyət,
 Bu Şirin qəsrinə sən qoyma minnət.
 Yaraşmaz padşah üçün bu cür fənd
 Ki, etsin dərdli möhtacə o, rişxənd.
 Bir ayrı it seçibsən sən ov üçün,
 Onunla ahu ovlarsan düşündün.
 Mənəm bir xəznə, sındırmaz bu torpaq.
 Ələ tez gəlmərəm dünyada heç vaxt.
 Belə dürlü oyunlar çox bilirən,
 Belə hiylə, kələklər çox gəlirsən.
 Budur tərsi, məni tutmaz bu əsla!
 Söyüd də gül verər, bar verməz amma
 O çaysan, bilmirəm mən sən yerin nə!
 O dəryasan, bilinmir sirlərin nə!
 Göləm, aşkar nə su varsa gölümdə!
 Nə var qəlbimdə, o vardır dilimdə.
 Dişi qarnındasa hər kəs sədəf tək,
 Onun kini olar dərya qədər bərk.
 Düşündün, bir hərəfidir yağlı, şirin,
 Sənə təslim olar asanca Şirin.
 Özüm burda şəkər, həm bal satırkən,
 Nə çıxırsın dadlı sözlər dinləməkdən.

İti bir dil varındır, ayrı şey yox!
 Yox isə yanmağın, yandıрмаğın çox!
 Danışdın taxt, tacından, yetər sən!
 Sözü ölçüb de, sört sözlər deyirsən.
 Acı sözlər acı fikrin bəlası!
 Ağızda hər kəsin var əjdahası!
 Sənə hər kəlməni ölçüb dedim mən,
 Məni incitmə, ölç hər nə desən sən.
 Götürsən sən qılınc, alsam mən ayna,
 Düzəlməkdən uzaqdır işlər onda.
 Yaman, həm yaxşı sözlərdə çox üz var.
 Olar bir tük qədər bir fərq, sən axtar.
 Bu karvanda o insan şad olar çox,
 Görər qarğada əvvəl göz, qanad yox.
 Bu arsızlıqla ad daş ilə bir baş,
 Çəkin vurma hamam şüşəyə sən daş.
 Yetər, baş ilə əldən çox dedin boş,
 Özün də, sözlərin də məst, sərxoş!
 Bir aqıl başdan olsa bir söz amma,
 Olar yüksək, yerin altından da çıxsa.
 Özündə olmasa heç kim deməz söz,
 Yaman da söyləyə, pis söyləməz söz.
 Sözü ölçüylə lazımdır danışmaq!
 Çox olsa, eşşəyə yüküdür o, ancaq.
 Qula sən bir gecə yüz söz deyirsən,
 Deməz bir orduya mütrüb də, gör sən.
 Məni fikrində varsa qəmgin etmək,
 Danış bir-bir buyur, məndən eşitmək.
 Gərəksə, olsa bir gizlin sifariş,
 Düşərdi qaydaya yüz-yüz belə iş.
 Mənim tək bir gözəl qalmış hasarda,
 Gəzirsən ayrı bir yerdə-burda.
 Geyib göz yaş, mirvarim, bax amma,
 Dayan, mirvari sığamla az oynar.
 Bu ənbər ahımı qəm, qüssə almış,
 Bax ənbər zəncirim qəmlərdə qalmış.
 Dodağım nardənə, xırda, əcəb bu,
 Aparmışdın bu bağdan narı oğru,

Bu findıq dırmağa daş vur, bu, mümkün,
 Qapı dardır bu innab ləblər üçün.
 Mübarəkdir üzüm, örtmüşdür örpək,
 Bu pəhriz saxlamaq olsun mübarək!
 Bu gözlərdən, yetər dikbaşlığın, qorx!
 Ki, var hər qəmzədə xəncərlərim çox.
 Mənim zülfumdəki hər teldə, zinhar,
 Qara qır rəng neçə yatmış ilan var.
 Mənimlə dostluğun bir fayda verməz.
 O buz qəndil, nə etsən, od götürməz.
 O ipçün düşmərim yolda quyu var,
 O ovçün çıxmam yoldan mən, ey yar!
 Sənin könlün çıxır yoldan çox, ey şah!
 Ona nolardı zəng olsa fəğan, ah!
 Özün bir bax, olarkən yolda karvan,
 Çəkər hər dəm keşik zəng, cəylər əfğan.
 Səhər qalxmazsa karvandan bir avaz,
 Boğazından xoruz bir zəng asmaz.
 Yalan sözdür, demə mütləq yaram,
 Alanı vurdum istərkən qararı.
 Çapırdın atı Hindistana doğru,
 Yənə Babilə qaldın, yanlış oldu.
 O dərya səmtə getdin, çayda qaldın,
 Gül istərkən ələ sən lələ aldın.
 Edirkən Şirini sən cana dava,
 Oruc açdın gəlib Şəkkərlə amma.
 Mənəm yarın, tapıbsan ayrı bir yar,
 İşin var, dəxi mənlə nə işin var?!
 Bu dərdlər görmüşü xar etmə sən gəl!
 Çox ağlatdın onu sən bundan əvvəl.
 Unut kənddən qovulmuş şəxsi, çıx get!
 Bu yoldan qalmış bir kənddə tərək et!
 Ata-ana nadir bilməz bir övlad,
 Yetim tək bir tikə tapsa, olub şad,
 Mən oldum qulyabani burda tənha,
 Bu yerdən keçməz ayda bir qarışqı.
 Bir an kam almadım səndən cahanda,
 Tuş oldum tənəyə hər dəm zamanda.
 Məni tərək et bu daşda dərdli, məhzun,

Gətir bir daş da qoy ta qəbrim olsun.
 Həm altdan, həm də üstədən olsa bir daş,
 Nə eyb olsa, o örtər, eyləməz faş.
 Elə mərdlik, mənə qurtar bu yükədən,
 Götür yoldan tikani, saçma gül sən.
 Bu gül saçmaq, bu toz qaldırmağın nə?
 Yemək duz, duz qabı bəs qırmağın nə?
 Yetər, sevdim səni, bicarə oldum,
 Evimdən gen düşüb avarə oldum,
 Sən o Şahrudda Şirini atanda,
 Sevinc, şadlıq mənə tərək etdi onda.
 Mədəin nə, kiməm dağda yazıq mən,
 Nə etmək, taleyim buymuş əzəldən.
 Düşünmə, qəlbimi ey yandıranım,
 O ilk gün yıxdı Şəbdiz, çıxdı canım.
 Sənə bir yar görək sən misli yüksək,
 Nə çıxısın dərdli möhtacdən mənimtək.
 O yerdə qaz quyu, çıxısın su ordan,
 Sən ordan çərt damarı ta çıxar qan.
 Gedibdir yellərə dostluq binası,
 Yeni qoymağımı istərsən əsası?
 Kilimində sənin bir istilik yox,
 O köhnəlsə verəmi istilik çox.
 Ağac qalxarsa da əyri cavankən,
 Qocaldıqda düz olmaz, sən bilirsən.
 Qədəm basdın bura, çəkdin əziyyəti,
 Kərəm göstərdin, etdin xeyli hörmət.
 Düzəlməz bu gecə burda iş ancaq,
 Ümid etmə olar xəlvət yer almaq.
 Hələ çiydir qazanda zirə-şorba,
 Çatışmır çox şeyi, bişməz bu halva.
 Bu axşam dön geri hökm eyləməkdən,
 Qonaq etmək yararmı məst ikən sən.
 Gələr vaxtı bu iş bir gün olar dağ,
 Olar onda səni mehman çağırmaq.
 Cahanda hər şeyin bir vaxtı vardır,
 Haman hər xəznəyə bir vaxt açardır.
 Xoruz banlarsa vaxtsiz, çox görübsən,
 Qanad yox, başı ayrılmış bədəndən.

XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI

Yəqin etdi bunu Xosrov o canan
 Çıxarmaq istəmir heç nazı başdan.
 Dedi xahişlə əfsun, xeyri olsun,
 Nə fayda Babilə sən göndər əfsun?!
 O yalvardı, dedi: - Ey cana aram!
 Gözüm nuru olan, ruhuma bir şam!
 Başımın bəxti, bəxtimçün cavanlıq!
 Sən oldun qəlbimə can, candan artıq.
 Fələk tək qəlbim ilə açma dava,
 Başım qarşında, boş bəstiyə yağla.
 Nolar bu əşiqi işvənə et şad,
 Mübarək öldü, nolar etsən azad.
 Öz cybindən danış, tündxasiyyətsən,
 Yetər, eyb axtarırsan məndə hey sən!
 O kor ki, görmür o, kordur onun tək,
 Deməkdən qeyrin cybindən gəl əl çək.
 Daş atma ləlin ilə, cana qıyma,
 Salıbsan torpağa, gəl qanda qoyma.
 Mənə dərdinlə öldürdün sən, ey can!
 Xuda yarın! Əcəb dərdə qalansan!
 Gecə düşmüş, yağır qar civə tək bərk,
 Bu buz sevdadan üz döndər sən od tək.
 Elə etmə tapım qardan mən uyğu.
 O gündən qorx, olar bir gün bu qar su.
 Qapından bu gecə nolar girim mən,
 Öpüm göytək qapından ta ürəkdən.
 Diz üstə əyləşim qarşında mən bərk,
 Yumub göz, mən görüm ancaq səni tək.
 Tapar yol qəsrinə ancaq o insan
 Yumar göz, baxmaz o, harda sən olsan.
 Elə bir dostu bil dünyada düşməni,
 Çəkilməz gözləri heç pəncərəndən.
 Halal olsun o şəxsə olsa dostun
 Ki, istər mal ilə mülkün çox olsun.
 Sənə qarşı paxılsa dost olan kəs
 Burax getsin, o heç torpağa döyməz.

Mənə gəl qanlar uddurma sən, ey can!
 Qapında hələqə tək qoyma pərişan.
 Verirsən çox azab, olmaz bu, doğru,
 Cəhənnəm bilmə, cənnət yurduudur bu.
 O cənnət meyvəsi var səndə parlaq,
 Onu cənnətdə görmüş hər kəs ancaq.
 Bu cənnət qəsrinə aç qapı, ey yar!
 Ağacda meyvələr zay olmasınlar.
 Qapı aç, kinli olmaqdan sən əl çək,
 Bir az xidmətdə dur əvvəl olan tək.
 Qapı açmağa yoxdursa bir imkan,
 Bir axşam bir qərib olmazsa mehman,
 O Cəm mehrabi üstədən örpəyi çək,
 Nə hacət var Günəş, de, örtsün örpək?!
 Dəli oldum, sən aldın ağılı məndən,
 Məni qurtar, oda sən salmısan, sən!
 Sən eylərsən mənə dünyada məlhəm,
 Varındır yaqut ilə ənbərin həm.
 Uzaqdır məndən o baltək dodaqlar,
 Arı tək sancmağa neştər dilin var.
 Bu nazikliklə sərtlik etmə bir dəm
 Ki, sincab eyləməz, bax, kirpilik həm.
 Elə et ki, dönüm mən razı səndən,
 Bu görməkdən səni şadlıq duyum mən.
 Ayaq-başım toza batmışsa, heyhat!
 Gözüm səndən qoy olsun barı bir şad,
 Düzəlmirsə mənimlə qəlbin amma,
 Olar müşkül bir iş bu üzr sonra.
 Bu Xosrov başına daş tökmə, boşla,
 Onu öldürmə Fərhad misli daşla.
 Kim atsa göylərə bir daş, özün bax,
 Bu işdən ağrıdı öz başı ancaq.
 Yara vursan başa, cismə axar qan,
 Odur dikbaşlar olmuş başlarından.
 Bir az qəlb oxşayam ol, kindən əl çək,
 Mənimlə oynama bir möhrəbəz tək.
 Nə hər aşiq ki, gördüm, məst olmaz,
 Nə hər əldən çıxan aşiq sayılmaz.

Mənimlə gah savaşı, gah sulh edirsən,
 Xuda rəhm eyləsin, nə iki rəngsən!
 Ağ olsun, ya qara seç bir olanı,
 Nə balıq, nə ilandır su ilanı.
 Bu dəd xislət, bu kin hardandır amma,
 Gözəllərdə beləymiş qayda yoxsa?!
 Məni bərk incidirsən ki, susum mən,
 Coşur qəlb amma dərya tək sözüəndən.
 Sənə hər dəm yaxın gəl söyləyirəkən,
 Qaçırsan iphərəni şagirdi tək gen.
 Yara vurma bu dərdli qəlbə, dur bir,
 Ürəkdir bu, polad, ya daş deyildir.
 Olursan düşmənin kamincə ancaq,
 Yamandır düşmənin kamincə olmaq.
 Mənə bir vədə ver doğru sözüüm tək,
 Düz iş var, ayrılık qatmaqdan əl çək.
 Məni oxşa acıqla, düşməni yax,
 Özün yan gizli, aşkar mehriban bax!
 Dava üçün, yetər işlətmə çox zor,
 Acı olmazmı şirin olsa bəs şor?!
 Bu şirinlik varındır, yağlı ol həm,
 Müvafiq düşdü yağ şirinlə hər dəm.
 Buludda Ay kimi gözdim səni bərk,
 Axır tapdım susuz qalmış buludtək.
 Cahana nur saçan parlaq çıraqdım,
 Ələ ta göldün, indi canı yaxdın.
 Uzaqdan bir qızıl gül gördüm əlvən,
 Yaxın göldəkdə gördüm ki, bir odsan,
 Məzəmmət həddini keçsə, savaşıdır,
 Əgər bərk olsa torpaq, bil ki, daşdır.
 Bacarmaz hər qılınc bərk yara vurmaq,
 Bir əldə bir deyildir onca barmaq.
 Durub burdan gedə billəm mən asan,
 Tapa billəm də səndən yaxşı canan.
 Yadımdan çıxmır ancaq köhnə xidmət,
 Gözümdən getmir o dostluq, o ülfət.

ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI

İcazə verdi Şirin ta dodağa,
 O Şirin xurmanı verdi qabağa.
 Əqiqi ləli üstündən o açdı,
 Düzüb gövhər, təmiz mirvari saçdı.
 Dedi əvvəlcə: - Ey şah, ol cavan bəxt!
 Səninlə ziynət alsın tac ilə təxt!
 Gücünlə düşməninədən dur qabaqda!
 Qılıncı əldə ol, bayraq ayaqda!
 Olubdur bəxt paltarı boyunca,
 Əlində çərx yayı boşdur amma.
 Daha artıq ola yarın sənin bəxt!
 Özün sən arxalar arxası hər vaxt!
 Yanar bir dağ kimi tünd oldu naghah,
 Dedi: - Dikbaşlığa ey meyl edən şah!
 Axı şahsan, şahə sevda yaraşmaz,
 Məcəzi eşqdən heç bir kar aşmaz.
 Əgər istərsə kim bir aşıq olmaq,
 Gərək məşuqu da olsun bir ancaq.
 Mənə sən tənə etmə kimdi Fərhad,
 Qərrib ölmüş, onu xoş sözlə et yad.
 Mənimlə mehriban istərdi olmaq,
 Mənə bir axirət qardaşdı ancaq.
 Mənə bir dəm o, əyri gözlə baxmaz,
 O, Şirindən eşitmiş ancaq avaz.
 Acı etdi onunçün ömrü Şirin,
 Acı ud tək necə gör yandı Şirin.
 Həyə gördüm yanan qəlbində dünya!
 Salam da görmədim səndən mən amma.
 Mənə üstündə gül bitmiş tikan da,
 O barsız sərvdən xoşdur cahanda.
 Başın altıda ola yastıq dəmirdən,
 O, xoşdur qan baham altın kəmərdən.
 Nə xoşdur qolda qolbağ olsa misdən,
 Əlimdə od saçan xalis gümüşdən.
 Gecə saçsa çıraç nurlar mənimçün,
 Nəyim var yandıran şamdan çox üstün,

O dərya misli aşıq daş qucaqlar,
 Mənim sənə dağ kimi başımda daş var,
 Mənə daşlar dəmir tək oldu zindan,
 Uzaq düşdüm sevincdən, dostlarımdan.
 Əliboş qalmaya bir kimsə darda,
 Dəli məst olsa, iş müşküldür orda.
 Dəli-divanəyəm mən, həm də məstəm,
 Dəli, həm məst olandan, de, nə həmdəm?!
 Mənə əl vermək üstən çək qələm sən!
 Əlimdən tutmağa həm dəymərəm mən.
 Elə zənn et ki, yel tufan qopardı,
 O bir yarpağı bağdan sübh apardı.
 Məni möhnət seli tutdu yaman bərk,
 Yığışdır hər nəyin var, et məni tərki!
 Haçandır qalmışam odlarda bax, mən,
 Bax, ibrətlər götür, tez qaç bu yerdən.
 Fələk kafur kimi göydən töküür qar,
 Soyuqluq var odur həm bizdə naçar.
 Bulud duz yağdırır, tale dönüb bərk,
 Yetər qovğalı Şirindən sən əl çək.
 Hava dardır, gecə oynar yarası,
 Sən isə şahin ol, gündüz göz, ovla.
 Eşitdin dadlı söhbətlər, o getdi,
 Görürdün mehr-ülfətlər, o getdi.
 «Şuar»dan bir «şəir»də yoxdur əsla
 Ərəbcə bilməsən, yəni yox arpa.
 Nə o türkəm, ərəbcə bilməyim mən,
 Gələr həm işvə, naz etmək əlimdən.
 Fələklər bax mənim kuyumda oynar,
 Saçım tək qırılan ayrı nə şey var?!
 Əgər könlün ola lap quş, o uçmaz,
 Nəfəs lap sübh ola, qəlbi o açmaz.
 O Yusif misli yozsan yüz yuxu bərk,
 Hamansan sən, haman İsa və eşşək.
 O vaxt vurdun bulud tək bir cəzə,
 Vurursan sən qılıncı indi cüt əllə.
 O vaxt bir deyləm idin, sən şah oldun,
 Satıbsan baltanı, bir nizə buldun.

Uzaq dur, könümə girməzsən əsla,
 Tük olsan da, yerin yox tükə orda.
 Güc işlət, hiylə gəl, et kəsbkarlıq,
 Yeməz heç kəs yaqin qismətdən artıq.
 Əziyyət çəkmə, qışırma, deyinmə,
 Ədəb gözlə sözində, yəni dinmə.
 Halal ye ovçu tərhan tək müdam sən,
 Çəkin quzğun kimi murdar yeməkdən.
 Mənə hər kəs o üzdən dedi Şirin,
 Əlimdən çox oyunlar gəldi şirin.
 Acı mey tək biri ağlar əlimdən,
 Sevinc bəxş eylərəm bir qeyr üçün mən.
 Gülabam mən, acı olsam nə qorxu?!
 Acılıqla gülab qiymətli oldu.
 Əcəb qafil meyəm, əldən burax sən,
 Sən illərlə olarsan məst iyimdən.
 Adım şirinlik ilə tapdı şöhrət,
 Acı olsa sözüüm, olmaz qəbahət.
 İki şirin, de bir yerdə olarmı?!
 Qabıqsız qoz, o tumsuz xurma varmı?!
 Kəbudluq etmədim mən kirpilikdən,
 O yumşaq altda sərtlik var, bilirsən,
 O gövhər daşdadır, xurma tikanda,
 Olur həm xəznələr viran məkanda.
 Dözümdən, səbrdən əl çəkmə hərgiz,
 Elə yox ki, yük altında qal aciz.
 Bu acizlik ötərsə həddi ancaq,
 Cuhudluqdur bu, heç mümkünmü olmaq.
 Dözümlükdən qulaq salları ulaqlar,
 Onu dartıb minər hər dəm uşaqlar.
 Əgər şahin uçuşdan qalsa bir dəm.
 Yeyər daim tək bir sərəçədən həm.
 Qatardan bir dəvə ayrı düşəntək,
 Çəkər ovsarını sussa siçan tək.
 Çıxarsa hər bə aslanla bir insan,
 Yətər bir dəfə diş göstərsə aslan.
 O itlər də boğuşsa, tünd olarlar,
 Cumub diş göstərib də ayrılarlar.

Dil açdı, bir də and içdi o, sonra
 Ki, and olsun o zirək huşa, cana!
 O mavi günbədə and olsun, ey şah!
 O nurlar çeşməsinə and, ol aqah!
 O hər bir nəqşə ki, cənnətdə vardır,
 Yer üstündə nə söz ki, aşikardır.
 O ölməz kimsəyə ki, ölməz əsla.
 Oyaq bir zata, yatmaq bilməz əsla!
 Ona ki, fitrətə yem verdi nemət,
 O verdi ağla can, həm cana qüvvət!
 Kəbinsiz şah da olsan, yaxşı anla,
 Muradın hasil olmaz məndən əsla.
 Dedi sərtliklə, şahdan üz çevirdi,
 Tapılmış xəznəni əldən o verdi.

XOSROVUN QƏSRİ-ŞİRİNDƏN ÜMİDSİZ GERİ DÖNMƏSİ

Xütəndə ahu axşam seyrə getdi,
 Tutub mişkin göbəkdən ip düzəltədi.
 Ağız südlü haman mın körpə ahu,
 Yaşılıqda gəlib rahatca durdu.
 Yara almış göbəkdən ahu tək şah,
 Eşitdi ahugözdən tənə nahaq.
 Yağırdı hər tərəfdən hey yağış, qar,
 Bahardı sanki, ağları buludlar.
 Əridir dağı torpaq tək o heybət,
 Qalay tökməkdə qəlbə qarda şiddət.
 Dıran saçmaqda qar, at üstə Pərviz,
 Gümüş bir örpək örtmüş sanki Şəbdiz.
 Dilində bitdi tük, heç eür bax amma,
 Yola gəlmirdi mişkin zülf o rəna.
 O çox yalvardı, bəlkə rəhm edər yar.
 O yara etmədi heç nalələr kar.
 Onun ah-nalsı etdikə şiddət,
 Cavab da sərtləşir, artırdı hiddət.
 Gecə zülmət keçirdi, vaxt ötürdü,

Dayanmaqdan daha şah əl götürdü.
 Atı ordan sürürdü xəstələr tək,
 At üstə qanlı yaşlar tökdü çox bərk.
 Gözü dalda, ürəkdə ağrı, dərd, qəm,
 Gedirdi, neyləyir bilmirdi bir dəm.
 Nə vardı o ayaq, sürsün atı bərk,
 Nə o əl, Şəbdizi etsin o dəm tərək
 Yola azuqə olmuşdu axan yaş,
 Gülə mirvari bağları o, birbaş.
 Bu idi arzusu yollarda ancaq,
 Quyu kaş rast ola, nola ya bir dağ.
 Ola bəlkə bəhanə, ləngiyəm mən,
 Bu yerlərdə tutam daimi məskən.
 Vururdu əl-ələ bərk-bərk o gah-gah,
 Silir dəsmal ilə gah yaşını şah.
 Gəlib ta ordugaha çatdı Pərviz,
 Günəştək qəlbi yanmaqda ümitsiz.
 Yarlıdı mavi gülşəndə buludlar,
 Səmada nurlu Ay görsəndi aşkar.
 Ucaltdı bir çadır şah ərşə doğru,
 Onun dörd yanına örtük vuruldu.
 Ürəkdən baxmayırd dünyaya əsla.
 Cırır paltarını qəlbində sevda.
 Yox idi fikri olsun bircə rahat,
 Dizi üstündə baş qoymuşdu həsrət.
 Nədim, hacib, keşikçi, bir də dəstür,
 Hamı yatdı, oyaqdı şahla Şapur.
 Hünərlər göstərirdi hər dəm ustad,
 Sevinclər bəxş edib, söylərdi, ol şad.
 Səpirdi odlar üstə bir sərın su,
 Güllürdü, bəlkə şaha xəyri oldu.
 Təsəlli verdi, Şirin mehribandır,
 Acılıq dildədir, sərtlik yalandır.
 Görərkən şah yenə Şapurla təkdir,
 Dil açdı, dərdini ərz etdi bir-bir.
 Bu gün gör başıma dedi nə gəlmiş,
 O aləm yandıran gördü necə iş!
 Xudadan qorxmadı, keçdi həyadan,

Qadırdır, heç nədən qorxmur o insan.
 Papaq qoydum önündə narvən tək,
 Durub üzr istədim bir sərı tək bərk.
 O vurdu narvəni baltayla bol-bol,
 O dəhrə sərıdən kəsdi budaq-qol.
 Nəvazişlər önündə qaldı buz tək,
 Nə yumşaldı ürək, qaldı üzü bərk.
 Dili başdan-baş a baltaydı, oxdu,
 Günahı hər dəm üzründən də çoxdu.
 Edər tündlük, bu düzdür, yar ilə yar,
 Nə ancaq bir belə sancar tikanlar.
 Yəqin həm məndə tündlükdən nişan var,
 Mənim də bu bədən mülkümə can var.
 Əgər Babilli Harutsa camalı,
 O hindli cadugərsə üzə xalı,
 Buz oldum çox soyuqluq gördüyümdən,
 Buza yazdım o iki cadunu mən.
 Dözümdən artıq olmuş mən çəkən qəm,
 Bu qəm nəymiş, onu mən yaxşı billəm.
 Bilər hər pis uşağı dayə doğru,
 Bilər pis qonşunu hər nəysə qonşu.
 Mənə bir düşmən olmuşdur o, gizlin,
 O, üzədən mehriban, gizli edər kin.
 Nə xahişlər dünən etdim mən ondan,
 Dedi «yox», huşumu aldı başımdan.
 Nə xoş sözlər dedim hər qayda, yolla,
 Dedim illə, qulaq asmadı ayla.
 Gecə gəldi, nə bir nur gördüm ondan,
 Məni sındırdı, nə bəxş etdi dərman.
 Deyilsə vəsildə duzsuz bu Şirin,
 Fələk altıda yox ondan dadlı, şirin.
 Vüsali dəyməz olsun xar insan,
 Yemək duz heç dəyərmə ta udum qan.
 Əgər qalsan da fil tapdağı altıda,
 Əl açma bir xəsis görsən sən əsla.
 Gəzincə bir kömək sən qurbəğadan,
 Suda xoşdur balıqlar tək boğulsan.
 Taparlar pak sudan saf durr ancaq,

Haman torpaq gözənlər tapdı torpaq.
 Neçin bir xırda daşda mən qazım kan?
 Neçin yağsız çırağ üçün verim can?
 Elə bir şuxa can verdim, edər naz,
 Görüb ancaq kəsək, qarğası qonmaz.
 Məna mən tək gərək namuslu həmdəm,
 Olar həmdəm tovuz üçün tovuz həm.
 Yeri öpdü o dəm əvvəlcə Şapur,
 O sonra atəş üstə səpdi kafur.
 Bu tündlükdə nə lazım həddi aşmaq?
 Böyüklükdür güzəşt ilə yanaşmaq.
 Olar bir şimşək aşıqlarda qovğa,
 Kobudluq naz ilə olmaz bir amma.
 Qızırmışdırsa Şirin, üzrü çoxdur,
 Şirinlik istiliksiz, bil ki, yoxdur.
 Nə tək Şirin, olan hər ağrı xurma,
 Deyil bir loğma da çərdəksiz əsla.
 Başın hərələnsə Şirin səfrasından,
 Uzaq dur Şirinin sən halvasından.
 Məgər oldu bu səfradan xəbərdir,
 Şəkər altında Şirin sirkə saxlar.
 Və isə turşuluq, şirinlik amma,
 Yoxundursa, burax, sevda və səfra.
 Doyantək aslan aslandan, it itdən,
 Gözəllər döysə tez, bilmə acəb sən.
 Gözəl zülm etsə, ondan dönmək olmaz,
 Edər məşuqələr, bir qaydadır naz.
 Olur bədxasiyyət cümlə gözəllər,
 Qoxu, ya rəngsiz olmaz birca dilbər.
 Tikansız hansı gül, ya bir çiçək var?
 Hani bir xətt, yara vurmazsa pərgar?
 Gözəl dikbaşlığı bir köhnə qayda,
 Vurarsa su ilanı, qorxmə əsla.
 Xilas olmaq dilərsən qəm selindən,
 Ayaq bir yerdə saxla dağ kimi sən.
 Söyüd tək hər küləkdən dalğalansan,
 Deyilsən bir samanca dağ da olsan
 Olar xoş kama nakamanlıqla yetmək,

Gələr ənbər xam olsa, xoş otir bərk.
 Hücum etmək o Aya olmaz əsla,
 Əl atmaq Aya mümkündür, bir anla.
 Qadındır, gəl qapı bağla, dayan bərk,
 Düşər bir gün bacandan, gördün Ay tək.
 Qadınla, Ayda adətdir haçandan,
 Qapı bağla, gələr onda bacandan.
 Düşünmə o, bu dərdlərdən uzaqdır,
 Dözüür ancaq, demə qəmdən iraqdır.
 Cəfa dağı başından düşsə bir daş,
 Sənin kölgən sınaq, ondan gedər baş.
 Bu vəhşətdən tikanlar versə dövrən,
 Keçər səndə ətkədən, onda candan.
 Sən ancaq bir gecə səbr ilə ol yar,
 İki canlı gecə gör neylər aşkar.
 Bu tale daim olmaz eyni qayda,
 Su axmaz eyni yerdən eyni çayda.
 Bütün il kama yetməkcün yox imkan,
 Olarsan gah əziz, gah xar olarsan.
 Edərsə dövlətə bu bəxt bir naz,
 O dövlət əhlini incitmək olmaz.
 Nə səmtə fırlanıb dövr etsə pərgar,
 Gələr ilkin məqama bir də təkrar.
 Xam ürge öyrədən kəs işlər usta,
 Onunla davranar səbr ilə asta.
 Elə eylər onun səbri həyatda,
 Oturdar hər kimi istər o atda.
 Olar bənddən xilas səbr ilə adəm,
 Açırdı səbr hər müşküldə hər dəm.
 Açılmışdır çətin olduqca bağlar,
 Gülər şam, harda görsən ki, mum ağlar.
 Ümidim var, keçər qalmaz bu möhnət,
 Yetər tezliklə şah kama nəhayət.
 Bu vədəylə o etdi şahı çox şad,
 Pozulmuş könül şahın oldu abad.
 Üzündə qoydu şahın bəxtdən xal,
 Keçirdi ulduz, o açdı xeyir fal.

XOSROVUN ARXASINCA ŞİRİNİN ONUN DÜŞƏRGƏSİNƏ GETMƏSİ

O sözlər sahibi, dünya görənər,
Vəziyyətdən bu cür söylər xəbərlər.
O şahsız Şirini dərd aldı möhkəm,
Durub daş qəlbinə daş basdı bir dəm.
O məst nərgizlərə kirpiklə vurdu,
Əliylə başına hey döydü, durdu,
Bir ah çəkdi, havanın bağı yandı.
O ağlar gözlərindən yer sulandı.
Tökürdü kirpiyi gözdən onun qan,
Axırdı qanlı yaş olduqca nalan.
Yarımcan quş kimi hey səndələrdi,
Səmən sarı o nərgiz dürr ələrdi.
Nə bir qəm çəkməyə qəlbində taqət,
Nə toxtaq verməyə qəlbə o qüvvət.
Bu cür taqətsiz o şura gəlirkən,
Utandı tutduğu dikbaş əməldən.
Çəkib tez tapqırımı Gülgünün təng,
Həm at Gülgündü, həm gözlərdi gül rəng.
O atla çıxdı qəlbində bir arzu,
Oturmuş atas üstə sanki bir su.
Əcəb nazikdi yol sanki o qaşlar,
Qaranlıqdi gecə sanki o saçlar.
O, dar yolla at üstündə gedirdi,
Qaranlıqda o, haqqı yad edirdi.
O dünya ölçən at aləm gəzərkən,
Girov qapmışdı göy çərxin əlindən.
Qulamlar qaydası yol tutdu, getdi,
İz aldı, Şəbdizi o, təqib etdi.
O gəldi harda şah salmış düşərgə,
Atı şah çadırına sürdü o, öncə.
Keşikdə gördü dillər bağlı qalmış,
Nə sərhəng var, həmaillər açılmış.
O mahtabını verib əfyun bayaqdan,
Olub məst uyğudan, düşmüş ayaqdan.
Onu yordu baxıb nəzzarə etmək,

Bu yerdə bilmədi bir çarə etmək.
Baxıb şah çadırından gördü Şapur,
Gəlir gəndən bir atlı xeyli məğrur.
O parlaq ayılı axşamda haman dəm,
Yatırtmış Xosrovu əfsunla möhkəm.
Çıxıb Şirin sarı getdi sənətkar,
Qulamlar olmadı bundan xəbərdir.
- Nə insansan – dedi – ey şux pəri sən,
Deyilsənsə pəri, bəs nə gəzirsən?!
Bura şir gəlsə, qalmaz taqət onda,
İlan gəlsə, olar burda qarışqa.
Baxıb gördü bu, Şapurdur o dilbər,
Düşüb Gülgündən o, gəldi bərabər.
Təcəüb qaldı Şapur burda bir dəm,
Yaxın getdi görə kimdir bu adəm.
Görüb Şapur o hüsnü qaldı çəşbaş,
Göyə atdı papaq, aydı yerə baş.
- Nə olmuşdur – dedi – ey nəzənin kəs,
Bizə torpağın olsa tutuya bəs!
Pərisima ona göstərdi hörmət,
Qadınlr qaydası ərz etdi diqqət.
Əlindən tutdu, bir səmtə apardı,
Dedi öz sərgüzəştindən – nə vardı,
Dəmişdi şuxluğu, nədanlığından,
Xəcalət çəkməyi, peşmanlığından.
Deyib əfsanələr, tərs anlamaqdan,
Xoruz tok orda vaxtsiz banlamaqdan.
Dedi sonra: - O şah ta çapdı, getdi,
Könül qəmlərdə qaldı, nalə etdi.
Bu işlərdə elə biçərə qaldım.
Səbirdən gen düşüb, avarə qaldım.
Qalıb biçərə, göstərdim mən ərlik.
Zərurət düşsə, eylər ahu şirlik.
Özün bir bəxtə bax: haq, təqdirindən,
Yaman bir kimsəyə rast olmadım mən.
Bu istəklər düzəldi istəyimcə,
Bu bir düz hökm ilə düz gəldi, mənəcə.
Səninlə qorxudan çıxdım tamam mən,

Tapar səndən uğur işlər təmənən.
 Mənim səndən iki arzum var ancaq.
 Rəvadırımı məni biçərə qoymaq?!
 Biri məclis qurub şah eys edəndə,
 O «nuş olsun!» səsi ərsə gedəndə,
 Məni bir güşədə tənha oturt sən,
 Bu sirri bir kəsə amma deməzsən.
 Görüm mən Xosrovu keyf eyləyəm dəm,
 O canlar bəsləyəm hüsnə baxım həm.
 İkinci xahişimdən həm ol agah,
 Kəbinsiz baxmasın mən səmtə heç sah.
 Əgər varsa bir iş görmək xəyalın,
 Qaranlıqkən giriş ta var macalın.
 Əgər yoxdur durub burdan gedim mən,
 Dönüm öz qəsrinə artıq bu yerdən.
 Nə istər bildi Şapur Şirin ondan,
 Yüz and içdi, qəbul etdi o, fərman.
 Düşür axura Gülgün sanki Şəbdiz,
 Çıxır eyvana Şirin sanki Pərviz.
 İki qəsr var idi şahın orda,
 Tutulmuş gövhərə sanki Sürəyya.
 Biri aşkardı mey nuş etmək üçün,
 Biri gizlindi gözdən, yatmaq üçün.
 Pəriüz dilbəri bir parça nur tək,
 Apardı gizli, çadır səmtə tez, tək.
 Əlindən tutdu, aylaşdırdı məhrəm,
 O gərdəkdə qapı bağlandı möhkəm.
 Gəlib şah yanına durdu sevincək,
 Dayandı xidmət üçün bir qulam tək,
 Gəzib gülşəndə seyr eylərdi bəzən,
 Durub şam yandırırdı gah da birdən.
 Oyandı uyğudan şah nəgahandan,
 Deyərdin saçdı Ay nur asimandan.
 O öydü Şapuru: - Mən yuxlayarkən,
 Oyaq qaldın tamam bəxtin sayaq sən.
 Sənin bəxtinlə gördüm xoş bir uyğu,
 Uçurdum göyde şadlıqdan, nədir bu!?
 Baxıb gördüm böyük bir bağdayam mən,
 İşıqlı bir çırağ tapdım o yerdən.

Çıraq nurlar saçdı sanki bir şam,
 Buyur yoz, bir görüm nəymiş bu rüyam!
 Dil açdı yozmağa rüyamı Şapur,
 Dedi: - Ondən gözün bir gün tapar nur.
 Olar zülmət gəcən bir nurlu gündüz,
 Dodaq bal sevgilin qarışı gələz düz.
 Bu müjdəylə olar xoş mey səfasi,
 Yeri örtsün o ləlin kimiyası.
 Səbah tezdən quraq şahənə məclis,
 Çoxillik bir şərab olsun və nərgiz.
 Saçarkən tezəcə Məşriqdən günəş nur,
 Dənizdən toz kimi qalxanda kafur.
 Süzək kafur otir mey cama hər dəm,
 Bu dəryadan qaçaq cam ilə biz həm.
 Sevincdən şah açıldı lələlər tək,
 Yatıb göz yumdu bir nərgiz kimi bərk.
 Səhər tezdən Günəş, dövr eyləyərkən.
 Cahan Cəmşid libası geydi birdən.
 Gəlib məşuq tərəfdən oğru xəlvət,
 O, sübhün dilbərindən çaldı ziynət.
 Görüb quşlar bu haldan hürkdü dərhal,
 Deyərdin oynadırlar sanki xalxal.
 Oyandı uyğudan Xosrov hamən dəm,
 O, axşamkı yuxuyla şaddı möhkəm.
 Buyurdu bir də bir çadır qurulsun,
 Uca dağlar yanında bir çöp olsun.
 Təbillərdən sədə ərsə ucaldı,
 Yaman göz xəznə tək gizlində qaldı.
 Uzun, ən altmış-altmış düzəlmiş,
 Camaat əl-ələstə seyrə gəlmiş.
 O sərhənglər taxıb şahlıq həmail,
 Qapı, dərğah alıb zərrin şəmail.
 Papaq bayraqda tellər tək əyilmiş,
 Durub səf-səf o deyləmlər düzəlmiş.
 Qara qullar tutub dəhlizdə məskən,
 Sipahan bağlı qalmışdı həbəşdən.
 Həbəş qullar qara, ağ çimli türklər
 Gecəylə Ay durub sanki bərəbər.
 Çəkiş gözlər yolu kəsmiş qılıncla,

Səbə yol tapmaz ordan keçsə əsla.
 Çəkilməmiş növbə kəndirlərlə mil-mil,
 Çəkirdi növbə bağlanmış filə fil.
 O gərdəklər qurulmuş dövrə-dövrə,
 Günəşlə Ay üçün bağlıydı çevrə.
 Bu gərdəkdə o Çin şahı oturmuş,
 O gərdəkdə bu Şirin qəmli durmuş.
 Döşənmiş zər xalı şahana, əlvan,
 Alardı xəznə bir yel keçsə ordan.
 Alırdı torpağından xəznə hər yel,
 Bu imiş «Yel gətirmiş xəznə», düz bil.
 Ora yığmışdı carçı kimsə məhrəm,
 Edib naməhrəmi ordan kənar həm.
 Hüzurunda o şahın yoxdu yad kəs,
 Saray əhli, qulamı qalan bəs.
 Ədəbli bir neçə aqıl nədim həm
 Oturmuş kürsü üstə şah məhrəm.
 Qoyulmuş orda qablar çoxlu əlvan,
 Bu, zümrüddən, o, yaqutdan noğuldan.
 Tutubdur bir xəzinə əldə hər kəs,
 Tutulmuş daş-qaşa ənbər, turunc bəs.
 Qızıl da doldurub ovcu odur şah,
 Axır ordan qızıl, sıxdıqda nəgah.
 Dayanmır əldə cam, saqi süzür mey,
 Müğənni dalbadal nəğmə deyir hey!
 Oturmuş Barbəd, almışdı bərbət,
 Fələk dünya üçün çəkmiş məgər xətt.
 Boşaldır cibləri sehr ilə hər dəm,
 Səfa bəxş eyləyir qəlbə bir aləm.
 Düyün vurmaqda idi qəlb odundan,
 O, udla Davudu səslərdi hər an.
 Ürək xoş nəğmədən əldən gədirdi,
 Nəfəs İsa kimi can bəxş edirdi.
 Danışdıqca, haray saldıqca bərk ud
 Ürək manqaldı sanki, yandırır ud.
 O, sehr ilə saçır əldən şəkərlər,
 Gecəquşlar yatır ondan sərəsər.
 Qulaqburma görüb odlandı bərbət,
 Burulmaqdan tutub od, yandı bərbət.

İpək tellərlə mizrab tam bir ecaz,
 Götürdü aləmi aləm bir avaz.
 Nikisa adlı bir çəngçi var idi,
 Əmir, munis nədim, bəxti yar idi.
 Bu çəngbel, ərgənonun icad edən kəs,
 O şirinlikdə avaz görməyib bəs.
 Çıxarmış ölçülü avaz o ruddan
 Qoyubdur nəğmədə təqti o insan.
 Elə şirin çalar çəngi o hər dəm
 Ki, quş görsə, salar qəmdən qanad həm.
 Havalarda o gözlər ölçü, ahəng,
 Görüb Zöhrə durub oynar həmahəng.
 Özün həm Zöhrədən artıq tutardı,
 Onunla bəhsə cürət kimdə vardı?
 O məclisdə od aldı eys-ışrət,
 Bu yanda çəng inildər, orda bərbət.
 Ötür bərbətlə bir cüt quş kimi çəng,
 Qovuşmuş sanki bir tellə o bir rəng.
 Tərənnümlər alır başdan xumarı,
 Deyir bu döz, alır digər qərarı.
 O ahlardan ürəklər parçalandı,
 Qulamı şah ilə dikbaş dolandı.
 Buyurdu şah, qulamı getsin ordan
 Çıxır kəklik kimi onlar hüzurdan.
 Qalan şah idi, Şapurdu, çalanlar,
 Saraydan getdilər artıq qalanlar.
 Setarla Barbəd ərz etdi dastan,
 O sərxoşlar havası çaldı qəsdən.
 Nikisa çəngimi dilləndirirdi,
 O mirzab ərgənonunu dindirirdi.
 Edirdi canı şah onlara qurban,
 Qapı açmışdı xəznəylə ürək, can.
 Bu göy çadırdan olduqda kənar şah,
 Çadırlar dilbəri Ay gəldi nəgah.
 Oturmuş orda bir çadırdə bir nur,
 Dönürdü başına pərvanə – Şapur.
 Dedi bir pərdə küncündən o canan:
 - Gətir bir mütrübü, vardırısa imkan.
 Bu dərgahda otursun əldə bir çəng.

Mənim hər yanğıma tutsun o, ahəng.
Mənim halım nədir, olsun xəbərdar,
Nəyi mən söyləsəm, etsin o, təkrar.
Nikisani apardı Şapur onda,
Oturdu gəndə Şirinin yanında.
«Bu məhrəm çadıra baxma – dedi – sən,
Sən ondan şaha layiq nəğmə öyrən!
Bu çadırdan gələn tərzə dürtü qal,
Nə əmr eylərsə sən, ancaq onu çal.
Bu yanda Barbəd bülbül kimi məst,
Nikisa əldə çəng durmuşdu sərbəst.
Yanır ənbərli şamlar nurlu, parlaq,
Bu oddan, tüstüdən cənnət kimi bağ.
Maraqdaydı bu dəm şah ki, çalanlar,
Nə tərz ilə deyirlər dastanlar.
İpək tellər saz üstə avaz almış,
Qulağından o, çəngin halqa salmış.
Odur bir nəğmə qalxır, pərdələr zil,
Qəzəl çəngin yanında zülfə mail.
Nikisaya deyir Şirin ürəkədən:
«Qəməmdən de, çəkinmə heç nədən sən.»

ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSAININ QƏZƏL DEMƏSİ

O Şirin söyləyn qayda Nikisa
Tez etdi bir qəzəl rast üstə ifa.
«Bir an dur, yatma, ey bəxtin gözü sən,
Görərsən bəlkə də bir bəxt üzü sən.
Ey ümmid sübhü, çıx səbrin dağından,
Könül gün tək işqlansın qoy ondan.
Beş-üç gün yarım ol, ey bəxt, amandır!
Açar tap, məndən aç bəndi, zamandır!
Bu yerdən qaldır, ey tale, yetər, baş!
Bu gücsüzlük nədir, ondan uzaqlaş!
Hünər, himmətlə əl qaldır, haray sal,
Qoşun çəkmiş kədər, qəm, vur, zəfər çal!
Ciyər yanmaqdadır, qəlbim tamam qan,

Əgər rəhmən var isə, cəld davran!
Nə məntək bir yıxılmış var, zəif var,
Nə mən tək bir hərif vardır fədakar.
Ələ qalxıb sü tökmək bilməsən də,
Bişirəm mən kabab atəş sinəmdə.
Yararlı olmasam şərbət verim mən,
Gələ açmaq şərab ağzı əlimdən.
Gen olsam da naxış tikməkdən axır,
Üzərrik yandıra billəm mən axır.
Əlimdən gəlməsə bir çin vurum mən,
Bacarram ki, tozu çırpım atəkdən.
Məni atma yerə sən kölgələr tək,
Yıxıldım yerlərə qəmədən özüm bərk.
Sənin Pərvinin olsun evdə hər dəm,
O, çəksin dərdini bir Zöhrə tək həm.
Sarayında nə xidmət istəsən sən,
Nə şahlıq, bir kəməlik eylərəm mən.
Soruşdun halım arzunla necəymiş,
Bilib, qalxıb soruşmaq dəxi nəymiş?
Qərib halı nolar, qəmlərdə qalsa,
O, işdən düşsə, həm min dərdə qalsa!?
O gül tək eşq ilə çırdımsa pərdə,
Bir aləm görməmiş qaldım bu dərdə.
Bu torpaq tək oxu oldum hədəf mən,
Qocaldım lalələr misli cavankən.
Ümidlə aləmi mən bədə verdim,
Xəyal ilə acəb günlər keçirdim.
Nə arxam var, görüm ondan xeyir mən,
Nə bəxtim var, həya etsin qəribdən.
Dedi bir heç nəsizcə qərğ olan kəs:
«Ölən hər kəsə də bəxt olsun gərək bəs!»
Murada yetmədim, tapdım tək aram,
Nə etmək, böylədir sənə olan kam.
Mənim kamım düzəlmirsə cahanda,
Budur cəhdim ki, kam al sən zamanda!
Bu yanmaqdan mənə var xeyli fayda,
Kasıblar xeyri tüstüymüş bu qayda.
Sənə hökm eyləmək fikrim yox əsla,
Məni bundan əziz tutsan, nə amma?

XOSROVUN DİLİNDƏN BABƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ

Qəzəl bitdi, Nikisa susdu, həm çəng,
Setarla Barbəd oldu həmahəng.
Var idi məst aşılıq səsində,
Qəzəl başlandı üşşaq pərdəsində.
«Səhər vaxtı içib mey, məst düşdüm,
Bu cür məstəyə bir bağa yetişdim.
O bağda bir bahar gördüm al-əlvan,
Qalıbdır qarğa cəngində, tökülür qan.
O yüz yarpaq gül üstdə yüz də xar var,
Düşübdür xəznə zindana, hasar var!
Qapı bağlı, hasar içrə o dilbər,
Qıfıl qırmağa can cürətmi eylər?
Pərisima idi, doğmuşdu candan,
Ağacda meyvələr növ-növ, al-əlvan.
Təzə-tər meyvələr gördüm ağacda,
Xumarlıq qaldı seyrindən bu başda.
Pəriüzlü uca bir qəsrə getdi,
Pəri tək qəlbimi divanə etdi.
Ayrıqlıqda xəyalımda kədər, qəm,
Pəri olmuş müdam fikrim, düşüncəm.
Əgər yatsam, içim əfsanə söylər,
Pərilərtək məni divanə eylər.
Pəri gözəmək qalıb divanələrdən,
Nə şənlikdən, gəzər viranələrdən.
Pəriüzlü füsunkar xəznələr tək,
Bu viran mülkə bənd olmuş yaman bərk,
Çıxarsam xəznəni viranədən mən,
Edərdim tac üçün bir dürr onu mən.
Qəsəm cadu xumar nərgizə hər dəm,
Olar lal qəməsindən cadular həm.
Qəsəm bir zülfə, qalxar tüstülər tək
Yaxar bir tüstü tək odda məni bərk.
Qəsəm qalxan səsə dindikə xalxal,
Qoca zahiddə qoymaz, görsə bir hal.
Qəsəm mirvari zinətli o məhdə!
Qəsəm mirvari dişlərdə o şəhdə!
O tac üstündə ənbər sürtməsinə!

Saçın şirmayıda dövr etməsinə!
Qəsəm bac verməyəni işvəylə naza!
O nazdan xoş gələnlər üzrə, niyaza!
Hilal qaş tağına! Xoşdur o surət,
Çəkilməmiş sanki fərmanda iki xətt.
Qəsəm ox kirpiyə, birdən toxunsa,
Olar Harut ürəyi parça-parça.
O gözlər ki, məni eylər məzəmmət,
Vurur göz, söyləyir getmə o saat.
O üz ki, yaş tökər gözədən, qəsəmlər!
Tutar nöqsan, ayı görməz o üz tər.
O saçlar ki, uzundur qamətənin tək,
Kəmənd olmuş qalançün, eylədim dərk.
İlan zülfə, omuzlarda o hala!
O qıvrımda, qulaqda qılı qala!
O nərgizlər girov nərgizdən almış,
O sünbül sünbülü min dərdə salmış.
Otuz iki o tər lələ qəsəmlər,
Onu yaqut qıfıl cürətlə gözlər.
Qəsəm xidmətdə badamda o səhrə!
O innabın saçan hər lütfə, mehri!
Ay üstündə quyu olmuş zənəxdən,
Su içmişdir könül daim quyundan.
Buxaq halqana and olsun ürəkdən,
Asılmış bir su zənn et ki, günəşdən.
Qəsəm qoynunda bir cüt cana hər dəm,
O narıncadan alıbdır girdəlik həm.
Gümüş barmaqda fındıq görmüşəm mən,
Tutub qaqumu öldürdü həsəddən.
O ağ, billur biləklər dadlı, göyçək,
Durubdur civə üstündə gümüş tək.
O nazik bel, şüşə əndamı gör sən,
Şüşə yox, yoğrulubdur saf gümüşdən.
Gümüş baldırlarından söz danışsam,
Yuxum gəlməz gəccə, qəlb olmaz aram.
Ayaq torpağı artıqdır gözümdən,
Ona and olsun, artıqdır özümdən.
Əlim yetsə, mənə bəxt olsa həmdəm,
Ona mən yer verərdim canda hər dəm.
Əlimdən qoymaram olduqca mən sağ,
Cahana şah, ona ollam qul ancaq.»

ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSANIN QƏZƏL DEMƏSİ

Bitirdi Barbəd rudla havanı,
Nikisa çəngi dindirdi nəvəni.
Hisarı adlanan bir pərdə vardı,
O, ondan bakirə səslər çıxardı.
«Könül, ey sərv, torpaq oldu, bir sən.
Bu torpaq üstə nələr kölgə sərsən?!
Boyun çəkədin nədən mişkin bu ipdən,
Hanı bir boynu bağı məntək eynən?!
Əgər bikkəşliq etdimsə əmir tək,
Yenə boynumda bağ gəlləm əsir tək.
Mənim sığmaz evimdə asıman həm,
Bu viranda sığarmı iki aləm?!
Qarışqa evi nə, nə fil ayağı?
Hanı milçəkdə güc simürgə sayağı?!
Quyu görsə, ora enməz səmələr,
Behişt hardan siğar otda, yuvalar?!
O baş ki, dəyməyir olsun o, dərbən,
Nisar olsun ona şah taxtı hardan?!
Dünən, baxma, səni cana yetirdim,
Budur bax, başda göz bir can gətirdim.
Yanında xahişə yox məndə cürət,
Kərəm səndən gələ, eylər şəfaət.
Necə üzr istəyim, məndə günah çox,
Bu üzr üçün bəhanə yox, səbəb yox.
Edərdim səcdələr qarşında min yol,
Dinərdi əfv olunmaq təbli bol-bol.
Didərdim torpağı min yol üzümlə,
Silərdim abrı torpaqdan dözümlə.
Üzümlə yumşalar görsən būsatu,
Verər bəxtin bağışlanmaq bəratı.
O şah tale kitabında bu söz var:
O peykən bəxtinə bil Ayı sərdar.
Mən ay tale olan eynən o peykəm,
Ayağım yollar ölçür burda hər dəm.

Coşan qəlbimdə, ey sevdalı dildar,
Sənə ərz etməyə gizlin sözüüm var.
Xəbərlər bildirən bir qasidəm mən,
Verim qoy xəznən üçün borc, götür sən.
Dilim xırdaçılıqla etdi bir naz,
Gətirdim tənbəh üçün, keçmək olmaz.
Dilim odlar saçıb ötmüşsə dil-dil,
İki ləl üstünə qoydum, özün bil.
Gözüm türklükdən olmuşsa əgər dar,
O comərd hindli tək üzr istər, ey yar.
Bir ox qoymuş qaşım yayı, çəkib bərk,
Yayın vardır sənin də, ox qoyub çək.
Qaçırmışsa boyun zülfüm əmirdən,
Səbəb vardı, cəza aldı o bərdən.
Olub sərxoş bir ox atmışsa qəmzəmə,
Ayıqkən torpağın olmuş o sürməmə.
Qəmindən zülfümü gördüm pərişan,
Onu zəncirə çəkdim mən peşiman.
Başı məşəl kimi qoydum qarında
Canı bir şam kimi yandırdım onda,
Əgər qurşansa xəttin qana burda,
O tapmaz nöqtə də xətdən kənar da.
Xəyalın görsə hər yöndən mənə kəm,
Ətəyindən tutar göz yaşlarım həm.
Əqiqin bundan artıq içsə, bil, qan,
Bu dür dişlər didər onları asan.
O bağam meyvəmi yoxdur dərdən kəs,
Qapı peyda, görünməzdir qıfıl bəs.
Əl atsa narıma kim səndən özgə,
Onu məst eyləyər məndən bir işvə.
Sənin şəkər dodağından savayı,
Bu badamdan alar kim dəxi payı?!
Sanıb fındıq bu başa daş da çalsan,
Bu innabım sənindir, hər kim olsun.
Dilərsə püştə hər kəs şəkərimdən,
Ona gülləm o püştə ağzı tək mən.
Turuncumdan kim istər bəhrə görmək,

Tikan üstə gözər hər dəm turunc tək.
Kim istər xurma dərsin bu ağacdən,
Görər məndən tikan ancaq o insan.
Əgər məndən umarsa hər kim alma,
Uşaq tək aldadıb verrəm mum alma.
Günəş gəlsin, o Ay gəlsin deyil qəm,
Olar bir tək sənə qismət bu meyvəm.»

XOSROVUN DİLİNDƏN BARBƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ

Dedi qıssə Nikisa dindirib saz,
Setarla Barbəd qaldırdı avaz.
İraqi bir hava ötdü fələkdən,
Bu pərdəylə dedi, çaldı ürəkdən.
«Duyur yar ətrini, yarəb, dimağım,
Xəyal bir xəznə görmüşdür çıraqım.
Axar hansı bir arx ilə bu cür su?!
Nə yeldən bu ətir gəldi, nədir bu?!
(Səhər burdan bir ahu keçdi yoxsa?
Çadırdan nafs əsdi, qoydu orda?
Məgər qış çəkdi ondan bir tərəvət?
Zühür etdi cəhənnəmdən bu cənnət?
Gecə hind oldu, göylər yoxsa Qeysur,
O göylərdən yağın qar oldu kafur?
O Şirin bağına Xosrovmu gəldi?
Təzə bir yaz gəlib yerlərimi güldü?
Məgər Şirində şirinlik boy atdı?
O, Xosrovdə təlatümlər oyatdı.
Şəkərlər saçdı Şirində o innab,
O, Xosrov tuti oldu, qaldı bitab.)
Məgər qaldırdı baş bir sərvi bağda,
Ucalmaq hökmü tez durdu ayaqda.
Batan vaxtı tovuz rəngli o al Gün
Qanadını tökdü Cəm gülzarı üçün?
Bacamdan Aymı düşdü yoxsa birdən,
İşıqlandı gecə həm yerbəyerdən?

Məgər cənnət nəsimi əsdi burdan,
Bu şadlıqlar, sevinclər yoxsa hardan?!
Qola qonmuş bir ağ tarlanı yoxsa,
Gecə gülzarını atmışı qarğa?
Bizə abi-həyat olmuşmu qismət,
Dirilmiş qəlbi gizləncə, nəhayət?
Məgər baxtın çırağı yandı möhkəm,
Qanad yandırdı bir pərvanə tək qəm?
O Şirin yoxsa bal saçdı dodaqdan,
Ucaldı qilüqallar hər bucaqdan?
De, ey tale, o dildara ki, ey yar,
O xoş baxtı bizə sən bir də qaytar.
Uzaqdır yaxşılıqdan sənə xislət,
Sözü düz söyləmək-mərdlikdə zinyət!
Əkirkən arpa, biçdim buğda sonda,
Yeritdim arpa, göstərdimsə buğda.
Acıqlandım sənə dikbaşlığimdən.
Budur ram olmuşam, nəymiş gör insan.
Əlin kəsməzlər, olsa oğru hindu,
O, cəmərddir, əgər olsa həm oğru.
Bu şahlıqda mənim könüm yox əsla,
Könül dərdim mənim çox-çoxdur amma.
Ürək qəmdən, tökər qan ağlamazmı?
O zalım da məgər qan ağlamazmı?
Bədəm qorxur bu hicrandan, nə etsin?
Nə kafir qorxmayır ondan, nə etsin?
Qəm altında bu ruhum oldu tapdaq,
Təpik vurdu nəyim var baxt-ılcaq.
O zülfünsüz ürək getdi əlimdən,
O zülfə bağladım qəlbi nədən mən?
Dodağınla mənim xəlvət işim çox,
Mənim bundan da vacib bir işim yox!
Məni görmək xəyalın varsa xəlvət,
Saqın, gül ver, tikan göstərmə, əlbət!
O müerində sənəin mərhəm var ancaq.
O, qurtarmaz bizə pay versən azcaq.
Pis olmaz öylə bir abi-həyatdan
Zakat alsın, bu yağma görmüş insan.

ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSANIN QƏZƏL DEMƏSİ

Bu qayda Barbəd qaldı havanı,
Nikisa ərsə qaldırdı nəvanı,
Açıb novruz gülü tək bir gözəl rəng,
Qəzəl söylərdi novruzda tutub çəng.
«Gözüm nur tapdı səndən, ey gul, əhsən!
Olub kuyun mənimçün güllü gülşən.
Xəyalın ruhuma hər yerdə sarvan,
Tozun göz dərdim üçün oldu dərman.
Alır mişk ətrini səndən dimağım,
İşiq tapdı səninlə sübh çıraqım.
Gözümşən sən, gözümçün bir çıraqsan,
Çıraq ilə o şəmə nurlu bağsan.
Nə içdin mey, üzün sanki bahardır,
O meydən daim iç ki, xeyri vardır.
Cavanlıq tək camalın oxşayır can,
Cavanlıqla can oynarmı bir insan?
Əgər sən də ələ bir ayna alsan,
Öz eşqindən olarsan məst asan.
O Çin aynasını tulla əlindən,
Nə xüdbinsən, fəqət görsən səni sən,
Nəçün ayna tutur əldə hər adəm?
Yeni bir əksə məildir o hər dəm?
Sənə ayna deyildirmə bu göz bəs?
Görünməz səndən özgə onda bir kəs.
Ulu allaha and olsun! Sərasər
Ömür sənə acı bir zəhrə bənzər.
Acı olmuş vücudum, hiss edib sən,
Dodaq çəynərsən ud tək yandırarkən.
Ürəksiz bir kəsi qəlbin atıbdır,
Mən əhsən rəhminə, rəhmə çatıbdır.
Zəhərlənmiş mənim, səndə o dərman,
O sən xoşgünlü, mən hər gün nigaran.

Güman etdim əgər bir dərdə düşsəm,
Əlimdən sən tutarsan, çəkmərəm qəm.
Yıxıldım, məst, zəif düşdüm bu gün mən,
Ayağı bəndə saldın, tutdun əldən.
Edib sən dostları xar, öldürürsən,
Bu, cəmərdlik deyil, yar öldürürsən.
Vurursan köksümə hər dəm tikanlar,
Məni vurma, vurursan, oxşa nolar!
Bu dilsizlər sözü olsun dilində,
Gətir meydana qurşaq var belində.
Yoxumdur heç nə, köç saldım qapında,
Olur bərk üz kişi pis gün tapanda.
Kiməm mən ki, poladdan bir hasardan,
Çıxardım bir çıraq tufanda asan.
Uca əldən sənə heç yetməsəm mən,
Əlaltı bir kəsəm, əmr eyləsən sən.
Əlaltıdır bu büt, gəl tökmə sən qan,
Taparmı büt-pərəstdən Kəbə nöqsən?!Camalından uzaq düşdüm bu yolda,
Burax barı edim gəndən tamaşa.
Səni mən yad edib ömrü keçirirəm,
Sayıb günlər ümidlər qəlbə verirəm.
Nə xoş gündür, qeçaqlarsan mənə bərk,
Mənə sən mey verərsən, inləyər çəng.
Gecə naz ilə zülfündən tutamı bir,
O sübhün şəmi tək birdən yatam bir.
Gecə mey rəngli lələndən olam məst,
Yatam tək bir yan üstdə ta qiyamət!
Bu mən, bir də o qarşında baş öymək!
Gücüm yox ayrılıq paltarı geymək.
Daha verdim sənə hər ixtiyarı,
Özün bil, oxşa, ya məhv eylə barı.
Düşüb qarşında ölsəm mən, deyil qəm,
Onu sənə həyatdan yaxşı billəm.»

XOSROVUN DİLİNDƏN BARBƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ

Dedi nəgmə Nikisa dindirib çəng,
Setarla Barbəd qaldırdı ahəng,
Həzin bir səslə, sanki üzr istər,
Silafanda qəzəl səsləndi əzbər.
«Mənə kuyunda, ey hüsnün çırağı,
Basırmışdır fələk keçə ayağı.
Qoyun tək başımı kəssən əgər sən,
Qaçım qoy kuyuna it tək haman mən.
Aparsan könlümü, xoşdur bu, ey yar!
Ürəksizlikdən artıq nə sənət var.
Bədən dözmürsə dünyada bu dərdə,
Başa yük olmasın qoy qəm bu yerdə,
Əgər çəkmirsə xidmətdən əziyyəti,
Nə lazım qəlb əgər etmirsə xidməti.
Çalışdım ki, alım mən qəlbi səndən,
Səninlə getmir iş düz, neyləyim mən?
Nə səndən qəlbi almağa var imkan,
Nə qəlbimdən gedər dərdin çox asan.
O canınçün, yetər, qaldım əlində,
Bu canım qərq olub qanlar selində.
O ceyran ovlayan gözlər, nə gözlər?
O ahundan gözüüm hər dəm qəm izlər.
Günəş səmtə gedən bir zərrə tək mən
Ümitsiz haldayam, sən gen düşübsən.
Yanımdan ayrı düşdüm xəstə, tənha,
Düşüb ayrı balıqla sanki dərya.
Yetər Ay tək buludda vermison yer,
Bu baş məndən, qılınc çək, ya ki tac ver.
Yeni bir rəy yarandı hüsn elində,
Qoy olsun mərhəmət hökmü əlində.
Bu ömr əlli və ya altmışdır ancaq,
Nədir yüz-yüz düşünlər cana vurmaq?
Bir ömr oldu, gözümdə tutdun aram,
Mən öpdüm torpağından tək bir axşam.
Yəqin bil ki, üzüm gülmüşsə səndən,

Diriltidin bir ölən şəxsi o gün sən.
Yetiş bir donmuşu nurunla parlat,
Dirilt bir ölmüşü busənlə, əl qat.
Nə xoş gündür o gül rüxsarı görmək!
O avazı eşitmək nə mübarək!
İşin tərsi odur gözdən nihansan,
Olur abi-həyat gizlin yamandan.
O allah ki, bu cür xilqət yaratmış,
Bədən, can sahibi surət yaratmış,
Ümidim var, elə etsin üzündən
Gecəm bir gündüz olsun, şad olum mən.»
Məharət gördü Şirin Barbəddə,
Çatıb eşqin sözü gördü nə həddə.
Ürəkdən bir hava qaldırdı birdən,
Dedi: - Ey çəng çalan gəl çal bu cür sən.
Elə çal ki, bu şah ayrı yol alsın,
Çəkəsin iddiadan, söz qısalсын.

ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSANIN QƏZƏL DEMƏSİ

Tərənnümdə Nikisa cadu etdi,
Qəzəl də rahəvi üstündə getdi.
«Gəl, ey dilbər, mənə yar ol bu gündə!
Keçib getdi dünən, qalmaz bu gün də!
Gəl aç müşkülləri, biganə qalma!
Ömür-gün tez gedir, astağol olma!
Yetər hökm eylə yar tək, ta ki şahsan,
Bünövrə daimi qoymur bu dövrən.
Bu beş günlük bina, bil, çox da qalmaz,
Bu bərklikdən yapışmaq yaxşı olmaz.
Çox asmışlar qazan, odsuz o qaldı,
Çox aşlar bişdi, itlər qapdı aldı.
Mey içsək yaxşıdır, durma, bu axşam,
Sabah olsa aman, bir də alağ kam.
Ümid vermir sabah üçün bu dövrən,
Bu axşam tapsın işlər barı sahan.

Oyunlar çox gecə qurmuş bu dünya,
 Nədir sən bilmədin dünya, nə fayda.
 Baharın var bu gün bir bəhrə al sən,
 Deyildir hər fəsil novruz, bilirsən.
 O gül ki, qoxlamaz görsə bir insan,
 Xəzan vaxtı olar yellərlə talan.
 O güllərdən gülab istər çəkərlər,
 Gülab vaxtı ötər, güllər tökərlər.
 Qızıl bir saxsı olsa bir nəzərdə,
 Nə qiymətdə mən ollam bəs o yerdə?
 O dərya sahibi, sonra bu damla!
 Günəş burda, gecə qurdu həm orda.
 Gözəllikdə iti bazarsan, ey can!
 Pis olmaz, yoxsula, azca yağ atsan.
 Bacarsan burda al həm də kasad mal,
 Yarar bir gün işə, etmə sən ehmal.
 Təmiz mal müştəri toplar, bilirsən,
 Olur lazım sınıq-saxlaq da bəzən.
 Möhürlənmiş zər üstündür əyərda,
 Deyil bir heç o yonqarlar da burda.
 Qulaqda eşq halqam var, gəl atma,
 Bu eyb ilə məni aldinsa, satma.
 Bu ömr ilə cavanlıqla təmənnam:
 Həyatdan çox budur, səndən tapım kam.
 Desən bir xoş xəbər, bundan sevinmə,
 Çox üz vursan, çıxar əldən olan həm.
 Sənin eşqinlə əldən getmişəm mən,
 İçib xəlvətdə məst oldum bu üzdən.
 Uca, alçaq, acəb bir kölgəyəm tək,
 Ayağımdan başı yoxdur götürmək.
 Başım getsin, bu yoldan dönməyim yox,
 Ölüb getsəm də, bir əylənməyim yox!
 Yetər həmsöhbətim olmuş xəyalın,
 Yetər həsrət məni qoymuş camalın.
 Cəfa etdin mənə hər dəmi, dedin çək,
 Həmişə pərdədəydim nəgmələr tək.
 Gətir bir qanlı pərdə ta düşüm mən,
 Çıxım şimşək kimi qoy pərdələrdən

Əgər yağdanda yağ bir qaynamazsa,
 Çırağ gözdən üzü göstərməz əsla.
 Ayaq tozların olmuş gözdə sürməm,
 Mən allam busə səndən, həm də dərd, qəm.
 İçib mən mey səni durram, yatırram,
 Olar xoş məst olum, sən yat, tap aram.
 Saçım ilə zülfünü mən bağlaram bərk,
 Sənin eşqinlə gülləm, ağlaram bərk.
 Üzük qaşın gözər köksümdə hər dəm,
 Qolunda dəstəyin tutmaz xəbər həm.
 Basarsam bağrıma birdən səni mən,
 Xəbər tutmaz ipək köynək bu işdən.
 Oyunbaz getdi etsin sirtti pünhan,
 Qalım mən pərdədə neyçün nigaran.
 Əlimdən gəlməyəm gördün nə iş var,
 Çıxar hər bir tikanımdan da gülzar.
 İlahi, eylə et qalib çıxım mən,
 Mənə bir yaxşı gün qarşı gətir sən.»
 Bu dilbər beyti ta Xosrov eşitdi,
 Cırıb paltarını, ah-nalə etdi.
 Dedi fəryad ilə: - Ey Barbəd, dur,
 Gedir can, qüvvə ver, güc ver, oyun qur.

XOSROVUN DİLİNDƏN BABƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ

Nikisa yaxdı şahı intizarla,
 Su səpdi Barbəd üstə setarla.
 Elə xoş bir hava çaldı o ustad,
 Nikisa çəngi acız qaldı, nəşad.
 Baxıb şahın içindən getdi hər qəm,
 Dedi zirəfkən üstə bir qəzəl həm.
 «Bağışla, ey sənəm, bu üzrxahı,
 Yüz üzr istər, əgər varsa günahı.
 O hökmündən sənin çıxdımsa bir dəm,
 Zəhər daddım peşimanlıqla möhkəm.
 Nə qəmlər dadmışam, oldum peşiman,

Nə ki, üzr istərəm, keçmiş, o başdan.
 Tutaq ki, hər nə etdiməş günahdır,
 Gözüm yaşı, görürsən, üzrxahdır.
 Günahım varsa, üstündən keç, əfv et,
 Oyaq qalmaqlarım istər şəfaət.
 Ayağından sənin baş çəkmərəm mən,
 Üzüm qalxmaz qapın torpağı üstən.
 Sənə yer verrəm, ey büt, bir gözümde,
 Öpər torpağımı digər gözüm də.
 Deməzsəm mən sənə candan əgər can,
 İtəm, itdən betər, səndən nə pünhan.
 Mənə qismət bütün dünyada səndən
 Salam idi, onu həm kəsmisən sən.
 Salamından qulağımda xəbər yox,
 Adın düşmür dilimdən, bir nəzər yox.
 Bu hal ilə səsi çıxmır fəğanın,
 Soruşsan halımı, olmaz ziyanın.
 Sorarsan halımı, müşkül bir arzu,
 Gətirdim xatirə, bəri yetər bu.
 Sənin könlündə yox bir rəhmət gəlmək,
 Lap olsun, bilməyir bəxtim düzəlmək.
 Səninlə bir günüm yoxdur deyirlər,
 Yetər xoş gündəsən sən, bu, bəs eylər.
 Sən olsan razı, olsun qəlb viran,
 Savabdır dost deyən olsun, var imkan.
 «Qəmindən qəmliyəm» göstərdin, ey can!
 Demirsən bəs nə imiş dərdin, ey can!
 Mənəm aşiq, çəkər aşiq mudam qəm,
 Nədir məşuq olanda dərd, qəm həm.
 Bacardıqca mənə naz et doyunca,
 Çəkim qoy nazımı ömrüm boyunca.
 Mənə naz et və ya etmə, buyam mən,
 Bacardıqca sənin yannam qəmindən.
 Sənin eşqinlə mən versəm əgər can,

Yaşa daim, murad al sən həyatdan.
 Camalından mənə yox birca qismət,
 O hüsnündən özün yet kama rahat.
 Deyil söz daimi, sən qal cahanda,
 Qalım mən, qalmayım, qorxum yox onda.
 Mənim ömrüm gedib yellərdə gün-dün,
 Sənə gün-gündən olsun yaxşı hər gün!»
 Vurub dindirdi rudu Barbəd həm,
 Təzə-tər bir hava çaldı, sevinc, qəm.
 Sevindi Şirinin qəlbi bu dəm bərk,
 Çırağı ağılının od tutdu yağ tək.
 Elə ah etdi birdən sərvə-azad,
 O fəryad ilə həm şah etdi fəryad.
 Yetişdi şaha Şirindən bir avaz,
 Ona hay verdi Şirin, oldu dəmsaz.
 Nəcə Şirin düzəltmiş pərdə, ahəng,
 Ona uydurdu Xosrov həm hava, rəng.
 Nəcə bir söz deyə dağ ilə bir kəs,
 O dağdan həm dönər eynən haman səs,
 O yandan sərvə nəğmə qaldırırdı,
 Bu yandan şah isə köynək cırırdı.
 İki aşiq çəkirkən qəmli nalə,
 O mütrüblər susub baxdı bu halə.
 Dedi Şapura Şirin: - Eylə imdad!
 Çadırdə şahdan özgə qalmasın yad.
 Çadırdən ta ki, səs-küylər eşitdi,
 Səbirsiz şah ora üz tutdu, getdi.
 Haman dəm gəldi o hüşyar Şapur,
 Əlindən tutdu, bildirdi bir az dur.
 Lap əldən getsə də, Xosrov susurdu,
 Tutan var gördü əldən, cəld oturdu.
 Dedi: - Bir söylə bu səslər nə səsdir?
 Bu sirri aç mənə, yandı, de, bəsdir.

ŞİRİNİN ÇADIRDAN ÇIXMASI

Edirkən burda söhbət şah, Şapur,
Görülər aləmi birdən tutub nur.
Çadırdan tək pərisima çıxanda
Bir Ay çıxdı buluddan sanki onda.
O, məst əyyar kimi göstərdi ülfət,
Edir təzim önündə şahın afət.
Görüb məşuqunu olmuş o, bəndə,
Edir səcədə o da dildar önündə.
Sevincdən şah ona yer verdi başda,
Haman tacı yenə xoş gördü başda.
Ona yar etdisə bir lütf, inayət,
Birə on şah əvəz verdi həqiqət.
Ayaq öpmək işindən qurtarantək,
Dodaqdan istədi şah sonra öpmək.
Onun qəlbi bu istəkdən yanırkən,
Üzü turşutdu Şirin, gördü, birdən.
Əcəb heyrətdə qaldı şah, o, gülrəng,
Nədən şad oldu əvvəl, sonra diltəng.
Pıçiltıyla ona bildirdi Şapur,
Tutulmuşdursa Ay, olmuş o, məzur.
Onunçün ki, o Ay hər dəm, əyandır,
Ömür sürmüş təmiz adla haçandır.
Uzun etsə əli şahım bu minval,
Xəcalətdən qoyar Ay üzdə bir xal.
Bu barlı toxm dərk etdi o sərdar:
Ona peyvəndsiz verməz yaqın bar.
Çox and içdi, könüldən etdi həm əhd,
Kəbinsiz eyləməz vəslə bir an cəhd.
Yığılınlar böyüklər qoy cahandan,
Kəbin kəsdirsin o, şad olsun ondan.
Fəqət qoy cama mey süzsün o gülgəz,
Bu əldən çünki indi fayda gəlməz.
Olaq biz bir gecə birlikdə qoy şən,
Baxaq dünyaya bir dəm yar üzündən.
Necə əhd etdi Xosrov, gördü Şirin,
Kənar oldu Ay üzdən, getdi Pərvin.

Dodaq dürr ilə qalxıb oldu qovvas,
O zülfün hər teli olmuşdu rəqqas.
Onun əynində ziynət gəldi rəqsə,
Nə mütrüb dözdü, nə saqi bu bəhsə.
Dodaq mey tək qədəh tutdu dəmadəm,
Baxıb məst oldu ondan saqilər həmə.
O Ay mütrüb, Günəş olduqda saqi,
Sevincdən bəs qalar onda nə bəqi?
Xumarlıq bilməyirdi ölçü, sərhəd,
Uzaq düşdü ürəkdən əsl məqsəd.
Damaq daddıqca hər cür dadlı ləzzət,
Tamam çıxmışdı yaddan burda əhvvət.
Gözəl surət, ətirlər xoş bir aləm,
Nə səbr etsin sevincdən qəlb bir dəm.
Haman dadlı oyunlar tez sovuşdu,
İki od, su, o su odla qovuşdu.
O sonsuz cazibə, odlu o sevda,
Dəmir maqnitlə cəzb oldu bu qayda.
Yerindəydi fəqət əhd ilə peyman,
Çəkəndi, dönmədi onlar vəfadən.
Gətirmişdi ələ dost qəlbini şah,
Sevincdən gül kimi açdı o, gah-gah.
Ovutdu qəlbi göz yaşıyla şam tək.
Düzəltti Ay üçün Pərvindən örpək.
Gözü kirpiklə tikdi Aya onda,
Məgər yandırdı ud Ay manqalında?!
O sürtür nərgizi bəzən rübəndə,
Salırdı sünbülü bəzən kəməndə.
Gümüş nar üstə əl qoydu o, bəzən,
Əsirdi civə tək gah qəmzələrdən.
Açır qıvrımları bəzən saçından,
Gecə bəzən saçır mişk Aya asan.
Başından gah açırdı qalxıb örpək,
Papaq bəzən qoyurdu bir qulam tək.
Kəmər bağları zülfündən o, yarın
Olur ağzında qənd ləli nigarın.
Əliylə oxşayır bəzən dodağı,
Tuturdu alma tək bəzən buxağı.

Bilərzik gah çıxardardı qolundan,
Alardı qolbağı bəzən də ondan.
Çıxardırdı ayaqdan gahi xalxal,
Edirdi boynuna halqa o, dərhal.
Yanar bir şam qoyub bəzən qabaqda,
Baxır, min fikr edir öz halı haqda.
Deyir bəzən bəddəndə can, o sənən!
Mənəm bu, söyləyir, dərman, o sənən!
Yaman bənd etsə də qəlbi dilaram,
Gözəllikdən o, zövq aldı o axşam.
Sevinclər duyular coşduqca şəhvət,
İki məst aslan idilər həqiqət.
Keşikçiydi sədəf bax dürrə hər vaxt,
Ona ta dəyməsin almaz nagh.
O nuş olsun səşindən, bol nişatdan,
O axşam ərğəninun çıxmışdı yaddan.
Döhül ta dillənib avaz edirdi,
Bu yalvarmaqda, o, hey naz edirdi.
Bu cür bir həftə onlar oldu dəmsəz,
Biri üzr istədi, etdi biri naz.
Günüz başlardı işrət iki həmdəm,
Sevincsiz, nəşəsiz keçməzdi bir dəm.
Gecə oynar qənaət nərdi onlar,
Zər atmaqla öpüşlər dərdi onlar.
O yeddinci gecə yox dəxi taqət,
Dilək divanə, sərməst oldu şəhvət.
Belə əmr etdi şah: - Getsin gecəyən,
O Ay öz bürcünə artıq bu yerdən.
Otursun təmtəraq ilə o dildar,
Kəcəvəylə gətirsinlər qoy onlar.
Qoşun verdi, say ulduzlar qədərdi,
Neçəydi say, onu allah bilərdi.
Gümüş sima dönüb daşlarda qaldı,
Gümüşdən sanki bir dünya boşaldı.
Durub Xosrov o yerlərdən köç etdi,
Yenə paytaxta üz tutdu, o getdi.
Gəlib paytaxta, başlatdı o, işrət
O dincəldi, mey içməkdən yox, əlbət.

Nə feyz idi o qaşlar, ya o həmdəm?!
O bəxşişlərlə ziynət tapdı aləm.
Səxavətli olar insan gəlirdən,
Yağışsız kim götürmüş bəhrə yerdən.
Dəniz bəxş etməsə, yağmaz buludlar,
Yağış yoxsa, dəniz hardan olur var?!
Əli boş kimsədən kimsə bac almaz,
Xərac almaq da hər virandan olmaz.
Dedi şah: - Qoy münəccimlər var imkan,
Düşünsünlər, çətin olsun, ya asan,
Qaranlıq bir gecə göz gözdirib bərk,
Gözəl bir gün desinlər qoy mübarək.
Könül nuru o Ay gəlsin haman gün,
Günəş bürcündə məskən salmaq üçün.
Münəccimlərlə bu müşkül açıldı,
Toy üçün ən gözəl bir gün seçildi.

XOSROVUN ŞİRİNİ QƏSRDƏN MƏDAİNƏGƏTİRMƏSİ

O sübhün dilbəri yar oldu bəxtə,
Gəlib əyləşdi şad firuzə taxta.
Boşaldı köhnə cırmaqdan bu aləm.
Qarı aləm çəkir əl çarədən həmə.
Gəlin üçün düzəldi şah ziynət,
Günəş gördü onu, çəkdi xəcalət.
Qaragöz min dəvə, göyçək, cavan nər,
Sarı xalxal, qızılyunlu sərəsər.
Bəzənmiş büsbütün minlərlə köhlən,
Qızıldandır cilov, nallar dəmirdən.
Min ulduzgöz qatır, qıvrıq, gecə rəng,
Fələk dövrən onlardan yavaş, ləng.
Yenə min nar məmə dilbər, güləndəm,
Üzü hər büt-pərəst üçün yanar şam.
Qəba geymiş durur min büt qabaqda,
Qulaqda hələqə var, dür var papaqda.
Neçə sandıq xəzinə, çoxlu xalvar,
Yığılmış daş kimi çox ləl, şahvar.

O məfrəşlərdə atlas, zər-nə yoxdu
 Sayı beş yüz idi, ondan da çoxdu!
 Bəzənmiş on kəcavə bir tovuz tək,
 Götürmüş hər biri bir kəklik-ürkək.
 Düzəlmiş bir kəcavə zərdən orda,
 Ona məxsus düzəlmişdi o, burda.
 Gedir Gərrayacan səf Bisütundan,
 Qotazlı, tuğlu atlar sanki ümman.
 Yerin səthi olurdu nizədən dar,
 Yeni rəng aldı bayraqdan səmalar.
 At üstündə gözəl türklər, cavanlar,
 Qatarla yol gedir təxti-rəvanlar.
 Yol üstündə gözəllər qənd saçırdı,
 Ay üzəndə bal kimi örpək açırdı,
 Pəriüz bütlər eylərdi ürək bənd,
 Dodaq, xal göstərilər mişk ilə qənd.
 Başın dörd yanına hər sərvi bərk-bərk,
 İraq tərzində örtmüşdür bir örpək.
 At üstündə oturmuş qaziyənə,
 Saçı etmişdi mişkin taziyənə.
 Düzülmüşdü saça zövq ilə zər, ləl,
 O zər ləl üstünə qonmuşdu tər ləl.
 Bu qaydayla, cəlal ilə, bu həşmət,
 Uzaq olsun yaman gözdən bu şövkət!
 Sevinclə, naz ilə yol getdi onlar,
 Gözəl Şirini pişvaz etdi onlar.
 Səpib yollarda gövhər, xəznə hər dəm,
 Gəlirdi naz ilə axır o həmdəm.
 Gəlib çıxdı Mədəinə o karvan.
 Xəzinəylə yeri şad etdi dövran.
 Hər addım ki, atırdı ilk bahar tək,
 Şabaş səpdi, dedi Xosrov mübarək.
 Dirəmlər səpdi şah, etdi kərəmlər,
 Balıq üstə bitir ondan dirəmlər.
 Gəlib Cəm mülkünə çatdı o həmdəm.
 Günəş tutdu Həməl bürcündə yer həm.
 Deyin möbidlərə gəlsin – dedi şah,
 Bəs onlardır bütün işlərdən aqah.

O, Şirindən dedi növ-növ hekayət,
 Hamı candan ona etdi itaət.
 Dedi: - oldum ona candan mən aşiq,
 Nə etsəm yaxşılıq, olmuş o, layiq.
 Mənimlə mehribandır, tər-təmizdir.
 Təmiz ömr eyləyib, candan əzizdir.
 O olsa arvadım, olmaz bu yersiz,
 Onunla fəxr edim mən, siz nə dersiz?!
 O mey xoşdur ki, bir güllə tutar cam,
 Tapar hər bir quş öz tayıyla aram.
 Öküz olmazsa cüt, qalxıb yer əkməz,
 Daşı hardan deşər tək bir öküz bəs?!
 Alınlardan qırıqlar getdi birdən,
 Deyildi afərinlər yerbəyerdən.
 Əlindən tutdu Şirinin şah onda,
 Çağırdı, möbid əyləşdi yanında.
 Qarıxdı söz o dinin faydasıyla,
 Kəbin kəsdi o möbid qaydasıyla.
 Ona xas gəldi məclisdə o canan,
 Hərəmə səmtə onu göndərdi ordan.

XOSROVLA ŞİRİNİN EVLƏNMƏSİ

Əgər bəslərsə bax bir gül sədət,
 Verər bar bir kəs istər o, nəhayət.
 Tikərsə bir papaq əvvələ iqbal,
 Gələr vaxtı, geyər bir şah dərhal.
 Tapar bir dür, dalıb dəryaya qovnas,
 O az müddətdə taclara olar xas.
 O şərbətdən də şirin oldu Şirin,
 Xəbər göndərdi: - Xosrov dəxi gəlsin.
 Bu şirin camı al, nuş olsun, iç sən,
 Nə var Şirindən özgə, dəxi keç sən.
 O, xəlvcə həya ilə açıb dil,
 Xəbər göndərdi, həm bildirdi nisgil:
 Bu axşam bədə qalsın camda baqi,
 Məni həm bədə eylə, həm də saqi!

Sevirsən Şirini, get, camı tulla,
 İki sərxoşluq olmaz bir noğulla.
 Kişi sərxoş, başı tüstüylə dolsa,
 Nə ətdəndir kabab bilməz, nə olsa.
 Yənə bir gün murad əl versə birdən,
 Durub sərxoş deyər ki, məst idim mən.
 Əgər sərxoş ala yüz bikişdən kam,
 Ayıldıqda deyər hüşyar içib cam.
 Olub çox məst, açıb öz qılıfını şad,
 Ayılmış, oğrudan etmiş o, fəryad.
 Əcəm şahı bu sözlərdən sevindi,
 Dedi: - Fərman sənindir, ey büt, indi.
 Şərab içmək günüyü onda ancaq,
 Xoş olmazdı qəm ilə ortaqlıq olmaq.
 Nikisa, Barbəd, xoş nəğmə, xoş səs,
 Nəcə Zöhrə o göyüdə səcdə etməz?!
 Deyirdi nəğmə ilə rud: - Saqi,
 Gətir camı, qoy olsun eys baqi!
 Deyir cam içrə mey: - Ey Barbəd, çal!
 Bu il gülsün bizə xoş tale, iqbal!
 O şah Şirinin eşqiylə içir mey,
 Qədəh düşmürdü ağzından onun hey.
 O, şad idi, piyaləylə mey içdi,
 Bu qaydayla gecə tə gəldi, keçdi.
 Zaman gəldi, ola asudə, həm şad,
 Gedib yar ilə yar olsun o damad.
 Elə məst oldu, huşu başdan oldu,
 Çiyinlərdə daşındı, sanki çuldu.
 Görür Şirin ki, Xosrov sərxoş olmuş,
 Elə sərxoş ki, onda qalmayıb huş.
 O, şahdan onda gizlətdi camalı,
 Ona tay eylədi bir mahcamalı.
 Zərəfət eylədi Xosrovlə dildar,
 Edərlər sərxoş ilə böylə rəftar.
 Ana söylərdi, şux bir qarı vardı,
 Anasından ona bir yadigarı.
 Qoca qurd idi, bilməz qorxu-ülkü,
 Cavan qurd yox, qocalmış yaşlı tülkü.

İki ömcək suyu axmış tuluqdu,
 Bədəndə, dizdə taqət, tabı yoxdu.
 Əyilmişdi beli ayrı kaman tək,
 Çiyin, sinə olub bir gön kimi bərk.
 İki üz hind qozu olmuş qırıqdan,
 Hər üz bir şişə zəhr idi pərişan.
 Büzüsmüşdür dodaq, ağzı, nə sirdir,
 O, genlikdə deyərdin bir qəbirdir.
 Dodaqda qaş tükü məskən salıbdır,
 Ağız ondan əziyyətdə qalıbdır.
 Burun yox, üzdə bir çadır qurulmuş,
 Dişi zirmix idi sanki qırılmış.
 Bərəlmiş göz, tamam kirpik tökülmüş,
 Qalib işlərdən əl, dişlər sökülmüş.
 O Ay qəsdən ona vermişdi ziynət,
 Gəlin tək şahə göndərmişdi rahat.
 Edirdi imtahan məsti o canan,
 Seçirmə ayı görsün o, buluddan.
 Qarı tə pərdədən çıxdı göründü,
 İlan misli ov ardınca süründü.
 Demə candan ki, onda can yox idi,
 Demə dişdən, nişan ondan yox idi.
 Elə məst idi, yox idrak nişanı,
 Görürdü asiman tək risimanı.
 Əgər olsaydı huşu fərq edərdi,
 Bahar kəkliyi bundan xoş gedərdi.
 Kaman qaşa kəriş saldı o asan,
 Elə zənn etdi yıxmış yağlı ceyran.
 Bir ov yıxmışdı, olmazdı o çöp həm,
 Bu cür yüz qurd olar bir tülküdən kəm.
 Əvəz etmişdi bir qarğa humanı,
 Ayın taxtında gördü əjdahanı.
 Dedi qəlbində: - Nə əjdər pərəstəm,
 Xəyaldır bu, yuxu, yoxsa ki, məstəm.
 Deyil Şirin bu donqar bel zəhər, düz,
 Nə Şirini, məni öldürdü turş üz.
 Xumarlıq divi üstün gəldi sonra,
 Güman etdi qarı Şirindir onda.

Xumarlıqdan ona birdən əl atdı,
 O cam düşdü, şübhə səs-küy qopartdı.
 Haray saldı, yaman cəhd etdi arvad,
 Mən öldüm, gəl, anan canı, bir imdad!
 Haray çəkdi, bunu Şirin eşitdi,
 Gedib fəryada yetsin, qət etdi.
 O yeddi pərdədən olduqda aşkar,
 Göründü cilvələnmiş nazlı dildir.
 Deyimmi bir şəkər, yox, yox, nə şəkkər!
 Nabat olmuş qulaqda halqa çəkər.
 Qəsəb örtsəydi Ay, zənn eylə Aydır,
 Ola sərvin balı, sərv ilə taydır.
 Ola Ay, Gün o hüsnə tay hardan?!
 O güldür ki, yüz artıqdır bahardan.
 O bir бүtdü, ona səcdə halaldı,
 O nağd cənnət idi, gül camaldı.
 Cahana nur saçan dilbər, nə dilbər!
 O, xərmonlərlə gül, xalvarla şəkkər!
 Çiçəklənmiş ağaclar bir bahardır,
 Ona həmdən kim olsa, bəxtiyardır.
 Üzündən Müstəri qalmış xəcalət.
 Qədəm basdıqca kəklik qaldı həsrət.
 O xalından görüb göz getdi haldan,
 Görüb xoş nəqşini getmişdi faldan.
 O mişkin xalları çəkdiçə arpa,
 O mizan çəkdi daş, gah arpa orda.
 Dodaq, diş eşqdənmi xələq edilmiş.
 Nə diş görmüş dodaq, həm nə dodaq diş.
 Üzü yüngül nəfəs bağdan nəsimdi,
 Həm ağrı nöqtəyi-mövhumda mimdi.
 Qulaq, boynunda oynar ləl, marcan,
 Sənə cövhər satan, rəhmət xudadan!
 Əqiqi «mimə» bənzər əldə daş var.
 Desə bir söz deyir barmaq qoyarlar.
 Nəsimi qiyməti canla bərabər,
 Odur zülfü olub mizan sərəsər.
 Çəkib mişkin kəmənd Ay çevrəsinə,
 Çıraq tutmuş üzərlik tüstüsünə,

Çalib Türkünün qəlbini nazı,
 Ləbi Xuzistanın dəxlini azı.
 Üzü tar-taza güllər tək alır can,
 Gülab tar tökdü gördükdə həyadan.
 Bədən qaqum kimi incə, zərif, ağ,
 O qaqum quyruğuydu sanki barmaq.
 Qarıxmış süd, şəkər nazik bədəndə,
 Təbaşir, süd kimi ağdı bədən də.
 Təravətdən bədən qalxıb gedirdi,
 O zülfələr quş kimi pərvaz edirdi.
 Qaşın tağıyla birləşmiş qulağı,
 Çəkilməmiş boynuna sarı buxağı.
 Boyun, sinə vurub talan edər can,
 Xumar gözlər buraxmaz birçə karvan.
 O, xatirdən qəmi meytək qovar, həm
 Müfərrəh tək edər şad qəlbini hər dəm.
 O, gül, şəkkər! Nə imiş gül, nə şəkkər?!
 O bənzər bir ona, allahü əkbər.
 Görüb dildarı Xosrov yandı, yandı,
 Yeni Ay gördü, div görmüş oyandı.
 Yeni Ay onda heyrətlər oyatdı.
 O məstliklə pərisimayla yatdı.
 Səhər vaxtı durarkən şah yerdən,
 Tikansız gülləri gördü o, birdən.
 Gözəl bir büt görüb oldu o, həmdəm.
 Hazırdı təndiri, yapdı çörək həm.
 Acı mey bir də oldu dostu, yarı.
 O Şirin busəsi pozdu xumarı.
 Şərab içməkdə idi al qədəhdən,
 Açılmışdı yanında güllü xərmon.
 Sarılmış boynuna mişkin hörüklər,
 Gümüş nar durmuş almayla bərabər.
 Bənövşə, lələ eylərdi münacat.
 Şəkər söylər: - Gecikmək nə bu, heyhat!
 Üzündən o Aynı qalxdı buludlar,
 De, bundan sonra şahda nə səbir var!
 Gözəl üz görəsə, əql eylərimi tabı
 Qoyar Manini məst türkün şərabı.

Gəlib Xuzistana bir xacə sərxoş,
 Nəbat qapdı, o həm qənd qırdı xoş-xoş.
 Gəlib burda o, əvvəl dərdi güllər.
 O güldən güldü güllərlə bərabər.
 Bir azdan eşqin avazı ucaldı,
 Təzə-tər meyvələrdən dəvət aldı.
 Noğul etdi səməndən, almalarından.
 Oyun başlandı o nərgizlə nardan.
 Uçub getdi o ağ tərlən əlindən,
 Oturdu qırqovul köksündə bəzən.
 Sevinclər göylərə gah yüksəlirdi,
 Göyərcün şahinə üstün gəlirdi.
 Dişi ceyran savaşı eylərdi şirlə,
 Ona şir gəldi qalib bir səbirlə.
 Əcəbdir, xəznədən bəs harda qaldı?
 O, yaqutla əqiqdən möhrü aldı.
 Hasar gördü o, üstündə qıfıl var,
 Odur abi-həyat başı möhürdar.
 Nə məzlumdan ayaq səsi eşitmiş,
 Nə bir zalım əli bir zülm etmiş.
 Qovuşmuş qönçə ilə oxda peykan,
 Deşirdi ləli peykanla o tərlən.
 Gecəylə şah məgər Xızr idi, zülmət,
 Balıq abi-həyatdan tapdı qüvvət.
 O, dost tək əl çalır, şadlıq qururdu,
 Dəbir tək birlə altı on vururdu.
 Deməzdim ki, hədəfdə oldu bir ox,
 Gəzirdi xurma süddə, bir sümük yox.
 Dolanmış bel-belə olmuşdu çənbər,
 Tamam can cana çatmışdır sorasər.
 Dəmirədi gül suyu bir cam içində,
 Ərinmişdir şəkər badam içində.
 Sədəf mərcan budaqda yurd qurdu,
 Su, atəş əhd edib bir yerdə durdu.
 Su, atəş birləşib bir rəng oldu,
 Yataq civəylə, al rəng ilə doldu.
 O gün yatmaq işindən keçdi onlar,

Tutub mirvari, yaqut deşdi onlar.
 Yatırlar özgə gün hüşsuz yataqda,
 Bənövşə qolda, o nərgiz qucaqda.
 Yatır bir yerdə onlar cüt tovuz tək,
 Olur yatmış tovuz, əlhəqq, göyçək.
 Durarkən uyğudan onlar başdan,
 Xuda üçün dua başlandı başdan.
 Su ilə cismi pak etmək arandı,
 İbadətəxanada sahman yarandı.
 Bir ay düz getmədi əldən həna, rəng,
 Bir ay çəkdi o toyla bağlı ahəng.
 Humeyla, həm Səməntürk, həm Humayun
 Həna qoymuş əli etmişdi gülgün.
 Gəlib xəlvətdə bir gün şah oturdu,
 Gözəllərlə yeni məclis o qurdu.
 Verib şah onlara layiq bəzəklər,
 Sarı zər verdi, həm al rəngli gövhər.
 Humayun Şapur üçün oldu sovaqat,
 Yemişdi xurma, bal gördü mükafat.
 Səməntürkü edirkən Barbəd yar,
 Humeylanı Nikisa etdi dildar.
 (Xütənxatunda vardı əql, hikmət,
 Büzürgümmid üçün oldu o, övrat.)
 Bir az sonra yazıb fərman gotirdi,
 Şəmira mülkünü Şapura verdi.
 Olanda Şapura qismət o dövlet,
 O tikdirdi o yerdə çox imarət.
 Dezaqna, yaxşı bax, hər dəm saçır nur,
 Deyirlər ki, onu tikdirdi Şapur.
 O gündən sonra Xosrov xürrəm idi,
 Onun kamıyla tale həmdəm idi.
 Cavandı, kamrandı, hökmdardı,
 Bu üçdən qeyri istənsə nə vardı?!
 Bütün gün musiqi, mey, eysü işrət,
 Yeyir dünyanı, çəkmirdi o, həsrət.
 Hamı istər ona xoş keşsin ələm,
 Nə lazım ələm üçün biz çəkək qəm!?

O, dünya bəxş edir, dünya yeyirdi,
 Çox illər eysini xərc eyləyirdi.
 Bir az sonra onu tərək etdi qəflət,
 Hərdər keçmişlərə çəkdi xəcalət,
 Gözətçi qoydu ta ki üzdə saqqal,
 Cavanlıq durdu gözədən getdi dərhal,
 Ədəmdən varlığa tükə ümid var,
 O ağ tüklər səni eylər xəbərdir.
 Qara saçlarda ağ tüklər görünsə,
 Ümidsizlik gəlir, hər nə bürünsə.
 Yuxu yatdıqca hər dəm yasəmənlər,
 Bənövşə zülfə verdi xeyli ziyvər.
 İşıqlar saçmasa parlaq səhərlər,
 Gecə ancaq qaranlıqlar görürlər.
 Əgər ceyran tutan bir tazı olsa,
 Tutar ceyran onu birdən qocalsa,
 Çəkilməz xoş hava bir xeyli bağdan,
 Yaşillıq ta xəcalət çəkməz ağdan.
 Yaşillıq üstünə qar səpsə kafur,
 Soyuq yeldən olar həm bağ məzur.
 Əgər türkün oxu gen düşsə yaydan,
 Qoca mütrüblə köhnəlmiş o dəf san.
 Əgər ağ rəng alarsa sarı buğda,
 Bir il qalsa acı tam etdi peyda.
 Yuyulmaqla ağarsa taze paltar,
 Onu qayçıyla durmaz, dərzi doğrar.
 Buxar qalxıb aşıb-daşsa qazandan,
 Dolar mətbəx kül ilə mütləq ondan.
 Qara rəng aldisa mətbəxdə bir kəs,
 Dəyirman var de qarşında odur bəs.
 Əgər mətbəxdə adlandınsa ənbər,
 Dəyirman tez səni bax kafur eylər.
 Dəyirməndə bir az qalsan, toz olsan,
 Ətək çırpсан, gedər tozlar çox asan.
 Kimə toz qondurarsa bu dəyirman,
 Onu pak eyləməz yüzürlə ümman.
 Nədir, söylə, cavanlıq? Başda sevdə!

O sevdadan olur hasil təmənnə,
 Qocalmaq mülkə hakim gəlsə birdən,
 Gedər sevdə başından yerbəyerdən.
 Dedi bir gənc bir pırə: - Nə tədbir
 Ki, yarım qaçmasın olduqda mən pır?
 Cavab verdi qoca, fikr etdi izhar,
 Qocalsan, sən qaçarsan yardan, ey yar.
 Başa yağdırsa göylər civə hər dəm,
 Qaçar bütlərdən o, bir civə tək həm.
 Qara saçlar qovar dərdi cavandan,
 Qara insanda göz qəm gördü hardan?
 Görüb zənci o qəm döndərdi bayraq,
 Nədir qəm bilməyir bir zənci heç vaxt.
 Göz üçün tutiya olmuş qara rəng,
 O, Hindistan yolunda gözlər ahəng.
 Qocalmaq gəldi başdan, yatma, ey baş!
 Gəlib sübh ordusu yerləşdi birbaş.
 Kəfən geymiş o pambıqdan qulaqlar,
 Çıxarmaqçün onu ordan nə güc var!?
 Bənövşə içrə tapdı yasəmən şah
 Tutar yas mən qoca üçün cavan, ah!
 Gözəl əhd olmağa etmişdi adət,
 Cahan bədəhd idi, eylərdi xiffət.
 O, nərd oynardı, altında qızıl taxt,
 Minib Şəbdizi çöllər gəzdi çox vaxt.
 O, qənd, bal daddı bəzən Barbəddən,
 Oturdu qol-boyun Şirinlə bəzən.
 O taxt, həm Barbəd, Şirin və Şəbdiz
 Bu dörd ilə olurdu şad Pərviz.
 Haman rəyanı etdi dəxi bir yad,
 O abad könlünü etdi o, bərbad.
 Bu torpaqdan, sudan qalxan nə varsa,
 Olar viran, bilirdi Xosrov ola!
 Yeni Ay nur saçır bədr olsa hər dəm,
 O bədr olsa, dönər nöqsan tapar həm.
 Ağacda meyvə kal olduqca artar.
 Yetişdikdə düşər torpağa hər bar.

ŞİRİNİN XOSROVU ELMƏ RƏĞBƏTLƏNDİRMƏSİ

Yenə Şirinlə şah qurmuşdu işrət,
 Ədalətdən, bilikdən düşdü söhbət.
 Dedi təzim edib Şirin ki, ey şah,
 Keç işrətdən, bilikdən də ol agah.
 Sevinclərlə sürübsən xeyli dövrən,
 Pis olmaz bir könül kamınca olsan.
 Edibsən aləmi nemətlə abad,
 Rəvamı zülm ilə olsun o, bərbad.
 Sən əvvəl süd verib sağmal inəktək,
 Yararmı bir təpiklə sonra tökmək?!
 Çəkin ondan ki, xəlvətdən bir insan
 Desin bir bəd dua həm nahahandan.
 Qocalmış bir qarı tər bir nəfəslə,
 Bir ox vursun sənə qəmli o səslə.
 Xeyir verməz o vaxt bir nalə, fəryad,
 Olar nifrənlə mülkün dəxi bərbad.
 Nə çoxdur aynalar şahlar əlində!
 Qaralmışdır haman nifrən yelində.
 Əgər döndərsə üz tale bu yolda,
 Nə iş görəsən, xeyir verməz, nə fayda!?
 O yarpaq bağda qüvvətdən düşüncə,
 Payız yellər xəbərlər bilmiş öncə.
 İraq bizdən, sönərkən bir çırağ həm,
 Basarlar dağ gözü üstədən haman dəm.
 Haçan sellər tökər ərşin qaşından,
 Çəkər nəbə bulud dağlar başından.
 Dolu döysə, yatar kişmişli ləklər,
 Dolar keşniş qoxusuyla fələklər.
 Ağac yerdən çıxarsa əvvəl əyri,
 Düzəlməz yanmasa odda, nə xeyri?!
 Yetər dünyanı zülm ilə bu yaxmaq!
 Nəvazişlə nə xoşdur xalqa baxmaq!
 Budur qorxum, düz olsun bu məsəl bəs,
 Desin kim ki, onu sevmirdi bir kəs.

Uzun müddət qalarsa köhnə dövlət,
 Onun fikrində olmaz heç raiyyot.
 Görər yoxdur ona bir tay, bərabər,
 Bilər dünyanı öz mülkü sərəsər.
 Qürurdan beyninə hər dəm dolar naz,
 Raiyyot qayğısı fikrində olmaz.
 Gələr nahaq yeni bir bəxtli bərdən,
 Alar xalqı o zalım bixəbərdən.
 Olar xalq ilə rəftarı xeyirxah,
 Tamam xalqa olar istəklə bir şah.
 Bu ağılı, şahlığın vardır sənin də,
 Səninlə ağı, qara durmuş yerində.
 Axır gün var, nicata çarə axtar,
 Bu yerdən getmək üçün ol xəbərdar.
 Qarıdırsa qızilla dürrü hər kəs,
 Qiyamət tədbiri hardan görər bəs?!
 Haman səndən qabaq şahlar ki, vardı,
 Bilirsənmi bu mülkdən nə apardı?!
 Malın qalsa, gələr bədxahlıq ondan.
 Olar bəxş eyləsən yollarda dağın.
 Oxu Dara ilə Cəmşid nə oldu,
 Günəş qurdu oyun, onlar yoruldu.
 Bu doqquz pərdədə səy et, dürrüt çal,
 Bu gizli sirləri dərək eylə, dars al.
 Görür Xosrov ki, istər mehriban yar,
 Biliklə yaxşı ad tapsın o sərdar.
 Büzürgümmidi etdi şah dəvət,
 Oturdu qarşısında, etdi hörmət.
 Dedi: - Ey xalqa ümmid, kamil ustad,
 Məni ümmidə çatdır, eylə bir şad.
 Düşüncəm qarışıq, könlüm pərişan,
 Yığılmır bir yerə fikrim, nigaran.
 Düşüncəmdə mənim bir çox fikir var,
 Əzizdirlər bilənlər üçün onlar.
 (Mənə məlum deyildir burda çox sir,
 O gizlinlər mənə məlum deyildir.
 Cavab verdi ona sözlə o ustad,

Nə bilsəm söylərəm, ol sən könül şad.
 Cahən şahı soruşdu ondan əvvəl,
 Bu sirri kəşf elə öncə görüm gəl.)
 Nədir ilk tərponiş, ondan danış bir,
 Bilən insan yanında bu əzizdir.
 Büzürgümmid dedi: - Kənddən qovulduq,
 O ilkin pərdədən biz xaric olduq.
 O ilkin nəyə ilkin bilmiş ancaq,
 Qalanlardan nədir doğru söz almaq.
 Soruşdu bir daha ondan cahandar
 Ki, beynimdə əcaib çox fikir var.
 Nədir əvəl fələklər bir xəbər ver,
 İçi canlı, kənarı kim tutub yer?
 Cavab verdi: - Xəyal ardınca getmə,
 Uzaqlardan bacardıqca söz etmə.
 Bu günbəddən kənar hər nə hesab var,
 Bir allahdır olan ondan xəbərdar.
 Bu yerdə hər nə daim get-gəl eylər,
 Onun haqqında insan fikr söylər.
 Görünürsə gözə bir dürlü surət,
 Kim ondan söhbətə eylər cəsarət.
 Deyər çox sirri asta aqıl insan,
 Edərlər bağlı söhbət asimandan.
 Qapı açmaz fələk insana əsla,
 Bir aqıl nəql edir sanki müəmma.
 Dedi bir də: - Bu ulduz cirmi, söylə,
 Nə üstündə dayanmış, agah eylə.
 Eşitdim mən, hər ulduz bir cahandır,
 Özü bir ayrı yerdir, asimandır.
 Cavab verdi: - Bunu biz də eşitdik,
 Onu düz görmədik biz, şübhə etdik.
 Araşdırdıq görək düzmü xəyaldır,
 Rəsəd göstərdi bu mənə mahaldır.
 Dedi: - Neyçün bura gəldik, danış sən,
 Hara üz tutmuşuq, gəldik nə yerdən?
 Cavab verdi: - Açılmazdır bu əsrar,
 Qoy olsun pərdədə burda nə sir var.

Uzaqdır yol bu yerdən, yox nişan, iz,
 Nə billik mənzili yol getməmiş biz.
 Bu yol kəsmişləri rədd et, çalış sən,
 Bilərsən onda hardansa və kimsən.
 Dedi: - Sən bilməyən yoxdur bir əsrar,
 Hər işdən burda bir sənən xəbərdar.
 Yatıb dostlar, çıxarmır səs-səmirlər,
 Nə görmüş uyğuda qalxıb demirlər.
 Deyirlər ki, nəyin var tez götür gəl
 Demir bir kəs bu cür getdik, bu cür gəl.
 Cavab verdi o gizlinlər bilən kəs:
 - O aləm nəqdidir bu aləmin bəs,
 Uyuşmaz heç bu nəğməylə haman saz,
 Muxalif səslənir qaldırsan avaz.
 Üfürsən bir odu sən, güclənər od,
 Odu bassan suya, tezəcə sönər od.
 O xoş taleli şah meyl etdi çox bərk,
 Əcaib bir sual bildirdi zirək:
 - Yeyirsə bir qəlib tək camı dünya,
 Bizi hardan tapır can, gəlsə roya?
 Can ayrıldı bədəndən, qaldı burda,
 Məkan tutmuş bu canlar indi harda?
 Cavab verdi: - Bu, müşkül bir sualdır,
 Cəsadəsiz can xəyal etmək mahaldır.
 Bədənsiz candan olmaz söz danışmaq,
 Olar hər tərponiş pərgarla ancaq,
 Bədən pərgarını tərək etsə canlar,
 Fələk dövrəmə olmuş o, pərgar.
 Dedi bir də: - Həyatdan cansa hasil,
 Olursa can-bədən birlikdə batıl,
 O nəqşə bəs nədir rəya zamanı?
 O nəqşin kimdir, anlat, saxlayamı?
 Cavab verdi: - Buna vardır şəhadət,
 Xəyal olmuş var ondan sənə maddət.
 Yuxu ilə fikir olsa xiridar,
 Olar canlar haman maddətdə aşkar.
 Dedi bir də: - Həyat qurtarsa sonra,

Gələmi xətirə bir də bu dünya?
 Cavab verdi o, ustadlar sayığı,
 Dedi: - Ey aləmin parlaq çırağı,
 O nursan dostun olmazdan bu torpaq,
 Fələk damında tutmuşdun yer ancaq.
 Soruşsaq bir nişan söylə o yerdən,
 Sənin yox xətirində heç nə, bax sən.
 Bu qəmlər yurdunu həm tərək edəndə,
 Yədində heç nə qalmaz sən gedəndə.
 Nə olmuşdur dünən, yad etmir insan,
 Bu axşamı çıxardar həm də yaddan.
 Soruşdu bir də: - Ey xoş tale ustad,
 Təfəkkür nəymiş insanda, bir anlat?
 Cavab verdi əcaib sanki bir dür:
 - Soruşdun nəymiş insanda təfəkkür?
 Təfəkkür tanrı üçün bir münacat,
 Odur bir yalvarış, vardırsa hacat.
 Dedi Xosrov: - De çərxin gərmişindən,
 Bu torpaqla havanın, de, işindən.
 Cavab verdi: - Eşit məndən nəsihət,
 Nədir yerdən, havadan, burda söhbət?
 Hava yeldir, əsər yeldən o, hər dəm,
 Bu yer torpaq, o dəyməz torpağa həm.
 Cahanın ilk olub övladı yer həm,
 Yer üçün son beşik olmuşdur Adəm.
 Dedi Xosrov: - Ağıl mülkündə ey tək!
 Mənə sən bir nəsihət ver həkim tək!
 Cavab verdi: - Özün incə görənsən,
 Canın dünyası, xilqət canısan sən.
 Tamam bir sözdə gizlənmiş təbabət,
 Xuda xalqə demiş nəymiş bu hikmət.
 Bu dünyada nə istərsən ye, iç sən,
 Ziyan eylər yesən az, çox, həm içsən.
 Çalıq çoxdan, həm azdan keç, əbəsdir,
 Həmişə orta həd gözlə, o, bəsdir.
 İki zirək eşitdim bir diyarda,
 Çatır bir çəşməyə bir vaxt orda.

Biri az içdi ki, cana ziyandır,
 Biri çox içdi ki, sanki o, candır.
 Ədalət həddinə yol varkən asan,
 Bu, azlıqdan, o, çoxluqdan verir can.
 Dedi Xosrov yenə: - Canlar bu halla
 Yüvasından uçur, anlat nə yolla?
 Cavab verdi: - Nə gördüm yol, nə getdim,
 Deyim ancaq sənə hər nə eşitdim.
 Eşitdim, dörd möbid varmış aqıl,
 Onun hər dördü candan bağlı, kamil,
 Bu müşküldə qalırlar qilü qalla;
 Bədəndən can gedir burda nə yolla?
 Biri söylər ki, sanki yatmış insan,
 Düşür dəryaya gördükdə burulğan.
 Sulardan çıxmaq istər, cəhd eylər,
 Fəqət bir fayda vermir burda səylər.
 Oyanmış narahat bir halda qorxaq,
 O, zənn eylər qara basmışdır ancaq.
 İkinci bənzədir bir qəsə, birdən
 Çəkir arşə onu tanrı bu yerdən.
 Düşür qəsrin kənarından bir insan,
 Tuttur tez qüllədən can qorxusundan.
 Atr əl-qol belə çəkdiyə zillət,
 Yıxılsa anlayır çoxdur müsibət.
 Necə süst olsa əl, eylər nə var dərək,
 Yapışmış qüllədən dörd əlli bərk-bərk.
 Gəlir axırda gücsüzlük bu qayda,
 Düşür həm qüllə, həm Adəm, nə fayda!?
 Üçüncü söyləyir bir qeyri dastan,
 Haman qurddan, sürü ilə çobandan.
 Qapır qurd bir qoyun bir gün yavaşdan,
 Çoban dönmür o qurd ilə savaşdan.
 Çəkir bir səmtə qurd, istər aparsın,
 Çoban dartır, onu qurddan qoparsın.
 O qurd güclüydü iş bilməkdə ondan.
 Çobansa xırqə qoy tapsın zamandan.
 Deyir dördüncü möbid ayrı dastan:
 - Dayanmış nəzə otağında bir insan.

Qucağmda bir ay tək nazlı yar var,
 Fəqət divanədir gördü o dildar.
 Nə güc var hüsnünü yaddan çıxarsın,
 Nə imkan var dəli ilə bacarsın.
 Axır divanəlik şiddət edirkən,
 Kişi ceyran kimi qaçdı o şirdən.
 Bu qayğıyla edildi xeyli söhbət,
 Vərəqsiz söz deyildi, oldu qeybət.
 Dedi onlar ölərkən burda, heyhat,
 Oyundan gör necə gen düşdü şahmat.
 Öləndən hər yetən əfsanə söylər,
 Öləndən ölməyən kimsə nə söylər.
 Əmin kəslər əgər peyğəmbər isə,
 Deməz naməhrəmə onlar nə görsə.
 Gəlib məsumlara çatdı hekayət,
 Dedi şah: - Sən rəsuldan eylə söhbət.
 Ərəbdə o rəsul kimdir, danış bir,
 Bizim din nə, onun dini nə dindir?
 Dedi: - Haqdan gələn sözlər ki, vardır,
 Qara, ağ – hər nə var ondan kənardır.
 Edir göy günbədə bu tayfa üyan,
 Ötüb şöhrətdə günbəddən o insan.
 Nə ulduzdur sözü, nə çərx birbaş,
 Naxış- bunlar, bu, şagirdidir, o, nəqqaş.
 Bu doqquz pərdə üstündə o, şeyran,
 Nə bilsin sirri, orda yoxsa insan?
 Ərəb diniylə, ey şah, oynama sən,
 O, haqq dindir, oyun keçməz bilirsən.
 Od üstündə yanan yağlı kababək,
 O şahın cismi qıvrıldı yaman bərk.
 Görür Şirin ki, ustad xəznə açdı,
 Söz ilə şaha inci, xəznə saçı.
 Dedi: - Alqışlar olsun, ey yeganə!
 Sənin tək bir nəfər görməz zamanə!
 Sən açdın Xosrova min xəznə, min kan,
 Bizə həm bəxş elə bir pay, bacarsan.
 Açarlıq göstər, olma burda zəncir,
 «Kəlilə-Dimnə»dən, nolar danış bir.

BÜZÜRGÜMİDİN «KƏLİLƏ VƏ DİMNƏ»DƏN QIRX FİKİR SÖYLƏMƏSİ

Büzürgümmid açıldı gül tək, amma
 Danışdı qırx nağıldan qırx mənə.
 Dedi əvvəl: - Özündən gəl qorun sən,
 Xilas oldu öküz gör nəylə şirdən.
 Sən öldür nəfsini, olmaz o, dost, yar
 Ki, meymun dülgər olmaz, çox sübut var.
 Nə dadmış tülkü bir yırtıq təbildən,
 Onu ancaq yeyərsən hiylədən sən.
 Xəsisilik eylədi zahid rıya həm,
 Onu etmə, səni üzün kədər, qəm.
 Yemə bir qeyr evində bir şey əsla,
 İlanla neylədi, bir gör ki, qarğa.
 Kələk gəlsən, görərsən bir cavab sən,
 Balıxqor gördü nə xərçəng ölündən.
 Sələmdən qaç, halal ömr eylə, davran,
 Nə etmiş gör sələmxor şirlə dövsən.
 Keçib candan bu zindandan xilas ol,
 Balıq tordan xilas oldu, bu bir yol!
 Dəvə zülm etdi, qurd, çaqqal və qarğa,
 Bir olmaqla xilas oldu bu qayda.
 O düşmənlə olar bir çarə etmək,
 Necə qurtardı tufandan, bax, ördək!
 Düşübdür torpağa çox baş dilindən,
 Nə oldu tısbığa ördəklə, gör sən!
 Görərsən qanmayanlardan o dərdi,
 Onu bir sadə quş meymunla gördü.
 Yeyilməz özgə mal hiyləylə, düz bil,
 O nadandan nə aldı tacir aqıl.
 Əgər bir aqıl üçün hiylə qursan,
 İlanla qurbağa misli olarsan.
 Siçan hardan dəmir çeynər, inanma,
 Uşaq çalsın, aparsın qırğı, sanma.
 Uzaq dur, hiyləyə heç meyl salma,
 Çadırlar yandıran bir nəqqaş olma.
 Hər aqıldən bədən sağlıq görər, bil,

Əgər dərman verə nadan, zəhər bil.
 Bədən dərdən olar əql ilə azad,
 Pis ərdən gör necə qurtardı arvad.
 Zamandan əql ilə qurtar çox asan,
 O əlvan quş necə qurtardı tordan.
 Siçan düşmüş tora, bax, qarğa dinməz,
 Vəfa öyrən sən onlardan, vəfa göz.
 Bir arpa alma, göstərmə zülüm, şər,
 Siçan bir arpa aldıqda verir zər.
 O yaylı qurd kimi davranma məğrur,
 Vurar qəlbindən ox yayla fələk, dur!
 Tamahdan keç, o, yol getməz ağılla,
 O bayquş, qarğa dost olsun nə yolla?!
 Ol aqıl, düşməni zənn etmə xırda,
 Nə etdi fillərə dovşan axırda?
 Riya ilə tamahdan keç ürəkdən,
 Oruc tutmuş pişik tək ruzi tap sən.
 Kiminlə bu pişik olmuşsa həmdən,
 Qoyun görsə, vurur it damğası həm.
 Vəfa göstər, kələklərdən ol azad,
 Ərə gör neylədi qorxub o arvad?!
 Savaş salsa iki düşmən, deyil dərd,
 O divdən, oğrudan qurtardı bir mərd.
 Nələr var gördü arvadda o dülgər,
 Onun tək yumma göz, aqıl deməzlər.
 Deyilsən pis, pisə dost olma, əl çək,
 Həman insan yeyən məlum siçan tək.
 Əgər dönsən bu yoldan, qurtararsan,
 Belə qurtardı meymun tısbagaдан.
 Nədir qafil bir eşşək tək bu getmək?!
 Yem oldu tülküyə qəflətə eşşək.
 Çevir dal zahidə, dönmüş o, haqdan,
 O, düz rasunu öldürdü nahaqdan.
 Gəl əyri nisyayə diqqət yetirmə,
 Olan halvanı dərvişək itirmə.
 Ayıqlıqla xilas ol sən bu dardan,
 Siçan kəsdi, pişik qurtardı tordan.
 Uçub qurtar bu zəncirdən, yetər, sən,

Uçan tək qübbərə göy qübbələrdən.
 Qılıncdan qurtarar düzlüklə insan,
 Nə cür qurtardı şirdən çaqqal asan.
 Qılınc qurşanma qanlar tökmək üçün,
 Qalarsan pəncəsiz şir tək ha bir gün.
 Sən ol yaxşı, demə düşməni də var: ah!
 İlandan bax bu cür qurtardı səyyah.
 Ola şahzadə, ya tacir bir oğlan,
 Alır qədrincə bir ruzi hər insan.
 Bu sözlərdən dedi, çox saçdı gövhər,
 O şah qəlbində yer tutdu o sözlər.
 Peşiman etdi şahı zülm, bidət,
 Saray qurdu yeni, rüknü ədalət.

NƏSİHƏT VƏ HİKMƏT

Könül, bir şəm yandır, vaxt ötürmə!
 O şəmdən odpərəst olmaq götürmə!
 Könül atəşpərəstdir, uyma çox, keç,
 Qoy atəşgahi qəlbini sönməsin heç.
 Bu məhrab içrə bir heç torpağam mən,
 Qulaq burram yənə hikmətdə dibdən.
 Bu qəlbimdə sözüüm çox, dürtü hikmət!
 Ətəkdən bir tutan yoxdur, nə söhbət!
 Bu pərgar içrə öyrəndim nə var mən,
 Cahan əsrarını bildim kökündən.
 Fələklər zicini cədvəlbəcadvəl,
 Fikir üstürləbiylə ceylədim həll.
 Fələklər sirrini kim sordu məndən,
 Onu bir-bir deyib, sərh etmədim mən.
 Qulaq ver, söyləyim aydınca bir-bir,
 Bu xoş gülşən nə hikmətdir, nə sirdir.
 Var idi nöqtə, xətlər müxtəlifdi,
 O ilk tərpanmə ki, oldu əlifdi.
 O xəttə bağladı bir xətt pərgar,
 Bax, onlardan bəsit səth oldu aşkar.
 Bu vaxt üç xətdən oldu bir mühit həm,

Bəsit çevrildi bir cismə haman dəm.
 Budur xətt oldu, səth oldu, cisim həm,
 Buna üç ölçü ad vermişdir aləm.
 Bu cür dünyanı dərk üçün var imkan,
 Bilər başdan-başa, istərsə insan.
 Çatırsa ağla bu aydın nümunə,
 Qaçar başdan sona, anlar nədir nə.
 O allahdır ki, həd bilməz o zahir,
 Vücudundan kənardır əvvəl-axir.
 Tanı allahı-aqillər gözündə,
 Zərifdir xilqətin pərdə üzündə.
 Tanı sən zatını, məna üzündən,
 Bilərsən tanrını bilsən səni sən.
 Yaxınlıqda durur qarşında ayna,
 Uzaq göylərlə bəhs açma, az oyna.
 O nursan, çərx təstini, sənə bir şəm,
 İki aləm vücudunda olub cəm.
 Nizami, bundan artıq gizli sirdən,
 Demə, qalma hekayətdən, yetər, sən!

ŞİRUYƏNİN SİFƏTİ VƏ XOSROVUN İŞİNİN SONU

Nə var şah bildi hikmət taxtasında,
 Cahan taxtaya bağlanmışdı onda.
 Bir oğlu vardı Məryəmdən bir az kal,
 Adı Şiruyə, şirtək iyli, naqqal.
 Beyin xərçəng dolu nadan bir eşşək,
 Onu görməkdən aləm dəxi diltəng.
 Ala, göy göz, sifətdən xeyli tutqun,
 Haman pələnc küpə layiq o məlun.
 Eşitdim ki, haman alçaq o qatil,
 Yaşı on olmamış bir tift o batil,
 Haman Xosrovla Şirin evlənərkən,
 Deyirmiş: - Kaş olum Şirinə or mən.
 Deyimmi eşqi nəydi, ya ki, kini?
 Nə idi bəxti, elmi, ya ki dini?

Saray tüstüylə lap dolmuşdu ondan,
 Əlindən Xosrov olmuşdu nigarən.
 Büzürgümmidə şah dedi: - Ey aqıl,
 Könül incik bu övladdan, o, qafil,
 Uğursuz bəxti vardır, qorxuram mən,
 Fəsad əskik deyildir taleyindən.
 Başı dolmuş yaman işlərlə möhkəm.
 Ana ilə deyil qurd tək o, məhrəm.
 Bu alçaqdan görünməz yaxşı xislət,
 Odun övladı da küldür, nəhayət.
 O, xalqa xoş gələn bir söz deməz heç,
 Ona xoş gəlməyən söz söyləməz heç.
 Nə bir fər gördüm onda, nə fərasət,
 Qaçar fərdən, fərasətdən o afət.
 Ucalmış mən çatan oddan o tüstü,
 Olub məndən, qaçan məndən əlüstü.
 Başım başlardan almış tac, nə fayda?!
 Xələf çox naxələf çıxdı bu qayda.
 Nə Şirinlə, nə mənle məhribandır.
 Bacıları dildən çox yamandır.
 Baxır Şirinə bir gözle o, divtək,
 Deyirsən bir palançı görmüş eşşək.
 Tutaq mən heç, mənəm bir xallı gürzə,
 İlan zənn et mənə olmuş o, möhrə.
 Hər arvad arvad olmaz, hər kəs övlad,
 Nə hər gül meyvəsi eylər könül şad.
 Nə çox biganə var, onda vəfa var,
 Qohundan çox sədaqət var, səfa var.
 Çox övlad var ata qətl eyləmişdir.
 Nə çox daş var, dəmirdən qəm yemişdir.
 Büzürgümmid dedi: - Ey haq görən şah,
 Olub yaxşı-yamandan qəlbin ağah.
 Tutaq bir dərdi-sər gəlmiş bu övlad,
 Sənin pak gövhərindəndir o, heyhat!
 Bu oğlunla nə lazım düşmənlə olmaq!
 Ciyərparəndən ayrılmaq, gen olmaq!
 Təpik vurmaz, ağac nardırsa bir kəs,
 Başa tac eylər övladı o nar bəs.

Döyəclər tutları insan ayağı,
 O, saxlar körpəni başı aşağı.
 Özün sən yaxşısan, övlad bəd olmaz,
 Tərə öz toxmuna bənzər, yad olmaz.
 Qızıl paltarda vurduqda naxışlar
 Qalan zərlər yenə zinət bağışlar.
 Harındırsa, zərər yoxdur bu övlad,
 Zaman rəm eyləyər, ömr eylə sən şad.
 Cavanlıqdandır, olmuş odlu, qaynar,
 Çıxar yaddan qocaldıqda bu hallar.

XOSROVUN ATƏŞGAHDA OTURMASI

Dedi Xosrov bu işdən sonra qəlbən:
 Mənə atəşgah olsun dəxi məskən.
 O gündən Xosrov atəşgaha getdi,
 O şir Şiruyə taxtı qəsb etdi.
 Əlindən düşməyir bir dəm şərab, cam,
 Güdürdü şahı gəndən çox o bədnam.
 Bir az sonra onu zəncirə saldı,
 Onu bir küncə atdı, razı qaldı.
 Edərkən Xosrovu Şiruyə dustaq,
 Ona həmdəm gözəl Şirindi ancaq.
 Olur Şirinlə Xosrov hər zaman şad,
 Olub zindənda zənn eylərdi azad.
 Deyərdi Şirinə: - Qəm çəkmə, ey yar!
 Bu cür bir gün hamı üçün yəqin var.
 O bir yel ki, salar başdan papaq çox,
 O sərvə ondan əzab gördü, hər ot yox.
 Bax, ovlardan olarsa hansı qıvraq,
 Onu asanca ovlar ovçu ancaq.
 Qorunca zəlzələ dağlar yarılmış,
 Yıxılmaqdan böyüklər dərddə qalmış.
 Olursa bir quzu dişdən böyük, sən
 Düşübdür arxasınca qurd, görərsən.
 Qızıl dilli alov qalxarsa harda,
 Gəddər tüstü gözəllər səmtə orda.

Gedibse dövlət əldən, sən ki varsan,
 Bu sən varsansa, hər dövlət taparsan.
 Ona Şirin də çox diqqət veriridi,
 Ürak vermişdi, xidmət göstərirdi
 Ki, dövlətdə çox olmuşdur bu işlər,
 Olub şadlıq görüblər, qəm yemişlər.
 Düyün düşmüşsə işlər, bilmə asan,
 Ölər matəmdə əyləşsə hər insan.
 Yaşa gəl bir qədər alını açıq sən,
 Nədir başla, ayaq zəncirdə birdən.
 Nə lazım dərddə hey güc versin insan,
 Nə çox xəstə dönüb qəbrin yanından.
 Demə bir xəstəlik tapmaz o sağlam,
 Ölər zənn etmə hər xəstə, var əncam.
 Açırsız bildiyin bir çox qıfil var,
 Qıfil yox, bir açardır, baxsan onlar,
 Ağilla qəlbini sil qalmasın qəm.
 Çəkər hər qəm qəmi, sanki o qum nəm.
 Əgər taxtında əyləmişsə bədxah,
 Müqənnə ay düzəldər dəxi, ey şah.
 Quyu Nəxşəbdə suyla dolsa birdən,
 Cahən hardan tapar nuru dəmirdən?¹⁵²
 Bu dövlətdə qaralmışdır fikir, söz,
 Olub kafur qara, kor göz görən göz.
 Hər əksikliklə əksilmək görəkdir,
 İnkək saqqalısə, gülmək görəkdir.
 Savaş eylər, həyə bilməz bu ruzgar,
 Uzaq dur daim ondan ta həyan var.
 Həyə vermiş iki şəxsə bu ələm,
 Biri getmiş, biri heç gəlməmiş həm.
 Günəş tək od vurub yandır bu deyri,
 O, İsa yox, bir eşşəkdir, nə xeyri?!
 Bu beş günlük cahanda kimsə qalmaz,
 Özün də qalmasan, qəm çəkmək olmaz.
 Bu dünya daim olsaydı bu halla,
 Çatardı hər kəsə səhlıq nə yolla?!
 Fələk bir məmləkət versəydi daim,
 Verərdi Xosrova Key taxtını kim?

Bu gülzara könül hər kim ki, bağlar,
 O, gülməkdən də çox güllər tək ağlar.
 Səninlə qalmasa dünya, sevin sən,
 Düşün, çiyindəki yük getdi səndən.
 Bu mal səndən qalar, ya sən qalarsan,
 Olar yaxşı, o, yox, ta sən qalarsan.
 Əgər bərbət kimi şadlıq sevənsən,
 Görərsən dərd əlindən zərbələr sən.
 Nə mülkdür bu, o Zöhhak tək bu xunxar!
 Öz arxandan ilan dartıb çıxardar.¹⁵³
 Saçıb şəhvətlə sən bir damla beldən,
 Əziyyət gördü, arxan getdi əldən.
 Bu torpaqda ağır yük çəkmə bunca
 Belin yox, istə sən qarın tutunca.
 Odur ər görməyən, evlənməyən kəs,
 Qarın, bel yükləməz, oldu xilas bəs.
 Bu bağlardan uzaq dur varsa ağlın,
 Nəyin var, qane ol, sən yarsa ağlın.
 Nə var qaneçiliklə rahat aləm!
 Nə var asudəlik tək ləzzət aləm!
 Varındırsa çorək, su, cəld ayaq çək,
 Hanı xoş mülk o azad təblik tək.
 Ucalt baş, qane olmaqla xilas ol,
 Çəkərsən qayğı, gəlməzmi bəla bol?!
 Olubdur zahidə məskən odur ğar,
 Onuntək qane olsun hardan əğyar?!
 Odur rahib gedib qeyb oldu dağda,
 Qənaətlə yaşar əldən uzaqda.
 Cahan qıvrılmış əfi bir ildir,
 Əli boş saxla ondan ki, çalandır.
 Sənin görəsən bir iş gəlmir əlindən,
 İlan tut başqa bir əllə, çalış sən.
 Əgər bir bəndə düşsən, qane ol, dur,
 Olar hər xəznə bənd içrə, bu, məşhur.
 Quyu olsa yerin, olma pərişan,
 O xoşbəxt Yusifi yad eylə, şadlan.
 Bu dərya sahili hər yan zəhərdir,
 Təkindən dür tapanlar bəxtəvərdir.

Ucalmaq fikrin olsa, en, ol alçaq,
 Şir ağzından o quyruq xoşdur ancaq.
 Yerini qədrindən alçaqdırsa, gül sən,
 Ələm bil, kim uca olmuşsa səndən.
 Düşündün, sənə azdır qədr, qiymət,
 İki ələmdə sən başsan – həqiqət.
 Cahanın qəlbi sənə, bilmə xırda,
 Alarsan top fələkdən gücdə, zorda.
 Yaranmışdan səni seçmişdir Allah,
 Bu ələm səndən ötrü xas dərğah.
 Bu fikir ilə əgər olsan könül şad,
 Olarsan tac-taxt qeydindən azad.
 Əgər olsan bu taxta, taca möhtac,
 Yeri bir taxt elə, olsun günəş tac.
 Bu sözlərlə onu təskin edirdi,
 Bu əfsanəylə günlər xoş gedirdi.
 Axır gəldi gecə, o sərv qamət,
 Könüldən şaha çox göstərdi şəfqət.

XOSROVUN ÖLDÜRÜLMƏSİ

Gecə ay nurunu dartıb aparmış,
 O, çərxi div kimi yoldan qoparmış.
 Dedi dünya, gəlib bir zəncir qəddar,
 Dodaq tikdi qaranlıq əldə mismar.
 Zaman min-min əl ilə qaldı zordan,
 Fələk yüz min göz ilə oldu nurdan.
 Uzanmış şah qızıl zəncir ayaqda,
 Gümüş baldır o Şirinlə yataqda.
 Gümüş əllərlə zəncir saç o dilbər,
 Bəzər muncuqla zənciri sərəsar.
 Qıçın sürtürdü şahın bağlı zəncir,
 Ovur onları, dincəlsin deyir bir.
 Deyirdi sevgidən şirin hekayət,
 Səda altında yatmaq, ah, nə ləzzət!
 Qatırdı hər sözə balla şəkər həm,

O dinlərdi nə söylər şah hər dəm.
 Haçan şah yatdı, qeyb oldu səs ondan,
 Yuxu həm tutdu Şirini bu yandan.
 İki aşiq tapırkən şirin uyğu,
 Fələklər yatmamış, qurmuşdu qurğu.
 Odur, bax, pəncərə! Bir div xislət,
 Girir ordan, yox onda zərrə şəfqət.
 O, bir qəssab idi, qatil, amansız,
 Saçır Nəffat tək odlar o qansız.¹⁵⁴
 Evi bir oğru tək gözdi, dolaşdı,
 Axır şah harda yatmışdır, ulaşdı.
 Gəlib Xosrov yatan taxta o bədnam,
 Dağıtdı köksünü, söndü yanan şam.
 O, xəncər vurdu, köksündən qan axdı,
 Buludmu oynadı, şimşəkmi çaxdı?!
 Salıb ayrı günəşdən ayı dərhal,
 Uçub getdi tez ordan vəhşi qartal.
 Yatarkən şah onun böyrü cırılmış,
 Durub gördü, həyat bağı qırılmış.
 Axan qandan yataq tufan götürmüş,
 Ürək təşnəydi, əl candan götürmüş.
 Dedi: - Qoy səslənim, Şirin oyansın,
 Su versin bir içim, yağım dayansın.
 Bir az sonra dedi könündə pünhan:
 - Doyunca yatmayıb bir dəm o canan.
 Məni gördükdə zülm ilə bu cür xar,
 O yatmaz bir daha, şivən qopardar,
 Budur ən yaxışısı, qalsın bu söhbət,
 Ölüm mən yağıdan, yatsın o afət.
 Vəfa əhliydi, zillətlə verib can,
 Dedi qoy durmasın, yatsın o canan.
 Günəş tək bir gül açmış, yaxşı bax sən,
 Ümid verdi bu dünyaya sevincdən.
 Qəfildən bir bulud qalxar, gələr məst,
 Qılınc əldə edər çox güllərə qəsd.

Yağar birdən dolu şaqıldayaraq,
 O güllükdən nə kol qalmaz, nə yarpaq.
 Duranda uyğudan yatmış o bağban,
 Nə gül gördü yerində, nə gülüstan.
 Nə dərən, ağlamazmı gül qəmindən?!
 Tökülmüş gül, gülab çəkməzmisən sən?!
 Axır qan şah cismindən sular tək,
 Oyatdı Şirini xoş yatsa da bərk.
 Olubdur çox gecə bəxti onun yar,
 Oyanmış neylə, nayla çox o dildar.
 Soyuqluq göstəribdir indi dövrən,
 Oyanı isti qan ilə o canan.
 Pərişan oldu oddan qırılan quş,
 Bu işlər uyğudan həm bəlli olmuş.
 Yataqdan örtüyü qaldırdı nəgah,
 O, qandan bir dəniz gördü, dedi: - Ah!
 Gecə qoynunda axtardı günəş, nur,
 Görür axtardığı viran olubdur.
 O, taxt üstündə gördü qalmayıb tac,
 Çırağından ediblər nuru tarac.
 Qapı sınımış, olubdur xəznə talan,
 Qoşun getmiş, olub sərkərdə candan.
 Gecə yaş tökdü Şirin, qurdu matəm,
 O, xeyli ağladı, sonra durub həm.
 Qatıb mişki gülab, ənbərlə ancaq
 Qan olmuş cismi etdi pak, parlaq.
 Yudu şahı gülab ilə o kafur,
 Təmizlikdən saçırdı o, işıq, nur.
 Haman şahənə məclis qurdu dilbər,
 Kim ondan yaxşı bir məclis düzəldər.
 Nə lazımsa şah üçün etdi sonra
 Yudu əndamını kafur, gülabla.
 Durub verdi özüyün bir də zinət,
 Bu görkəmlə alır yüz can o afət.

ŞİRUYƏNİN ŞİRİNƏ SİFARİŞ GÖNDƏRMƏSİ

Haman Şiruyənin qəlbində Şirin
 Bir az müşküldü izharı bu fikrin.
 Saraydan bir adam göndərdi pünhan,
 Dedi: «Bir həftə döz, olma nigaran.
 Keçər bir həftə öndördgünlük ay ham
 Açar bağında bir gül tək, bitər qəm.
 Tapar hər dəstə üstündə o, hörmət,
 Görər Xosrovdan artıq şən və şövkət.
 Qızılla örtərəm bir xəznətək mən,
 Olar onda açarlar xəznələrdən.»
 Bu söhbətlər gəlib Şirinə yetcək,
 Yaman tünd oldu, coşdu şirələr tək.
 Onu aldatdı Şirin, döz, dedi sən,
 İnandı ölməli, şad oldu qəlbən.
 Və bundan sonra Xosrovdan qalan var,
 Təzə, ya köhnə olsun, dürlü paltar.
 Tamam paylandı harda vardı möhtac,
 Olundu şahın eşqiylə o, tarac.
 «Ona xoş dillə göndərdi o, peyğam,
 Əgər vəslimdən istərsən şirin kam,
 Desəm mən hər nə icra et görüm sən,
 Səninlə vəslə meylim var, bilirəm.
 Fikir versən, görərsən çox zamandır,
 Mənim qəlbimdə sevgin var haçandır.
 Bu sevdadan xəbərdaram, bu, məlum,
 Desəm hər nə, onu eylə, bu, arzum.
 Əgər zahirdə vardır bir çəkinmək,
 Bu gizlilik nədir, dərk eylə gerçək.
 Qovuşsaq bir zaman hərgah səninlə,
 Tələsdirmə, sözüüm var, onda dinlə.
 De, əvvəlcə sökülsün tağıl eyvan,
 Ucalmış tağlar olsun yerlə yeksan.
 Uçurmaqçün qızıl qəsri ələc et,
 Yənə qır taxtını, sən qəcdi-tac et!
 Qırılısın qoy qanad dövlət quşundan,

Yaxılısın bir də Şadərvan, zər eyvan.
 Tökülsün incilər Cəmşid camından,
 Günəş tək parlamaqlar getsin ondan.
 Deyildirsə əgər taxtında Pərviz,
 Ayaqdan əmr elə olsun o Şəbdiz.
 Bu mətləblər tamam tapdıqda öncəm,
 Verilsin başqa işlərcün soruncam,
 Müfərrih olsun o şətrəncdə yaqut,
 Ürəkdən qəm gedər ondan yaqın tut.
 Vurub sındır haman firuzə camı,
 O cam olsun gərək qeyrin haramı.
 Qoy ülfət görməsin heç Barbəd həmə,
 Onu rədd et ki, düşməndir o, möhkəm.
 Xilas etsən məni əndişələrdən,
 O gündən xidmətində hazırım mən.
 Sənə candan yetirəm mehr, ülfət,
 Haman sirri bilərsən sonra, əlbət.
 Alıb Şiruyə Şirindən xəbərlər,
 Gələn günlərlə şad oldu nəzərlər.
 Nə arzu etdisə Şirin, o etdi,
 Nə əmr etmişdisə, sürdü, yeritdi.
 Bitirdi işləri, verdi xəbər həmə,
 Tamam tərək etdi Şirini kədərlər qəm.»

XOSROVUN SƏRDABƏSİNDƏ ŞİRİNİN CAN VERMƏSİ

Şirin rüyada idi, sübh oyandı,
 O, Şirindən can almaqçün dayandı.
 Qara rəng kafuru aldı həbəsdən,
 O kafur qabı yolda sındı birdən.
 O qələ üstə zənci ayı gördü,
 O ay qələyə girdi, o gülürdü.
 Gözəl tabut düzəlsin – dedi Şirin.
 Kəyanlar qaydasınca süslü, zəngin.
 Haman tabut qoy örtülsün zər ilə,
 Bəzənsin inci, mərcan, gövhər ilə.

Necə etmişə pars şahlar, o qayda,
 Qoyulsun Xosrov o tabuta orda.
 Qoyub tabuta şahlar çiyini üstə,
 Onu dəfn etməyə üz qoydu dəstə.
 Dayanmışdı piyada hökəmlər,
 Alırdı dövrəyə tabutu onlar.
 Qələm etmişdi dəxi Barbəd tərək,
 Kəsib barmağı etmişdi qələm tək.
 Büzürgümmid ümid olmuşdu xırda,
 Söyüd yarpağı tək titrərdi orda.
 Zəif bir səslə eylərdi o, əfğan:
 «Bu ölməklə bizi şah etdi candan.
 Əcəm şahlarına arxa necoldu?
 Qılınc-bayraqlı bir dünya necoldu?
 Hamı dünyaya Xosrov, harda dünya?
 O gah Pərviz tanındı, gah Kəsra.
 Bu köç tərşəndi, düşmüşdür qova-qov,
 Nədir Pərviz, nədir Kəsra, nə Xosrov ?!
 Gedir qullar, kənizlər dərdli, nalan,
 Gedir bir sərv tək Şirin xuraman.
 Çəkilməmiş sürmə, nərgizlər xumardır,
 Hənalənmiş gəlincək şövkü vardır.
 O, gövhər sırğa asmışdır qulaqdan,
 Gəzir çiyində zülf oynar bayaqdan.
 O, Nahid tək sarı örpək qoyubdur,
 Günəştək qırmızı atlas geyibdir.
 O, sərxoş tabut ardınca gedirdi,
 Bu fitnə hər kəsi heyran edirdi.
 Ayaq açmışdı əhdin meydanında,
 Edirdi rəqs tabutun yanında.
 Guman eylərdi hər kəs əsla Şirin,
 Bu ölməkdən deyil bir zərrə qəmgin.
 Guman eylərdi Şiruyə hamandır
 Ki, Şirin bərk onunla mehribandır.
 Ayaq döydü o Ay daim o yolda,
 Gəlib ta günbədə çatdı bu halda.
 O şah tabutu günbədə qoyuldu.

Böyüklər üzbəüz durdu, səf oldu.
 O Ay möbid yanında taxtı qurşaq,
 Vidaya, günbədə üz tutdu oynaq.
 Qapı bağlandı, yadlar görməsinlər,
 Yanaşdı tabuta əldə o, xəncər.
 Götürdü örtüyü tapdı yaranı,
 Əyildi bir dəfə öpdü yaranı.
 Yara hardandır, öyrəndi o dilbər,
 O yerdən köksünə vurdu o, xəncər.
 Yataq bir də yuyuldu isti qanla,
 Bax örtüldü yaranın üstü qanla.
 Baxıb sonra onu sıxdı qucaqda,
 Döş üstə döş, dodaqlar da dodaqda.
 Uca bir səslə hay saldı o dildar,
 Tamam xalq oldu halından xəbərdar.
 Bədənlə bir bədən, can ilə bir can,
 Bədən, can görməz oldu dəxi hicran.
 O Xosrov məclisində nurlu şam tək,
 Yatan Şirinə bu yatmaq mübarək!
 O dost üçün ola əfv olma qismət,
 Bura gəlsə dua eylər o, əlbət.
 İlahi, lütfə yar et bu məkanı,
 Özün əfv et bu cüt mehribanı!
 Sənə ey Şirin əhsən, bəh, bu ölmək!
 Yənə bəh! Bəh! Bu cür can vermək, almaq.
 Budur eşq ilə can vermək nişanı!
 Bu cür vermək gərək canana canı!
 Olar hər bir qadın zənn etmə namərd,
 Qadımdır, bir kişi bilmirsə bir dərd.
 Nə çox rəna qadın, mərdlikdə bir şir!
 İpək paltarda şirlər gizlənidir!
 Odur zülmün yolundan qalxdı tozlar,
 Yetirdi sərvə, şümşada çox azar.
 Bulud gəldi qəmin dəryası üstədən,
 Yağışlar yağdı dağlar boyda, gör sən.
 Çöl üstündən həm əsdi sirt külləklər,
 Səma ilə bu yer oldu bərabər.

Böyüklər də olub işdən xəbərdar,
 Ürəkdən çəkdiilər onlar da ahlar.
 Sənə əhsənlər olsun, ey zaman, yer,
 Nolar damad üçün böylə gəlin ver!
 Ola bu zənci, rus mütrüb əgər sən,
 Bu cür bir toy-büsat hardan görərsən.
 İki tac sahibi oldu və bir taxt,
 Qapı bağlandı günbəddə haman vaxt.
 Camaat döndü ordan üzde min qəm,
 Yazıldı torpaq üstə bu məsəl həm:
 «Bu dünyada gözəl Şirindən özgə
 Hələ can verməyibdir qeyrə kimsə.»
 Bu dünyaya könül vermə, bu nakəs
 Vəfa bir kimsəyə, anla, o, etməz.
 Nə bəxş etsə kimə alçaq bu dövrən,
 Alar bir-bir bu yerdə axır ondan.
 Verər yüz növbədən sonra o bir can,
 Alar bir növbədə axır o asan.
 Ayaq üstündəsən bir sirlə tilsim,
 Yıxıldınsa, sınıb oldun o heç kim.
 Səni dustaq edib möhkəm bu çənbər,
 Kəməndsiz bir boyun vardırısa, göstər.
 Bu çənbərdən deyil mümkün bir uçmaq,
 Deyil mümkün həm ondan bəndi açmaq.
 Bu çənbərdən necə bəndi açaq bəs?
 Açılmaz, açmamış bu bəndi bir kəs.
 Bu qorxunc torpaq üstə bircə yol var.
 Dözək zülmə, qalaq yerlərdə təkrar.
 Nolar bir yol bizimçün ağlayaq zar,
 Bizimçün biz kimi sonra kim ağlar?!
 Eşitdim mən ki, Əflatun da dün-gün
 Gözündən yaş tökərmiş qəmli, üzgün.
 Bu yaş tökmək neçündür-sordu bir kəs,
 Dedi: - Bihudə ağlarını məgər şəxs?!
 Onunçün ağlaram dün-gün, bədən, can
 Yaman həmdəmlilik eylər məndə çoxdan.
 Gələ bir gün bitər ünsiyyət, ülfət,

Bədən, can ayrılır onda nəhayət.
 Gözün heç görməyən kənd var gedirsən,
 Uzaqdır yol, götür azuqə bir sən.
 Gedərsən göylərə, olsa ayaq can,
 Nədir torpaqda torpaqdan bu zindan!?
 Demə ərs üstə çıxmaqçün yox imkan,
 Özümdən xaric olsa, mümkün, insan.
 Cəsur ağılından olmazmı soruşmaq.
 Bu qəsrin damına mümkünmü çıxmaq?
 Ağıldan burda bir fitva eşitsən,
 Götür bayraq, kəyani qəsrə get sən.
 Ağıldır burda şeyxin, bəs nə etmək!
 Soruşsan hər nəyi ondan soruş tək.
 Ağıldan gəlməyən bir söz xəyaldır,
 Qoca aqillər anlar bu vəbaldır.
 Ağıldır bir ayaq, təbinsə zəncir,
 Nəfəs-suhan, yonar bəndi o bir-bir.
 Qızıldan bir hasarın var, igidsən,
 Dəmir zənciri sən səndən yox etsən.
 Bu xırmandan yemə bir darı dən sən,
 Əs üstündə, nolar bir qorx özündən.
 Ey İsa, eşşəyi burdan kənar et!
 Öküz tapdağı et xırmanı sən get!
 Olub bir çox susuz düşmüş xəyalə,
 Şoranlıq aldadıb vermiş zavala.
 Dəvə üstədən yıxılmış çoxlu hacı,
 O bilmirdi nə turş imiş, nə acı.
 Haman insan yeyən doqquz öküzlə
 Öküz yüklə bu yer tək, vaxt gözələ.
 Öküz üstündə yüksən, Zöhrə olsan,
 Bu torpaqda öküz mindin çox asan.
 Hasar qurmuş fələk zindansəradır,
 Kəmər beldə gözən bir əjdahadır.
 Səninlə əjdaha bir həmnəfəsdir,
 Zəhər dadmaqçün eyşin tək bu bəsdir.
 Yığış Bəhmən kimi bəsdir bu yerdən,
 Yetər, gəl əjdahadan gen dolan sən.

Bu ayrılmaqda varmı xeyr, ararsan,
 O yeddi əjdahadan qurtararsan.
 Bu bir mülkə nə qalmışsan maraqla.
 Minib hal boynuna zəncir ayaqla.
 Nədir sevmək sən ölsən burda bir gün,
 O şeylər ki, qalır ən düşmən üçün.
 Səl ağzında bu deyrə eylə diqqət,
 O eşşək şillə, İsa gördü hörmət.
 Sən incitmə, salamatlıq dilərsən,
 Əvəz çox gözləmir, etsən, bilərsən.
 O tərənmə nabat üçün nicatdır,
 Ağaclar, quşlar üçün bir həyatdır.
 Ağac hər kim kəsər, ömrü olar kəm,
 Düşər yoxsulluğa ovçu olan həm.
 Gəl at bayrağı, aləm dar bir ovlaq,
 Yüyəndən çək, atındır çoxdan axsaq.
 Səninlə qəbrə getməz, bil, bu dövlət,
 Qadın, övlad, o mal, mülk ilə qüdrət.
 Gədərlər qəbrəcən arxanca hər kəs
 Səninlə torpağa bir kimsə girməz.
 O dostlar daim olmaz sən deyəndən,
 Dönərlər hər biri bir yolla səndən.
 Ölü, sağ, uyğulu, məst ol, ey insan,
 Özünsən tək özünlə harda olsan.
 Bu iş məskənlərində ziddiyyət var,
 Muxalifdir görərsən ki, saraylar.
 Yüyon vermə, xəyal karvan vurandır,
 Götür bayrağı sanc ərsə zamandır.
 Bu düşmənlər səni yarından eylər,
 Tutub işdən qoyar, varından eylər.
 Nəfəs çək dar boğaz neydən, uzaq qaç.
 Ayaq qalmış topal, var onda bənd, aç.
 Tapar yoxluq bu varlıq, ayrı yox yol,
 Bu var-yoxla bacarsan sən də şad ol.
 Dayanma, ey könül, dostlar gedirlər,
 Tez ol qavqar yükü, can tərkd edirlər.
 Səmindir bu gəmi, çox durma onda,

Yükü dəryaya at, durma bir an da.
 Bu dərya içrə baş qaldırma, çək qəm,
 Nəfəs var səndə, səs ta ərsə qalxar,
 Göbəkdən dodağa meydanı var dar.
 Bu hüsn ilə, ey insan, anla bir sən,
 Əgər lap göydə də olsan, yerinsən.
 Səni daş sındırar, torpaq əzər həm,
 Bu dar məskəndə qalmaz bircə həmdəm.
 Bu viranda nədir div ilə getmək?
 Ayaq qaldır bu fərdən bir mələk tək.
 Cavan mərdlər çəkər, qorxmaz, əziyyət,
 Verib canı taparlar can nəhayət.
 Kim ölməkdən qabaq ölmək bacarsa,
 O, can vermək əzabı görməz əsla.
 Qalarsanmı, ona öyrənmiş olsan,
 Qalarsan sən özün səndən can alsan.
 Deyirlər, çox bədən varmış dəmirdən,
 Gedibdir, indi səslənməz o, yerdən.
 Yerini əndamını yarsan əgər sən,
 Onu başdan-başa insan görərsən.
 Hamı Cəmşid, Firdun, ya ki Zöhhak?
 Hamı torpağa getmiş, bəh, bu torpaq!
 Cigər qanı ilə olmuş yer tamam qan,
 Nə ölməkdir bu, yarab, sonsuz ümman.
 Bura kim gəlmədi fillə, təbillə,
 Bir axşam getmədi axır o yellə?!

Əgər torpaq olur torpaq, nə qəmdir.
 Vücudun axırı axır ədəmdir,
 Nə gəlmişdir zamandan ki, dəyişməz,
 Nə qalxmışdır bu yerdən ki, o, düşməz?!

Bu dünya gör necə asan edər məst!
 Bu göylər gör necə şən-şən edər qəsd!
 Nizami, keç bu söhbətdən, yetər, sus!
 Nə söylərsən, eşitmir aləm, əfsus!
 Yetər, dünyadan etdin çox şikayət!
 Gülüb, göz yaşını gülməklə gizlət.
 Bu gün tər bir ağac görərsən kökündən

Olar çarxı, quru olduqda, gör sən.
 Görərsən bir bahar ellər bəzər də!
 Əsər yellər, o novrağı pozar da.
 Verər də o, alar da, yoxdur arı,
 Alıb-verməkdən ayrı yox qərarı.
 Bu doqquz şüşə eylər çox cinayət,
 Onu qoy şüşəyə, vur, qır, nəhayət.
 Bu dövr etdikcə qızğın, kinli dövrən,
 Sınar bəlkə bu mavi şüşə ondan.
 Burax dünyanı ki, onda xeyir yox,
 Bu çərx, anla, səni həm fırladır çox.
 Özümdən keç, bu dörd bağ ilə asan,
 Nə cür yeddi dəmir bənddən çıxarsan?
 Tamam daşdır və palçıqdır bu mənzil,
 Ayaq palçıqda, dolmuş qəlbə çox yel.
 Bu daş-palçıqda hər kəs olsa aqıl,
 Nə daş üstə qoyar daş, nə gilə gil.
 Oxu ibrətlə, dərk eylə nədir bu:
 Nə zənn etdin, məgər əfsanədir bu?!

Bu dastanı oxu, yaş tök gözündən,
 Gülləb səp Şirin üçün bir özün sən.
 Onunçün ki, kəməmr oldu o dilbər,
 Onu gül tək cavankən aldı yellər.
 Qədəm yüngüldü o, qıpçaq bütüm tək,
 Güman etdim, o, Afaq idi gerçək.
 Gözəl sima, şirindil, sanki qönçə,
 O Dərbənd sahibi etmişdi töhfə.
 Dəmirdən bir zireh əynində paltar,
 O, don geymişdi köynəkdən bir az dar.
 Qulaqburma görüb ondan böyüklər,
 Balış qoydu, mənimlə oldu həmsər,
 O, türklər tək köçə olduqda möhtac,
 Edib türklük, nəyim var, etdi tarac.
 Əgər türküm çadırdan getdi birdən,
 Ey allah, türk balam var, sən bilirsən!

NİZAMİNİN OĞLU MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏTİ

Eşit, ey yeddi yaşlım, gözdə nurum!
 Uca göylər yerindir, ey qürurum!
 O Allah verdi ruzi bəslədim mən,
 Mənim yox, kaş ola haqq adı kölgən!
 Hilal dövründə gül, ömr eylə qəmsiz,
 Güllüb şad olmuşuq həm bir zaman biz
 Dönüb bədr oldusa axır hilalın,
 Bir ulduz tək yanar onda camalın.
 Çalış elm əldə et, dünya verərlər,
 Oxu əsma nədir, mənə verərlər.
 Qələm çək boş söz üstündən, kənar ol,
 İlahi elmi öyrən, bəxtiyar ol.
 Elə ömr et, desinlər hər görəkən:
 «Nizami, aqıl oğlun var, min əhsən!»

XOSROVUN YUXU GÖRMƏSİ

Gecə göz yummayıb sözlər deyən kəs
 Dedi tapmış nədən Pərviz ziyan bəs!
 Çox aydın bir gecə yatmışdı Kəsrə,
 Görür peyğəmbər ilə bağlı rəyə.
 Gedir altında yorğa bir ərəb at,
 Qulac saçlar kəmənd olmuşdu qat-qat.
 Dedi çox mehriban: - Ey qəhrəman sən,
 Tut islam yolunu, gəl dön küfrdən.
 Dedi: - Ayrılmayıb ta baş bədəndən,
 Nədir dönmək bu ayından, bu dindən?
 O tünd atlı tez ordan çıxdı, getdi,
 Ona bir qamçı çəkdi, gör nə etdi.
 Oyandı uyğudan şah, durdu baxdı,
 İçi od tutdu, başdan tüstü qalxdı.
 Uç ay düz xəstə oldu, qorxdu möhkəm,
 Gecə yatmazdı qəmlərdən o bir dəm.
 Xumarlıqdan ayıldıqda o məğrur,
 Dedi xəlvətə Şirinə: - Gedək dur.
 Gedək bir dəm cəvahir xəznəsinə,

Baxaq, bir zövq duysun qəlb, sinə.
 Ətirlər, həm cəvahirilər, ipəklər,
 Nə çoxdur, seyr edək, gülsün ürəklər.
 Verək yoxsullara bir bəhrə ondan,
 Bu işdən zinət alsın qoy bədən, can.
 Yol aldı xəznə onlar bərabər,
 Cəvahirdən yox idi boş qalan yer.
 Dolu zəncirli sandıqlarla hər yan;
 O, Xosrovdan, bu Keydən tapmış ünvan.
 Var idi qırx otaqlı bir xəzinə,
 Biri aşkar, onu gizlin dəfinə.
 Baxıb hər xəznədən onlar keçirdi,
 Nə var zahirdə onlar baxdı, gördü.
 Bilib dəftərdə qeyd olmuş qalanlar,
 Açar, həm xəznədar axtardı onlar.
 Açar əldə edildi, həm də dəftər,
 O gövhərlər yükündən yerlər inlər.
 O gizlin xəznəni seyr eylədi şah,
 Qıfılda, xəznədən oldu tam agah.
 Açarlar içrə gördü bir açar var,
 Qızıldandır, bir aydır sanki, parlar.
 Xəbərlər sordu Xosrov xəznədən,
 Qıfılda, xəznədən, altun açardan.
 Haman xəznə olan yer göstərildi,
 Qazılmaqçün o yer buyruq verildi.
 Yeri qazıldıqda ordan çıxdı daşdan
 Əcəb bir tağ göründü, nadir eyvan.
 Haman bir bağlı sandıq vardı mərmər,
 Qıfıl vardı o daş sandıqda tam zər.
 Buyurdu şah, o daş sandıq açıldı,
 Nə vardı gördülər, nurlar saçıldı.
 Qoyulmuş saf gümüşdən tilsim əla,
 Var üstündə qızıl bir lövhə amma.
 Haman zər lövhə üstündə qazılmış,
 Gümüş zərflə qarışmış, söz yazılmış,
 Oxunmaqçün qoca bir kəs tapıldı,
 Oxunduqca o şahı heyrət aldı.
 Oxunduqda, arandıqda o lövhə,
 Onu şərh eyləyən bildirdi böylə:

«Olan vaxt Ərdəşiri- Babəkən şah
 Zirəklər şahı idi, qəlbə agah.
 Bilir dünyadan, ulduzdan xəbərlər,
 Fələklər hökmünə dikmiş nəzərlər.
 Edibdir yeddi ulduzdan o, aşkar,
 Çox az müddətdə, olduqca qərarlar,
 Bu surətdə görər mütləq bu dövrən
 Ərəb mülkündə mərd qalib bir insan.
 İgid, natiq, dürüst söz, yaxşı surət,
 Odur əhdində möhkəm, əhli-qeyrət.
 Cəza görmüşdür ulduz möcüzədən,
 O, son peyğəmbər olmuş haqq üzündən.
 Edər hər yerdə şahları o, qəib,
 Onun dini olar hər xalqa sahib.
 Kim aqıldır, ona iman gətirmiş,
 Onunla hər bədən ancaq itirmiş.
 Baxırkən şah onu cəlb etdi surət,
 Ürək, can duydu qorxu, etdi heyrət.
 Deyərdin, bu haman surətdir eynən,
 Gecə rüyada görmüşdüm hamən mən.
 Qəlib olmuş bədəndə coşdu qanı
 Lap az qalmışdı, tərək etsin o, canı.
 Cahən qasidlərindən sordu sözlər,
 Bu kimdir, heç onu görmüşmü gözlər?
 Hamı səsləndi: - Bir kəsdir bu, məşhur,
 Odur qəlbənin gözü, həm gözə bir nur.
 O pak peyğəmbərə bənzər bu surət,
 Tapıbdır Məkkə ondan ətr, ziyənət.
 Məhəmmədir, ona haq lütfü vardır,
 Bu dünya qıflına nitqi açardır.
 Çıxıb şah xəznədən qalmışdı çəşbaş,
 O gövhərdən ona dəymişdi bir daş.
 Görür etmiş onu surət çığırqan,
 Bax Şirin də olmuşdu pərişan.
 Bu görkəmlə dedi layiqsən, ey şah,
 Odur var Keyqubad taxtın, ol agah!
 Haman şəkli qoyubdur bizdən əvvəl,
 Deməzlər boş söz onlar, anla sən gəl!
 Neçə illər olub bizdən qabaq bu,

Baxıblar göylərə, gəlmiş bu doğru.
 Gələr bir gün rəsul, sahib vilayət,
 Var imiş həm ilahi onda höccət.
 Bu cür bir qayda-qanun boş sayılmaz,
 Onunla dikbaş olmaq yaxşı olmaz.
 Onun dininə şah eylərsə rəğbət,
 Yolu üstündə çör-çöpdə nə fürsət?
 Olar haqqın bəlasından o, azad,
 Güllər bəxt üstünə, daim olar şad.
 Adından ayrı düşməz xeyrxahlıq.
 Qalar nəslində daim padişahlıq.
 Dedi Şirinə Xosrov: - Düz deyirsən,
 Nə təsirlər gəlir, hiss eylərəm mən.
 Yaratmışdır bizi yəzdan zamandır,
 Nə millətdəndir əcdadım, əyandır.
 Necə dönnəm mən əcdadın dinindən?
 O şahlardan utannam, dönmərəm mən.
 Ürək meyl eyləyir, bəxtim deyil yar,
 Yeni ayın seçər bəxti olanlar.
 Həni bəxt ilə yar idi o dəmlər.
 O, Şərqdən Qərbəcən olmuş o, sərvər.
 Məhəmməd gəldi höccətlərlə qahir,
 Onun dini cahanda oldu zahir.
 Ay üçün gah düzəldərdi o, xırqə,
 O gah oynatdı xırqə ayla birgə.
 O gah qart daşlara sirlər deyərdi,
 O daşlar gah hekayət söyləyərdi.
 Yerindən oynadır dağı o şövkət,
 Qazır gah torpağı yel tək o siqlət.
 Hüzuru xəznəni eylər tamam heç,
 Nəsimi xəznə bəxş eylər, buyur seç.
 O, hər xalqa verir cam dövət ilə,
 O, səslər hər kəsi xoş niyyət ilə.
 Vəfadan bir ətir əmr etdi olsun!
 Hər insan adına bir hirz qoyulsun!
 Həbəs xəttindən almışdır camalı,
 Əcəm bir nöqtə ilə qoydu xalı.
 Nəcaşi işləri düşcək nizama.
 O, Xosrov Pərviz üçün yazdı namə.

PEYĞƏMBƏRİN MƏKTUBU

O şah adıyla məktubdur, fikir ver,
 Məkansızdır, yox onsuz bir məkan, yer.
 Qədimdir, əvvəli bir mətlə bilməz,
 Böyükdür, axırı bir məqtə bilməz.
 O, sahibdir, vücudu xəlq edəndir,
 Səxavət kəmi, bilməzlər nədəndir.
 Sifətdən deyən dillər qalar lal,
 Ağıl dəm vursa ondan, yandı dərhal.
 Əgər bir zahidi yaxsa cəhənnəm,
 Bu hökm ondan gəlir dünyada hər dəm.
 Əgər bir asi qəmlər çəkə doğru,
 Ona cənnətdə yer versə, nə sorğu?
 O, sahibdir, ona illət, səbəb yox!
 Əgər versin, əgər alsın, əcəb yox!
 Yıxar bir taclı fili birçə milçək,
 Qarışqa bir rəsulu məhv edər tək.
 Alar caynağını simürgün ondan,
 Edər pərvanəni qalib komandan.
 İtaət göstər, anlarsan itaət,
 Onu dərk et, tam, olsun kifayət.
 Onu yad etməsən, açma dədəq sən,
 Əgər məzhəb o olmaz, dur iraq sən!
 Nə dava et, odur ancaq ilahın!
 Nə mənə istəyirsən, padişahın!
 Demə qüdrət sözü, qüdrət qəzadə,
 Sən əmr icra edən, fərman xudadə,
 Necə allahlıq eylər bir pərəstar?
 Edər allahlığı allah, bu, aşkar.
 Adın Xosrovdur, acizsən özün tam,
 Əgər Keyxosrov olsan əldə yüz cam,
 Ölərsən, çünki məxluqsan, ey insan!
 Ölümədən qurtararsan sən nə cür can?!
 Ölümüz şahlıq olsaydı, bax onda
 Çoxu allahlıq eylərdi cahanda.
 Bilər kim bir ovuc torpaq – bu məhbüs
 Nə məkr ilə yaşar, eylər nə namus.

Səni gördün sən ancaq, bu, bəsərmə?
 Gör allahı özün görmək hünərmə?!
 Özündən keç ki, qanun var, hesab var,
 Yaranmışlarda yoxdur say, nə miqdar.
 Yaranmışlarda bir tozdur bizim yer,
 Onun dördədən biri məskun, fikir ver.
 İraq həm dördə birədən bir bəhərdir,
 Mədəin bu bəhərdən bir şəhərdir.
 Fikir ver, orda hər növdə var insan,
 Sən onlardan biri, həm də yatarsan.
 Tutuşdur, gör nə məxluqsan həyatda,
 Nədir gör qiymətin bir kainatda.
 Böyükdür tanrı, aydındır bu məfhum,
 Yaranmışlar önündə məhvə məhkum.
 Bu aləm məhv olur bir bax nə qayda,
 Sən allahlıq dilərsən, varmı fayda?!
 Dəlil göstər, xudadandır bu aləm,
 Nə yer möhtacıdır, yoxdur yeri həm.
 O allah ki, bir insanı ucaltdı,
 Məni insana peyğəmbər yaratdı.
 Təbi atəşpərəstlikdən kənar et!
 Cəhənnəmdən uzaq! Cənnət süar et!
 Tovuzlar tək bu baği et tamaşa,
 Yanan pərvanə olma odda əsla.
 Dolar tüstüylə məbəd, nə o məbəd?
 Kim od yandırsa, olmazmı o, Nəmrud?
 Qalıbsan odda, yaxşı iş deyil heç,
 Müsəlman ol, od-ataşdən buyur keç.
 Yazan ta məktbu başa gətirdi,
 Məhəmməd adı ünvanı bitirdi.
 Tapıb yüngül, çevik bir qasid insan,
 Onu göndərdilər Pərvizə ordan.
 O qasid naməni şaha yetirdi,
 Fikirlər Xosrovu qeyzə gətirdi.
 Oxunduqca birər hər kəlmə, hər söz.
 O sözlərdən o şah od tutdu göz-göz.
 Qəzəbdən hər tük oldu başda bir ox,
 Damarlar od saçır, ondan xəbər yox.

O şah ünvanı, həm məktubu gördü
 Deyərdin it tutan döndü su gördü.
 Nə xətt idi, nə heybətli düzüm bu,
 Məhəmməddən gəlir Pərvizə doğru.
 Qürur etdi onu yoldan nəhayət,
 Dedi: - Hardan olur şahlı bu cürət?
 Nə cürətlə görəkən bu vüqarı,
 O yazsın adını məndən yuxarı?!
 Qızarmaqdan üzü atəşgah oldu,
 Qəzəbdən bəd düşündü bədxah oldu.
 Boyunlar sındıran məktub cırıldı,
 Nə məktub, bəlkə öz boynu qırıldı.
 Görünəcə qasid eylər hirs cövlər,
 Geri dönməkçün o qalxdı tez ordan.
 Nə od, boş tüstü verdi od çanağı,
 Xəbər tutdu o ağahlar çırağı.
 O yüksəlmiş çırağ qızdı eşitək,
 Uçurdu bir dua pərvanələr tək.
 Dua güc gəldi, qıtlıq çəkdi İran,
 Papaq gen düşdü Kəsrənin başından.
 Məhəmməd dininin möcüzələrindən
 Qarıxdı, oynadı şahlıq yerindən.
 Fələklər taxtı oynatdı yerdən,
 Qılınc qaldırdı şaha oğlu birdən.
 Fələkdən bir gurultu qopdu taq-taq.
 Yıxıldı, düşdü şah qəsridə bir tağ.
 Dəmirdən Dəclə üstə körpü vardı,
 Gəlir sel körpünü qırdı, apardı.
 Səmum odlar saçıb əsdikəcə hədsiz,
 Nə Gülgün qaldı axurda, nə Şəbdiz.
 Haman Ziqarda məğlub düşdü ordu,
 Göyərçin şahini dimdiklə vurdu.
 O vaxt gəldi çubuq tutmuş bir insan,
 Tutub qırdı onu hirsle çox asan.
 Dedi: - Bir bax, poladdan bərk əlim var.
 Qırıb etdim bu qayda dinini xar.
 O dövlətdə nəbimin möcüzündən
 Görüb çoxlar çox ibrətlər özündən.

Nəzər sal, qəlbi daşlar gördülər çox,
 Bu haqq yolla durub getməkləri yox.
 Əgər din şamı vermür tüstü əsla,
 Gözün kordur, sənə şamdan nə fayda?!
 Böyük peyğəmbərə əhsənlər olsun!
 Onun hökmündədir Cəməşid, Firidun.
 O qadir şaha əhsən, hökmü, tacı
 Alar hər kimsədən qul tək xərəcə.
 O türk əhsən! O yeddi xəlqə hakim!
 Balıqdan Ayacan möhtacı daim.¹⁶²
 O torpaqda yatan bədrə min əhsən!
 Alıbdır yer, səmə nuru üzündən.
 Min əhsən, sirlərə olmuş o, hakim!
 Onundur həsrəcən bax söz də daim.
 O şaha afərin, hər xəlq olan kəs
 Gözə torpağını tuğra edər bəs!
 Yərə beş növbə vurdu həm obaşdan,
 Göyə vurdu gecə dörd balıq asan.

RƏSULLARIN AĞASININ MERACI

Bu fani deyri atmışkən bir axşam,
 Tapırkən Ümmi-Haniylə o, aram,¹⁶³
 O abad qəsrədən Cəbrail endi,
 O nurdan bir Buraq almışdı indi.
 O, görkəmdə gözəldi sanki bir bağ,
 Nə baş görmüş yüyən, görmüş nə bud dağ.
 Buluddan çox saçırdı inci, mərcan,
 Küləkdən çox yayırdı ətr hər an.
 Yəhər taxmışdı dərya tək göhərdən,
 Qayıq zənn et, xəyal əyləşməmiş sən.
 Ağır nallı, mətinbelli, gedən bərk,
 İti görməkdə tək, gözədən itən bərk.
 Bu yeddi çadırın dargöz vəşağı,
 Bu atla şahın olmuşdu qonağı.
 O, Yəsribdən uçub quş misli getdi,
 O, son məqsəd kimi əqsaya yetdi.

Rəsullara özünü etdi qiblə,
 İmamılıqda onu baş bildi cümlə.
 Nəbilərçün o bir oncüllük etdi,
 O haq dərgahına üz tutdu, getdi.
 Yaşıl geymişlərin göy xeyməsindən
 İti huşlu xəyal tək çıxdı birdən.
 Bu girdəbdən dönüb cənnət yelinə,
 Gəmi çəkdi o, Qütbün sahilinə.
 Göyün bağrını Əqrəbdə o yarmış,
 Şirin alınına həm bərk əl aparmış.
 Buraqıyçün saman çəkdi Məcərra,
 Onun eşqindən oldu Xuşə arpa.
 Sümük tullar xəzinə üstə Qövşədən,
 Edib Mizanı bir xoşbəxtlik ölçən.
 Dedi dörd qarı rəhmi bağlı qalsın,
 O Nəşin qızları heyzi azalsın.
 Ucalıq tacı verdi Müştəriyçün,
 Üzük saldı, itirdi ondan al gün.
 O, şeytanları dəf üçün haman dəm,
 Verib Cövzaya Cəbədən bir ox həm.
 O, Yusif tək içib Dəlv içrə şərbət,
 O, Yunis tək götürdü Hutda möhlət.
 Yanında qaldı heyrətdə Süryyya,
 Həmail taxdı sərhəng oldu amma.
 Tökür tük Nəsr-i-tair bəxşiş üçün,
 O, Nəsr-i-vaqe tək daldaydı üzgün.¹⁶⁴
 Onu güllərlə cəlb eylər deyib bağ,
 Möhür vurmuş gözə burda o, «mazağ».¹⁶⁵
 Çıxan dəm bu yaşıl dəhlizdən amma,
 Cilov tullandı, getdi xeyli səhra.
 O sürətdən yaşıl geymiş mələklər
 Qanad tökmüşdü, şahiddir fələklər.
 O Cəbrayıl dönən vaxtı yanından,
 O dəm keçdi Mikayıldan da asan.
 Qanad sərdi Sırafıl, o, oturdur,
 Onu Rəfrəf saray üçün götürdü¹⁶⁶

O, Tuba üstünə sancdı ələm həm,
 O, Sidrə üstünə qoydu qədəm həm.
 Oxundu hər naxış hər bir vərəqdən,
 O çöllərdə gedib çox çapdı köhlən.
 Dolaşdı göyləri, gözdi o, fərş-fərş,
 Baş əydi qarşısında bir zaman ərş.
 At oynatdı, bu varlıqdan o çıxdı,
 O bayraq Qabi-Qövseyin üstə taxdı.
 Cəhətlər zülfü almində qırıldı,
 Məkan rüxsarına örpək verildi.
 Qədim bir bürqəni atdı üzündən,
 Götürdü örtüyü varlıq özündən.
 Məhəmməd bu məkansız bir məkanda!
 Zühur oldu nişansızlıq nişanda.
 Eşitdi haq kəlamı olmadan söz
 Cəhətsiz gördü allahı, budur göz!
 Hər üzvü rəqsə gəldi, bir söz açdı,
 Ürək hər bir tükündən bir göz açdı.
 O görməkdən doğub heyrət fələkdə,
 Ürək gözdəydi, göz qalmış ürəkdə.
 Xitab oldu: - Sən ey dərgaha məqsəd!
 Çəkinmə, istə, istərsən nə hacət.
 Xəsislik bilməz ələmdir fəzilət,
 O, dərhal istədi bir xəznə – rəhmət!
 Günahkar ümmətə etdi dua həm,
 Nə istədi, xuda gördü rəva həm.
 Kərəmət xələti geydi əcəb xas,
 Böyük bir xəznə aldı, adı ixlas.
 Hilal idi o, getdi, bədr gəldi,
 Gül oldu, sərvü üçün qədr gəldi.
 Gətirdi xalq üçün şadlıq bəratı,
 Cəhənnəmdən bir azadlıq bəratı.
 Sənin canın üçün, ey nazlı gövhər!
 Ola bizdən sənə hey afərinlər!

NƏSİHƏT VƏ KİTABIN SONU

Nizami, yaxşı bax, olduqca sən sağ,
 Mən istədim həmişə alçal ancaq.
 O dərya bəsləyən dürü fikir ver,
 O, alçalmaqla başlarda tutur yer.
 O bir dən düşdü, torpaqda ucaldı,
 O sünbül qalxdı, ondan gör nə qaldı!
 Çalış düz, çərx olubdur tünd xislət,
 Ayaqdan kütdür ömrün, eylə himmət.
 Zəhərlənmiş hava, tozlarla yol get,
 Tapılmazdır dava, dərdi qəbul et.
 Təbib əfsun satır, nəymiş bu ruzgar?!
 Riyakardır, geyir on rəngli paltar.
 Edər neşərlə guya cana məlhəm,
 Edər turşuyla səfraya dəva həm.
 Qulaq çərtməklə eylər başa dərman,
 Səyavuş qanı-qardaş qanı hər an.
 Bu məlhəmlə yara bitməz, sağalmaz,
 Bu dərmanla bu dərdə çarə olmaz.
 Beşikdən çıxma, barmaq sor uşaq tək,
 Qanımla gəl düzəlt süd, bal, nə etmək!
 Get əncirdən həməni şad olmaq öyrən.
 Həm əmcək, həm uşaqdır, süddür eynən.
 Bu atlas taxtanı zənn eylə şahmat,
 İki topla o oynar, eyləyər mat.
 Təəssüf ki, bu çox qorxunc oyunda
 Gəlirsən üzbəüz torpaqla sonda.
 Bu çadırdə ayaq bağlı nə gəzmək?
 Sənin boynunda bağlar var, nə dözmək?!
 Çıxar dar çəkinmədən tez gəl ayağı,
 Edər dar çəkmə mütələq şil ayağı.
 Qədəm bas bir yola, getsən, yetərsən,
 Düşün ki, görmədin bu kəndi heç sən.
 Əgər bir şadlıq olsa, yüz də qəm var,
 Əgər bir gül bitər, var onda yüz xar.
 Cavanlıq turş, acı dad ilə bitdi,
 Ömür səfərlə və sevdə ilə getdi.

Həyat vaxtında olduq xəstə halda,
 Haman vəhşi o qurdlarla çuvalda.
 Ölüm vaxtında yüz qəm, yüz kədər, dağ!
 Bu qurdlardan qaçıb qurda yem olmaq!
 Bizim köç yurdumuz olmuş vilayət,
 Vilayət yox, o, zindandır həqiqət.
 Tapıb qızdırma az qızmarla, bax, can,
 Sərinlik bağrımızda qar suyundan.
 Qanad tökdük yağın tək tük qədər qar,
 Hamı heyvan tükündən geydi paltar.
 Ayaq buymuş, hara mümkündür, de, qaçmaq?
 Qanad buymuş, hara mümkündür, de, uçmaq?
 Bu halla doymuuruq zülm eyləməkdən,
 Zəif zalımlarıq bir çəngə, əhsən!
 Görüb tək bir qarışqa, zülm edən kəs
 İlandan bir gün almazmı əvəz bəs?!
 Özüm gördüm, gedirdim yolla, bir quş
 Qarışqa ovlamaqçün pusqu qurmuş.
 Qarışqa dimdiyindəykən haman dəm
 Bir ayrı quş gəlib tutdu onu həm.
 Pis iş tutsan, bələdan olma qafil,
 Təbiətdə əvəz vardır müqabil.
 Ədalət güzgüsüymüş sanki göylər,
 O, səndən hər nə görmüş, zahir eylər.
 Pis iş tutdun, düşər dünyaya bir səs,
 Edir öz canına pislik edən kəs.
 Eşitmirsənmi söylər daim aləm,
 Qazıb hər kəs quyu, düşmüş özü həm.
 Bu varlıq mülkünü zənn etmə boş sən,
 Bu yer-göy boş deyil bir hökm edəndən.
 Nə daş vardırısa dəryada, ya kanda,
 Nihən bir dür və ya yaqut var onda.
 Bu ibrətdir, görün göz korsa bizdə,
 Nə billik gül və ya ot bitdi düzdə.
 O İsa misli tapsan tutiyyə sən,
 Edərsən ot kökündən bir dəva sən.
 Tutaq gəldin vücud üçün sən əttar,
 Yaxar olsan da ud axır bu odlar.

Sən elminlə o Calimus da olsan,
 Gedərsən Calinus tək burdan asan.
 Ölürsə hər kəs axırda görüb dərd,
 Nə bir yunanlı Əflatun, nə bir kürd?!
 Nəsihət dinləyək, söhbət budur bax!
 Bu ölməkdən qabaq ölmək bacarmaq!
 Xilas ol göz yumub qəmli, mələllə,
 Qəfəsdən tutu qurtardı bu yolla.
 Qaba paltar bu qurd ilə əgər sən,
 O Yusif tək yüz andla dostluq etsən,
 Elə bağlar o ləbbadə öküzlə,
 Bu gözlə gülsən, ağlarsan o gözlə!
 Nə bilmişsən, belə bir həftəxandan
 Nə qurtulmuş sümükdən, ya ki qandan?
 Bu şüşəylə nə çox sən su çilərsən?
 Bu xəlbirlə nə çox torpaq ələrsən?
 Bu doqquz mətbəx içrə, qansan az-maz,
 Bu dörd ev həm yaqın daimi qalmaz.
 Gələ bir vaxt, olar həm vaxt axır.
 Nə gizlin var, edərlər onda zahir.
 Fələkən toz da görməzsən sən onda,
 Görərsən bir qəlib var həm sən onda.
 Götür ruzi, demə orda ələf var,
 O dürrü burda tap, orda sədəf var.
 Bu mişkin rəng sədəflər içrə pünhan,
 Nə çox dürlər! Sən axtarsan, taparsan.
 Görərsən bir yeni ayinli pərdə
 Nəvazişlər, nəvalar pərdələrdə.
 Qədimlər çox təmiz sözlər demişlər,
 Nə söz? Mirvari deşmiş, bal yemişlər.
 Qonan tozlar və dövr etdikə ruzgar
 Haman mirvarini sürtər, saraldar.
 Bəzənmiş bir qarıya köhnə sözlər,
 Qızıl Zal bəs bu ənqadan nə gözlər?¹⁷⁰
 Deməzdim təzə nə, köhnə nə əsla,
 Dedin Dəğanuş – o, olmaz bir arpa.¹⁷¹
 Bu beş yüz yetmiş altı ildə hər hal
 Gözəllər görmədi xətdə bu cür xal.

Məni bildim ki, hər yerdə sevən var,
 Yanında hər kəsin bir gülbədən var.
 Qırıb tilsimləri atdım haman mən,
 Tutub hər beytə bərkətdim nişan mən.
 Məni görmək dilərsə, istədim, kim,
 Görünsün ta ona surətdə məğzim.
 Can örtünmüş, bədən, neynək, budur bu!
 Mənəm Yusif, həməm köynək budur bu!
 Bu dilbər məhv olub getməz, eşitsən,
 Əgər gözdən gedər, getməz ürəkdən.
 Nə gizlin var, bizimçün oldu zahir,
 Desən Xıız ordadır, həm Xıız hazir.
 Nizami həm oxunduqda bu dastan
 Görərsən orda hazırdır o, pünhan.
 Sənə hər beyti bir sirt anladan kəs,
 Nə cür səndən qalar gizlin desən bəs!?
 Yüz il sonra soruşsan hardadır o,
 Deyər hər beyti ki, bax burdadır o!
 Bu işdə bir ipək qurdu olurkən,
 Yedim bir yarpaq, ərz etdim ipək mən.
 Haram olsun su içsəm, bişməmiş, xam,
 Mən ağzımdan dinib çiy söz çıxarsam.
 Gecə bir xəznə tapmazsam, nə yatmaq!
 Qıfılsızdır xəzinəm, qalx özün bax!
 Əsil bir torpağam zəhmət çəkərkən,
 Bir arpayla yaratdım xəznələr mən.
 Əgər dəndən yesəm əvvəl bir az həm,
 Biçin vaxtı dəni xəznənlə verəəm.
 O torpağa ola minlərlə əhsən!
 Verər bir xəznə, alsə bir ovuc dən.
 Nizamiylə paxıllıq etsə hər kəs,
 Görər əhsiz nəfəs, yaşsız da göz bəs.
 Buyur bax, hər gecə kan qazmağım var,
 Nə kan qazmaq, haman can qazmağım var.
 Mən ağzımdan çıxan hər bir söz üçün
 Döyüşdüm dös-döşə qəlbimlə hər gün.
 Yüz od-atəşlə yandırırım damağı,
 Gətirəm hasilə bir şəbcırağı.

Və göndərrəm ki, şahın xəznədarı
 Verə arpa, deyə əfv eylə barı.
 İlahi! Pusqu qurmuş söz qapanlar,
 Hasar çək, qoy xəbərsiz qalsın onlar,
 Olar söz yaxşı da, bəzən yaman da,
 Hamı olmaz ha istər xoş gümanda.
 Kimə mənə nədir bir pay nəsidir,
 Bilər nadirdir, üslubum qəribdir.
 Əgər şirsən, qərib yıxma, dayan sən,
 Olar itlər qərib insanla düşməm.
 Bu torpaqdan, sudan qorxum yox, aşkar,
 Ki, əynimdə qızıl gündən zireh var.
 Qılinc əldə gəlib inkar edən çox,
 Onun şəmi sönüb ancaq mənim yox.
 Məni kim gördü, söz qaldı dodaqda,
 Uzunluq dildə yox, bitdi qulaqda.
 Dizi üstə oturdu sanki İsa,
 Bir eşşək əldə etdi burdan amma.
 Hər ulduz yaxdı şam sayəmdə asan,
 Günəşlik məndən öyrənmir bir insan.
 Yolum üstündə bir zərrə görüb mən,
 Ucaltdım bayrağımı ərşə yerdən.
 Mənim canına vursa bir ağız daş,
 Dönər dürrə bu almaz ilə bərbaş.
 Dağam mən, bax su alsə kimsə məndən,
 Səpərkən üstümə içdim onu mən.
 Bu dəryadan bulud tək süs tapırlar,
 Satır qarşımda, gizlincə qapırlar.
 Nə səbrim var ki, hindumu görürkən,
 Yuyən tutdum ona türklər kimi mən.¹⁷³
 O, çaldı pərdəsiz, gördüm xoş ayın,
 Bu bir sərçə, dedim buymuş ki, şahin!
 Görüb qarğanı, axtardım göz ancaq,
 Ədəbsiz gördü məndən xoş söz ancaq.
 Yeyirkən bir qulağım acı bir söz,
 Susur digər qulağım, söyləyir döz!
 Bu tufan dövrü ustadlar sayağı,
 Küləkdən gözlədim daim çırağı.

Yanarsa bir çıraq hansı diyarda,
 Ona bir yağ verər hər aqıl orda.
 Əgər burda bir ənbər şam saçar nur,
 Səpər hər kəs soyuq yellərlə kafur.
 Alarsan zəhrimar, versən şəkər sən,
 Söyüşlər gözlə, göstərsən hünər sən.
 O dəryatək atəkdən dürr verdim,
 Yaxam doldu mənim daşlarla gördüm.
 Bu torpaq üstə bir yol qoymayan daş
 Atrı yaş kərpicəm guya hər an daş.
 Olub şirin elin ağzı dilimlə,
 Yedim qatil zəhərlər öz əlimlə.
 Dəyirman işlədən yüyrək öküzkən,
 Töküb yollarda dən, gəzdim özüm dən.
 O şimşək tək gülüşlər səpmişəm xoş,
 Məni qərq etdi su, yandırdı atəş.
 Nə nalə, xəznə könlüm, hər ilandan?
 İlansız bir xəzinə görməz insan.
 Tovuzlar çıxsa cənnətdən o anlar,
 Olar bir həlqə tək dərban ilanlar.
 Tovuz xallı, ilan xallı, xəbərdir
 Ki, onlar bir ağa üçün nökdir.
 Bu munis nəqşə iqdış bir nigardır,
 Ata hindu, ana türk aşikardır.
 O, misdir, örtüyü bir kimiyadır,
 Yanıldım: xəznə ilə əjdahadır.
 O, bir dürdür, yeri dəryalar olmuş,
 Çıraqdır nurlu, xaç üstə qoyulmuş.
 Götür dürrü, o dəryanı burax sən,
 Xaçı rədd eylə, varkən bir çıraq sən!
 Demə atəşgaha yol göstərir bu!
 De, qanla yoğrulmuş sözdür, bu, doğru!
 O, bakir bir gəlin, var taxt ilə tac!
 Durub əvvəldə tovhid, sonda merac.
 Ey allah, hər xəta üz verdi məndən,
 Özün əfv eylə, sən əfv eyləyənsən.

QIZIL ARSLANIN NİZAMİNİ GÖRÜŞƏ DƏVƏT ETMƏSİ

Mənim cadu kamalım dada yetdi,
 Bu dilbərdən məni asudə etdi.
 «Mübarəkdir!» eşitdim hər kamaldan,
 Keçir «ağlın yolu birdir» xəyaldan.
 Mən etdim bəxtədən bir növ gileylər,
 Qolum güclü, yolum haq, bəxt neylər?!
 Kamandan bir zaman çoxlu ox atdım,
 Hədəf ram olmadı, durdum çox atdım,
 Bilirdim birdən oynarsa şikayət,
 Tapar gövhərsatan qiymət nəhayət.
 Bu gərdəkə niqab altında ay var,
 Keç aydan, söz günəşəndir, o, parlar.
 Nə təriflərlə məndən aldı onlar,
 Ucaldıb göylərə, səs saldı onlar.
 Alıb vəd etdilər çox mülk, çox mal,
 İnanmaq çox çətin gəldi bu minval.
 Kəsilmək görməmiş çini ipəklər,
 Havadan görmüş ancaq mişk, ənbər.
 Haman şahlara layiq yorğa köhlən,
 Kəyani tuğ, cilov xaliscə zərdən.
 Verilsin bir xəzinə, getdi söhbət.
 Qulam beş cüt, kəniz həm beş, nəhayət!
 Bəyənməklər, özün bax, harda qaldı,
 At axsaq düşdü, yük yollarda qaldı.
 O insan ki, bəyəndi getdi burdan,
 Əkilmiş tarlanı biçsin o, hardan!?!
 Dedim çox-çox təəssüflər bu sözdən,
 Qılınc çaldım bu cana şam kimi mən.
 Bu vaxt qasidlə bir məktub yetişdi,
 Salam verdi, oturdu, dürr deşdi.
 «Otuz günlük səfər var, qalx, ol agah,
 Otuz fərsəng olar gəlmiş yaxın şah.
 Səni şah istəyir görsün beş-üç gün,
 Qıfıl qalsın səninçün bağlı neyçün?!

Bu şahdandır deyib verdi o, fərman.
 Bu yolda tilsimindir, həm də darğan.
 Tutub fərmanı başımda haman dəm.
 Öpüb üç yerdən, açdım məktubu həm.
 Baxıb mən hali olduqda əmirdən,
 Açar tapdım ki, çıxmışdır dəmirdən.
 Haman dəm xidmət üçün tezəcə durdum,
 Minib bir köhlən at, üstə oturdum,
 Şəhərdən tez çıxıb getdim soraqda,
 At oynatdım o günlər düzdə, dağda.
 Marallar qaldı arxamda qaçışda,
 Baxıb quşlar xəcil qaldı uçuşda.
 At oynatdım, təbim bilmirdi döyməq,
 Mənim altımda köhlən məndən oynaq.
 Edirdim yolboyu səcdə qələm tək,
 Gedirdim, getdiyim yollar mübarək.
 Keçib hər getdiyim yerdə adamlar
 Dua ilə haman şahı salamlar.
 Düşüb hər çeşmədən içdikdə mən su
 Duayla saha mən ömr etdim arzu.
 O çaydan, dağdan əsməkdəydi yellər,
 Verirdi şah lütfündən xəbərlər.
 Onun mişk ətri ilə yolda hər dəm,
 Ətir saçdı xam ənbər misli yer həm.
 Əziyyəət bitdi, mən məqsudə yetdim,
 O şah dərğahına hey səcdə etdim.
 Gedib qasid o dəm bildirdi: - Ey şah!
 Gəlib dəryaya yetmiş çeşmə nagah.
 O sultan durdu cövhər xanəsindən,
 İşıqlar tapdı şam pərvanəsindən.
 O: - Şəmsəddin Məhəmməd, tez – dedi – qalx!
 Gətir, durma, mübarək zahidi, qalx!
 Çıxıb gəldi saraydan hacibi – xas,
 O dəryadan çox inci gördü qəvvas.
 Məni şah məclisinə etdi varid,
 Gedib Ay bürcünə düşdü Ütarid.
 Oturmuş şah günəş tək həm yerində,

Qürurla Keyqubadla Cəm yerində.
 Ona baş əyməyə həsrət fəlaklər,
 O sərhəngdən Ayın köksündə xəncər.
 Onun tacında sonsuz bir cəlal var,
 Alıbdır Qeyrəvandan qırda paltar.
 Onun sərhəddi Səqsinlə Səmərqənd,
 Ayıq sərhədcilər durmuş kəmər bənd.
 Açılmışdır qapı burda yük üçün,
 Qalanmış yük-yük üstə burda hər gün,
 Səxasından görüb hər kəs bəhər həm,
 Kim almış bir şəhər mal, kim şəhər həm.
 Çəkik gözlər hasar çəkmiş qılınclan,
 Keçər müşkül gələ ordan Qədərxan.
 Dənizdir dalğalı, gör mavi rəngi,
 Onun həm dürrü vardır, həm nəhəngi.
 Qızıl şah əyləşib taxta, odur təxt.
 Tutubdur başda dövlət tacı həm bəxt.
 O şahlıq məclisi cənnət bir aləm,
 Hovuzlar mey dolu, hər yan gəmi həm.
 İnild ərgənün, nalə edər çəng,
 Ucalmış Zöhrəyə xoş nəğmə, ahəng.
 Tutar mütrüb ipək tellərdə ahəng.,
 İpək köynəklilər cırmaqda köynək
 Müğənni nəğmə söylər tellər üstə,
 Rud istər bir yeni ahəng, bəstə.
 Nəvalar müxtəlifdi pərdələrdə,
 Nəvaziş müttəfiq məlhəmdə dərde.
 Odur çəngin sədasiyla gözəllər
 Deyirlərdi Nizamidən qəzəllər.
 Qədəhlər tənqə gəlmiş saqilərdən,
 İçən şah idi, məst olmuşdu düşməən.
 Xəbər verdikdə gəlmişdir Nizami,
 Çoxaldı, artdı şadlıq ehtişamı!
 O dəm əmr etdi, getsin ortadan mey,
 Məni etməkçün etdi razı hər şey.
 Olundu saqilər xidmətdən azad,
 Çalanlar səcdə etdi, oldular şad.

Bu cür əmr oldu ki, getsin şərab, cam,
 Nizamiylə olaq hər gün, hər axşam.
 Onun nəzmi gözəldir rud səşindən,
 Onun nitqi müğənni nəğməşindən.
 Xızır gəlmiş, nə lazım mey büsəti,
 Xızırla qoy tapaq abi-həyati.
 Gəlib xas hacib ərz etdi: - Dayanma,
 Sən ey hər elmə hakim, dur, yubanma.
 Gedirdim mən söyüd tək canda lərzə
 Günəş səmtə gedirdi sanki zərrə.
 Başım, boynum əyilmiş halda getdim,
 Dedim, bəlkə önləndə təzim etdim.
 Çox istərdim ayağından öpüm mən,
 O qalxdı asıman tək tez yerindən.
 Məni ağuşa çəkdi tezəcə candan,
 Qarışqayla oyun qurdu Süleyman.
 O təkini görüb coşdum dəniz tək,
 Qucaqlaşdım iki aləmlə bərk-bərk.
 Ayaq üstündə mən xidmətdə durdum,
 Onun iqbali əmr etdi, oturdum.
 Sınıq mücrüm qapı açmışdı nəgah.
 Sözümdə düzlüyü artırdı allah.
 Dedim sözlər ki, tale verdi fürsət,
 O sözlər ki, bəyənmiş xətt, dövlət.
 Dedim şahlara layiq çox nəsihət,
 Çətin müşküllər açmaqçün vəsiyyəti.
 Zərəfətlər dedim, xoşları Rizvan,
 Gülər dinlərsə onları hər insan.
 Ona pələudə verdim çox şirin mən,
 Şirin gülməklər üçün gizli qəsdən.
 Onu mən bəzən ağlatdım bulud tək,
 Dönlüb gül tək də guldurdum yaman bərk.
 Elə sözlər dedim, şah dindi: - Əhsən!
 Ağıl durdu, cəhalət yatdı bərkdən.
 Apardı saqilərdən huşu nəğməm,
 Unutdu mətnini xanəndələr həmə.
 Gəlib ravi, ağızdan saçdı dürlər,

Səna ərz etdi, zinət, tapdı yerlər.
 Ayaq üstündə durdum azca müddət,
 O, and içdi, oturdum, bah nə hörmət!
 O gündən harda oldumsa o qayda,
 Oturdum fəxr ilə daim mən orda.
 Sözüüm xoş gəldi şahə, oldu xoşhal,
 Şirinlikdə o, etdi ağzımı bal.
 Gəlib şirinliyə yetdi hekayət,
 O «Xosrov-Şirin»üstə gəldi söhbət.
 O sultan çiyinimə əl qoydu asta,
 O təhsinlər mənimçün oldu sığa.
 Şəkər dillər töküb göstərdi rəğbət,
 Dedi Xosrovlə Şirindən hekayət
 Ki, gövhərlərlə qoydun bir təməl sən,
 Dedin sənətdə sözlər çox gözəl sən.
 Dedin çoxlu hekayələr, nə qaldı?
 Bizim tarix yeni bir surət aldı.
 Nə bir güldə bu cür tər bir hava var,
 Nə bulbulda belə tər bir nəva var.
 Açıb hər beyti etsən sən qiraət,
 Olar zeytundan iflic sanki rahət.
 İpəkdir odda yanmaz tələq düşmüş,
 Nə buzdən donmuş o, nə odda bişmiş.
 Nə halvadır bişirdin qaynadıb sən.
 Deyər hər kim yesə, mütləq min əhsən!
 Məzən süddən də şirindir, verir can,
 O şirinlikdə yoxdur bircə nöqsən.
 Elə şirindir atlanmış o dilbər,
 Gözəllikdə duvaq örtmüş sərasər.
 Onu etdin bu dişlərcün halal bəs,
 Nə diş muzdu alar o zülf, o xal bəs?!
 Maaş kəssək səninçün qardaşım, mən,
 Anandan əmədiyin süddür, düşün sən.
 O qardaş ki, cahana hökmrandı,
 Cahan üçün o, şah, həmə pöhləvandı.
 O dastan ki, çəkib illərlə zəhmət,
 Yazıbsan sən, nə verdi, müdd sərvət?

Eşitdim qürə atmış şah bir gün
 O, mülkündən iki kənd vermək üçün.
 Nə dersən, kəndi ha, yox, verdirəmi?
 Sənə fərmanımı göndərdiləmi?
 Bilirdim, vermək istər feyz dərya,
 Götürsün bəhrə tacir, buydu mənə.
 Olar viranə torpaq bir də abad,
 Bu möhnətdən olar bir kimsə azad.
 Dua etdim onun bəxti üçün mən,
 Bəzəndi taxtı gövhərlə sözümdən.
 Dua etdim mən əvvəl, dinlədi şah,
 Onu etdim işindən çərxin agah.
 Bu daş-qaşlı taca yaqutu öndən
 Baha üçün, demə, bənd etmişəm mən.
 Saray gördüm ki, Keyvana ucalmış,
 Misilsizdir, cahan heyrətdə qalmış.
 Naxış vurdum, cahan ta var bu sənət,
 Desin bəh, bəh, kim eylərsə qiraət.
 Mənim fikrimdə bu şirin fəsanə
 Dua üçün olub şaha bəhanə.
 Dil açdım ki, o şaha şükr edim mən,
 Nə lazım yoxsa söz Şirin, Şəkərdən.
 Bu bir sözdür adı: «Kərpic və bənnə»,
 Çörək yoxkən edər turşu təmənnə.
 Çörək yox, kərpic aldıqda zamandan,
 O, turşu almadı, əl çəkdi candan.
 O xoşbəxt şah özü xas nemətindən
 Qəbul etdi o cür ki, söylədin sən.
 Ömür dəryasını atdı cahandar,
 Nə tənha mən, cahan gördü ziyanlar.
 Sənin tək şah əgər varsa yerində,
 Haman şahzadələr həm qənşərində.
 O bəxşislərdən artar şeirə rəğbət,
 Tapar bazarım ondan xeyli vüsət.
 O kəndlərdən əgər şah versə bir kənd,
 Açar şahzadələr qeyri düyün, bənd,
 Xəzinə bəxş edən şah güldü sözdən,

Açıldı sübh tək bir də bu üzdən.
 Bəyəndi şah mənim həmdü sənəm,
 Səmimiydi nə ərz etdim məramı.
 Mənim həmdü sənəmlə tutdu ülfət,
 O, Həmdünyanı bəxş etdi, nəhayət.
 Mənimçün mülk verdi, yazdı fərman,
 Qızıl şah möhrü üstündə nüməyan.
 «Verilmişdir ona bu kənd təmamı,
 Ona sahib nəsilərlə Nizami.
 Onundur mülk, ona çatmış əvəzsiz,
 Onundur ta qiyamət haq, bilin siz.
 Bu haqqa kim inanmaz, narəvadır,
 Ona mən düşmənam, şahid xudadır.
 Ona tən etsə dövrün bir xəsisə,
 Onun vəhşətlər olsun qoy ənisə!
 Zaman ta var ona min lənət olsun!
 Onun nəslinə lənət qismət olsun.»
 Bir işdən düşmüş üçün iş düzəldi,
 Açıldı həm xəzinə, lütf gəldi.
 İçim güldü ilahi mərhəmətlə,
 Çölüm süsləndi şahana xələtlə.
 Yetişdim mən hüzurə, verdi fərman,
 İzin verdi. Geri döndüm yanından.
 Gedib gördüm onu, məsuddu bəxtim,
 Geri döndüm, necə Mahmuddu bəxtim.
 O cür getdim ki, getmiş həccə hüccac,
 Qayıtdım sanki Əhməd etdi mərəc.
 Eşitdim, sən bilənlərdən bir oğru,
 Paxıl, sözbaz, rəzil, guya ki, doğru.
 Doğub bir qurd sifət Yusif, nə tədbir?!
 O, halvayla verib almaz yedirdir.
 Ki, dünya qədrini ey bilməyən kəs,
 Neçindir bir belə alqış, dua bəs?!
 Ayağından fələk öpmüş gəlinçün
 Viran bir kənd olub üzgörmə neyçün?!
 Nə kənd, dar bir kürə, ondan deyil gen,
 Yarım fərsəng olar onda uzun, en.

Nə dəxi ondan, nə xərc, eh, torba dolmaz.
 Yarımhaqqa əkər gəlsə hər abxaz.
 Baxımsızdır, pozulmuş göz nə görsə,
 Yeyir kafir, müsəlman nə bişirsə.
 Paxıl şəxsə bu cür verdim cavab mən,
 Mənəm nemət yeyən, gen dur sözümdən.
 Ayaq altı qazırsan, bundan əl çək,
 Xarab bir kəndə düşmə sən bir ay tək.
 Nədir həmdim, nədir Həmdünyan gör!
 Bu həmd ondan on artıqdır əyan gör.
 Əkin varsa həman kəndin düzündə,
 Nə sənət var mənim gör hər sözümdə.
 O bir dəndən verirsə çoxlu sünbül,
 Mənim çox dürlərim açmış qızılgül.
 Meşə, vadırsa onda çoxlu möhkəm,
 Mənim vardır qəməri ud meşəm həm.
 Fəratın feyzidir, varsa su onda
 Verər abi-həyat nitqim hər anda.
 Bir ölkə qiymətində mən xəzinə,
 Dəyər versən, haman torpaq sözü nə?
 Bu yerdə amma qüdsi bir səbəbdən
 O haqqın rəhminə şükr eylərəm mən.
 Səbəb şükr etməyə zənn etmə maldır,
 O üzəndir nə aldımsa, halaldır.
 Nə bir xalvar sədəf, mərcan gözəldir,
 Bir az saf su o tufandan gözəldir.
 Şahın fikrində kənd vermək deyil söz,
 On artıq bəxş edərdi, versə bəxt üz.
 Məni sultan baxıb çox qane gördü,
 Uman şəxsə uyar bir mülk verdi.
 O kənddən birçə bu bəsdir mənimçün,
 Cəhad əzmindəyəm mən burda hər gün.
 Bu xalq olduqca öncüllə axınçı,
 Çəkib mən hər gecə himmət qılınçı,
 Haman qayda qılıncla oynayarkən,
 O kafir boynu vurram qazi tək mən.
 Əgər mən qaneəm, bəxşiş verən şad,

Füzulluqdan kənar dur, eylə imdad...
 Deyirdim mən nələr, köç harda qaldı,
 Gedirdim yol, atım yollarda qaldı,
 Gəlib beş növbə çaldırdı o sultan,
 Yuyuldu fitnə bir yolluq cahandan.
 Calalı ərşə beş növbə yetirmiş,
 Nüfuzundan cahan həcmi itirmiş.
 İki aylıq yola təbli salıb səs,
 O, hazırdır köçə, bilməzdi bir kəs.
 O təblin nərası millər gedərdi,
 Bu bir köç təblidir, kim zənn edərdi.
 O, taxt üstündə şahlıq çox az etdi,
 Çaxıb şimşək kimi tez söndü, getdi.
 Nə bar gördü o gənc bağdan-bağatdan,
 Nə Zülqərneyn tək abi-həyatdan.
 Şəhid oldu yaman əllərlə canı,
 Ola bundan gözəl digər cahanı!
 Uçuq mülkü atıb qeyri yol aldı,
 Keçib torpaq, sudan ərşə ucaldı.
 O dərya getdi, dürlər var yerində,
 Açar çoxdur, qapı təkrar yerində,
 O gövhər əsli səmtə getdi çox bərk,
 Bu varis gövhərə, dünya mübarək!
 Onunçün verdi rəhmət feyzi saçı,
 Cahan olsun bu varis şahə baçı!
 Bu torpaq taxtabənd etdi o şahı,
 Bəlalardan iraq olsun bu şahı!
 O, tacdan oldusa, olsun riza tac!
 Bu şahlar şahına olsun bəqa tac!
 Xüsusən, şahların mülkündə varis,
 Xeyir sözlü dua söylənsə bais,
 Xudadan yardım almış Nüsrətəddin,
 Adından varlıq almış nur min-min.
 O şahlar arxası Əzəm Atabək
 Firidun tək bu dünyaya mübarək!
 Əbubəkri Məhəmməd göstərib dad,
 Məhəmmədlə Əbubəkri edir şad.

Qalib ağılına heyran yeddi ulduz,
 Olub doqquz fələk bir qul qüsursuz.
 O, taclar bəxş edən bir tacidardır,
 O dövlət şahlarından yadigardır,
 Ucalmış təxti ulduzla bərabər,
 Atı dırmaq qoyar ərsə sərəsər.
 Onun taxtında ulduzlar ayaqdır.
 Səməndi dırmağı göydən uzaqdır.
 Onun taxtı səbəbkar olsun allah!
 O olsun ölkələr fəth eyləyən şah!
 Cahan durduqca şah olsun cahana!
 Nələr istərsə qoy versin zamana.
 Yetib kama, səadət yarı olsun!
 Səadətlə keçən rüzgarı olsun!
 Səadətlə sözü burda bitirdim,
 Sözüm bitdi, onu бүkdüm, götürdüm.
 Nizami, kim deyər rəhmət səninçün,
 Sevinsin, şadlıq etsin ruhu il, gün!

İZAHLAR

¹. Din tarixində Davud gözəl səsi olan bir peyğəmbər kimi tanınır. Orta əsrlərdə Davud nəğməsi, Davud səsi ifadələri ən gözəl səs mənasında işlənmişdir. Onun adı ilə bağlı olan dini kitabın adı «Zəbur»dur. Nizami arzu edir ki, o, sənətdə bir Davud, «Xosrov və Şirin» əsəri isə «Zəbur» kimi şöhrətli bir əsər olsun.

². Xəllix Orta Asiyada, başqa sözlə Turanda gözəlləri və gözəl mişk ətri alınan ceyranları ilə məşhur bir şəhər olmuşdur. Nizami arzu edir ki, Xəllix mişki insanlara zövq verdiyi kimi, onun əsəri də könülləri oxşasın.

³. Nizami belə hesab edir ki, Allah göy cismlərini və Yeri yaratdıqdan sonra Yerə torpənəz şəkildə dayanmaq, göydəki ulduzlara isə hərəkət etmək əmri vermişdir. Bundan sonra Yer hərəkətsiz dayanmış, ulduzlar isə müəyyən qanun əsasında hərəkət etməyə başlamışlar.

⁴. Altı yaxa dedikdə altı cəhət, dörd gövhər dedikdə dörd ünsür (su, od, torpaq, külək) nəzərdə tutulur.

⁵. Ulduzların Yerini ətrafında fırlanması həccə gedənlərin Kəbənin ətrafına fırlanması ilə müqayisə olunmuşdur.

⁶. İbrahimxəlil peyğəmbər büt sındıran, atası Azər bütyonan olmuşdur. Nizami İbrahim peyğəmbər kimi bir allahı sevib də, bütxanəni bütlərdən təmizləməyi məsləhət görür, yəni tək allahı sevməyi, əzizləməyi daha doğru yol bilir.

⁷. Bir qarı cəhrə ilə yun ayırmış. Ondən soruşurlar ki, allahın varlığına hansı dəlilə əsasən inanmaq olar. O, əlini cəhrədən çəkir və cəhrə dayanır. Qarı deyir: - Bax buna əsasən. Nə qədər ki, əlim cəhrədə idi, o fırlanırdı, elə ki, əlimi çəkdim o dayandı. Madam ki, çərxi-fələk fırlanır, onu da bir fırladan var. Bu məsələni Peyğəmbərə danışirlər. Peyğəmbər buyurur: «Qarı arvadların dinini möhkəm tutun». Nizami beytdə buna işarə edir.

⁸. *Keçir hey Kəbəni görmək könüldən,
 Əgər yollarda olsam, neyləyim mən?*

Nizami bir çox əsərlərində Kəbəni görmək arzusunu dilə gətirmişdir. Burada da həmin arzu bildirilir.

⁹. Dini inama görə, Məhəmməd peyğəmbərin torpağı əzəl vaxtı, yəni yaradılışın başlanğıc dövründə yoğrulmuşdur. Nizami «Yeddi gözəl»də bu fikri bir az da dəqiqləşdirir və bildirir ki, Məhəmməd peyğəmbərin nuru, yəni zati Adəmin yaranmasından yeddi yüz min il əvvəl yaranmış, özü isə Adəmdən yeddi min il sonra dünyaya gəlmişdir.

- ¹⁰. *Yetimlərcün o, şirin bir nəsimdir,
Odur hər kəs deyir: «Dürri-yetimdir»*

Nizami Məhəmməd peyğəmbəri ona görə «dürri-yetim» - «yetim dürr» adlandırır ki, o, hələ anadan olmamış atasını itirmiş, altı yaşında olanda isə anası vəfat etmişdir. Məkkə camaatı ona «Yetim Məhəmməd» deyirdi. İkinci tərəfdən «yetim dürr» ifadəsi məcazi mənada nadir, tək, bənzərsiz dürr deməkdir. Belə ki, bir qayda olaraq molyuskun mədəsində çox dürr-inci olduqda onlar xırda olurlar. Molyuskun içində tək bir cəz inci olduqda o çox iri və qiymətli olur. Həmin tək olan inciye «yetim dürr» deyirlər. Başqa sözlə, Nizami Məhəmməd peyğəmbərin həm yetimliyinə işarə edir, həm də onun böyüklüyünü nəzərə çatdırır.

- ¹¹. *O, xaslardan seçilmiş xas Ayazdır,*

O, Məsuddan keçib, Mahmuda xasdır. Ayaz Qəznə hökmdarı Sultan Mahmudun nədimi olmuşdur. Onların dostluğu haqqında «Mahmud və Ayaz» adlı poema yazılmışdır. «Koroğlu» dastanındakı Eyvaz surətinin yaranmasında da həmin Sultan Mahmud və Ayaz münasibətlərinin izləri vardır. Sultan Məsud Sultan Mahmudun oğludur Məsud xoşbəxt, Mahmud isə şərəfli, şanlı, tərifiənən deməkdir. Nizami burada Peyğəmbəri seçilmiş xaslar, yəni peyğəmbərlər içərisindən seçilmiş xas bir peyğəmbər kimi, peyğəmbərlərin başçısı məqamına çatan bir şəxs kimi tərifləyir.

¹². Dörd yar dedikdə, ilk dörd xəlifə – Əbubəkr, Ömər, Osman və Əli nəzərdə tutulur. Orta əsrlərdə şahların sarayı qarşısında gündə beş dəfə təbil çalınarmış. Beş növbə ona işarədir.

¹³. Xəlil dedikdə İbrahim Xəlil peyğəmbər, Məsih dedikdə İsa nəzərdə tutulur. Nizami belə hesab edir ki, İbrahim Xəlil peyğəmbər Məhəmməd peyğəmbərin ordusunun ancaq bir əsgəri, İsa isə kiçik bir çavuşdur.

¹⁴. Döyüşlərin birində düşmənlərdən biri daşla vurub peyğəmbərin dişini sındırır. Beytdə buna işarə olunur.

- ¹⁵. Yəni səhərin işığı gecənin qaranlığını yox etdi.

¹⁶. Günəş Cəmişid camına bənzədilir. Bununla günəşin sultan kimi taxta çıxması və gecənin hakimiyyətinə son qoymasına işarə olunur. Cəmişid, Cəm əfsanəvi İran hökmdarı olmuşdur. «Avesta»ya görə, 900 il hökmdarlıq etmişdir. Onun vaxtında heç bir şər olmamışdır. O, lovğalıq etdiyinə görə öldürülmüş və o vaxtdan xeyirlə bərabər şər də meydana gəlmişdir. Cəmişidin sehri bir camı olmuşdur. O istədiyini vaxt dünyanın hər hansı bir yerində nə baş verdiyini bu cam vasitəsi ilə görmüşdür.

- ¹⁷. *Bu mülkə söz Tuğan şahı müzaffər,
Qələm tutmuş Qaraxan aldı xəncər.*

Tuğan şah və Qara xan türk hökmdarlarının adlarıdır. Tuğan şahın deməkdir, Qara xan isə böyük xan mənəsidir. Bəzən qaranlıq gecə qara xan adlandırılır. Şair demək istəyir ki, sözün şahını sözün Qara xanına, yəni Nizamiyə qılinc kimi iti qələm verdi.

¹⁸. «Bu yeddi şahlı göylər» dedikdə yeddi səyyarə-planet olan səma nəzərdə tutulur.

- ¹⁹. *Qələm sən qoymadın çalsın Ütarid,
Tikan tək batdı, atlas geysə Nahid.*

Ütarid-Merkuri planeti yazı işlərini himayə edən səyyarə kimi tanınır. Nahid-Zöhrə-Venera isə qadınlıq və gözəllik ilahəsidir. Yəni sən əlinə qələm alandan Merkuri-Ütarid əlinə qələm almaqdan əl çəkib, sənin söz ipəyini görəndə Zöhrənin atlas paltarına tikan kimi göründü və bədəninə batmağa başladı.

- ²⁰. *Üzük tap, sal ona firuzə qaş sən,
Süleyman bəxşiş bizdən görəsən.*

Yəni elə mövzu seç, onun əsasında elə bir əsər yaz ki, biz də sənə Süleyman peyğəmbərin səxavətinə bənzər bir səxavət göstərib böyük bəxşiş verərik. Beytdə həm də Süleyman peyğəmbərin üzüyünə işarə edilir. Şairdən Süleyman peyğəmbərin sehri üzüyünə bənzər bir əsər yaratmaq sifariş edilir.

- ²¹. *Əgər bir dəm sənə biganə qalsaq,
Səni Firdovsi tək narazı salsaq.*

Böyük türk hökmdarı Sultan Mahmud Qəznəvi Əbulqasım Firdovsiyə şahlar haqqında bir əsər yazmağı sifariş edir və onun yazacağı əsərin hər beytinə bir qızıl verəcəyini bildirir. 30 il müddətinə yazılan 60 min beytlik «Şahnamə» yazılıb qurtarandan sonra Sultan Mahmud Firdovsiyə 60 min dinar əvəzinə 60 min dirhəm-gümüş pul göndərir. Görünür, əsərin açıq antitürk ruhu Sultan Mahmudu razı salmır, Firdovsi isə Sultan Mahmudun hərəkətindən narazı qalıb onu həcv edən bir şeir yazıb, qorxudan yaşadığı yerdən qaçır. Burada həmin hadisəyə işarə edilir.

- ²². *Həmin bu xəznəni açdım o vaxt mən,
Bu qəsrə bir özümlə qoydum o gündən.*

Bu beytdə bu bundan əvvəl gələn beş beytdə ifadə olunan fikir bundan ibarətdir ki, Nizami «Xosrov və Şirin» poemasını Sultan III Toğrul rəsmi şəkildə sultanlıq taxtına çıxan zaman yazmağa başlamışdır. Bu isə 1177-ci ilin iyun-iyul ayında baş vermişdir.

- ²³. *Həbəş zülfü o qoy Tamğaca vursun,
O Şüştər zinətini Çaça vursun.*

Tamğac qədim türk şəhərlərindəndir. Çaç Daşkəndin adlarından biridir.

olmuşdur. Həbəş qaralığı, Şüştər zinəti dedikdə zərif və əlvan parçalar nəzərdə tutulur. Şair demək istəyir ki, hökmdarın qara saçı ağ üzünə yaraşığı versin, ölkəsi Şüştər parçaları kimi əlvan və zərif olsun.

²⁴. *Ona Çindən gətirsən vergi xaqan,
Müdam Qeysər yetirsən cizyə Rumdan.*

Nizami əsərlərində Çin sözü Türkiстан, Turan mənasında işlənir. Rum dedikdə Bizans nəzərdə tutulur və onlar qeyri-müsəlman olduqlarına görə tabe olduqları ölkəyə cizyə vermələri arzu olunur. Yəni Səlcuqilər dövləti o qədər güclü olsun ki, Türkiстан xaqanı ona vergi, Bizans qeysəri isə cizyə verməyə məcbur olsun.

²⁵. *Qələm türklərinə salmaz o, tarac,
Verər bir «mim» kəmər, bir «mim» verər tac.*

Məhəmməd sözü ərəb əlifbası ilə yazıldıqda onda iki «mim» hərfi olur. Şair bundan istifadə edərək bildirir ki, hökmdar qələm türklərini qarətə, yoxsulluğa düşməyə qoymur, adındakı bir «mim» hərfi ilə kəmər, o biri «mim» hərfi ilə tac verir, yəni həm maddi cəhətdən kömək edir, həm də mənəvi cəhətdən ucaldır.

²⁶. *Əgər bəxşiş əl qatsa, nə olmaz?
Batar bəxşiş selində Cudi, qalmaz.*

Cudi Ağrı dağının qədim adıdır. Əfsanəyə görə, Nuh peyğəmbər dünyanı su basarkən Cudi dağına pənah aparmışdır. Şair bildirir ki, əgər Atabəy Məhəmməd Cahan Pəhlivan bəxşiş verməyə başlasa, Cudi dağı onun bəxşiş tufanının altında qalar.

²⁷. *Cəhət çiyinə altı tağ o saldı,
Göy ondan dəxi doqquz sırğa aldı.*

Altı tağ dedikdə altı cəhət (doğu, batı, güney, quzey, aşağı, yuxarı), doqquz sırğa dedikdə doqquz qat göy nəzərdə tutulur.

²⁸. *İkinci bir Firidun, həm də Cəmşid,
Dedim yanlı, Firidun nə, nə Cəmşid!*

Cəmşid və Firidun əfsanəvi İran hökmdarları sayılır. Yəni Cahan Pəhlivan Cəmşid və Firidundan çox-çox yüksək hökmdardır.

²⁹. *Firidun süd əman bir tifti inəkdən,
Sən aslansən, ötüb bəxtin fələkdən.*

Qaynaqlara görə, Cəmşid dikbaşlıq edərək allahlıq iddiasına düşür, Ad oğlu Şəddadın qardaşı Zəhhak İrana hücum edir, Cəmşid öldürülür. Zəhhak hakimiyyəti ələ alır. Onun çiyində bitən iki ilan insan beyni yeməklə qidalanır. Zəhhak öyrənir ki, onu Firidun öldürəcək. Zəhhak onun atasını öldürür, özü anası ilə Elbrus dağında yaşayır və inək südü ilə qidalanır. Nizami buna işarə edir.

³⁰. *Boğubdur Cəmşidi Zəhhak ilanı,
Sənə göy əjdəri vermiş bu canı.*

Burada Cəmşidin hər çiyində bir ilan bitmiş Zəhhak tərəfindən öldürülməsinə işarə edilir.

³¹. *Nə gördünə zamandan, görməz əsla
Nə İskəndər, nə Cəmşid ayna, camda.*

Makedoniyalı İskəndərin güzgüsü, Cəmşidin camı olmuşdur. Onlar nə istəsələr, həmin güzgü və camda görməmişlər. Nizami demək istəyir ki, Cahan Pəhlivan öz dövründə onlardan daha çox şeylər görmüşdür.

³². *Mənam yol qasidi burda əzəldən,
O şahın zəngçalan Harutuyam mən.*

Harut və Marut Allahın mələklərindən olmuşlar. Allah onları imtahan üçün insan cildində, biraz da insani hiss verərək Babilə göndərir. Onlar bir müddət özlərini düz apararsalar da, bir dəfə Zöhrə adlı gözəl bir qadını görüb ona aşiq olub və bu eşqin təsiri ilə səhvlər edirlər. Allah onları cəzalandıraraq Babil quyusuna atır ki, onlar qiyamətə qədər orada qalacaqlar. Ancaq onlar orada insanlara sehrkarlıq sənəti öyrədirlər. Harut səhri ən yüksək sehrkarlıq sayılır. Nizami çox vaxt özünü bənzərsiz, sehirkar poeziyasına görə Haruta bənzədir. Nizami yəni zamanda özünü bu sehirkarlıqla bərabər şahın bir zəng çalanı adlandırır.

³³. *Qarışqanı kəsər kim, harda qurban?!
Çəyirtkə töhfə et, almaz Süleyman.*

Rəvayətə görə, qarışqa çəyirtkənin qıçını Süleyman peyğəmbərə hədiyyə aparır, Süleyman da onu qəbul edir. Bu, həm də Süleyman peyğəmbərin hətta qarışqalardan da vergi aldığı təsdiqləyən bir rəvayətdir. Nizami burada özünü təvəzökarlıqla qarışqaya, əsərini çəyirtkə qıçına, əsəri həsr etdiyi hökmdarı isə Süleyman peyğəmbərə bənzətməmişdir.

³⁴. *Uyuşdum təkliyə simurğ tək mən.*

Simurğ əfsanəvi quşdur. Qaf dağında tək yaşayır. İran pəhlivanı Rüstəmin atası Zalı dağda Simurğ götürüb öz balaları ilə böyüdür.

³⁵. *Nə yaxşı söyləyib ustad, min əhsən!
Ki, gec gəl, amma düz gəl, ey cavan sən!*

Ustad deyəndə Nizami Firdovsini nəzərdə tutmuşdur. «Gec gəl, amma düz gəl» sözləri onun «Şahnamə»sindən götürülmüşdür. Bu sözləri Rüstəm İsfəndiyara deyir.

³⁶. *Kömür düşmənlər ahından olur ud,
Olur Mərrix Zənbədə olsa masud.*

Yəni düşmənin yanib kömürə dönməsi ud ətri kimi adama xoş gəlir. Mərrix

(Mars) da Zənəbdə olanda nəhslik, uğursuzluq ötüb keçir və Mərrix öz nəhsliyini itirir. Səyyarələrin hərəkət müstəvisi Ekliptika (yəni Günəşin hərəkət müstəvisi) ilə müxtəlif bucaqlar təşkil edir. Ona görə hər səyyarənin (planetin) orbiti Ekliptika ilə iki nöqtədə kəsişir. Bu nöqtələrin birinə Rəs (yəni baş), o birinə Zənəb (yəni quyruq) deyilir.

³⁷. *Kamaldından Ütarid yığdı sünbül
Bu üzdən qəsr-i də adlandı Sünbül.*

Burada sünbül cinas kimi işlənmişdir. Biri dən tutan taxılın sünbülü, o biri isə Ütaridin keçdiyi sünbülə, bürcünün adıdır. Adətən taxıl əllə biçilib qurtarıldıqdan sonra yerə tökülənləri yığırlar. Buna sünbül yığmaq deyilir. Şair bununla demək istəyir ki, ağıl-kamal, müdriklik səyyarəsi sayılan Ütarid (Merkuri) onun kamalının qırıq-quruğunu yığır. Guya buna görə də onun qəsr-i, yəni Ütaridin keçdiyi bürc sünbül (yaxud Sünbülə) adlandı.

³⁸. *Onun dərgahına yetsə qarışqa,*

Süleyman növbə gözlər qarışında.

Süleyman peyğəmbər hətta qarışqalara da hakim idi və onlardan da vergi alırdı. Ancaq buna baxmayaraq qarışqa məmduhun sarayına gedib çıxa, Süleyman həmin qarışqanın qəbuluna düşmək üçün növbə gözləməlidir. Burada mübaligə olsa da, məcazi mənada müəyyən həyat həqiqəti də öz əksini tapmışdır.

³⁹. *Yolundan qalxsə bir milçək də, əlbət,*

Olar qəsrində Nəmrud başı zinət.

Nəmrud e.ə. Musa peyğəmbərin zamanında yaşamış hökmdardır. Babil şəhərinin tikilməsi onun adı ilə bağlıdır. Allahlıq iddiasına düşdüyü üçün yaradandan qəzəbinə gəlmişdir. Axırda bir milçək onun burnuna girərək ölümünə səbəb olmuşdur. Nizami eyni beytdə milçək və Nəmrud sözləri işlədərək bu hadisəyə işarə etmişdir.

⁴⁰. *Həyatı var Məsih ilə bərabər,*

Səbuhu həşrəcən vardır sərəsər.

Məsih-İsa peyğəmbər guya göyə aparılmış və ölməmişdir. Şair demək istəyir ki, hökmdar İsa kimi qiyamətə qədər yaşayacaq. Səbuh sübh vaxtı təşkil edilən içki məclisinə deyilir. Nizami burada Qızıl Arslanın içki içən olduğunu nəzərə çatdırır.

⁴¹. *Külək tufanı qorxuncdur, bu, doğru.*

Süleyman var belə, burda nə qorxu?!

Nizami bir yandan Qızıl Arslanı hökmdar və peyğəmbər Süleymanla müqayisə edir, o biri yandan o vaxt adamları təşvişə salan bir əhvalata işarə edir. Belə ki, Sultan Səncər sarayının adlı-sanlı şairi Əli Əvhədəddin Ənvəri

belə bir xəbərdarlıq etmişdi ki, 1186-cı ilin sentyabr ayının 16-da planetlərin Tərəzi bürcündə qorani-yaxınlaşması nəticəsində böyük bir külək tufanı olacaq və insanlar fəlakətlə üzləşəcəklər. Həm də bu xəbərdarlığı Ənvəri 1186-cı ildən 30 il əvvəl etmişdi. Nizami «Xosrov və Şirin» əsərini yazarkən bu hadisənin baş verməsinə az vaxt qalırdı. Nizami bu xəbərə inanmadığını döndə-döndə bildirmişdir. Ancaq göstərilən gün heç adı bir külək də əsməmişdir. Həmin vaxt sözü yalan çıxan Ənvəri qeyb olmuşdur.

⁴². *Əgər Zöhhak ilanı sancsa nəstər,*

Firidun dəstəsində çəkmə qamlar.

Zöhhak – İrənin əfsanəvi tarixində Pişdadilər sülaləsinin beşinci hökmdarıdır. Cəmşiddən sonra min il hökmdarlıq etmişdir. Bəzi mənbələrə görə Yəmənədə hakim olmuş, Babilədə cadugörlik öyrənmiş və əjdahaya çevrilmişdir. Şər ruhun öyrətməsi ilə atasını öldürmüş, hökmdar olmuşdur. Hər çiyində bir ilan bitir. O ilanlar insan beyni ilə qidalanırmış. Dəmirçi Gavə ölüyünü bayraq edərək üsyan qaldırmışdır. Firidun Zöhhakı zəncirləmiş və Dəməvənddə mağarada asmışdır. Firidun ədalətli bir şah olmuşdur.

⁴³. *Bu bağda görsə bir gül də o ancaq*

Üfüqlər şahı adıyla vurur dağ!

Qızıl Arslanı ikinci Cəmşid kimi qiymətləndirən Nizami belə bir fikri vurğulayır ki, «Xosrov və Şirin» əsərinin Cahən Pəhlivanın adına yazılması onun da ürəyincədir. Üstəlik bu əsəri şair Qızıl Arslanın adına yazmış olsaydı, o buna sevinməzdi. Əsərin qardaşının adına yazılması ona daha xoş gəlir. Beytdəki «o» sözü Qızıl Arslana, «Üfüqlər şahı» sözləri Cahən Pəhlivana işarədir.

⁴⁴. *Ola Çin türkləri qarşında bəndən,*

Nə almında çin olsun çinlilərdən!

Burada Çin türkləri dedikdə Orta Asiya türkləri nəzərdə tutulur.

⁴⁵. *Yetər, sönməz çıraqım, üfləmə çox,*

Yəqin bil, Musada İsa dəmi yox!

İsa dəmi, yəni İsa nəfəsi ölümləri dirildirmiş. Nizami dostunun nəsihətlərini faydasız hesab etdiyi üçün onları qəbul etmir.

⁴⁶. *Fələk bəxtimdə şirlik göstəribdir,*

Nə fayda, amma yun şirlik veribdir.

Bu beytlərdə Y.E.Bertels Nizamının Günəş Şir bürcündə olarkən doğulmasına işarə olduğunu ehtimal etmiş, R.Əliyev isə bunu Nizamının Şir bürcündə doğulmasına dəqiq işarə kimi qəbul edir. Biz isə burada daha çox «Xosrov və Şirin» əsərinin Günəş Şir bürcündə olarkən yazılmağa başlanılmasına işarə olduğunu düşünürük.

^{47.} *Yamanlıq Ağ div olsun lap önündə.*
«Şahnamə» də Rüstəmin Ağ divlə vuruşması və Keykavusu azad etməsi epizoduna işarədir.

^{48.} *Zühəl pərgarı ilə Yer təkində*
Nə var öyrəndi göylər məsləkində.
Zühəl – Şaturn orta əsrlərin ulduzşünaslığında sonuncu planetdir. Nizami demək istəyir ki, Xosrov göyün ən son nöqtəsi ilə Yerini taki arasında hər nə var idisə, hamısını öyrəndi.

^{49.} *Qara qarğa gedərkən yorta-yorta,*
Uzatdı tutiyyə zər bir yumurta.
Qara qarğa burada qaranlıq gecəyə, tuti gündüzə, qızıl yumurta günəşə işarədir.

^{50.} *Bu Yusif baxma qurd oldu, günahkar,*
Yaşı azdır, əgər onda gunah var!
Burada Yusif əfsanəsinə işarə olunur. Belə ki, «Yusif və Züleyxa» əfsanəsində qardaşları paxıllıq edərək Yusifi quyuya atır, atalar Yəquba xəbər verirlər ki, guya Yusifi qurd yemişdir.

^{51.} *Onun nəqşi vurardı Manidən dəm,*
Açardı «İqlidis» rəssam kimi həm.
Mani (215-276) görkəmli rəssam, sair və din xadimi olmuşdur. O öz dini görüşlərini yaymaq üçün «Ərjəng» və ya «Ərtəng» adlı yüksək sənətkarlıqla işlənmiş rəsm əsərləri toplusu yaratmışdır. Nizami əsərlərində daha çox mahir rəssam kimi xatırlanır. Evklid – İqlidis (e.ə. 306-283) məşhur yunan riyaziyyatçısıdır. «İqlidis» dedikdə onun həndəsəyə dair əsəri nəzərdə tutulur. Bu əsər orta əsrlərdə çox məşhur olmuş, dərs kitabı kimi istifadə edilmişdir. H.Məmmədzadə qeyd edir ki, Nəsirəddin Tusi bu kitaba şərh yazmışdır.

^{52.} *Hekayət bitdi, gəl saçma şəkər sən,*
Dedin, Xuzistana eylə səfər sən.
Xuzistan İrənin cənub-qərbində bir vilayətdir. Nizami dövründə Xuzistan xurma və şəkəri ilə məşhur imiş.

^{53.} *O mehrab ki, o, rüknüydü İraqın,*
Belindəydi kəmərtək İnhiraqın.
İnhəraq – yanar dağ deməkdir. Görünür Kəpəz bir müddət belə adlanmışdır.

^{54.} *Hər il düz Rəmgilə çöldən, o yoldan*
Gəlir döl tutmağa bir güclü maydan.
Rəmgilə şeyrdən də görüldüyü kimi çöl adıdır.

^{55.} *Bu qırx ildə bir az çox, ya az isə,*
O cür dağla bu işlər baş verirsə,

Biz belə düşünürük ki, Nizami burada 1139-cu ilin sentyabr ayında Gəncədə baş verən zəlzələdən, Kəpəzin dağılıb Göygölün əmələ gəlməsindən keçən qırx ildən danışır. Bu isə Nizaminin təvəllüd tarixi haqqında da düşünməyə imkan verir.

^{56.} *Haman dəm abınus nərtaxta altı*
Yox oldu kəhrəbə zərlər busatda.
Qara rəngli nərtaxta dedikdə qaranlıq gecə, kəhrəbə zərlər dedikdə ulduzlar nəzərdə tutulur. Səhərin açılması ilə ulduzların görünməz olması belə obrazlı şəkildə qələmə alınır.

^{57.} *Gəlir həm Müştəri, öldəydi fərman,*
Çıxır sah bənddən, Şapur bələdan.
Yəni səhərin açılması ilə Müştəri-Yupiter fərman gətirir ki, Xosrov qayğıdan, Şapur isə bələdan, gərəcəyi çətin işdən qurtaracaqdır.

^{58.} *Günəş Elbursun üstündən çıxanda*
O Cəm ayını başlandı cahanda.
Buradan belə anlaşılır ki, Nizami Elburs dedikdə Böyük Qafqaz sıra dağlarını nəzərdə tutur. Cəm ayını dedikdə isə gündüzün gəlməyi ilə şadlıq, sevinc məclislərinin qurulmasına işarə edilir.

^{59.} *O yerdən ta Pərisuz deyrinədək*
Uçub getdi pərilər bir pəritək.
Pərisuz pəriyəndirən deməkdir. Görünür, Nizami dövründə, yaxud onda olan qaynaqlarda belə bir kilsə, yaxud məbəd olmuşdur.

^{60.} *Gümüş bir dağ yerindən durdu darhal,*
Dağa səs düşdü tərpəndikcə xalxal.
Gümüş dağ dedikdə Şirin nəzərdə tutulur. Xalxal isə ayağa taxılan və qolbağa bənzər bir ziynət əşyasıdır. Yeriyəndə dənəli bir-birinə dəyib səs salır.

^{61.} *Aparmış qəlbini gördüm o hindu,*
O türklər tək gəzir mal hindudan bu.
Hindu sözü həm hindli, həm də oğru mənasında işlənir. O hindu dedikdə Xosrovun şəklini göstərən Şapur nəzərdə tutulur. Şirin isə türklər oğrudan mal axtaran kimi şəkillə bağlı nəşə öyrənmək istəyir.

^{62.} *Buyurdu onda Şirin ta gözəllər*
Dağılsınlar Bənatünnəşə bənzər.
Bənatünnəş nəş qızları deməkdir. Bu astronomiyada Böyük Ayı bürcü kimi tanınır. Bu ulduzlar ədəbiyyatda pərəkəndəlik rəmzi kimi işlənir. Şirinin burada öz rəfiqələrinə Bənatünnəş kimi dağılmalarına işarə etməsindən söhbət gedir.

^{63.} *Bu yerlərdə o, Cəmşiddən qalıbdır.*
Bu misra ilə Xosrovun İran şahları nəslindən olduğu bildirilir.

⁶⁴ *Verib rəng pərdədə sözlər deyirdi,*

Çıxınca ləl daşdan, can yeyirdi.

Yəni Şirin eyhamlı sözlərlə nəso öyrənməyə çalışırdı və Şapurun ağzından ona lazım olan sözlər çıxana qədər ürəyini yeyirdi.

⁶⁵ *Vurar yığıqla qartal olsa harda.*

Yığıqlıq Nizamının işlətdiyi türk sözlərindəndir. Oxun yeləyi deməkdir.

⁶⁶ *Yəhər qoysa ata, Rustəm deyərsən,*

Mey içsə, Kequbad zənn eyləyərən.

Yəni Xosrov at minməkdə, igidlik göstərməkdə əfsanəvi İran qəhrəmanı Rüstəmə, məclisdə şərab içməkdə Keyqubada bənzəyir.

⁶⁷ *O şahın qəsrri vardır sanki Fərxar.*

Fərxar qəsrri Tibetdə böyük bir bütxana və qəsr imiş. Qədim səyyahlar bu bütxananın gözəlliyi və əzəmətinə heyran qalmışlar.

⁶⁸ *Qaçıb gəldi o qızlar, gördü Şirin,*

Bənatün-nəş dönüb olmuşdu Pərvin.

Yəni Nəş qızları kimi ətrafa dağılmış qızlar Ülkər topasına bənzər ulduzlar kimi yığılaraq onun başına toplanmışdılar.

⁶⁹ *Səhər Çin xəznədarı zər qifilla*

O gövhər mücrünü ördü calalla.

Çin xəznədarı dedikdə Günəş nəzərdə tutulur ki, o çıxmaqla gövhər mücrüsünə bənzədilən ulduzlu gecə örtülür, yox olur.

⁷⁰ *Odur minlərlə nərgiz göydə soldu,*

Açıldı bir sarı gül, gör nə oldu!

Nərgiz dedikdə ulduzlar, sarı gül dedikdə günəş nəzərdə tutulur.

⁷¹ *Süheyl orda şəkər dondan çıxanda*

Fəğan etdi o Şera asimanda.

Süheyl-Kanop Arqogəməsi ulduzları topasının ən iri ulduzudur. Bu ulduz ilin ancaq müəyyən vaxtında görünür. O ulduz Yəmənədə daha artıq müşahidə olunur və onun görünməsi məhsul yığımının başlanğıcı sayılır. Burada Nizami Şirini Süheylə bənzətməklə onun parlaq gözəlliyinə işarə edir. Şera isə Böyük Köpək bürcünün alfa-ulduzudur. İndi ona Sırıyus deyirlər. Bu ulduz ulduzların ən parlağıdır. Türk astronomları onu Quruq adlandırdılar. Yayın yarı olmasını xalq arasında bu ulduzun doğması ilə təyin edirlər. Xalq arasındakı «quyruq doğub» ifadəsi həmin Quruq-Sırıyus ulduzunun doğması ilə bağlıdır. Bu ulduz, doğrudan da, yay yarı olanda sübh vaxtı Günəşin çıxmasından əvvəl görünməyə başlayır. Ulduzlar içində parlaqlığına görə Şera birinci, Süheyl ikincidir. Ancaq Süheyl öz gözəlliyi ilə başqa ulduzlardan fərqlənir. Onun haqqında bir çox əfsanələr vardır.

Nizami bu beytdə demək istəyir ki, Şirin öz gözəlliyi ilə Süheylə bənzəyən bədənini paltardan çıxaranda, Şera Süheylədən parlaq olmasına baxmayaraq, fəryad qopardı. Şera ulduzu çox parlaq olduğuna görə tükli bir kurəyə oxşayır. Ona görə də o Şirinin Süheyl kimi parlaq və hamar bədənini görəndə paxıllıqdan fəryad qoparır: (Ə.Əhmədov).

⁷² *O, Nəxşəb ayı tək parlaq və rana.*

Nəxşəb Buxara yaxınlığında bir yerin adı olmuşdur. Müqənnə ləqəbi ilə tanınan həkim ibn Əta cıvə və başqa filizlərdən bir ay düzəldib Nəxşəb qalasının başına bərkidibmiş. Bu ay çox uzaqlara qədər işıq saçarmış. Şirinin ağılıq və parlaqlığının da Nəxşəb ayı kimi hər yana işıq saçdığı bildirilir.

⁷³ *Qanadlandı qara qartal haman dəm,*

Öküz nal səsləri duydu, Balıq həm.

Qara qartal dedikdə Şəbdiz nəzərdə tutulur. Şair demək istəyir ki, Şəbdiz elə bərk hərəkət etdi ki, onun nalının səsinə Yeri üstündə saxlayan Balıq və Öküz də duydu.

⁷⁴ *Cigərdən çəkdi od-atəşli ahları*

Yana ta mən kimi mərdümgiyahlar.

Mərdümgiyah – adamotu. Müasir dildə «jenşen» adlanır. Şair demək istəyir ki, Xosrov ürəkəndən ah çəkdi və bildirdi ki, kaş mənə kimi mərdümgiyahlar od tutub yansınlar.

⁷⁵ *Adım əvvəl gərək olsun Süleyman,*

Olar sonra pəri ram etmək asan.

Çeşmədə Şirinin çimdüyini və sonra birdən «yoxa çıxdığını» görəndə Xosrov fikirləşir ki, o yəqin pəri idi. Mən pərinə ələ gətirə bilmərəm. Bunun üçün mən də gərək Süleyman peyğəmbər olam. Rəvayətə görə, Süleyman peyğəmbər poriləri və divləri də özünə tabe edibmiş.

⁷⁶ *Dedilər: - Cadugərdir, nadir insan,*

Gəlirdir indi Babil dağlarından.

Əfsanəyə görə, Babil cadugərlər vətəni olmuşdur. Harut kimi bir mələk orada insanlara sehrkarlıq öyrətmişdir.

⁷⁷ *Qulamalar Yağmadan gəlmişdi, mumis.*

Yağma Xütən, Xəllux, Taraz şəhərləri kimi, Türküstanda gözəlləri ilə məşhur bir şəhər imiş.

⁷⁸ *Getaget düşdü Ağ bağ səmtə doğru.*

Ağ bağ Bərdə yaxınlığında bir yer imiş. Kiçik meşəlik, kiçik bağ mənasında imiş. Qara bağ isə böyük meşəlik, böyük bağ mənasındadır.

⁷⁹ *Çıxarmaqdan Muqənnə tək Ay axşam.*

Müqənnə ərəbcə üzü örtülü deməkdir. Həkim ibn Əta adlı bir şəxsin

ləqəbidir. O, xəlifə əl-Mehdi əleyhinə üsyan qaldırmış, 785-ci ildə məğlub olmuşdur. Nəxşəb qalasında quyudan ay çıxarıb, uzaq məsafələrə qədər işıq salarmış. Burada Şapurun şəkli göstərməsinə işarə olunur.

⁸⁰. *Asılmış hər telindən ayrı İsa.*

Yəni bənd olanları çox idi. Saçının hər telində bir İsa kimi ayrı bir insan asılmışdı.

⁸¹. *Dedi Xosrov yemək vaxtı gələn dəm:*

«Buyursun möbəd əvvəl bacübərsəm».

Bac pəhləvi dilində söz deməkdir. Bərsəm isə nar ağacı çöplərindən ibarətdir ki, yemək vaxtı süfrə başına qoyarmışlar. Zərdüştilər yemək üçün süfrə açanda dua oxuyurdular. Buna bacübərsəm mərasimi deyirlərmiş.

⁸². *Ona Gülgün kimi köhlən verim mən,*

Olub Şəbdizlə bir döldən o köhlən.

Poemada göstərilir ki, Şəbdiz və Gülgün dəniz atının Ən həraq (Kəpəz) dağı ətayində yerləşən bir məbəd içindəki qara daşa sürtünməsindən əmələ gəlmişdir. Şəbdiz və Gülgün əslində «Koroğlu» dastanındakı Qırat və Durat, «Kitabi-Dədə Qorud»-dakı Arıq at və Turuq atı xatırladır.

⁸³. *Dözüm yox bildi bu dövrandə bərkə,*

Bəqəm nil ilə saxlar, balla sirkə.

Bəqəm ağac adıdır. Onun nil ilə qarışması nilin keyfiyyətini aşağı salır. Yəni Xosrov anlayır ki, dövrən təmiz bir şey vermir. Onun nili bəqəmlə, balı sirkə ilə qarışıq olur. Başqa sözlə, acılıq göstərmədən şirinlik vermir.

⁸⁴. *O ki, hər məzlum üçün dada yetdi,*

O Kəsrə ədli yaddan çıxdı, getdi.

Yəni şah məzlumlara qarşı o qədər ədalətli işlər gördü ki, Kəsrə Ənuşirəvanın ədaləti yaddan çıxdı. Yəni Xosrov Nuşirəvandan daha çox ədalət göstərdi.

⁸⁵. *Şapurun Şirini yenidən Ərmənə gətirməsi*

«Xosrov və Şirin» əsərində Ərmən Bərdəyə tabe olan bir Azərbaycan torpağı kimi təqdim olunur. Özünü Əfrasiyab, başqa sözlə türk adlandıran Şirin ilin bir fəslini ona məxsus olan Muğanda, bir fəslini Abxazda, bir fəslini Ərməndə, bir fəslini isə Bərdədə keçirir. Ərmən sözü özü də alban sözünün başqa bir variantından başqa bir şey deyildir.

⁸⁶. *Dedi üç-dörd qarışqa burda pınhan*

Ki, bu, Bilqeyis olub, digər Süleyman.

Sevgi və məhrabanlıqlarına görə Şirinlə Xosrov Bilqeyislə Süleymana bənzədilir. Bilqeyis Süleymanın arvadıdır.

⁸⁷. *Yetirdi Xosrovu bir qəsrə, əla!*

O bağdan bir budaq idi o Tuba.

Tuba cənnətdə olan bir ağacdır. Yəni Məhinbanu Xosrovu elə bir qəsrə gətirdi ki, cənnətdəki Tuba ağacı onun ağacının ancaq bir budağı olardı.

⁸⁸. *O, Aydırsa əgər, biz Afıtabıq!*

O, Keyxosrovsə, biz Əfrasiyabıq!

Buradakı istiaarə və qarşılaşdırmalarla Nizami Məhinbanu və Şirinin türk olduğunu göstərməklə, özünü də bir türk olduğunu bildirmiş olur. Şair Məhinbanunun dili ilə bəyan edir ki, əgər İranlı şahzadə Xosrov bir aydırsa, biz günəşik, əgər o, Keyxosrovdursa, biz Əfrasiyabıq. Beytdə fikir elə ifadə olunur ki, türk Əfrasiyab İran hökmdarı Keyxosrovdan üstün göstərilir. «Şahnamə»yə görə, Keyxosrov Sayavuşun oğlu Əfrasiyabın nəvəsidir. Ancaq bu nəvə Keyxosrov öz babasını öldürmüşdür. Əfrasiyab «Şahnamə» və Nizaminin əsərlərində türklüyün təcəssümü, Turanın sahibi kimi göstərilir. Ancaq «Şahnamə»də və digər İran müəlliflərinin əsərlərində Alp Ər Tunqa-Əfrasiyabı aşağılamaq meylləri var. Firdovsi bu surət vasitəsi ilə türkə mənfi münasibətini əks etdirirsə, Nizami türk olduğundan ideal qəhrəmanlarını Əfrasiyab adlandırır və bu adı qürurla çəkir.

⁸⁹. *Qoşun çəkdi Günəş, bir kəşfiyyətçi*

Durub Bərcisə, Nahidə ox atdı.

Bərcis-Müstəri-Yupiter və Zöhrə-Venera Günəş sisteminə daxil olan iri planetlərdir. Şair demək istəyir ki, Günəş səfəqləri, suları ilə gələrkən onun şüalarının təsiri altında Bərcis və Nahid görünməz oldu.

⁹⁰. *Hərə mərdlikdə bir İsfəndiyarı,*

Oxu Rüstəm kimi çox bərk atardı.

İsfəndiyar və Rüstəm İran tarixinin əfsanəvi qəhrəmanlarıdır. İsfəndiyar möhkəm bədənli, ox batmayan, qılınc kəsməyən vücuda malik bir insandır. Rüstəmlə döyüşkən Rüstəm onu ancaq Simurq quşunun köməyi ilə gözündən vuraraq öldürür. İsfəndiyar sözünün mənası «müqəddəs məxluq» deməkdir. «Şahnamə»də o, Ruıntən, yəni tuncbədən adlandırılır. Rüstəm sözünün mənası isə uca, yüksək anlamındadır.

⁹¹. *Soyüdlük oldu yol çövkənla birdən,*

Aya sürtürdü səndəl Yer söyüddən!

Səndəl Hindistanda bitən atri bir ağacdır. Başağrısı zamanı ağrı götürən vasitə kimi işlənir. Nizami demək istəyir ki, qızlar çövkən oynayanda əllərindəki çövkənlərlə yol söyüdlüyə döndü. Qızların hay-küyündən başı ağrıyan Ayın baş ağrısını Yer səndəl ağacının gedib Aya qədər çatan səndəl tozları ilə aradan götürürdü. (H. Məmmədzadə)

⁹². *O al rəngli tovuş bağdan qaçanda*

Bağa gül yığmağa üz tutdu qarğa.

Alrəngli tovuz dedikə Günəş, qarğa dedikdə gecə, gül dedikdə ulduzlar nəzərdə tutulur.

⁹³. *Nəsimiyə müfərrəh dost, həmdəm,
Dəvəalmişk qaçar duysa qoxu həm.*

Müfərrəh fərhəndirci dərman, dəvəalmişk mişkdən hazırlanan dərman deməkdir. Yəni onun nəsimi ilə, ətri ilə fərh dərmanı dost idi, hər ikisi sevinc, fərhə götürirdi. Mişk dərmanı onun ətrini alanda göyə uçurdu, qaçırdı.

⁹⁴. *Dolub İsa yeli ilə damağı,
Nə o yel ki, qaraldar hər çırağı.*

Əfsanəyə görə İsa peyğəmbərin nəfəsi, ağzından çıxan yel ölünü dirildər, həyat bəxş edərmiş.

⁹⁵. *Baharın ətri tutmuşdu cahanı,
Qəməri ud tutub ətrə havanı.*

Qəməri ud udun növlərindən biridir. Əldə edildiyi yerə görə belə adlanır.

⁹⁶. *Durub Şapur önündə Xosrovun tək,
Keşikdə «Yel gətirmiş xəzinə»yə bərk.*

«Gəncə-badavərd» - «Yel gətirmiş xəzinə» Xosrova məxsus səkkiz xəzinədən biridir. «Yel gətirən xəzinə» həm də musiqi havasının adıdır. Xosrov hakimiyyətdə güclənəndən sonra Ruma qarşı hücumu hazırlaşır. Rum qeyseri xəzinəsini bir gəmiyə yükləyib aradan çıxarır ki, düşmənlə əlinə keçməsin. Ancaq bir tufan qalxır və küllək həmin xəzinəyə yüklənmiş gəmini Xosrovun qoşunu olan yerə gətirir. Xosrov vuruşsuz xəzinəyə sahib olur. «Yel gətirən xəzinə» budur.

⁹⁷. *Qovuşdu, tapdı Zöhrə Müştərinə.*

Zöhrə (Venera) dedikdə Şirin, Müştəri (Yupiter) dedikdə Xosrov nəzərdə tutulur.

⁹⁸. *Quyudan qalx, get Əyyuqda çadır qur.*

Əyyuq səmanın şimal yarımkürəsində yüksək dairədə yerləşən parlaq və gözəl bir ulduzudur. Nizami bəzən onun öz qolunun gücü ilə başqa taclılardan ucalığı aldığı söyləyir. Burada Şirinin dili ilə Xosrovun gedib taxt-tacını ələ alması çağırışı, bu yolla ucalığa çatması bildirilir. Əyyuqda çadır qurmaq ucalığa, şahlığa çatmaq mənasında işlənir.

⁹⁹. *Sən oynat fili, şahrix vur, apardın.*

Burada Nizami şahmat oyunu qaydalarından istifadə etmişdir. Filləri işə salmaqla düşməni məğlub etmək olar fikri ifadə olunur.

¹⁰⁰. *Zənəb Mərrixi tutmuşdu oraqda,
Zühəl rəs ilə yatmış bir yataqda.*

Mərrix Mars planeti, Zühəl isə Saturndur. Bu beyti izah edərək Əhmədəğa

Əhmədov yazır: «Məlumdur ki, səyyarələrin hərəkət müstəviləri ekliptika müstəvisi üzərinə düşürlər, ondan bir qədər dönmüş vəziyyətdədirlər. Odur ki, səyyarələrin orbitləri ekliptika müstəvisi ilə iki nöqtədə kəsişirlər. Qədim astronomlar bu nöqtələrin birinə «zənəb», o birinə «rəs» deyirlər. «Zənəb» ərəbcə «quyruq», «rəs» «baş» deməkdir.

Nizami bu beytdə Şirin bir ifadə ilə deyir ki, haman xoşbəxt gündə «Zənəb Mərrixi öz orağına salmışdı». Zühəl isə rəs ilə bir yataqda yatmışdı. Yəni bədbəxtlik rəmzi olan iri nəhsin biri – Mərrix, Zənəbin əsiri idi, o birini, Zühəl rəs yuxuya vermişdi. Bu isə xəbəxtlik əlaməti sayılır.»

¹⁰¹. *Həmişə bu ala at get-gəl eylər,*

Düşər bundan, minər ondən əl eylər.

Ala at dedikdə gecə-gündüz nəzərdə tutulur.

¹⁰². *Xəbər bildi, olub şah Müştəri bəxt.*

Nücum elminə görə, Müştəri oğlandır. Bu planet uğurlu sayılır. Yəni Xosrov Müştəri bəxt olmuşsa, işləri uğurlu olmuşdur.

¹⁰³. *Narını əldə Yusif açdı dava,*

Turuncu sanki sındırdı Züleyxa.

Burada səma Yusif, onun əlində tutduğu narınc isə Günəşdir. Ay isə burada turunca bənzədilir.

¹⁰⁴. *Sarayı Sidrəyə qalxıb ucalmış.*

Sidrə bir növ kəmətin son nöqtəsi sayılır. Nizami Peyğəmbərin məracından danışarkən göstərir ki, Buraq Peyğəmbəri kəmətin dərinliklərinə aparır. Cəbrayıl yorulub yolda qalır. Bir müddət onu Mikayıl müşayət edir. O da Peyğəmbəri Mikayıl təhvil verir. Mikayıl onu Buraqdan düşürüb Rəfrafə mindirir. Bu at onu Tuba ağacından keçirib Sidrəyə çatdırır. Buradan o yana mələklər və Rəfraf gedə bilmir, getmir. Peyğəmbər bundan sonra tək-tənha yolunu davam etdirir. Ancaq bu gediş vaxtı ayaq zəhməti çəkmir. Sidrə sözü şanagüllə deməkdir. Dənizdə bitən bir güldür.

¹⁰⁵. *Çubuqdan gör nə tabut tapdı Bəhram.*

Yəni Bəhram öldü. Bəhram Çubin adındakı «çubin» sözü çubuq deməkdir. Nizami ona görə də taxta tabut əvəzinə çubuq tabut ifadəsini işlədir. Çubuq Bəhram çubuq tabuta düşdü deyərək fikrə bədii gözəllik verir.

¹⁰⁶. *Haçan ki, «Gənci-qav» meydan açardı,*

Öküzlə Yer durub xəznə saçırdı.

«Gənci-qav» Barbədin ifadə etdiyi musiqi havasının adıdır. «Öküz (yaxud inək) xəzinəsi» deməkdir. Nizami bu musiqi havasındakı öküz sözündən çıxış edərək Yer in öküz üzərində dayanması fikrindən bəhrələnilir və bu hava çalınanda Yer in öküzün xəzinəyə saçmasından söhbət açır. Yəni bu havanı

Barbəd o qədər gözəl ifa edir ki, nəinki ayrı-ayrı insanlar, hətta bütün Yer və Öküz də bu çağlğa görə şabaş olaraq xəzinə saçır. Barbədin ifa etdiyi otuz musiqi havasının hər birinin adı farsça verilir və onların adından çıxış edərkən Nizami münasib bədii lövhələr yaradır.

^{107.} *O kürdəm ki, tikəm axur köçərkən.*

Nizami burada kürdlərin əsasən maldarlıqla məşğul olduğunu nəzərə çatdırır. Həm də onların bəzilərinin lazım olan işi vaxtında deyil, artıq lazım olmayanda gördüklərini xatırladır. Köçən vaxtı axur tikmək lazımsız bir işlə məşğul olmaqdır.

^{108.} *O inci mücrümü ta qəndə vurdu,*

O innabla nabat qalxıb buyurdu.

İnci mücrüsü dedikdə ağız, innab dedikdə dodaq, nabat dedikdə dil nəzərdə tutulur.

^{109.} *Desə qoysam: üzü üstə üzü mən,*

De ki, ruxlə haçan olmuş o şah tən?!

Burada ikinci misradakı rux sözü həm üz, həm də şahmat oyunundakı top mənasında işlənir. Şirin şahmat oyununda topla şahın bərabər olmadığını deməklə intə şəkildə Xosrovun təklifini rədd edir.

^{110.} *Desə: - Nola verə bir top zənəxdən,*

De: - Zülfimdən yeyərsən onda çovkan.

Bu beytdəki obrazlar çovkan oyunundan götürülmüşdür. Zənəxdandan, yəni buxaqdan bir top versə deyərkən buxaq çovkan oyunundakı topa, zülf isə çovkanın bənzədilir.

^{111.} *Baş əydi hindli görçək bir pərinə,*

Ütarid tərif etdi Müştərinə.

Ütarid – Merkuri, Müştəri – Yupiterdir. Yəni Şapur pəri görmüş hindli kimi Şirinin qarşısında baş əydi və Ütarid Müştərinə təriflədi.

^{112.} *Gələndə həndəsə ibrət saçandır,*

«Məcəsti» anlar, «İqlidıs» açandır.

«Məcəsti»-«Almagest» Ptolomeyin (Bətlimusun) astronomiyaya aid əsəridir. İqlidıs sözü Evklid sözünün ərəblərdə deyiliş formasıdır. Yunanca Evklidıs olmuşdur ki, ərəblər onun əsərini tərcümə edərkən «İqlidıs» şəklinə salmışlar. Nizami Evklid və Ptolomeyin adını çox vaxt bir yerdə xatırlayır və onlara böyük hörmətlə yanaşır.

^{113.} *Günün güzgüsünü açdıqda gündüz,*

O yüz gözlü gecə tez yumdu yüz göz.

Yəni gündüz Günəş görüldükdə ulduzlu gecə gözlərini yumdu, ulduzlar görünməz oldu.

^{114.} *Arardı öz Süheylin gözədə candan.*

Yəni Şirinin gözləri öz Süheylini axtarırdı. Süheyl ən parlaq və gözəl ulduzlardan biridir. Ə.Əhmədov yazır ki, bu ulduzu şimal dairəsindən 37 dərəcə cənubda olan ölkələrdə görmək olar. Bu ulduzla bağlı çoxlu əfsanələr də mövcuddur. Deyilənə görə, Yəməndə müxtəlif dərəcələri bu ulduzun şuaları altında qoyub emal edərkən o daha gözəl olur.

^{115.} *Bax o Pərviz, bax o Şirin, o Fərhad.*

Hamı beş hərək ancaq, ey pərizad!

Ərəb əlifbası ilə Pərviz, Şirin və Fərhad adlarının hər üçü beş hərflə yazılır.

^{116.} *Onun Gün tək üzü əksiylə asan*

Olurdu ləldən daşlar Bədəxşan.

Yəni Şirinin üzünün şuasından dağlardakı daşlar lələ dönür və o yerlər Bədəxşana çevrilirdi. Bədəxşan indi bir hissəsi Tacikistan, bir hissəsi Əfqanıstanda olan və ləli ilə məşhur bir ərəzidir. İndinin özündə də oradan ləl çıxarıldır.

^{117.} *Dəməvənd boyda könlündə kədər, qəm.*

Dəməvənd Tehrandan şimalda dəniz səviyyəsindən 5500 metr yüksəklikdə həmişə başı qarlı örtülü bir dağdır.

^{118.} *Şikəst oldu, yuxıldı xəznə altda.*

Xəzinə dedikdə Şirin nəzərdə tutulur.

^{119.} *Sütünsüz eyləyər tez Bisütunu.*

Bisütun sözü indiki formada sütünsüz, sütunu olmayan deməkdir. Əslində isə qədim adı Baqestan (Allahlar məkanı) olmuşdur. İrənin şimal qərbində Həmədan-Kirmanşah yolunun üstündə bir qayadır. E.ə. V əsrdə İran şahı I Dara bu qaya üzərində mixi yazılar yazdırmışdır. Orada həmçinin təsvirlər vardır. Əfsanələrdə bunlar Fərhadın işi kimi təqdim olunur. Əhəməni sülaləsinin sarayının izləri də bu ərəzidə qalmaqdadır və Qəsri-Şirin adı ilə tanınır.

^{120.} *Üzü qan-qan deyir qəssablar tək,*

Bığı Nəffat tək odlar saçır bərk.

Nəffat sözü neft sözündəndir. Qədim dövrlərdə mühərribə zamanı içində yanan maddə, o cümlədən neft olan silahlardan istifadə edirmişlər. Bu silaha və onu işlədənlərə nəffat deyirlər.

^{121.} *Xilas olmaz bu təstdən bir Səyavuş.*

İrənin əfsanəvi qəhrəmanlarından. O, Turan hökmdarı Əfrasiyabın – Alp Ər Tunqanın qızı ilə evlənmiş, bu izdivacdən olan Keyxosrov Kəyan sülaləsinin ən adlı-sanlı hökmdarı olmuşdur. Burada Səyavuş günahsız olaraq məhv edilən bir insan surəti kimi xatırlanır. Təst dedikdə fəlsək nəzərdə tutulur.

Nizamiyə görə, bu təştə bənzər fələyin altında çox günahsız Səyavuşlar ölümdən xilas olmaqdan acizdirlər.

¹²². *Bu yeldən baş verən məlum xüsufdan
Talaq əmri verər torpağa dövrən.*

Xüsuf Ay tutulması deməkdir. XII əsrin tanınmış şairi Ənvəri Əbiverdi həm də münəccim olmuşdur. O, 30 il qabaqcadan xəbər verir ki, 1186-cı ilin sentyabr ayının 16-da tərəzi bürcündə planetlər yaxınlaşacaqlar. Qəran adlanan bu hadisə zamanı küləkli bir tufan olacaq, böyük fəlakətlər törənəcək. Ancaq Ənvərinin dediyi gün planetlərin qəranı yəni yaxınlaşması baş versə də, heç azacıq külək belə əsməmişdir. Həmin vaxt Ənvəri qeyb olmuşdur. Nizami bu hadisədən istifadə edərək «kəsilmiş bir barmağa torpaq tökməyə belə imkan verməyən» zamanəyə qarşı şikayətlərini qələmə alır.

¹²³. *Bu doqquz kal turuncdan hər nə görsən,
Türünc görməz kükürdün tüstüsündən.*

Doqquz turunc dedikdə doqquz qat fələk nəzərdə tutulur. Kükürd tüstüsü narıncı qurudur. Nizami isə belə hesab edir ki, bu doqquz qat göylər insanlara kükürdün narıncı etdiyindən daha çox əzab verir. İnsanlar narıncın kükürddən gördüyündən daha çox zülm görür.

¹²⁴. *AYusif, bu turuncdan burda əl çək!
Şəni doğrar Züleyxa bir narınc tək.*

Burada turunc yəni də doqquz qat göylərə və ümumiyyətlə dünyaya işarədir. «Yusif və Züleyxa» əfsanəsində belə bir məqam var. Rəfiqələri Züleyxanı məzəmmət edirlər ki, bir qula aşiq olub özünü hörmətdən salır. Züleyxa bir gün həmin kubar xanımları qonaq çağırır. Onların qarşısına boşqablarda narınc və bığcaq qoydurur. Buyurur ki, həmin narıncılardan kəşib yesinlər. Onlar bu işlə məşğul olarkən Yusif içəri daxil olur. Qadınlar Yusifi görürkən onun gözəlliyinə elə heyran olurlar ki, narınc əvəzinə əllərini kəsirlər. Yəni bu dünyaya aludəlik də insanın narınc kimi doğranmasına bais olar və olur.

¹²⁵. *Özül qoydu sözə qabil bir ustad,
Öləndə Şirinin eşqiylə Fərhad,...*

Burada belə anlaşılır ki, Nizami Fərhad əfsanəsini işləyərkən, onu «Xosrov və Şirin» mövzusu ilə bağlayarkən indi bizə məlum olmayan qaynaqlardan bəhrələnməmişdir. Bu qaynaq yazılı və ya şifahi ola bilər.

¹²⁶. *Əyər baş Nəsr-i-tair asimandan.*

Nəsr-i-tair Qartal bürcünün alfa ulduzudur. Ona müasir ədəbiyyatda Əl-tair və ya Ətair deyirlər. Bu ulduz göyün şimal yarımkürəsində ilin bütün vaxtlarında görünür. Yəni gülüstandan bir quş uçub getsə, Fərhad öldüsə, göydən sənə Nəsr-i-tair baş əyər, Xosrov sənə qarşında dayanar.

¹²⁷. *Düzü gəzsən, zəhərdən salma söhbət,
Onu öldürdü Şirində o himmət.*

Firdovsi «Şahnamə»sində Məryəmin Şirin tərəfindən zəhərlənilib öldürülməsindən söhbət edir. Nizami bu fikri rədd edir.

¹²⁸. *Zahı Məryəm otuyla qurtaran tək,
Şahı qurtardı Məryəmdən bu iş bərk.*

Məryəm otu-çəngi-Məryəm tıbdə işlənen bir otdur. Zahı qadımlarda doğuşu asanlaşdırmaq üçün istifadə olunur. Orijinalda çəngi-Məryəm sözü iki mənada işlənilir. Biri Məryəm otu deməkdirsə, o biri Məryəmin əli mənasındadır. Yəni zahı bir qadın çəngi-Məryəm otu ilə çətinlikdən qurtardığı kimi, Xosrov da Məryəmin ölməsi ilə onun əlindən qurtardı.

¹²⁹. *Nə gördü Qarun ondan, bu, həqiqət.*

Qarun e.ə. yaşamış varlı və xəsis bir adam olmuşdur. Musa onu lənətləmiş və Qarun bütün var-dövləti ilə yerə batmışdır.

¹³⁰. *Dedi bir qeyri: - Ərmən yurdu dilbər,
Var, orda çox pəri surət gözəllər.*

Nizami Ərmən dedikdə, qədim alban torpağının tabeliyində olan əhalisi isə türk olan bir ərazidən danışır.

¹³¹. *Düşündü Şirin üstə çapsın atla,
Ki, etsin türkü türklüklə o, yağma.*

Burada türk sözü iki mənada işlənilir. Birinci türk sözü gözəl, ikinci türk (daha doğrusu türklük) sözü igidlik, qəhrəmanlıq mənasındadır. Ancaq eyni zamanda birinci türk sözü həm də Şirinin türklüyünə işarədir. Özü türk olmayan Xosrov türklük etməklə türk gözəli Şirini qarət etmək üçün at çapır.

¹³². *O, fitnə busələrlə sanki vəşə,
Şirin dillər töküdü sanki daya.*

Burada Visə və dayə sözləri ilə Fəxri Gürganinin «Vis və Ramin» əsərinə işarə olunur. İsfahanlı Şəkərin şirin söhbətləri, aldadıcı busələri onu Vis və dayə ilə birgə xatırlamağa imkan verir. Nizamimin «Vis və Ramin» əsərinə mənfi münasibəti bir daha burada özünü göstərir.

¹³³. *Ürək versən, gəzər kürd tək o sına,
Sən ev versən, hanı söylər xəzinə.*

Bu beytdə kürdlər oğru və qarətçi kimi verilir. Bu cür məqamlar Nizamimin anasının kürd olması fikrini qəti şəkildə rədd edir.

¹³⁴. *Olubdur bir ovuc arpa o Ülkər,
Tutub bir hindli qarı məşq eylər.*

Hindli qarı dedikdə qaranlıq gecə nəzərdə tutulur. Ülkər topasına daxil olan ulduzlar isə bir ovuc arpaya bənzədir. Onların sayrışması, titrək

görünüşi isə ona bənzəyir ki, sanki qaranlıq gecə ovcunda tutub onlarla oynayıb.

^{135.} *Qəməri ud ətir saçdı havadan,
Yağırdı hər yana kafur səmadan.*

Qəməri ud Hindistanda Qəmar adlı bir yerdə bitən uddur. Bu ağac yandırıldıqda ətrafa xoş ətir yayılır. Kafur isə ağ rəngli ətir maddəsidir. Ancaq burada qarın yağmasına işarə edilir.

^{136.} *Mən ollam Visə tək dünyada bədnam.*

Nizami «Vis və Ramin» əsərindəki əxlaqi rədd edir. İnsanı bədnam edən sevgini pisləyir.

^{137.} *Nə türkəm, de, bu evdə bir qulam mən,*

Nizami türkü ağa, böyük kimi təqdim edir.

^{138.} *Alıb gövhərlə süslənmiş bir örpək,
Başı örtmüş o dilbər çinlilər tək.*

Nizami əsərində Çin türklərin vətəni, çinli isə türk kimi təqdim olunur. Şirinlə çinlilər kimi gövhərlə bəzənmiş örpək örtməsinə deməklə Nizami onun da bir daha bir türk olduğunu bildirmiş olur.

^{139.} *Ütariddir iki bürclü, olar bu,
Günəşən sən, sənə bir bürç doğru!*

Yəni Günəş olan Xosrov bir sevgi arxasında düşsün, iki bürclü olan Ütarid kimi iki sevgi dalınca getməsin.

^{140.} *Ola sərvin o innab ilə cüt var!
O innabın ola qəndinlə dost, yar.*

Burada sərv-boy, innab-dodaq, qənd dil-ağız mənasında işlənmişir.

^{141.} *O Qarun xəznəsi saçdın sən, amma
Qoyursan yerdə Qarun misli sonra.*

Qarun varlı və xəsis bir adam olmuşdur. Musa peyğəmbərin duası ilə xəznəsi ilə birlikdə torpağa batmışdır.

^{142.} *O səqlab banusuydum, qönçə güldüm,*

Səqlab sözü slavyanlara və onlara yaxın ərazilərdə yaşayan türklərə verilən addır.

^{143.} *Adın Çindən Ruma dillərdə əzbər,
Qədar xan bəndə, bir quldur o Qeysər.*

Çin və Rum, dedikdə Turan, Türkünstan və Bizans nəzərdə tutulur. Sonrakı misradakı Qədar xan və qeysər sözləri də bunu təsdiq edir. Qədar xan əfsanəvi türk hökmdarının adı, Qeysər isə Bizans hökmdarının rütbə adını bildirən sözdür.

^{144.} *De, Fəğfura qapı bağlarını Fərxa?
Uçurdun Muliyanda körpü, ey yar!*

Fərxa Tibetdə şəhər olmuşdur. Fəğfur sözü Turan hökmdarlarının padşahlıq rütbəsini bildirən sözdür. Muliyan Buxara yaxınlığında çay adı olmuşdur. Beytin mənası budur ki, gözəllər şəhəri olan Fərxa hökmdara qapı bağlamaz, Buxaraya gedən yolda olan Muliyan çayı üzərindəki körpünü uçurmaz. Sən belə etməklə bizim bir-birimizə qovuşmaq yolumuzu bağladın.

^{145.} *Yalan sözdür, demə mütləq yaranı,
Alamı vurdun istərkən qaranı.*

Yəni Şirinlə evlənmək istədiyinin halda gedib Şəkərlə evləndin.

^{146.} *Şüardan bir şəir də yoxdur əsla,
Ərəbcə bilməsən, yəni yox arpa.*

Burada şüar sözü ilə şəir sözü qarşılaşdırılır. Yəni sözünlə əməlin arasında bir arpa qədər də yaxınlıq yoxdur.

^{147.} *O Yusiftək yuxu yozsanda sən bərk,
Hamansən sən, haman İsa və eşşək.*

İsanın eşşəyi haqqında belə bir məsəl demişlər ki, İsanın eşşəyi Məkkəyə getsə də, haman eşşəkdir. Yəni Xosrov dil töksə də, dəyişməmişdir.

^{148.} *Havalar da o gözlər ölçü, ahəng,
Görüb Zöhrə durub oynar həmahəng.*

Zöhrə (Venera) planeti gözəllik və sevgi ilahəsi olmaqla bərabər göylərin mütrübü-çalğıcısı hesab olunur. Yəni Nikisa o qədər gözəl havalar çalır ki, həm də çalğı və musiqi ilahəsi kimi tanınan Zöhrə durub bu havaya oynayırdı.

^{149.} *Gəlib Cəm mülkünə çatdı o həmdəm,
Həməl bürcündə yer tutdu Günəş ham.*

Buradakı birinci misrada Xosrovun taxta əyləşməsindən söhbət gedir. Günəşin Həməl, yəni Quzu bürcündə yer tutması isə ona işarədir ki, bu hadisə yazın əvvəlində, yəni novruz bayramı günündə baş vermişdir.

^{150.} *Bu doqquz pərdədə səy et, durust çal.*

Doqquz pərdə dedikdə doqquz qat fələk nəzərdə tutulur. Nizami bu doqquz fələki insanın başı üzərində qurulmuş doqquz pərdə kimi təqdim edir.

^{151.} *Fələklər zicini cədvəlcədvəl
Fikir üstürləbiylə eylədim həll.*

Zic-səma cisimlərinin hərəkətini və onların zamandan asılı olan vəziyyətlərini təyin edən astronomik cədvəllərdir ki, müasir ədəbiyyatda efcemerid adlanır. Üstürləb isə bucaq ölçən cihazdır: onun vasitəsilə səma cisimlərinin vəziyyətini (kordinatlarını) tapırlar. Müasir ədəbiyyatda ona astrolyabiya deyirlər. Nizami üstürləbin quruluşunu, hissələrini, işləmə prinsipini yaxşı bilməmişdir (Ə.Əhmədov).

^{152.} Əgər taxtında əyləşmiş bədxah,
Müqənnə Ay düzəldər dəxi, ey şah.
Quyu Nəxsəbdə suyla dolsa birdən,
Cahan hardan tapar nuru dəmirdən?

Müqənnə adı ilə məşhur olan həkim ibn Əta Nəxsəbdə quyudan suni bir Ay çıxarıb gecə uzaq məsafələrə qədər işıq salmış. Şirin Xosrova təsəlli verir ki, birdən quyuya su dolsa, Nəxsəb Ayı işıq salmaz. Yəni bu işlər uzun müddət belə davam etməz.

^{153.} Nə mülkdür bu, o Zöhhak tək, bu xunxar!
Öz arxandan ilan dartıb çıxardar.

Zöhhak əfsanəvi İran şahlarından biridir. Onun çiyinlərindən iki ilan çıxmışdır ki, onlar insan beyni yeyirdilər. Burada Xosrovun oğlu Şiruya Zöhhakın çiyindən çıxan ilanlara bənzədilir.

^{154.} Nəffat. Neft sözlündədir. Qədim zamanlarda müharibə zamanı düşmənlər üzərinə od yağdıran alətlərə və onları işlədənlərə nəffat deyirdilər.

^{155.} Doqquz öküz dedikdə doqquz qat fələk nəzərdə tutulur. Öküz yüklü bu Yer tək dedikdə Yerin öküz üzərində durması fikrinə işarə olunur.

^{156.} Bəhmən «Şahnamə» qəhrəmanlarındandır. Kaştasbın nəvəsi İsfəndiyarın oğludur. Şahlıq taxtına əyləşəndən sonra atasını öldürən Rüstəmdən intiqam alır. Tərixçilərin fikrinə görə, o, ədalətli, doğruçu, namuslu olduğu üçün ona Bəhmən demişlər. Əsl adı isə Ərdəşirdir.

^{157.} Cavanmərdlər çəkər, qorxmaz əziyyət,
Verib canı taparlar can, nəhayət.

Burada söhbət əxilərdən gedir.

^{158.} Eşit, ey yeddi yaşlım, ey cüt gözüm sən,
Uca göylər yerindir, gör ki, kimsən!

Orijinalın daqiq sətiri tərcüməsi belədir: «Ey yeddi yaşlım, göz bəbəyim, yerini Qabi-Qövseyndə gör.» Qabi-Qövseyin iki yay arası məsafə deməkdir. Qədim zamanlarda ərəblərdə belə bir adət varmış. İki ərəb rastlaşarkən dostluq əlaməti olaraq yaylarını ağır-ağıza yaxın tutarmışlar. Bununla iki yay arasında olan məsafə qədər yaxın olduqlarını bildirərmişlər. Mərcə zamanı Məhəmməd peyğəmbərlə Allah arasında da ancaq bu qədər məsafə qalbmış. Nizami burada Qabi-Qövseyin sözləri ilə həmin hadisəyə işarə edir. Nizami bununla oğlu Məhəmmədin yerinin də uca göylər olduğunu deyir.

^{159.} Edibdir yeddi ulduzdan o, aşkar,
Çox az müddətdə, olduqca qəranlar.

Yəni yeddi planetin hərəkətindən, onların yaxınlaşmasından, yəni qəranından öyrənmişdir ki, ərəb mülkündə qalib bir insan meydana gələcəkdir.

^{160.} Nəcaşi – Həbəş hökmdarı. Yəni gecəyə aid işlər qurtarandan sonra.

^{161.} Qədimdir, əvvəli bir mətlə bilməz,
Böyükdür, axırı bir məqta bilməz.

Yəni Allaha başlanğıc və son yoxdur.

^{162.} O türk, əhsən ! O, yeddi xalqa hakim!
Baliqdan ta Aya möhtacı daim.

O türk deyərək Nizami peyğəmbəri türk adlandırır. Əlbəttə, burada türk sözü etnik mənada deyil, məcazi mənada işlənir. Məhəmməd peyğəmbərin böyüklüyü, ucalığı türklük kimi dəyərləndirilir. Bu isə özlüyündə Nizamının türklüyünün, sonsuz türk sevgisinin bir təsdiqi kimi qiymətləndirilməlidir.

^{163.} Taparkən Ummi-Haniyələ o aram.

«Ummi-Hani – Peyğəmbərin əmisi Əbu Talibin qızı, Əlinin (ə) bacısıdır. Ummi-Hani onun künyəsidir. Hanımın anası deməkdir. Onun əsil adı Faxta (çöl göyərçini) idi. O, bir dul qadın idi, yetim uşaqları var idi. Əbu Talib peyğəmbəri (s) uşaq vaxtı öz himayəsinə aldığı kimi, indi o da öz əmisi qızı Ummi-Hanini öz himayəsinə götürmüş və özünə nikah etmişdir. Mərcə gecəsi Peyğəmbər (s) onun evində imiş (Ə.Əhmədov). maraqlıdır ki, Nizami onu həm də bu yeddi çadırın dargöz vəşağı» adlandıraraq ona türklərə məxsus çəkiqgözlülük sifəti verir.

^{164.} Tökür tük Nəsr-i-tair bəxşiş üçün,
O, Nəsr-i-vaqe tək daldaydı üzgün

«Nəsr-i-tair Qartal bürcünün alfa ulduzudur. Müasir ədəbiyyatda: ona Əl-Tair və ya Ətair deyirlər. Səmanın şimal yarımkürəsində olan bu ulduzu ilin hər fəslində müşahidə etmək olar.

Nəsrə-vaqe isə Şəlyaq (və ya Sira) bürcünün alfa ulduzudur. Müasir kitablarda onu Vəqa yazırlar.

Göy qubbəsində bu ulduzların mövqeyini nəzərə alaraq, Nizami deyir ki, Nəsr-i-tair peyğəmbərdən (s) Nəsr-i-Vaqe kimi geri qalırdı. Nəsr-i-Vaqe, doğrudan da Nəsr-i-tairdən geridədir, yəni ondan qərbə tərəf yerləşir. (Ə.Əhmədov).

^{165.} Onu güllərlə cəlb eylər deyib bağ.

Möhür vürmüş gözə burda o «mazağ».

Əhmədağa Əhmədov «Nizami əlimişünas» kitabında bu beyti izah edərkən yazır: «Quranın 53-cü (Nəcəm) surəsinin 17-ci ayəsində deyilir ki, Peyğəmbər mərcə gecəsi asimanları seyr etdi, cənnətin bağlarının və rəngarəng güllərinin yanından keçdi, lakin Allah ilə müləqat etmək şövqü onu o qədər məşğul etmişdi ki, onun gözləri bu gözəllikləri görməyə «meyl etmədi», «Mazağ» meyl etmədi deməkdir.

¹⁶⁶ *Qanad sərdi Sırafıl, o , oturdu,
Onu Rəfrəf saray üçün götürdü.*

Sırafıl-İsrafıl Peyğəmbəri merac zamanı müşaiyət edən üçüncü mələkdir. Rəfrəf isə bu yolda Peyğəmbərin Buraqdan sonra mindiyi ikinci atdır.

¹⁶⁷ *Qulaq çərtməklə eylər başa dərman,*

«Səyavuş-qanı» adlı bitki dərmanının ərəbcə adı «dəmülixveyn»dir. Tərcümədə «dəmülixveyn» qardaş qanı şəklində tərcümə olunmuşdur. Yəni zamanə qulaq çərtməklə dərman edir. Onun ən yaxşı dərmanı da «dəmülixveyn», başqa sözlə Səyavuş qanıdır.

¹⁶⁸ *Sən elminlə o Calinus da olsan,
Gedərsən Calinustək hər nə qılsan.*

Calinus deyərəkən antik dövrün məşhur təbabət alimi Klavdi Qalen (129-201) nəzərdə tutulur. Hippokratdan sonra o, antik dövrün ən böyük tibb alimi sayılır. O, meyiyarına və heyvanlar üzərində apardığı təcrübələr əsasında anatomiya və fiziologiya elmlərini öyrənmişdir. Nizami onun əsərləri ilə görünür tərcümələr və müsəlman tibb alimlərinin əsərləri vasitəsilə tanış olmuşdur.

¹⁶⁹ *Nə bilmişsən, belə bir həftxandan
Nə qurtulmuş sümükdən, ya ki qandan.*

Həftxan «Şahnamə»də təsvir edilən yeddi tilsimə işarədir. Zal oğlu Rüstəmin bu tilsimlərlə döyüşü və qələbəsi təsvir edilmişdir. Nizami həftxan dedikdə bu dünyanı, zamanın real həyatdakı tilsimlərini nəzərdə tutur.

¹⁷⁰ *Bəzənmiş bir qarıysa köhnə sözlər,
Qızıl Zal bəs bu Ənqadan nə gözlər.*

Köhnə, deyilmiş sözlər dedikdə döndə-döndə işlənmiş mövzular nəzərdə tutulur. Qızıl Zal dedikdə «Şahnamə» qəhrəmanı Rüstəmin atası Zal nəzərdə tutulur. O, anadan olanda saçları ağ rəngdə olur. Yəni albinos olur. O, utandığından uşağı aparıb Qaf dağının başına atır. Uşağı Simurğ quşu, ona Ənqa da deyirlər, bəsləyir. Zala adətən saçına görə Zali-Zər, Qızıl Zal deyirlər. Nizami bunlara işarə edir.

¹⁷¹ *Deməzdim tazə nə, köhnə nə əsla,
Dedin Dəqyanus – o olmazdır arpa.*

Dini qaynaqlara görə, Dəqyanus zalım bir şah olmuşdur. Bir qrup adam onun zülmündən qaçıb bir mağarada gizləniir. «Əshabi-Kəhf» adlanan bu mağara indi Naxçıvandır. Allahın əmri ilə onlar bir neçə yüz il həmin mağarada qalıb yatırlar. Aylarda ciblərindəki pulları xərcləmək istəyirlər. Cəmaat bu pulun Dəqyanus dövründən qaldığını deyib gülüşür və onların heç bir qiyməti olmadığını deyirlər. Nizami öz əsərləri ilə köhnə əsərləri müqayisə edib onları Dəqyanus puluna bənzədir.

¹⁷² *Bu beş yüz yetmiş altı ildə hər hal
Gözəllər görmədi xətdə bu cür xal.*

Bu beytdə «Xosrov və Şirin» poemasının 576-cı ildə, miladi ilə 1180-81-ci ildə tamamlandığı bildirilir. Poemanın əvvəlindəki «Bu nəzmin tarixi və başlanğıcı» bəhsində isə əsərin 1177-ci ilin yayında yazılmağa başladığı dəqiq şəkildə qeyd olunmuşdur.

¹⁷³ *Nə səbrim var ki, hindumu görürkən,
Yuyən tutdum ona türklər kimi mən.*

Yəni əsərimi oğurlayanları görəndə haray salmadım, üzə vurmadım, hətta türklər qaydası ilə oğrunun yüyənindən tutub, mənədən oğurladıqlarını öz halda malı kimi aparmasına yardım etdim. Yəni mən türkəm ki, belə etdim.

NİZAMİ HAQQINDA RÜBAILƏR

Ey Şeyx Nizami, bilirəm insansən,
Başdan-başə hikmətsən, elm, irfansasən.
Dünya səni dərk etməyə çox meyl eylər,
Mümkünmü bu, sən sahili yox ümmansasən.

Hər kəlməni bildim ki, xudadan gəlmiş,
Hər söz ki, dedin o aşınadan gəlmiş.
Hardan, nə dedinsə, ağılı qoydun heyran,
Billah, bu sənət haqqa vəfadan gəlmiş.

Xaliq səni xəlq eyləmiş iman ilə!
Vacib necə birləşdi bir imkan ilə!
Ey Şeyx, səni anlamaq olmuş müşkülük,
Xilqət necə davransın o irfan ilə.

Elm əhli bilir: bənzəri yox alimsən,
Din əhli deyir: şərəf sən qaimsən.
Şair düşündür: sən sözlə tək hakimsən,
Mən bilmirəm, ey Şeyx, haman sən kimsən.

Türkmən deyər haykırdın, eşitməz dövrən,
Bəs dovğa nadir, qeyr onu bilsin hardan?!
Sən türkü igid, əhdinə düz göstərdin,
Sən yazdın: olur türk gözəl, türk insan.

Sözlər dedin, əlçatmazı axtardın sən,
Nəymiş bu iradə sonacan vardın sən!?
Çoxlar nəsə etdi, dedi: bu son həddir,
Bir zərbə ilə söhbəti qurtardın sən.

Həç kimsəyə qalmır dedin, ey Şeyx, aləm.
Neyçün çəkirik aləm üçün, neyçün qəm?!
Dünyada qalar yaxşılıq, ancaq qalsa,
İnsan niyə bəs yamanlıq eylər hər dəm?!

Haqq ilə yaşar söylədin insan-doğru!
Haqqı deməyə var dedin imkan – doğru!
Yüksək sözü sən bilmədin asan – doğru!
Erkək-dişi, birdir dedin, aslan doğru.

Şehrinlə tutub Gəncəni etdin Babil,
Şeyrinlə həm əlçatmaza oldun qabil.
Sən şeir ilə elmi elə birləşdirdin,
Tarix sənə ad verdi «həkimül-kamil».

Harut idim, ey tanrı, mələkdim sadiq,
Bir Zöhrə gətirdin, mənə etdin aşıq.
Babildə tutub sən mənə etdin dustaq,
Nəymiş suçum amma demədin, ya xaliq.

Xəlil Yusifli

MÜNDƏRİCAT

ELMİ VƏ BƏDİİ FİKRİN ÜFÜQLƏRİ FÖVQÜNDƏ.....	5
ALLAHIN BİRLİYİ HAQQINDA.....	19
YARADILIŞI DƏRK ETMƏK HAQQINDA.....	22
MÜNACAT.....	24
PEYĞƏMBƏRİN NƏTİ.....	26
KİTABIN YAZILMASINDAN ÖTRÜ YUXARIDAN	
GƏLƏN BUYRUQ HAQQINDA.....	28
BU NƏZMİN TARİXİ VƏ BAŞLANGICI HAQQINDA.....	30
ATABƏY ƏBU CƏFƏR MƏHƏMMƏDİN MƏDHİ.....	33
YERÖPMƏ XİTABI.....	35
SƏADƏTLİ PADŞAH QIZIL ARSLANIN MƏDHİ.....	38
KİTABIN TƏRTİBİ VƏ EŞQ HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ.....	42
«XOSROV ŞİRİN» DASTANININ BAŞLANGICI.....	50
XOSROVUN OVA ÇIXMASI VƏ KƏNDLİNİN EVİNƏ GETMƏSİ.....	53
HÖRMÜZÜN XOSROVU CƏZALANDIRMASI.....	55
XOSROVUN YUXUDA BABASINI GÖRMƏSİ.....	56
ŞAPURUN ŞİRİNİN GÖZƏLLİYİNDƏN DANIŞMASI VƏ XOSROVUN AŞIQ OLMASI.....	57
ŞAPURUN ƏRMƏNƏ GETMƏSİ VƏ ŞİRİNİ İSTƏMƏSİ.....	63
XOSROVUN ŞƏKLİNİ ŞAPURUN ŞİRİNƏ GÖSTƏRMƏSİ.....	65
ŞAPURUN İKİNCİ DƏFƏ XOSROVUN ŞƏKLİNİ GÖSTƏRMƏSİ.....	67
ŞAPURUN XOSROVUN ŞƏKLİNİ ÜÇÜNCÜ DƏFƏ GÖSTƏRMƏSİ.....	68
ŞAPURUN ÖZÜNÜ ŞİRİNƏ GÖSTƏRMƏSİ.....	70
ŞİRİNİN OVA VƏ ORADAN MƏDƏİNƏ GETMƏSİ.....	78
XOSROVUN HÖRNÜZDƏN QAÇIB ƏRMƏNƏ GETMƏSİ.....	82
ŞİRİNİN XOSROVUN SARAYINA ÇATMASI.....	89
XOSROVUN ATASINDAN QORXUB QAÇMASINDAN ŞİRİNİN XƏBƏR TUTMASI.....	91
XOSROVUN ƏRMƏNƏ ÇATMASI.....	93
XOSROV MƏCLİSİNİN TƏRİFİ VƏ ŞAPURUN GƏLMƏSİ.....	95
ŞİRİNİN HALINDAN XOSROVUN MƏHİNBANUYA XƏBƏR VERMƏSİ.....	99

HÖRMÜZÜN ÖLÜMÜNDƏN XOSROVUN XƏBƏR TUTMASI.....	103
XOSROVUN PAYTAXT MƏDAİNƏ GETMƏSİ	105
ŞAPURUN ŞİRİNİ YENİDƏN ƏRMƏNƏ GƏTİRMƏSİ	105
XOSROVUN BƏHRAMDAN QAÇIB ƏRMƏNƏ GETMƏSİ.....	107
XOSROVLA ŞİRİNİN OVLAQDA RASTLAŞMASI.....	108
MƏHİNBANUNUN ŞİRİNƏ ÖYÜD VERMƏSİ.....	111
XOSROVLA ŞİRİNİN BAHR VAXTI ƏYLƏNMƏSİ.....	115
MƏCLİSDƏ XOSROVUN ŞİR ÖLDÜRMƏSİ.....	117
XOSROVUN ŞİRİNLƏ İŞRƏT MƏCLİSİ QURMASI.....	119
ŞİRİNİN RƏFİQƏLƏRİNİN ƏFSANƏ SÖYLƏMƏLƏRİ.....	121
XOSROVUN ŞİRİNDƏN MURAD ALMAQ İSTƏMƏSİ VƏ ONUN MANE OLMASI.....	126
XOSROVUN HİRLƏNİB ŞİRİNİN YANINDAN RUMA GETMƏSİ VƏ MƏRYƏMLƏ EVLƏNMƏSİ.....	137
XOSROVUN BƏHRAMLA VURUŞMAQ ÜÇÜN QOŞUN ÇƏKMƏSİ VƏ QƏLƏBƏ QAZANMASI.....	138
XOSROVUN İKİNCİ DƏFƏ TAXTA OTURMASI.....	141
XOSROVUN AYRILIĞI İLƏ ŞİRİNİN AH-ZAR ETMƏSİ.....	145
MƏHİNBANUNUN ŞİRİNƏ VƏSİYYƏT EDİB ÖLMƏSİ.....	148
MƏHİNBANUNUN YERİNƏ ŞİRİNİN ŞAHLIQ TAXTINA ƏYLƏŞMƏSİ.....	151
BƏHRAM ÇUBİNİN ÖLÜMÜNDƏN XOSROVUN XƏBƏR TUTMASI.....	154
MÜTRÜB BARBƏDİN TƏRİFİ.....	159
XOSROVUN ŞİRİNİ GƏTİRMƏK ÜÇÜN MƏRYƏMDƏN İCAZƏ İSTƏMƏSİ.....	161
ŞAPURUN XOSROVDAN ŞİRİNƏ XƏBƏR GƏTİRMƏSİ.....	163
FƏRHAD VƏ ŞİRİN HEKAYƏTİ.....	173
ŞİRİNİN FƏRHADIN DÜZƏLTƏDİYİ HOVUZ VƏ ARXA BAXMAÇA GETMƏSİ.....	177
ŞİRİNİN EŞQİ İLƏ FƏRHADIN ÇÖLLƏRƏ DÜŞMƏSİ.....	178
FƏRHAD ƏHVALATINDAN XOSROVUN XƏBƏRDAR OLMASI.....	181
XOSROVUN FƏRHADI YANINA AÇIQTIRMASI.....	183
XOSROVLA FƏRHADIN DEYİŞMƏSİ.....	184
FƏRHADIN DAÇ ÇAPARAQ NALƏ ETMƏSİ.....	186
ŞİRİNİN FƏRHADI GÖRMƏK ÜÇÜN BİSÜTUN DAĞINA GETMƏSİ.....	193
ŞİRİNİN FƏRHADIN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏSİNDƏN	

FƏRHADIN ÖLÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ.....	196
XOSROVUN ŞİRİNƏ TƏƏSSÜF MƏKTUBU.....	201
MƏRYƏMİN ÖLÜMÜ MÜNASİBƏTİLƏ ŞİRİNİN XOSROVA TƏNƏLİ MƏKTUBU.....	204
ŞİRİNİN MƏKTUBUNUN XOSROVA ÇATMASI.....	208
XOSROVUN PADŞAHLIQDAKI ŞÖVKƏTİ VƏ LƏZZƏT ÇƏKMƏSİNİN TƏSVİRİ.....	209
İSFAHANLI ŞƏKƏRİN ƏHVALATI.....	213
XOSROVUN ŞƏKƏRİ ALMASI.....	218
ŞİRİNİN TƏK QALIB TANRIYA YALVARMASI VƏ NALƏ ETMƏSİ.....	222
XOSROVUN OVA GETMƏSİ VƏ ORADAN QƏSRİ-ŞİRİNƏ DOĞRU AT ÇAPMASI.....	227
XOSROVLA ŞİRİNİN BİR-BİRİ İLƏ SÖHBƏT ETMƏSİ.....	233
ŞİRİNİN XOSROVA CAVAB VERMƏSİ.....	234
XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI.....	238
ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI.....	240
XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI.....	243
ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI.....	245
XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI.....	250
ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI.....	253
XOSROVUN ŞİRİNƏ CAVABI.....	257
ŞİRİNİN XOSROVA CAVABI.....	260
XOSROVUN QƏSRİ-ŞİRİNDƏN ÜMİDSİZ GERİ DÖNMƏSİ.....	263
XOSROVUN ARXASINCA ŞİRİNİN ONUN DÜŞƏRGƏSİNƏ GETMƏSİ.....	268
ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSAININ QƏZƏL DEMƏSİ.....	274
XOSROVUN DİLİNDƏN BABƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ.....	276
ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSAININ QƏZƏL DEMƏSİ.....	278
XOSROVUN DİLİNDƏN BARBƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ.....	280
ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSAININ QƏZƏL DEMƏSİ.....	282
XOSROVUN DİLİNDƏN BARBƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ.....	284
ŞİRİNİN DİLİNDƏN NİKİSAININ QƏZƏL DEMƏSİ.....	285
XOSROVUN DİLİNDƏN BABƏDİN QƏZƏL DEMƏSİ.....	287
ŞİRİNİN ÇADIRDAN ÇIXMASI.....	290
XOSROVUN ŞİRİNİ QƏSRDƏN MƏDAİNƏGƏTİRMƏSİ.....	293

XOSROVLA ŞİRİNİN EVLƏNMƏSİ.....	295
ŞİRİNİN XOSROVU ELMƏ RƏCƏBƏTLƏNDİRMƏSİ	304
BÜZÜRGÜMİDİN «KƏLİLƏ VƏ DIMNƏ»DƏN QIRX FİKİR SÖYLƏMƏSİ	311
NƏSİHƏT VƏ HİKMƏT.....	313
ŞİRUYƏNİN SİFƏTİ VƏ XOSROVUN İŞİNİN SONU	314
XOSROVUN ATƏŞGAHDA OTURMASI.....	316
XOSROVUN ÖLDÜRÜLMƏSİ.....	319
ŞİRUYƏNİN ŞİRİNƏ SİFARİŞ GÖNDƏRMƏSİ.....	322
XOSROVUN SƏRDABƏSİNDƏ ŞİRİNİN CAN VERMƏSİ	323
NİZAMİNİN OÇLU MƏHƏMMƏDƏ NƏSİHƏTİ	331
XOSROVUN YUXU GÖRMƏSİ.....	331
PEYÇƏMBƏRİN MƏKTUBU.....	335
RƏSULLARIN AÇASININ MERACI	338
NƏSİHƏT VƏ KİTABIN SONU.....	341
QIZIL ARSLANIN NİZAMINI GÖRÜŞƏ DƏVƏT ETMƏSİ.....	347
İZAHLAR	357
NİZAMİ HAQQINDA RÜBAILƏR	381

NİZAMİ GƏNCƏVİ

XOSROV VƏ ŞİRİN

Farscadan tərcümə, ön söz və izahların müəllifi

Xəlil Yusifli

Naşir: Hidayət ƏSGƏROV

Texniki redaktor: F.R.Mirzəyev
Korrektor: N.C.Mirzəyeva
Kompüterdə yığıdı: G.F.Qafarova

Verstka: *Rafael QASIMOV*

Çapa imzalanmışdır: 26.08.2011

Kağız formatı: 70x100 1/16

H/n həcmi: 24,25 ç.v.

Sifariş: 139

Sayı: 200

Kitab «ADİLOĞLU» nəşriyyatında
nəşrə hazırlanmış və ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Ünvan: Bakı şəh., Şərifzadə küç., 202

Tel.: 418 68 25, 433 00 43; (050) 593 27 77

Web: www.adiloglu.az;

E-mail: adiloglu2000@gmail.com

Ms. A. 11
1292

112